

GLASUL BUCOVINEI
*
THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2022, No.1-4
Year XXX. No. 111-114

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuți), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), PhD. Dorin Popescu (Constanța)

EDITORIAL OFFICE: PhD. Marin Gherman (Assist. Chief Editor)
PhD. Cristina Paladian
Maria Toacă

*This issue is printed with the financial support of the
Archdiocese of Suceava and Radauti*

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

2022, Nr. 1-4
Anul XXX. Nr. 111-114

Redactor-șef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (București),
lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuți),
conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ștefan
Purici (Suceava), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara),
Arcadie Suceveanu (Chișinău), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău),
dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), dr. Dorin Popescu (Constanța)

REDACȚIA: dr. Marin Gherman (redactor-șef adjunct)
dr. Cristina Paladian
Maria Toacă

*Acest număr este tipărit cu sprijinul financiar al
Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților*

TABLE OF CONTENTS

<i>Argument</i>	9
THE ROMANIANS OF UKRAINE AND THE WAR	
<i>The Romanian Community of Ukraine: Needs, Expectations and Challenges during the War (a Social Polling). A Casestudy</i>	11
Marin Gherman, Vasile Barbuța , <i>The Results of the Social Polling as Part of the Project „The Romanian Community of Ukraine: Needs, Expectations and Challenges during the War”</i>	13
Mariana Belciuc , <i>Results of the Focus Group Interviews with the Members of the Romanian Community of Transcarpathia, Odesa and Cernăuți</i>	21
Sergiu Barbuța , <i>An Analysis of the Romanian-Speaking Press in Ukraine (February 24 – October 24 2022)</i>	36
<i>Conclusions and Recommendations of the Institute of the Political Studies and Social Capital from Cernăuți</i>	45
BUKOVINA – THE HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES	
Marin Gherman , <i>The War between Russia and Ukraine: Sociopolitical, Military and Informational Progress</i>	50
Vasile Carlașciuc , <i>They Have Passed As Heavenly Messengers</i>	67
Gheorghe Semeniuc , <i>Hliboca During the War</i>	73
Maria Toacă , <i>God Save Us from „The Purgatory of Harassment”</i>	84
Petru Grior , <i>The Righteous Among the People</i>	101
Alexandrina Cernov , <i>The Memory Cult as a State of Spirit: Modern Images and Belated Reminiscences (a Casestudy: the Destiny of the Romanians of the Northern Bukovina)</i>	104
THEORY. HISTORY AND LITERARY CRITICISM	
Alexandrina Cernov , <i>Sextil Pușcariu and Bukovina. 145th Birth Anniversary. The Memoirs – a Historical Document</i>	114
IN MEMORIAM – VASILE TĂRÂȚEANU	
Adrian Dinu Rachieru , <i>Vasile Tărâțeanu and the Cultural Heroism. „Who Can Write in Paradise?”</i>	131
Maria Toacă , <i>The Sower of Peace and Forgiveness, Vasile Tărâțeanu the Poet</i>	135
IN MEMORIAM – ILIE TUDOR ZEGREA	
Arcadie Suceveanu , <i>A Poet and a Templar</i>	144
Maria Toacă , <i>The Poet Ilie Zegrea – the Most Accomplished Bukovinian Lyrical Voice Becomes a Memory Too</i>	149
Alexandrina Cernov , <i>Ilie Tudor Zegrea has Left Us</i>	151
Nicolae Șapcă , <i>A Pondering Lily has Withered</i>	155
IN MEMORIAM – ȘTEFAN BROASCĂ	
Dragoș Olaru , <i>A Farewell Note to a Colleague: Ștefan Broască</i>	157
Maria Toacă , <i>Ștefan Broască has Left to the Places with no Sadness or Suffering</i>	159

S U M A R

<i>Argument</i>	9
-----------------------	---

ROMÂNII DIN UCRAINA ȘI RĂZBOIUL

<i>Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social). Descrierea studiului</i>	11
Marin Gherman, Vasile Barbuța , <i>Rezultatele sondajului realizat în cadrul proiectului „Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului”</i>	13
Mariana Belciuc , <i>Rezultatele interviurilor de tip focus grup cu membrii comunității românești din regiunile Transcarpatia, Odesa și Cernăuți</i>	21
Sergiu Barbuța , <i>Analiza presei de limba română din Ucraina (24 februarie – 24 octombrie 2022)</i>	36
<i>Concluziile și recomandările Institutului de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți</i>	45

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Marin Gherman , <i>Războiul ruso-ucrainean: evoluții social-politice, militare și informaționale</i>	50
Vasile Carlașciuc , <i>Au plecat la ceruri ca ostași chemați de Dumnezeu</i>	67
Gheorghe Semeniuc , <i>Hliboca pe timp de război</i>	73
Maria Toacă , <i>Să ne ferească Dumnezeu de „Vămile năpăstuirii”</i>	84
Petru Grior , <i>Drept între popoare</i>	101
Alexandrina Cernov , <i>Cultul memoriei ca stare de spirit: reprezentări contemporane și amintiri târzii (studiu de caz: destinul românilor din nordul Bucovinei)</i>	104

TEORIE, ISTORIE ȘI CRITICĂ LITERARĂ

Alexandrina Cernov , <i>Sextil Pușcariu și Bucovina. 145 de ani de la naștere. Memoriile – document istoric</i>	114
--	-----

IN MEMORIAM – VASILE TĂRÂȚEANU

Adrian Dinu Rachieru , <i>Vasile Tărâțeanu sau eroismul cultural. „Cine poate scrie-n paradis?”</i>	131
Maria Toacă , <i>Semănător de împăcare și iertare, Vasile Tărâțeanu, poetul</i>	135

IM MEMORIAM – ILIE TUDOR ZEGREA

Arcadie Suceveanu , <i>Poet și templier</i>	144
Maria Toacă , <i>Devine o amintire și poetul Ilie Zegrea, cea mai împlinită voce lirică a Bucovinei</i>	149
Alexandrina Cernov , <i>Ilie Tudor Zegrea nu mai e printre noi</i>	151
Nicolae Șapcă , <i>S-a ofilit un crin îngândurat</i>	155

IN MEMORIAM – ȘTEFAN BROASCĂ

Dragoș Olaru , <i>Cuvânt de adio pentru un coleg: Ștefan Broască</i>	157
Maria Toacă , <i>S-a dus și Ștefan Broască pe unde nu este întristare, nici suferință</i>	159

IN MEMORIAM – ILIE OLARI

Maria Toacă , <i>Sadly about the Journalist Ilie Olari, my First Reader and Mentor</i>	163
---	-----

BUKOVINIAN PERSONALITIES

<i>Teodor V. Ștefanelli – a Reception Discourse at the Romanian Academy; an Answer to Mr T.V. Ștefanelli's Reception Discourse by Mr Dmitre Onciul</i>	165
--	-----

CULTURAL DIMENSIONS

Iuliana Luceac , <i>The Famous Pianist Carol Miculi. Impressions from a Musical Event at „The Mandyczewski Fest”</i>	195
---	-----

POETRY

Arcadie Suceveanu , <i>Poems</i>	202
Marin Gherman , <i>Poems</i>	216
Nicolae Șapcă , <i>A Sonnet Triptych</i>	220

BOOKS. PERIODICALS. CONFERENCES

Alexandrina Cernov , <i>The Social Capital of Ukraine and Romania in a Fluid Geopolitical Context</i>	222
Maria Toacă , <i>The Canadian Romania in a Visit to Cernăuți: A Day with the Romanian Guard from over the Atlantic</i>	225
Maria Toacă , <i>Books Edited at the Putna Monastery, Launched in Cernăuți</i>	228
Maria Toacă , <i>A Journey to Self-Knowledge with the Happy Seeker of the Soul Immortality</i>	232
Viorica Stan , <i>The Destiny of the Romanian Church of the Northern Bukovina during the Soviet Times: Belief, Language, Identity</i>	236
Natalia Camelia Luchiniuc-Proțiuc , <i>The Ballad of Ciprian Porumbescu</i>	238

EVENT

Irina Loredana Stănculescu, Consul General , <i>The National Day of Romania at Cernăuți, the Festivity Opening Speech</i>	244
Maria Toacă , <i>Belief and Culture Grains Sprout and Harvest at the Saint Monastery of Putna</i>	246
Maria Toacă , <i>A Book Bridge between the Putna Monastery and Cernăuți, „So Our Saints don't Perish on the Walls and in Our Souls”</i>	259
Maria Toacă , <i>Alexandru Victor Micula - The Romanian Ambassador to Kiev: „I have come to You for Best Advise”</i>	262
Paraschiva Abutnăriței , <i>Sun, Poetry and Music in Cernăuți</i>	266
Sergiu Barbuța , <i>The Special Immaterial Thesaurus of Bukovina</i>	269

TO THE COLLABORATORS	272
----------------------------	-----

IN MEMORIAM – ILIE OLARI

Maria Toacă , <i>Cu tristețe despre jurnalistul Ilie Olari, primul meu cititor și sfătuitor la început de drum</i>	163
---	-----

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

<i>Teodor V. Ștefanelli – discursul de recepție la Academia Română; Răspunsul d-lui Dmitre Onciul la discursul de recepție al d-lui T.V. Ștefanelli</i>	165
---	-----

DIMENSIUNI CULTURALE

Iuliana Luceac , <i>Celebrul pianist Carol Miculi. Impresii de la un eveniment muzical din cadrul festivalului „Mandyczewski fest”</i>	195
---	-----

POEZIE

Arcadie Suceveanu , <i>Poeme</i>	202
Marin Gherman , <i>Poeme</i>	216
Nicolae Șapcă , <i>Triptic de sonete</i>	220

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

Alexandrina Cernov , <i>Capitalul social din Ucraina și România într-un context geopolitic fluid</i>	222
Maria Toacă , <i>România canadiană la Cernăuți: o zi cu străjerul românilor de peste atlantic</i>	225
Maria Toacă , <i>Cărți editate la Mănăstirea Putna, lansare la Cernăuți</i>	228
Maria Toacă , <i>Spre cunoașterea de sine, cu fericitul căutător al nemuririi sufletului</i>	232
Viorica Stan , <i>Destinul Bisericii românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică: credință, limbă, identitate</i>	236
Natalia Camelia Luchiniuc-Proțiuc , <i>Balada lui Ciprian Porumbescu</i>	238

EVENIMENT

Irina Loredana Stănculescu , <i>Consul General, Ziua Națională a României la Cernăuți, discurs rostit la deschiderea festivităților</i>	244
Maria Toacă , <i>Ca bobul de grâu, rodește credința și darul culturii la sfânta Mănăstire Putna</i>	246
Maria Toacă , <i>Un pod de carte de la Mănăstirea Putna la Cernăuți, ca să nu ne moară sfinții pe pereți și în suflete</i>	259
Maria Toacă , <i>Ambasadorul României la Kiev, Alexandru Victor Micula: „Am venit la dumneavoastră să ne sfătuim”</i>	262
Paraschiva Abutnăriței , <i>Soare, poezie și muzică la Cernăuți</i>	266
Sergiu Barbuța , <i>Tezaurul cultural imaterial special al Bucovinei</i>	269

CĂTRE COLABORATORI	272
---------------------------------	-----

Foto coperta I, IV: ***Imagini din Cernăuți***

ARGUMENT

„Apoi vor mai trece câteva luni, poate un an, și se vor năru, rând pe rând, toți îngerii războiului, ca și toate marile lor mituri naționale, care au împins lumea în acest devastator calvar”.

Oleg Serebrian, *Cântecul mării*

Anul acesta revista noastră apare cu o mare întârziere. Colectivul redacției luase hotărârea ca în condițiile războiului ruso-ucrainean să editeze cele patru numere într-o singură carte care să descrie destinul populației românești din Ucraina și implicarea în acest crâncen război.

La Cernăuți Institutul de Studii Politice și Capital Social (fondator și director, politologul dr. Marin Gherman) a obținut în acest an un sprijin financiar din partea Departamentului pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Guvernului României pentru studiul „Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social)”. Acest proiect are ca obiectiv principal realizarea unui amplu studiu interdisciplinar care să includă identificarea necesităților, așteptărilor și provocărilor din perioada războiului ale comunității românești din Ucraina. Rezultatele acestui studiu sunt publicate, în premieră, în acest număr al revistei noastre.

Alte articole prezintă cazuri concrete de participare a românilor la război, ajutoare umanitare acordate de statul român, soarta refugiaților și activitățile culturale ale intelectualității românești, menite să-i încurajeze pe români în păstrarea limbii și identității naționale, să-i susțină moral. Nu lipsesc și materiale de istorie a Bucovinei. Un loc aparte îl ocupă prezentarea relațiilor culturale cu Mănăstirea Putna. Avem nevoie, ca niciodată, de perpetuarea culturii și tradițiilor noastre în aceste vremuri cumplite, când gândul se îndreaptă în primul rând la viață și salvare în acest război, care seamănă moarte și dezastru.

Secolul XXI a început cu un nou război – cel din Ucraina, în care s-au implicat majoritatea țărilor Uniunii Europene și NATO prin acordarea de sprijin umanitar și armament. Un val impresionant de refugiați s-a îndreptat chiar din prima zi a războiului spre granița de vest a Ucrainei, spre România, Republica Moldova, Polonia și Ungaria. Sprijinul moral și umanitar a fost și este în continuare enorm. La frontiera ucraineano-română mulțimea, majoritatea femei și copii, din Kiev și alte localități din Ucraina, părăsea țara din cauza urgiei războiului. Tot atunci s-au refugiat și mulți români din regiunea Cernăuți.

Astăzi suntem martorii unui nou tip de război – războiul rachetelor împotriva civililor. Armata Ucrainei i-a oprit pe agresori în sud-estul Ucrainei, unde timp de mai multe luni se duc lupte grele. Rachetele atacă, însă, tot teritoriul țării, ajungând până în vest – la Lviv, Ivano-Frankivsk, Hmelnițki... Imensitatea dezastrului întrece orice închipuire. Este o invazie a groazei și a disperării. Luni de zile populația din sud-estul țării trăiește cu spaimă, neputință, tristețe și multă răbdare. Șirul lung al umilințelor prin care trece populația pașnică a cuprins întreaga țară. Este profund afectată și comunitatea românească.

Frigul și întunericul devin noi arme îndreptate împotriva populației Ucrainei cu speranța că oamenii se vor revolta împotriva guvernului și vor cere reînceperea discuțiilor cu Federația Rusă. Acesta este, de fapt, scopul atacurilor masive cu rachete asupra obiectivelor de infrastructură energetică.

În situația când la Cernăuți, ore întregi sau chiar zile, suntem deconectați de la curentul electric am reușit, totuși, să edităm acest număr. Este prima revistă tipărită în asemenea condiții.

Colectivul redacției

COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ DIN UCRAINA: NECESITĂȚI, AȘTEPTĂRI ȘI PROVOCĂRI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI (BAROMETRU SOCIAL)

Descrierea studiului

Această rubrică include rezultatele studiului interdisciplinar realizat de Institutul de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți în perioada 1 septembrie – 30 noiembrie 2022 în cadrul proiectului „Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social)”, finanțat de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Guvernului României.

Proiectul a avut ca obiectiv principal realizarea unui studiu interdisciplinar pentru identificarea necesităților și așteptărilor comunității românești din Ucraina, dar și a provocărilor specifice din perioada războiului (de la invadarea Ucrainei de către Rusia la 24 februarie 2022).

Studiul prevede cercetări în 3 dimensiuni diferite (interviu de tip focus grup, sondaj sociologic combinat, analiza presei de limba română) în baza unei metodologii interdisciplinare.

Proiectul derivă din necesitatea de a stabili la nivelul politicii României, dar și a Ucrainei, necesitățile reale ale comunității românești și percepțiile sociale actuale în baza unei cercetări sociologice.

În cadrul proiectului au avut loc următoarele activități:

- 3 interviuri de tip focus grup în regiunile Transcarpatia, Odesa și Cernăuți, cu participarea membrilor comunității românești;
- realizarea unui sondaj sociologic combinat (telefonic și online);

- analiza presei de limba română începând cu perioada acțiunilor militare la scară largă a Rusiei;
- publicarea rezultatelor pe website-ul Institutului de Studii Politice și Capital Social și popularizarea lor în presa din Ucraina, România, Republica Moldova și alte state;
- publicarea broșurii-raport.

Echipa de cercetare s-a compus din specialiști în sociologie, politologie și relații internaționale, reprezentanți ai comunității românești din Ucraina, cu studii obținute la universitățile din Cernăuți și București. Coordonator – dr. Marin Gherman, director al Institutului de Studii Politice și Capital Social, lector univ. asociat la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, președinte-fondator al Centrului Media BucPress din Cernăuți, redactor șef-adjunct al revistei „Glasul Bucovinei”. Echipa de cercetare: Vasile Barbuța, Mariana Belciuc, Sergiu Barbuța.

Institutul de Studii Politice și Capital Social (IPSSC) este un centru analitic înregistrat la Cernăuți ca ONG cu profil științific pentru desfășurarea unor cercetări în domeniul științelor politice, sociologiei, relațiilor internaționale și geopoliticii. Un scop important al centrului analitic este elaborarea unor recomandări practice și facilitarea acumulării capitalului social în spațiul transfrontalier. Misiunea Institutului de Studii Politice și Capital Social este de a studia interdisciplinar procesele social-politice și de a facilita acumularea capitalului social pentru a consolida parteneriatele dintre Ucraina (sau regiunile sale) și statele membre ale comunității europene.

REZULTATELE SONDAJULUI REALIZAT ÎN CADRUL PROIECTULUI „COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ DIN UCRAINA: NECESITĂȚI, AȘTEPTĂRI ȘI PROVOCĂRI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI”

Marin GHERMAN^{T*}

Vasile BARBUȚA ^{**}

Cernăuți

Institutul de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți a realizat în perioada 15-25 octombrie 2022 un sondaj sociologic în baza metodei cotelor (prin telefon și online) cu un eșantion de 740 de persoane, reprezentând o structură în miniatură a comunității românești din Ucraina. Rezultatele sondajului sunt prezentate în continuare.

Limba română este vorbită în Ucraina

92% dintre respondenți au declarat că vorbesc acasă cu părinții/rudele/copiii în limba română (3% – în limba rusă, 2% – în limba ucraineană, iar 2% – cu unele rude în română, cu altele – în ucraineană sau rusă). În limba rusă discută cel mai des între ei românii din regiunea Odesa, iar în limba ucraineană – în regiunea Cernăuți.

Starea financiară a comunității românești

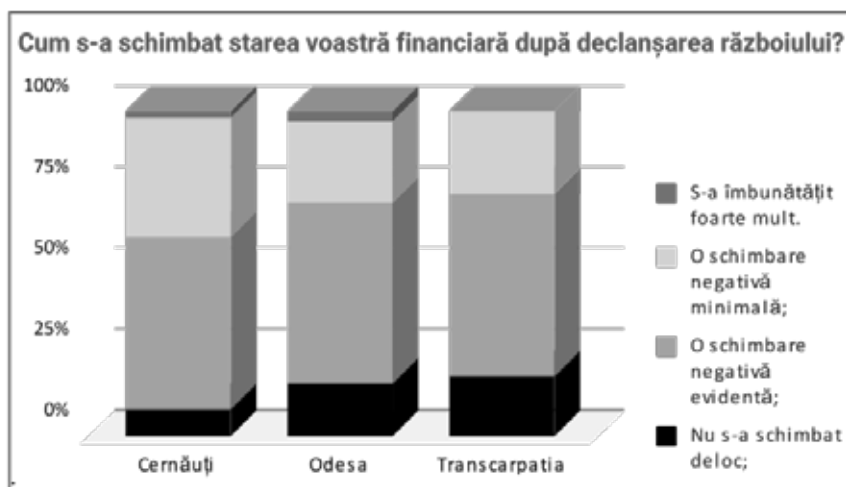
54% dintre membrii comunității românești din Ucraina susțin că până la 24 februarie 2022 le ajungeau bani pentru strictul necesar, însă nu-și permiteau să se odihnească peste hotare. 22% dintre respondenți au declarat că le ajungeau bani pentru produsele de prima necesitate, iar 20% își permiteau să cumpere lucruri de preț. Doar 4% dintre români se aflau într-o situație financiară critică și nici nu aveau bani pentru alimente. Procentul acestui răspuns este mult mai mare în regiunea Odesa, spre deosebire de Cernăuți și Transcarpatia. De asemenea, românii din Maramureșul

^{*}**Marin Gherman** este director al Institutului de Studii Politice și Capital Social (Cernăuți, Ucraina), doctor în științe politice. Este lector univ. asociat al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, editorialist la „Veridica” – publicație specializată în monitorizarea, analiza și demontarea campaniilor de *fake news*, dezinformare și manipulare din Europa Centrală și de Est, jurnalist la „Libertatea” (București). Președinte-fondator și redactor-șef al Centrului Media BucPress, care include patru organe de presă de limba română: Agenția de știri BucPress, Radio Cernăuți, BucPress TV și revista „BucPress”. Este redactor șef-adjunct la revista de istorie și cultură „Glasul Bucovinei” (Cernăuți – București). Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți. Autorul monografiei *Capitalul social în Ucraina și România: o nouă dimensiune a proceselor de integrare europeană* (Cernăuți, Editura Druk Art, 2022), coautor a cinci volume științifice. Autor de studii publicate în reviste de specialitate.

^{**}**Vasile Barbuța** – expert și cofondator al Institutului de Studii Politice și Capital Social, traducător. În 2018 obține diploma de master cu mențiune, specialitatea „Relații internaționale, comunicații publice și studii regionale” (Universitatea Națională „Iuri Fedkovici” din Cernăuți, Catedra de Relații Internaționale). Autor a unor studii în reviste științifice din Ucraina și de peste hotare, în special despre relațiile româno-ucrainene, războaiele informaționale și aspectele juridice ale relațiilor internaționale actuale. A lucrat ca traducător la Consatul General al României la Cernăuți.

din dreapta Tisei au declarat într-un procent mai mare că își permiteau să cumpere lucruri prețioase până la război.

După declanșarea războiului, 54% dintre respondenți au declarat că observă o schimbare negativă evidentă a stării lor financiare, iar 33% – constată o schimbare negativă minimală. Alte răspunsuri: „nu s-a schimbat deloc” – 11%, „s-a îmbunătățit foarte mult – 2%”, „s-a îmbunătățit puțin – 1%”.

Majoritatea respondenților (87%) constată o schimbare negativă (substanțială sau minimală) a situației lor financiare. Procentul celor care au răspuns că situația lor financiară nu s-a schimbat deloc este mai mare în regiunea Transcarpatia și foarte mic în regiunea Cernăuți.

De asemenea, 68% dintre respondenți susțin că au fost afectați foarte mult sau destul de mult de războiul din Ucraina. Puțin afectați se simt doar 9%, iar deloc afectați – 0%.

Rusia este considerată vinovată de declanșarea războiului

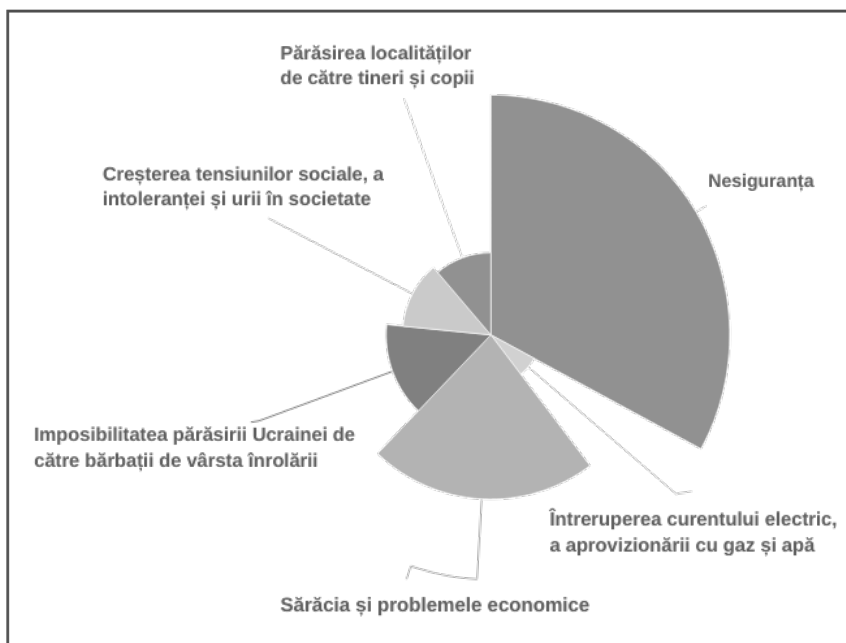
65% dintre participanți la sondaj consideră că Rusia este vinovată de declanșarea războiului, în timp ce Ucraina este acuzată doar de 1% dintre români. 14% dintre respondenți susțin că sunt vinovate ambele state, 14% dau vina pe actorii globali, iar 6% au ales răspunsul „elitele panglobale (Bill Gates, George Soros, loja masonică)”.

80% dintre reprezentanții comunității românești din Ucraina susțin că au rude, prieteni sau cunoscuți care luptă sau au luptat pe front și doar 57% dintre ei declară că știu persoane ucise în război, ceea ce indică o implicare directă a etnicilor români în ciocnirile militare ruso-ucrainene.

La întrebarea „Aveți rude, prieteni sau cunoscuți care luptă (au luptat) pe front în cadrul Forțelor Armate ale Ucrainei” românii din regiunile Cernăuți și Odesa au răspuns afirmativ într-un procent de 2-2,5 ori mai mare decât cei din regiunea Transcarpatia. Aceeași constatare este valabilă și în cazul persoanelor ucise în conflictul militar ruso-ucrainean.

Nesiguranța și sărăcia – problemele comunității românești din Ucraina

73% dintre respondenți au declarat că cea mai gravă problemă determinată de război este nesiguranța. Urmează în acest rating al problemelor determinate de război sărăcia și problemele economice (50%), imposibilitatea părăsirii Ucrainei de către bărbații de vârstă înrolării (32%), creșterea tensiunilor sociale, a intoleranței și urii în societate (27%), părăsirea localităților de către tineri și copii (25%), problema funcționării normale a instituțiilor de învățământ (25%). De asemenea, 15% dintre românii din Ucraina au numit întreruperea curentului electric, a aprovizionării cu gaz și apă ca fiind o problemă gravă din perioada războiului. Sosirea în localitate a unui număr mare de persoane strămutate intern deranjează cel mai puțin comunitatea românească.

Românii cred în victoria Ucrainei

60% dintre membrii comunității românești din Ucraina cred în victoria statului lor în acest război, în timp ce doar 4% susțin că Rusia va fi învingătoare. 22% dintre români presupun că va urma o pace temporară, după care războiul va re izbucni cu o nouă forță. O altă variantă au ales 13% dintre respondenți.

Televiziunea și Internetul – sursele principale de informare despre evenimentele de război

Românii din Ucraina se informează despre evenimentele militare și politice din Ucraina din mai multe surse concomitent. Având posibilitatea să aleagă mai multe răspunsuri, 64% dintre respondenți au ales posturile de televiziune și radio de limba ucraineană ca sursă de informare, 50% – posturile de televiziune și radio din România, 49% – rețelele de socializare, inclusiv paginile unor ziare sau agenții

de știri, 45% – canalele de Telegram, 30% – presa de limba română din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa. Menționăm popularitatea în creștere a presei online, a rețelelor de socializare și a canalelor de Telegram în mediul comunității românești din Ucraina. De asemenea, pentru marea majoritate a românilor din Ucraina principala sursă de informare rămân posturile de televiziune și radio de limba ucraineană, alături de presa din România.

Presa de limba română din Ucraina – 27% dintre respondenți deconectați de la ea

32% dintre români menționează că urmăresc toată presa de limba română din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa, în timp ce 25% precizează că nu o urmăresc, dar știu că există. 21% dintre respondenți susțin că urmăresc doar website-urile de știri în limba română, iar 10% – emisiuni TV și radio prin Internet. Se observă o descreștere a popularității ziarelor pe suport de hârtie, emisiunilor prin cablu/antena și mai ales a revistelor culturale. Doar 2% din respondenți au recunoscut că nu au știut că există presă de limba română în Ucraina. În linii mari, 27% dintre români nu urmăresc presa de limba română din Ucraina, fiind deconectați total de la ea.

În regiunea Cernăuți respondenții au declarat de cele mai multe ori că urmăresc toată presa de limba română din Ucraina, în timp ce în regiunile Transcarpatia și Odesa răspunsul cel mai răspândit este „nu urmăresc, dar știu că există”, urmat de „emisiuni TV și de radio prin Internet”. Se resimte în aceste două regiuni o lipsă a accesului la informații în limba maternă.

Politica României în contextul războiului din Ucraina, considerată una pozitivă

Politica statului român față de Ucraina în contextul războiului cu Rusia este văzută foarte pozitiv sau pozitiv (43 și, respectiv, 26%) și doar 4-5% dintre respondenți consideră acțiunile României ca fiind fără niciun impact. Majoritatea românilor consideră politica României de sprijin a Ucrainei ca fiind una pozitivă și corectă. Procentul celor care consideră că politica statului român a fost una negativă sau neutră din punct de vedere al impactului este mai mare în regiunea Odesa decât în celelalte două zone locuite de etnicii români.

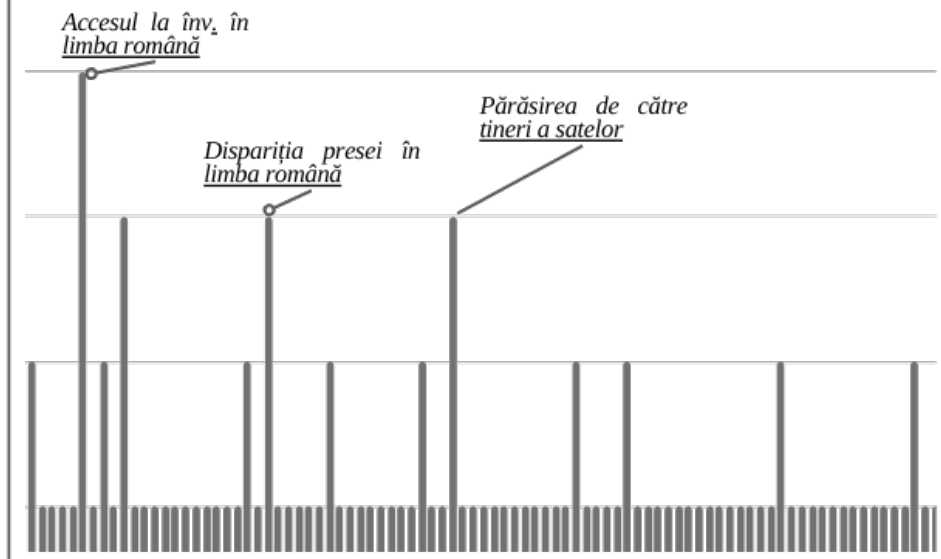
Bursele pentru elevii români și ajutoarele umanitare – cele mai cunoscute proiecte

66% dintre respondenți au declarat că au auzit de proiectul de acordare de burse elevilor români, dar și de ajutoarele umanitare oferite de România, inclusiv prin Departamentul pentru Românii de Pretutindeni. Alte proiecte cunoscute de comunitatea românească în ordine descrescătoare: locuri de studii fără taxă la universități și licee din România (36%), proiecte culturale (28%), granturi de sprijin în perioada războiului (25%), proiecte de educație și cercetare (18%), proiecte de presă (17%). În același timp, 4% dintre respondenți au declarat că nu au auzit până acum de niciun proiect finanțat de statul român, în timp ce 27% au auzit de toate.

Majoritatea proiectelor trebuie sprijinite, diversificate sau continuate

Întrebați care dintre proiecte trebuie să sprijine România în viitor, având posibilitatea să aleagă mai multe variante de răspuns, 73% dintre români au

Care sunt cele mai mari probleme ale comunității românești / vorbitorilor de limba română din Ucraina din ultimii 30 de ani:

menționat „acordarea de burse elevilor, studenților și profesorilor români”. În continuare opiniile par destul de diverse, demonstrând necesitatea sprijinirii de către statul român a unor proiecte în diverse domenii. 59% dintre respondenți consideră că Guvernul României trebuie să organizeze excursii și tabere de odihnă pentru elevi, tineri și adulți în România, 55% au ales răspunsul „Sprijinirea cercetării științifice, a școlii și educației în limba română”, 52% – „Sprijinirea ziarelor, agențiilor de știri, posturilor de radio și de televiziune în limba română”, 46% – „Facilitarea apariției unor locuri de muncă pentru tineri”, 40% – „Proiecte de infrastructură, construcții și reparații”, 37% – „Finanțarea spectacolelor folclorice și a evenimentelor literar-culturale”, 7% – alte proiecte.

Sondajul arată că majoritatea proiectelor trebuie sprijinite, diversificate sau continuate, existând diverse solicitări destul de populare ca, de exemplu, facilitarea apariției unor locuri de muncă pentru tineri.

Unele drepturi ale comunității românești au fost respectate, iar altele – nu

51% dintre respondenți consideră că de la proclamarea independenței Ucrainei și până în momentul de față unele drepturi ale comunității românești au fost respectate, iar altele – nu. 29% dintre membrii comunității românești susțin că drepturile lor nu au fost respectate. Doar 12% dintre vorbitorii de limba română sunt convinși că toate drepturile lor au fost respectate cu strictețe, în timp ce 8% – au decis să nu răspundă la această întrebare. În general 80% dintre vorbitorii de limba română din Ucraina au menționat că au existat anumite probleme mai mici sau mai mari la acest capitol.

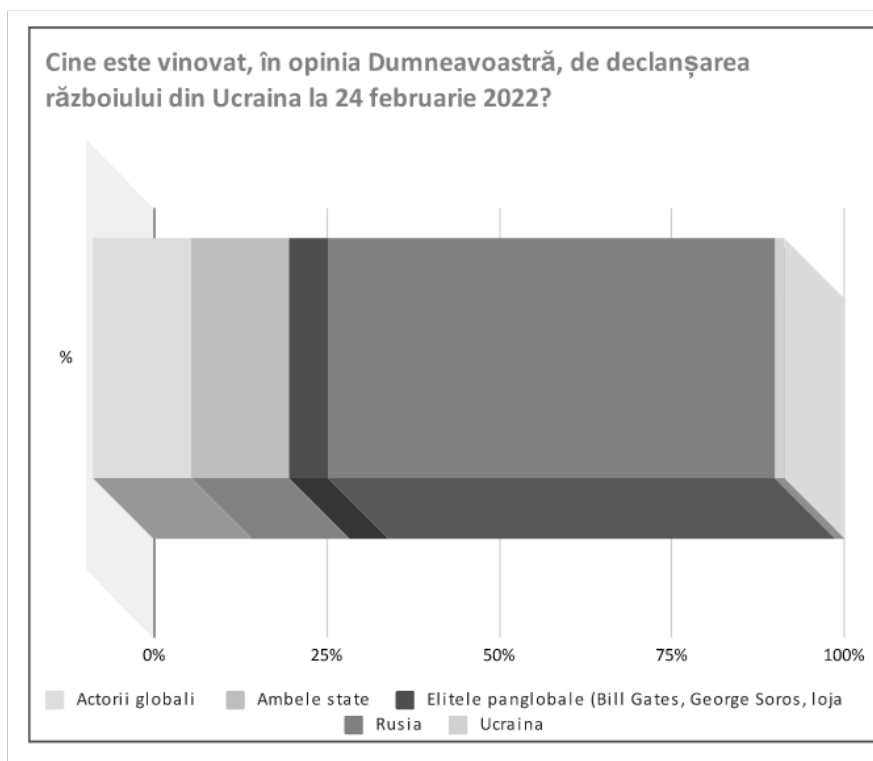
Pe scara de la 1 la 5, unde 1 înseamnă drepturi nerespectate, iar 5 – respectate cu strictețe, românii au ales de cele mai multe ori pozițiile 3 (43%) sau 2 (18%).

Părerile sunt foarte împărțite la capitolul prezenței sau absenței elementelor de discriminare din motive etnice sau lingvistice în viața românilor din Ucraina. 35% dintre respondenți susțin că s-au simțit deseori discriminați, 33% – foarte rar, 23% – niciodată, iar 9% nu au vrut să răspundă la această întrebare.

Cei mai discriminați se consideră românii din regiunea Cernăuți, iar cei mai nediscriminați – cei din Transcarpatia. O poziție de mijloc o ocupă opinia vorbitorilor de limba română din sudul Basarabiei. Totuși, în nicio regiune nu există vreo părere unică, răspunsurile variind de la „am fost discriminat deseori” până la „niciodată nu m-am simțit discriminat”.

Accesul la învățământ în limba maternă și la presă – cele mai importante probleme ale comunității românești

64% dintre membrii comunității românești din Ucraina susțin că accesul la învățământ în limba maternă este cea mai mare problemă din ultimii 30 de ani, urmând lichidarea ziarelor, dispariția emisiunilor de televiziune și radio în limba română (52%), un interes scăzut al României față de situația comunității românești (48%), părăsirea de către tineri a satelor, depopularea zonelor rurale (43%), politica Ucrainei care nu a fost una favorabilă pentru comunitatea română (43%), lipsa de investiții din partea Ucrainei în localitățile unde locuiesc vorbitori de limba română (42%). Doar 6% dintre respondenți consideră ca fiind o problemă reală lipsa accesului la studii în limba ucraineană pentru o mai bună integrare a vorbitorilor de limba română în societate.

Structura confesională a comunității românești din Ucraina

Jumătate dintre membrii comunității românești din Ucraina au declarat că frecventează serviciile divine în limba română la Biserica Ortodoxă Ucraineană păstorită de Mitropolitul Onufrie, care s-a subordonat canonic până la sfârșitul lunii mai 2022 Patriarhiei de la Moscova, iar 29% au precizat că sunt creștini, dar nu frecventează serviciile divine.

Potrivit opiniei a 41% dintre respondenți, problema conflictului dintre cele două biserici ortodoxe din Ucraina trebuie rezolvată prin dialog și buna înțelegere prin unirea celor două mitropolii într-o singură structură. 30% dintre vorbitorii de limba română consideră că trebuie găsită o altă soluție, 20% își doresc subordonarea tuturor lăcașelor de cult Bisericii Ortodoxe Ucrainene păstorită de Mitropolitul Onufrie, iar 9% – Bisericii Ortodoxe Ucrainene păstorită de Mitropolitul Epifanie.

Românii din regiunea Cernăuți susțin într-un procent mai mare Biserica Ortodoxă Ucraineană păstorită de Mitropolitul Onufrie, spre deosebire de locuitorii celorlalte regiuni, considerând că fosta mitropolie subordonată canonic Patriarhiei de la Moscova trebuie să fie una dominantă în societate. De asemenea, este destul de răspândit răspunsul „altă soluție”, semnificând un procent important al vorbitorilor de limba română care sunt indeciși.

61% dintre respondenți consideră că este o idee bună deschiderea unor lăcașe de cult în regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa de către Biserica Ortodoxă Română, 35% – au ales să nu răspundă la această întrebare, în timp ce pentru 4% această idee este una rea, răspuns întâlnit în regiunile Cernăuți și Odesa. Numărul celor indeciși este, totuși, destul de mare.

Reforma administrativ-teritorială din Ucraina: mai mult cu efecte negative decât pozitive

40% dintre respondenți consideră că în urma reformei administrativ-teritoriale din Ucraina au avut loc unele schimbări pozitive și altele negative, în timp ce 25% observă doar efecte negative. Pentru 20% dintre membrii comunității românești nu s-a schimbat nimic în viața lor și doar 8% menționează o schimbare pozitivă. În linii mari, această reformă este considerată ca fiind una mai mult cu efecte negative decât pozitive în mediul vorbitorilor de limba română din Ucraina.

Cei mai nemulțumiți de reforma administrativ-teritorială din Ucraina sunt românii din regiunea Odesa, urmând cei din Cernăuți, cu atitudini mult mai împărțite și încheind cu regiunea Transcarpatia, în care nemulțumirea este la un nivel destul de mic.

Politicienii ucraineni – mult mai cunoscuți decât cei români

Cel mai cunoscut politician în mediul comunității românești este președintele Ucrainei Volodimir Zelenski (76% dintre respondenți susțin că știu multe sau foarte multe informații despre el), urmat de președintele României Klaus Iohannis (46%), premierul ucrainean Denis Șmîgal (36%) și comandantul șef al Forțelor Armate ale Ucrainei, Valeri Zalujnîi (32%).

Politicienii români sunt cunoscuți mult mai puțin decât cei ucraineni. Cei mai necunoscuți politicieni în mediul comunității românești din Ucraina sunt: liderul partidului AUR George Simion (45% dintre respondenți susțin că nu știu cine este), premierul român Nicolae Ciucă (44%) și politicianul naționalist ucrainean Oleg

Tiahnibok (26%). Membrii comunității românești sunt mult mai conectați la viața politică din Ucraina decât la cea din România prin intermediul presei de limba ucraineană sau română pe care o urmăresc.

Relațiile dintre Ucraina și România sunt de prietenie și colaborare

69% dintre respondenți apreciază că relațiile dintre Ucraina și România sunt de prietenie și colaborare, în timp ce 19% le consideră neutre. 9% nu știu ce să răspundă la această întrebare, iar 4% consideră că relațiile bilaterale Kiev-București sunt dușmănoase.

Românii din Ucraina țin pumnii pentru echipele naționale de fotbal ale ambelor state

Dacă echipa națională de fotbal a Ucrainei va juca un meci cu echipa națională de fotbal a României, 50% dintre respondenți vor ține pumnii pentru ambele echipe, 27% – pentru Ucraina și 23% pentru România. Aceste rezultate demonstrează existența unei tendințe în mediul comunității românești de a edifica o combinație internă armonioasă între identitatea etnică și cea civică.

REZULTATELE INTERVIURILOR DE TIP FOCUS GRUP CU MEMBRII COMUNITĂȚII ROMÂNEȘTI DIN REGIUNILE TRANSCARPATIA, ODESA ȘI CERNĂUȚI

Mariana BELCIUC*
Cernăuți

Cercetarea din cadrul proiectului „Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social)”, care se bazează pe metoda interviului de tip focus grup și-a propus să identifice principalele probleme, păreri, așteptări și propuneri la nivelul comunității românești din Ucraina în perioada războiului, să evalueze și să ierarhizeze problemele, riscurile, așteptările pentru îmbunătățirea situației românilor din regiunile Transcarpatia, Cernăuți și Odesa. Drept grupuri țintă au fost aleși reprezentanții comunității românești din cele trei regiuni din Ucraina, unde sunt localități cu populație românească, școli cu predare în limba română și se păstrează identitatea românească prin limbă, cultură și religie.

INTERVIUL DE TIP FOCUS GRUP, DESFĂȘURAT ÎN REGIUNEA TRANSCARPATIA

6 octombrie 2022 (17:00-18:30)

Au participat 4 persoane – reprezentanți ai mediului asociativ, cadre didactice, jurnaliști, preoți. Numele participanților a fost schimbat în timpul citării.

Transcrierea rezumativă a discuțiilor, focus grupul nr. 1 (regiunea Transcarpatia)

Secțiunea I

Cât de mult a fost afectată de război comunitatea românească din regiunea Dumneavoastră? Care sunt cele mai grave probleme determinate de război?

- „...locurile noastre nu au fost direct afectate, dar simțim și noi ceea ce se întâmplă. Avem mulți refugiați și chiar de la noi foarte mulți sunt plecați peste hotare”.
- „Mulți din zona noastră și înainte plecau la muncă în UE, dar acum nu pot pleca pentru a-și întreține familiile. Unii au reușit să plece la început, părăsind casele, dar alții, și mai ales bărbații, trebuie să se ascundă de mobilizare”.
- „Situația privind învățământul la fel e jalnică... sunt plecați peste hotare nu doar copiii, dar și multe cadre didactice ceea ce reprezintă încă un factor care direct influențează asupra situației învățământului. Și, desigur, mulți nu se vor mai întoarce”.

Sunt oare românii din Ucraina informați corect despre evenimentele de război? Există acces la informații?

* **Mariana Belciuc** – expert al Institutului de Studii Politice și Capital Social, traducător, manager tehnic și membru al echipei de implementare a proiectelor transfrontaliere ale UE, inclusiv din cadrul Programului Operațional Comun România-Ucraina. În 2013 obține diploma de master cu mențiune, specialitatea „Relații internaționale”, la Universitatea Națională „Iuri Fedkovici” din Cernăuți. De asemenea, în 2013 obține diploma de licență, specialitatea „Dreptul internațional”, continuându-și studiile la Școala Națională de Studii Politice și Administrative – SNSPA București, România. Este președinte al Asociației Cadrelor Didactice de Etnie Română din regiunea Cernăuți. Autoare a unor studii publicate în reviste de specialitate din Ucraina și de peste hotare privind relațiile ucraineano-române, aspectele juridice ale relațiilor internaționale și situația minorităților naționale.

- „Sunt destule surse de informare, dar nu se știe cât de adevărate...”
- „Și da, și nu...Trebuie de citit surse oficiale”.
- „Sigur că propagandă există din ambele părți...”

Cum se va încheia războiul din Ucraina? Cine va fi învingător?

- „Cred că Ucraina deja a câștigat...”
- „Războiul se va termina cu semnarea unui Act de victorie”.

Cum apreciați politicile și atitudinea României față de războiul din Ucraina?

- „România a făcut foarte mult și a acordat cel mai mare sprijin pentru Ucraina. În plus, România susține poziția politică a Ucrainei”.
- „România mereu a fost alături de noi. Dar cu începerea războiului la scară largă, ne-a dovedit încă o dată prin tot felul de ajutoare, susținerea și sprijinul său”.

Secțiunea II

În ce măsură a reușit România prin granturi, ajutoare umanitare sau alt sprijin să ajute comunitatea românească din Ucraina în perioada războiului?

- „România pentru prima dată ne susține pe toate planurile”.
- „Foarte mult ne ajută România....începând de la Guvern și până la un simplu cetățean”.

- „Extrem de mult sprijin”.

Ce proiecte ar trebui să sprijine România în viitor? Care sunt cele mai importante?

- „Cu siguranță trebuie susținute proiectele ce țin de educație în limba română și, la fel, promovarea culturii”.
- „Educația și cultura, căci anume ele sunt în degradare”.
- „Legea Ucrainei privind învățământul limitează la maxim dreptul de a obține studii în limba maternă. Limba română va deveni pentru copiii noștri limbă străină. Propun să fie susținută ideea de a crea școli private cu predare în limba română. Căci, altfel, pierdem totul.... (legea permite asemenea școli, care pot fi susținute de statul român)”.

Ce impact are asupra comunității românești presa de limba română din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa?

- „La toate evenimentele comunității sunt prezenți jurnaliști”.
- „Presa nu va mai exista”.
- „Din octombrie televiziunea publică depinde de Kiev... În regiune a mai rămas un singur ziar, care se autofinanțează și prin diverse ajutoare de către Ion Botoș de la Asociația „Dacia”. Se tipărește o dată la 2-3 luni, plus mai avem televiziunea publică din Ujgorod”.

Secțiunea III

Cum au fost respectate drepturile comunității românești de la proclamarea independenței Ucrainei și până în momentul de față? A existat discriminare etnică sau lingvistică?

- „Au fost multe și de toate...”
- „După părerea mea, integrarea, cum o numește Kievul, mai mult ar semăna să fie o asimilare (așa se simte)”.
- „Ca să te simți respectat la fel ca un ucrainean, trebuie să fii cu două trepte mai sus decât el”.

Care sunt cele mai importante probleme ale comunității românești / vorbitorilor de limba română din Ucraina din ultimii 30 de ani?

- „Educația... Păstrarea școlilor cu predare în limba română”.

- „Degradarea culturii și a educației printre tineret. Aleg școli ucrainene, fără inspirație a iubirii limbii române, culturii și istoriei României. Copiii nu știu de valori naționale. Pentru ce să fiu român, spun ei”.

- „Nu e la modă să te pronunți că ești român. Se simte distanța de Patria-mamă... Ce-i drept, acum situația se schimbă. Se schimbă atitudinea ucrainenilor față de români după ce văd acțiunile României în situația dată”.

Cum considerați că ar fi bine să fie rezolvată problema bisericească din Ucraina, ne referim la disputa dintre cele două biserici ortodoxe?

- „...fiind reprezentant al altei religii, mă abțin de la răspuns”.

- „Ca preot ortodox zic că e foarte dureros ceea ce se întâmplă. Cei ce administrează nu pricep ce fac. Soluția ar fi reorganizarea bisericii din Ucraina, dar e imposibil. La noi în comunitate majoritatea umblă la biserica ortodoxă a Patriarhiei Moscovei. Ar trebui discuții și soluționare la nivel mondial”.

- „Biserica și statul sunt diferite. Biserica e biserică, statul e stat. În ce religie m-am născut, în aceea rămân și nu mă poate nimeni convinge în ceva contrar. Nu trebuie să se implice statul în religie”.

Cum s-a schimbat viața comunității românești în contextul reformei administrativ-teritoriale, în urma căreia au apărut alte raioane, o serie de comune și o nouă structură a administrațiilor locale?

- „Comuna Slatina are doar beneficii și plusuri...”

- „Reforma administrativ-teritorială presupune schimbări pozitive pentru Solotvino (Slatina) și este destul de reușită, ce nu pot spune despre alte unități administrativ-teritoriale”.

- „Slatina a putut reuni în jurul său satele românești, doar un sat românesc a rămas într-o altă comunitate administrativ-teritorială. Desigur că mai sunt multe de făcut, dar nu le putem analiza pe toate din lipsa banilor. Dar oamenii sunt harnici, gospodari și au o viziune europeană”.

Cum apreciați relațiile dintre România și Ucraina în momentul de față?

- „Aș numi relațiile ca fiind la apogeul său de prietenie”.

- „Foarte multe face partea română”.

- „Foarte bune!..”

- „Din păcate, Ucraina nu recunoaște totul ce face România pentru ea”.

Analiza discuțiilor cu membrii comunității românești din regiunea Transcarpatia

Comunitatea românească din regiunea Transcarpatia nu este direct afectată de acțiunile militare din țară, dar, ca și orice altă zonă a Ucrainei, are de suferit în urma consecințelor indirecte ale conflictului armat. Sunt etnici români care luptă în estul și sudul țării, sunt mulți plecați peste hotare, alții, rămași acasă, se confruntă cu o serie de probleme financiare. Plecând la muncă în UE, odinioară ei își puteau întreține familiile. Sunt mulți transcarpatieni implicați în acțiuni de voluntariat și ajutor pentru persoanele strămutate din estul țării. Problema refugiaților include un număr mare de localnici plecați peste hotare cu familiile lor. Copiii nu-și mai continuă studiile în unele sate românești. Sunt și cadre didactice plecate peste hotare.

Toți respondenții sunt de părere că regiunea Transcarpatia este afectată în diferite domenii ale vieții, cum ar fi: economia, învățământul, sistemul medical ș.a.m.d. Informarea privind evenimentele din țară ar părea să fie suficientă, dar, după cum a menționat vorbitorul Petru, „propagandă există din ambele părți...”.

Toți participanții la focus grup sunt de aceeași părere – anume Ucraina va fi învingătoare în acest război sau deja este, fiindcă și-a câștigat respectul întregii comunități mondiale în această confruntare cu statul agresor, Rusia. De la declanșarea războiului la scară largă multe state au sprijinit Ucraina. A fost menționat faptul că anume România este una dintre cele mai deschise și prietenești țări din UE, oferind Ucrainei tot felul de ajutoare, demonstrând a căta oară bunele sale intenții ca stat vecin.

De la simplu cetățean și până la Guvern, România și poporul român au ajutat Ucraina. Toate ajutoarele umanitare, granturile, proiectele au avut un impact pozitiv și, după cum a menționat vorbitorul Anatol, „pentru prima dată România ne susține în toate domeniile”.

Anume educația, presa și cultura necesită susținere continuă pentru păstrarea identității românești și a comunității după terminarea războiului. A fost susținută ideea înființării școlilor private cu predare în limba română de mai mulți participanți la discuții, deoarece art. 7 din Legea privind învățământul este în implementare, iar consecințele realizării legislației în domeniu deja se resimt prin reducerea orelor de limba română în școli. „Copiii etnici români vor învăța limba română ca limbă străină”, susțin respondenții.

Un alt instrument important pentru supraviețuirea identitară a comunității românești îl are presa. A fost menționată dependența tot mai mare a redacțiilor publice de radio și televiziune de politicile editoriale ale Kievului, și nu de interesele comunității. În ultimii 30 de ani de la proclamarea independenței Ucrainei au existat probleme, care la un moment dat se rezolvau și apoi apăreau din nou sau care rămăneau nesoluționate. Tot felul de politici publice ale Kievului privind integrarea comunității românești sunt niște arme invizibile de asimilare. Vorbitorul Irina a menționat: „După părerea mea, integrarea, cum o numește Kievul, mai mult ar semăna să fie o asimilare”. În ultimii ani cu o nouă forță a fost discutată problema limbii și viitorul școlilor românești în Ucraina, inclusiv din regiunea Transcarpatia.

O altă problemă majoră ține de identitatea etnică: „Degradarea culturii și a educației printre tineret. Aleg școli ucrainene, fără inspirație a iubirii limbii române, culturii și istoriei României. Copiii nu știu de valori naționale. Pentru ce să fiu român, spun ei”. Din acest motiv, cele mai importante programe de finanțare ale României trebuie să sprijine domeniul culturii și al învățământului, idee susținută de toți vorbitorii: „Nu e la modă să te pronunți că ești român. Se simte distanța de Patriamă...” A fost discutată ideea apariției unor școli private românești, care nu sunt interzise de lege și ar putea fi unica soluție în viitorul apropiat.

Ce ține de religie, există libertatea alegerii bisericii, cu atât mai mult că în bisericile ortodoxe din satele românești, care aparțineau odinioară Patriarhiei de la Moscova, se permite oficierea serviciului divin în limba română, cu trecerea la slavona bisericească (limbă veche a slavilor de est) în unele momente ale Sfintei Liturghii.

O provocare pentru comunitățile românești este reforma administrativ-teritorială. În regiunea Transcarpatia toți participanții la interviul de focus grup au menționat că reforma a fost una cu efecte pozitive și, într-adevăr, are rezultate fructuoase. Comunitatea teritorială unită (comuna) Slatina (Solotvino) este una dintre cele mai prospere, cu oameni harnici și cu viziune pro-europeană. Este cea mai mare comună românească din Ucraina. Toate satele românești au rămas incluse în această comună și doar unul singur aparține altei unități teritoriale, fiindcă nu avea granițe comune cu celelalte localități.

A fost semnalat faptul că românii din regiune primesc numeroase ajutoare din partea statului român, iar relațiile dintre Ucraina și România sunt caracterizate ca fiind ajunse la apogeul său. Se simte un sprijin în toate domeniile din partea Bucureștiului în perioada războiului. Ajutorul vine nu doar pentru români, ci și pentru etnicii ucraineni. S-a schimbat într-o oarecare măsură atitudinea ucrainenilor față de români, pentru că „fratele s-a cunoscut la nevoie”.

INTERVIUL DE TIP FOCUS GRUP, DESFĂȘURAT ÎN REGIUNEA CERNĂUȚI

6 octombrie 2022 (19:00-20:30)

Au participat 4 persoane – reprezentanți ai mediului asociativ, cadre didactice, jurnaliști, primari, preoți.

Transcrierea rezumativă a discuțiilor, focus grupul nr. 2 (regiunea Cernăuți) Secțiunea I

Cât de mult a fost afectată de război comunitatea românească din regiunea Dumneavoastră? Care sunt cele mai grave probleme determinate de război?

- „Nu există o comunitate în Ucraina care să nu fi fost afectată de război. Sunt multe persoane strămutate intern în zona noastră cărora le acordăm ajutor continuu. Un rol important în situația aceasta îl joacă statul român. Ne aflăm în nesiguranță toți, chiar fiind în casele noastre: am trecut prin doi ani de pandemie, acum este război. Oamenii sunt dominați de frică, griji și stres”.

- „Cel mai mult aș spune că sunt afectați copiii, căci ei sunt viitorul nostru. Dar în ce condiții ei cresc? Alarma aeriană în perioada lecțiilor, părinți plecați, mulți copii rămași peste hotare și educația la distanță cu siguranță nu sunt factori pozitivi pentru un viitor luminos. Aproximativ 20% dintre elevi sunt plecați”.

- „Ajutând un creștin – îl ajutam pe însuși Iisus Hristos. Neapărat va fi pace. Fiecare are crucea sa pe care trebuie s-o ducă, așa o grea încercare a venit peste Ucraina noastră”.

- „...după declanșarea războiului a scăzut numărul de experți. Mulți au plecat peste hotare. Mulți etnici români luptă pe front, însă nu avem vorbitori pentru interviuri...”

Sunt oare românii din Ucraina informați corect despre evenimentele de război? Există acces la informații?

- „Sunt multe surse de informare și acces la ele, dar este important de analizat cele văzute și auzite”.

- „Da... toate sursele de internet și televiziune. Din prima zi a războiului a fost preluat controlul asupra informației oferite populației. În plus, avem prin comunități soldați cunoscuți cu care se ține legătura și care ne mai informează”.

- „Acces este și informații – la fel, dar fiecare le înțelege în felul său”.

- „Informații sunt multe. Există diferite publicații care acordă informații în rețelele de socializare. Este Telegram. Sunt grupuri cu acces liber la informații”.

Cum se va încheia războiul din Ucraina? Cine va fi învingător?

- „Ca cetățean ucrainean este normal să dorim ca Ucraina să fie învingătoare, dar înțelegem cu ce rău ne-am confruntat. Nici nu ne trebuie mare victorie, dar ne trebuie liniște și pace”.

- „Fierul a fost dat pentru a-l folosi la confecționarea de unelte, și nu pentru arme. Rămânem optimiști și, desigur, vrem să fim în casa noastră”.

Secțiunea II

Cum apreciați politicile și atitudinea României față de războiul din Ucraina? În ce măsură a reușit România, prin granturi, ajutoare umanitare sau alt sprijin să ajute comunitatea românească din Ucraina în perioada războiului?

- „Poziția României este mai mult decât corectă. Multe lucruri pozitive face ea pentru diferite comunități. Sunt luate tot felul de măsuri prin granturi și parteneriate. Trebuie menționată munca Departamentului pentru Românii de Pretutindeni și a Secretarului de Stat, care lucrează bine și le-am simțit ajutorul și sprijinul. Căci mult depinde anume de persoanele care dețin asemenea poziții. Sperăm că și copiii vor primi bursele promise”.

- „Dacă n-ar fi fost războiul acesta, mulți n-ar fi știut de așa frate ca România”.

- „Până la război politica României era mai mult criticată, acum este mai mult lăudată...”

Ce impact are asupra comunității românești presa de limba română din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa?

- „La toate evenimentele comunității sunt prezenți, sunt alături de popor...”

- „Doar pozitiv...”

- „Ar fi mai mare, dacă ar fi mai mulți jurnaliști și mai multe publicații și cu un mai mare sprijin. Au dispărut multe ziare, nu mai este finanțare de la statul ucrainean. Noroc de granturile de susținere de la statul român”.

Secțiunea III

Cum au fost respectate drepturile comunității românești de la proclamarea independenței Ucrainei și până în momentul de față? A existat discriminare etnică sau lingvistică? Care sunt cele mai importante probleme ale comunității românești / vorbitorilor de limba română din Ucraina din ultimii 30 de ani?

- „În perioada descentralizării au existat piedici pentru a crea comune pur românești, nu a fost sprijin chiar din partea unor primari din satele noastre. O altă problemă a comunității este Legea Ucrainei privind învățământul și anume art.7. Sperăm că după război vor fi unele modificări”.

- „Reforma administrativ-teritorială a fost mai mult un minus pentru comunitatea românească. Referitor la educație – avem o descreștere a numărului de ore de limba română. Ne jignește faptul că în manualul de clasa a 8-a de geografie se menționează că Ucraina este un stat mononațional, deci reiese că noi nu mai existăm aici? Dar, de fapt, suntem la noi acasă de ani de zile!”

- „În confruntările crâncene din sud și est românii la fel luptă pentru suveranitatea Ucrainei, ar trebui să fie luate în calcul și interesele lor după terminarea războiului...”

- „Ca minoritate am fost băgați într-un cazan cu alte minorități. Noi nu suntem minoritate, ci popor băstinaș, suntem la noi acasă. Ni se spunea să nu zicem că sunt români și sate românești (așa era până la război), dar acum după declanșarea războiului retorica s-a schimbat. Acum și ucrainenii vorbesc despre sate românești din Bucovina”.

Cum considerați că ar fi bine să fie rezolvată problema bisericească din Ucraina, ne referim la disputa dintre cele două biserici ortodoxe?

- „Există canoane care nu trebuie încălcate... Dar au apărut oameni care au creat biserici noi și cu timpul, datorită banilor și politicii și-au câștigat canonizarea de la Constantinopol. În situația dată ar trebui un Sinod... Nu văd ca fiind posibilă unirea bisericilor. Situația e foarte dificilă”.

- „Ca creștin mă supără faptul că la capul bisericii noi stă nu Hristos, dar observăm un chip care cheamă la război. Nu președintele rezolvă chestii bisericești”.
- „În timpul Uniunii Sovietice se spunea că biserica este separată de stat și statul de biserică. Dar acum în biserică e prea multă politică și manipulare”.
- „Este o biserică canonică în Ucraina. Biserica e independentă și nu plătește taxe. Politicienii știu că biserica are o influență mare asupra oamenilor, deci ea devine un instrument dorit pentru a influența populația”.

Cum s-a schimbat viața comunității românești în contextul reformei administrativ-teritoriale, în urma căreia au apărut alte raioane, o serie de comune și o nouă structură a administrațiilor locale?

- „Șefii rezolvă multe pe loc...”
- „Încă nu se simte exact, probabil din cauza altor probleme”.
- „Eram deprinși cu modul de viață și regulamentul care a existat”.
- „Comunitatea românească a dorit o unitate administrativ-teritorială unică, dar aceasta nu a fost acceptată. Unele sate au fost incluse în niște comune fără perspectivă. S-a lucrat puțin cu primarii, localnicii. Nu mereu se găsesc vorbitori de limba română în conducerea comunelor (fostelor raioane românești). Acum comunele de sine stătător își stabilesc bugetele”.

Cum apreciați relațiile dintre România și Ucraina în momentul de față?

- „Foarte bune. Să fie mereu așa! Unii și-au schimbat părerile despre români, despre noi. Ne prețuiesc și pe noi, etnicii români mult mai mult”.
- „Sunt multe ajutoare... o atitudine pozitivă...”
- „Relațiile sunt foarte bune, altfel nu poate fi... Încă mult timp vom mulțumi României pentru tot ce a făcut pentru statul ucrainean”.
- „Relațiile sunt mult mai bune grație ajutorului imens. Ajutorul României are un impact pozitiv asupra comunității românești, suntem și noi văzuți altfel”.

Analiza discuțiilor cu membrii comunității românești din regiunea Cernăuți

Comunitatea românească din regiunea Cernăuți este afectată de război, chiar dacă este departe de front. Sunt actuale o serie de provocări, precum gestionarea fluxului de persoane strămutate intern (în regiunea Cernăuți numărul strămutaților este cel mai mare, comparativ cu cele 3 regiuni, unde locuiesc etnici români). Nu există familie care nu a fost afectată direct sau indirect de război. Unii au rude-militari trimiși pe front, alții sunt recrutați în apărarea teritorială a comunității lor. Unele persoane sunt implicate în acțiuni de voluntariat și ajută strămutații intern.

Românii susțin că sunt afectați moral și psihologic din cauza alarmelor aeriene, întreruperii lecțiilor și retragerii copiilor și a profesorilor în adăpostul școlii.

Devine din ce în ce mai actuală problema sărăciei și a întreruperii furnizării energiei electrice. „Ne aflăm în nesiguranță toți”, astfel este caracterizată situația din regiunea Cernăuți de către reprezentanții comunității românești, care au participat la interviul de tip focus grup.

Alarme aeriene în perioada lecțiilor, părinți plecați, mulți copii rămași peste hotare, învățământul la distanță și sărăcia nu pot făuri un viitor luminos al comunităților de români.

Aproximativ 20% dintre elevi sunt plecați. Multe cadre didactice s-au concediat. Sunt foarte multe persoane strămutate intern în zonă, fiind menționată de comunitatea română „milostenia pe care o fac localnicii”. Referitor la informarea populației, toți

vorbitorii sunt de părere că informații sunt suficiente, cu acces liber și la unele surse românești, și la cele europene, dar există deseori dificultăți în a le înțelege și a le analiza.

Fiind români, dar și cetățeni ai Ucrainei, membrii comunității românești își doresc victoria Ucrainei în acest război și soluționarea lui cât mai rapidă, argumentând că o înfrângere a statului ucrainean va însemna o extindere a conflictului asupra altor țări europene.

România s-a poziționat ca un stat prietenos și a luat niște decizii și măsuri ferme în sprijinul Ucrainei în contextul războiului. Anume acest fapt ar putea influența asupra schimbării stereotipului privind românii și România în mediul societății ucrainene. După terminarea războiului, potrivit participanților la interviul de tip focus grup, atitudinea față de români trebuie să se schimbe.

Activitatea presei de limba română din regiune este considerată foarte bună, fiindcă datorită ei membrii comunității românești află multe informații în limba maternă, folosind surse oficiale și făcând referințe la surse verificate. Aceste informații sunt credibile. Au fost menționate problemele cu care se confruntă presa românească și sărăcirea ei instituțională: finanțarea tot mai mică, lichidarea unor ziare și reviste, necesitatea de a sprijini mai temeinic mass-media românească din regiunea Cernăuți de către statul român.

Participanții la interviul de tip focus grup din regiunea Cernăuți susțin că românii sunt o comunitate autohtonă, însă, deseori statul ucrainean nu ia în calcul acest fapt. Cele mai importante probleme rămân statutul limbii române și cel al comunității românești în general. Toți își doresc să se exprime, să învețe, să se roage la biserică în limba maternă, cum au făcut și bunicii lor.

Articolul 7 din Legea privind învățământul este o problemă menționată de vorbitori. Este vorba de articolul privind limba de predare în școli. Legea deja produce efecte și se observă reducerea orelor de limba română în școli. Nu există nicio finanțare pentru radio și televiziunea românească, iar lipsurile financiare mai sunt acoperite parțial de granturi și ajutoare din partea României. În urma reformei administrativ-teritoriale au apărut alte probleme serioase (probleme financiare ale instituțiilor de învățământ, închiderea școlilor de gradul I cu ciclul primar, distanța foarte mare care trebuie să o parcurgă un elev pentru a ajunge de acasă până la școala din centrul comunei).

În perioada descentralizării ca reformă de stat în Ucraina comunitatea românească și-a dorit să creeze un raion separat, dar acest proiect nu a fost acceptat de Guvern. Fostele raioane, compuse din localități românești, teoretic ar fi putut crea un astfel de raion, dar a apărut în cele din urmă raionul Cernăuți, incluzând o mare parte a actualei regiuni cu același nume. „Unele sate au fost incluse în niște comune fără perspective. S-a lucrat puțin cu primarii, cu localnicii”, arată participanții la interviul de tip focus grup.

Nu se găsesc mulți vorbitori de limba română în conducerea comunelor. Devine tot mai actuală problema reprezentării comunității românești în organele de conducere la nivelul autorităților locale. Acum comunele de sine stătător își stabilesc bugetele, dar au de suferit din punct de vedere financiar satele mici, bibliotecile satești ș.a. „Ajutorul României are un impact pozitiv asupra comunității românești, suntem și noi văzuți altfel”, susțin participanții la interviul focus grup. Relațiile dintre Ucraina și România sunt văzute dintr-o altă perspectivă după ce statul român a ajutat Ucraina în situația de conflict militar. A fost exprimată speranța că în viitor

reprezentanții ambelor state se vor așeza la o masă rotundă pentru a discuta sincer despre problemele nesoluționate pe parcursul ultimelor decenii.

INTERVIUL DE TIP FOCUS GRUP, DESFĂȘURAT ÎN REGIUNEA ODESA

7 octombrie 2022 (19:00-20:45)

Au participat 4 persoane – reprezentanți ai mediului asociativ, cadre didactice, reprezentanți ai autorităților locale. Numele participanților a fost schimbat în timpul citării.

Transcrierea rezumativă a discuțiilor, focus grupul nr. 3 (regiunea Odesa)

Secțiunea I

Cât de mult a fost afectată de război comunitatea românească din regiunea Dumneavoastră? Care sunt cele mai grave probleme determinate de război?

- „Suntem în liniște, chiar dacă este alertă. La început de război au fost două rachete la Ismail. În vama de la Orlovka-Isaccea a fost un val mare de refugiați veniți din centru și din est. Au trecut vama și mulți din zonă (majoritatea de naționalitate bulgară prin intermediul programelor guvernului de la Sofia)”.

- „A fost atacată o bază militară din satul vecin, după care a apărut un nou val de refugiați – români din toate fostele raioane românești, preponderent de lângă graniță. Este afectată educația! Este întrerupt procesul de învățământ, cel puțin de două ori pe zi copiii pleacă în subsol, în adăpostul școlilor, dar părinții au optat, totuși, pentru prezență fizică la lecții”.

- „Este afectată școala și procesul educațional. Comparând cu perioada de pandemie, între două rele e mai bine așa, măcar cu o oarecare frecvență la școală. Sunt multe momente negative, cum ar fi: au unit ajutorul umanitar venit din România cu cel din Polonia, în final au împărțit pe la cei săraci niște ucraineni, care nici nu au spus de unde vine ajutorul, noroc că pe punji se menționa că este de la statul român, iar bătrânii vorbitori de limba română s-au bucurat mult de darurile venite de la Patria-mamă”.

- „Zona din Tatarbunar este liniștită. Ajutăm persoanele strămutate intern venite la mănăstirea din zonă”.

Sunt oare românii din Ucraina informați corect despre evenimentele de război? Există acces la informații?

- „Toți sunt informați la fel, plus prindem și Radio România Actualități. Informația se difuzează corect și centralizat”.

- „Mulți au diferite antene de satelit (sunt chiar și canale rusești), în așa fel unii privesc știrile din Rusia. Mulți sunt sceptici la informația din Ucraina, mai ales rusofonii din regiune”.

- „Dacă la început de război unii încă aveau păreri bune despre Rusia, atunci acum mulți nu gândesc la fel. Dacă acum câteva luni aproximativ 30% erau pro-europeni și 70% pro-ruși, acum – invers. Ne informăm mai mult din internet, chiar și copiii își informează părinții”.

- „Pe lângă sursele ucrainene, ne folosim și de cele europene sau românești”.

Cum se va încheia războiul din Ucraina? Cine va fi învingător?

- „E greu de spus. Sunt multe forțe implicate. E prea devreme pentru a face o concluzie”.

- „După cât timp am rezistat, suntem nevoiți să învingem”.

- „Sper să câștige axa binelui și să revenim la granițele de la 24.08.1991, luând vectorul euroatlantic”.
- „99,9 % că Ucraina...”

Secțiunea II

În ce măsură a reușit România, prin granturi, ajutoare umanitare sau alt sprijin să ajute comunitatea românească din Ucraina în perioada războiului?

- „Mare ajutor nu doar pentru românii din zonă, dar și pentru ucraineni. S-a dat și ajutor umanitar și muniție... Dar mă simt indignat din cauza faptului că atât de mult se vorbește despre Polonia, oferindu-le polonezilor unele beneficii, dar față de România nu vedem o asemenea simpatie și recunoștință...”

- „Aș spune că anume societatea civilă prima s-a implicat. Instituțiile de stat s-au trezit mai greu. Cineva dintre refugiații ucraineni s-a exprimat că în România este o altă atitudine, mai bună decât cea din Republica Moldova. Meritul poporului român în această situație constituie 60%, al statului – 40%. Anume refugiații din Ucraina când se vor întoarce vor avea un mare impact în schimbarea viziunii față de români. Anume ei vor fi purtători de idei corecte”.

- „Nu mereu când s-au împărțit pachete cu ajutor se menționa din partea cui sunt”.

- „Anul acesta ca niciodată au fost proiecte după proiecte, granturi... Cât de mult s-au bucurat copiii români ajungând la Palatul Poporului și alte locuri frumoase din România, când le-au povestit despre Patria istorică și s-au simțit la ei acasă. Taberele ARC trezesc identitatea românească”.

- „Sunt bune și bursele, dar propun să fie oferite anume copiilor din familii de români. Sunt proiecte, posibilități, dar se găsesc chiar și directori care refuză la asemenea cadouri, mă refer la un ajutor în sumă de 10000 euro pentru amenajarea cabinetelor în școală”.

- „De la declanșarea războiului Consulatul de la Odesa este evacuat la București, respectiv lipsește dialogul direct cu autoritățile. Au rămas băieți blocați, studenți din Ucraina, care-și fac studiile în România, ei nu-și pot continua studiile, având restricții de a pleca peste hotarele Ucrainei”.

- „În această perioadă nu a fost niciun reprezentant român în regiunea Odesa. Vă dați seama cum e pentru noi să ajungem în condițiile actuale la Cernăuți pentru a primi o adeverință pentru studii privind apartenența la identitatea românească! Câte chestii au mai fost și cu vizele pentru studenți...”

Ce proiecte ar trebui să sprijine România în viitor? Care sunt cele mai importante?

- „Cu siguranță trebuie susținute proiectele ce țin de învățământ, biblioteci (școlare/sătești) și literatură (probabil prin tablete cu acces la literatura românească)”.

- „Trebuie continuat proiectul burselor sau chiar de dublat suma pentru înscrierea copilului în clasa 1. Și dacă dăm burse doar în clasele primare îi pierdem puțin mai târziu (începând cu clasa a 5-a)”.

- „.....continuitatea taberelor ARC”.

- „Ar trebui creat la Ismail un Centru cultural românesc în Basarabia”.

- „Ar trebui o colaborare mai strânsă cu Universitatea Națională din Ismail, mai multe proiecte pentru cadrele didactice din zonă”.

Ce impact are asupra comunității românești presa de limba română din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa?

- „De exemplu, Radio Cernăuți se mai ascultă la noi, dar nu de toți”.

- „Noroc de raioanele de frontieră care prind televiziunea digitală din România, dar la 50-60 km de la graniță deja dispare semnalul. Avem nevoie de o extindere a redacțiilor BucPress la noi în zonă și crearea unei filiale la Ismail”.

- „Mai sunt persoane care ascultă Radio Chișinău”.

- „A existat ziarul „Concordia,” care a avut multe plusuri, dar din păcate nu mai este acum nicio altă publicație pentru comunitatea românească din zonă”.

Secțiunea III

Cum au fost respectate drepturile comunității românești de la proclamarea independenței Ucrainei și până în momentul de față? A existat discriminare etnică sau lingvistică? Care sunt cele mai importante probleme ale comunității românești/vorbitorilor de limba română din Ucraina din ultimii 30 de ani?

- „Principală problemă rămâne moldovenismul, și anume „limba moldovenească”! După 1997-98 au apărut constrângeri și situația s-a agravat. A început în paralel rusificarea școlilor, dar protocoalele de învățământ nu s-au activizat”.

- „Sunt școli în care nu este niciun manual în limba română în clasele mari și elevii învață după manuale în limba ucraineană. În unele școli după ciclul primar cu predare în limba română toți elevii sunt transferați în clase cu predare în limba ucraineană fără să fie întrebați”.

- „Nu există limbă moldovenească! Cât să explicăm aceasta? Din acest motiv manualele în limba moldovenească sunt foarte scumpe și nu este convenabil statului ucrainean să le tipărească. De aceea, școlile aleg manuale ucrainene”.

Cum considerați că ar fi bine să fie rezolvată problema bisericească din Ucraina, ne referim la disputa dintre cele două biserici ortodoxe?

- „Văd aceste biserici ca fiind separate. Nicicând unite”.

- „Una dintre bisericile din zonă aparține de BOR, dar celelalte de Patriarhia Moscovei. Acolo se slujește în limba română și doar unele părți ale liturghiei sunt în limba slavonă veche”.

- „Susțin faptul că există multă propagandă în societate adusă anume prin biserica ortodoxă a Patriarhiei Moscovei. Cred că e posibil să fie interzisă în viitor”.

- „Văd real faptul că unele comunități locale vor acum să treacă la Patriarhia Bucureștiului”.

- „Oamenii merg la biserică după credință, și nu după politică. Principalul e să rămână limba română în biserică și nu contează care subordonare este sau va fi”.

Cum s-a schimbat viața comunității românești în contextul reformei administrativ-teritoriale, în urma căreia au apărut alte raioane, o serie de comune și o nouă structură a administrațiilor locale?

- „Spre rău...Au pierdut satele. Se fac economii la buget. S-au închis unele funcții în primăriile satelor, dar au apărut zeci de astfel de funcții în primăriile nou-formatelor comune”.

- „Satele românești nu au câștigat nimic. Centrele noilor comune peste tot sunt unități teritoriale ucrainene. Sunt sate românești destul de mari, dar locuitorii nu-și pot alege nici măcar primarul, fiindcă aceștia sunt numiți din centrul comunității”.

- „Satele nu au ce spune...de fapt primăria nu mai există”.

- „Această reforma distruge independența noastră, distruge satele românești, este o catastrofă”.

Analiza discuțiilor cu membrii comunității românești din regiunea Odesa

Spre deosebire de regiunile Cernăuți și Transcarpatia, reprezentanții comunității românești din sudul Basarabiei au abordat, printre altele, problema atitudinilor prorusse din zonă de până la declanșarea războiului la scară largă împotriva Ucrainei. De fapt, anume regiunea Odesa se află cel mai aproape de conflictul militar, având pe teritoriul său o mulțime de obiective strategice care riscă să devină ținta atacurilor realizate de statul rus.

Regiunea Odesa are un mediu asociativ foarte activ, dar care se confruntă cu o sumedenie de probleme din cauza moldovenismului, lipsei unui dialog direct și constructiv cu autoritățile locale. În plus, Consultatul General de la Odesa este evacuat la București, complicând situația generală.

Românii din zonă susțin că au acces la diferite surse de informare, însă cei care se află până mai aproape de granița cu România prind și unele posturi de televiziune românești, se informează din surse moldovenești, dar mai sunt și persoane care urmăresc posturi rusești de televiziune. Respondentul Ion a menționat: „Mulți au diferite antene de satelit... în așa fel unii privesc știrile din Rusia”.

Majoritatea vorbitorilor susține că anume Ucraina va fi învingătoare în război și își va alege vectorul euroatlantic de dezvoltare pentru a-și garanta suveranitatea și unitatea teritorială. În același timp, unii membri ai comunității românești din sudul Basarabiei nu se grăbesc să facă astfel de prognoze, spunând că orice se poate întâmpla în acest război.

De la declanșarea războiului România s-a poziționat ca un stat prieten, cu multiple ajutoare și sprijin concret, ceea ce a fost menționat de către toți respondenții. Unii au subliniat că România a ajutat comunitatea românească din zonă, dar s-au arătat a fi indignați de faptul că statul ucrainean nu demonstrează o recunoștință suficientă, cum se poate observa în cazul Poloniei. Unele ajutoare umanitare din România nu au fost completate de o strategie eficientă de informare a populației, de aceea mulți nu au aflat cine le-a oferit ajutorul.

Societatea civilă din România a fost lăudată pentru că a reacționat mult mai repede decât statul, susținând refugiații din Ucraina. După părerea domnului Ștefan, ucrainenii care s-au aflat în perioada războiului pe teritoriul României pot să devină avocați ai schimbărilor atitudinii față de românii din Ucraina.

Destul de critic s-au exprimat membrii comunității românești din regiunea Odesa față de evacuarea Consulatului general al României în perioada când toți aveau nevoie de el. A fost precizat faptul că niciun reprezentant al statului român nu a fost în zona respectivă pentru un dialog direct cu românii de acolo.

„Au rămas băieți blocați, studenți din Ucraina, care-și fac studiile în România, ei nu-și pot continua studiile, având restricții de a pleca peste hotarele Ucrainei...”, a spus doamna Irina. Studenții s-au confruntat cu o mulțime de probleme ce țin de părăsirea teritoriului Ucrainei, obținerea vizei, avizarea declarației de apartenență la identitatea românească ș.a.

În același timp, respondenții au menționat un număr foarte mare de proiecte și granturi, care au avut un impact pozitiv asupra conștiinței naționale a tinerilor din zonă. Vorbitorii au menționat că în viitor România trebuie să sprijine proiectele educaționale, interactiv-culturale, dar și înființarea / extinderea unor organe de presă românești. Lipsa presei de limba română în zonă este un mare dezavantaj, o problemă care necesită soluționare cât mai rapidă, inclusiv prin extinderea unor proiecte mass-media din Cernăuți asupra sudului Basarabiei.

Problema moldovenismului se reflectă asupra mai multor domenii. Din păcate, manualele pentru școlile cu predare în „limba moldovenească” sunt mult mai scumpe. Școlile sunt nevoite să comande manuale în limba ucraineană la îndemnul autorităților locale. Există situații când elevii învață în limba română, dar au manuale în limba ucraineană. Unii părinți se judecă cu autoritățile care nu recunosc că nu există „limbă moldovenească”.

Școlile sunt pe cale de dispariție, arată reprezentanții comunității românești din regiunea Odesa. Dacă în ciclul primar se mai păstrează câte o clasă, dar paralel mai sunt și clase ucrainene, atunci începând cu ciclul secundar deseori elevii nu mai au dreptul la alegere. Sunt create clase ucrainene fără să fie luată în calcul opinia părinților. În acest context, un rol aparte în menținerea identității românești a tinerei generații îl poate juca vizitele și excursiile pe teritoriul României, contactul direct cu societatea românească.

Problema ortodoxiei românești rămâne una destul de complicată. Părerile participanților la interviul de tip focus grup sunt împărțite. Unii susțin trecerea bisericilor la BOR, alții menționează canonicitatea Patriarhiei de la Moscova sau, invers, solicită interzicerea ei, în timp ce pentru alții nu contează patriarhia, ci faptul păstrării posibilității de a oficia serviciul divin în limba maternă.

Reforma administrativ-teritorială a fost criticată de către toți reprezentanții comunității românești, argumentând că această inițiativă a aprofundat sărăcia în zonele subdezvoltate, iar toate satele românești au fost alipite la comune ucrainene, care nu iau în calcul interesele și necesitățile lor. Din păcate, reforma administrativ-teritorială este considerată o adevărată catastrofă de către membrii comunității românești din regiunea Odesa.

Situația comunității românești din Ucraina

În cadrul proiectului „Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social)”, finanțat de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, s-au desfășurat trei interviuri de tip focus-grup cu participarea reprezentanților celor 3 regiuni, unde există comunități românești, și anume, Transcarpatia, Cernăuți și Odesa.

Activitatea de cercetare din cadrul proiectului a fost realizată prin intermediul a trei interviuri de tip focus grup, cu o durată de aproximativ 1,5-2 ore fiecare, la care au participat câte 4 persoane (reprezentanți ai autorităților locale, preoți, cadre didactice, jurnaliști, membri ai mediului asociativ, intelectuali ș.a.).

Românii din cele 3 regiuni susțin că localitățile lor au fost afectate direct sau indirect de război. Cei mai îngrijorați s-au arătat a fi participanții la interviul de tip focus grup din regiunea Odesa, aflați mai aproape de zona ostilităților. Mulți etnici români au fost înrolați în armata ucraineană, iar cei rămași acasă sprijină persoanele strămutate intern. Există o solidaritate a românilor din Ucraina cu statul lor.

Românii susțin că sunt afectați moral și psihologic din cauza alarmelor aeriene, întreruperii lecțiilor și retragerii participanților la procesul educativ în adăpostul școlii. Devine din ce în ce mai actuală problema sărăciei și a întreruperii furnizării energiei electrice.

A fost menționat accesul liber la diverse surse de informare, dar și precizată necesitatea de a le oferi membrilor comunității românești diverse instrumente analitice necesare pentru a sistematiza și a clasifica varietatea de știri din jurul lor. Membrii comunității românești din Ucraina cred în victoria statului lor în acest război

și laudă România și poporul român pentru sprijin în aceste clipe dificile. Ajutoarele umanitare oferite de România sunt considerate de amploare, foarte importante, iar unii participanți la interviu speră că după război atitudinea ucrainenilor față de români se va schimba spre bine.

Reprezentanții comunității românești consideră că statul român trebuie să finanțeze în continuare programul de burse pentru elevi, taberele de vară, diverse proiecte care prevăd vizitarea României de către elevii și tinerii români din cele 3 regiuni. Sunt considerate ca fiind prioritare domenii ca presa, cultura și cercetarea, în special pentru generația tânără.

Presa românească din Ucraina se confruntă cu probleme financiare grave, au dispărut multe ziare, posturi de radio și TV, iar statul român trebuie să sprijine mai temeinic publicațiile care există. În regiunea Transcarpatia și Odesa rețeaua de presă românească este foarte slab dezvoltată, fiind propusă extinderea unor proiecte mass-media din Cernăuți asupra acelor zone.

Reprezentanții comunității românești consideră că au existat diverse cazuri de nerespectare a drepturilor românilor, fiind vorba de dreptul la educație în limba maternă, problema moldovenismului din regiunea Odesa, sistarea finanțării unor ziare românești de către Kiev, transformarea politicii de integrare într-o politică de asimilare etnică. Reprezentanții comunității românești din Transcarpatia s-au arătat a fi îngrijorați de dezinteresul tinerilor față de cultura și istoria română, pe când cei din regiunea Cernăuți consideră ca fiind o mare problemă reducerea orelor de limba și literatura română în școli.

Membrii comunității românești condamnă încercările din trecut ale statului ucrainean de a interveni în activitatea bisericii. Opiniile privind viitorul ortodoxiei românești nu sunt unanime. Dacă românii din regiunile Cernăuți și Transcarpatia vorbesc despre canonicitate, atunci cei din Odesa – despre posibilitatea de oficiere a serviciului divin în limba română, indiferent de apartenența instituțională a bisericilor din satele lor.

Reforma administrativ-teritorială din Ucraina a avut un efect diferit asupra celor trei regiuni. Această reformă a fost criticată de românii din regiunea Odesa, care o consideră „o adevărată catastrofă”, însemnând dispariția autonomiei locale prin subordonarea satelor românești unor comune ucrainene, sistarea unor finanțări, închiderea unor școli sau cămine culturale. În regiunea Transcarpatia reforma administrativ-teritorială este văzută mult mai bine, deoarece datorită ei acolo a apărut cea mai mare comună românească din Ucraina, Slatina (Solotvino), iar satele românești au fost incluse într-un singur raion, alături de alte localități populate de celelalte etnii.

Reprezentanții regiunii Cernăuți au avut opinii diverse privind reforma administrativ-teritorială. Liderii de comune consideră că primăriile au o mare libertate de acțiune, de direcționare a fondurilor spre dezvoltare, în timp ce cadrele didactice s-au plâns pe remunerarea inechitabilă a muncii lor de către primăriile care nu dispun de resurse financiare suficiente. Majoritatea participanților la interviul de focus grup au declarat că reforma locală a aprofundat sărăcia în zonele subdezvoltate și a stimulat dezvoltarea în comunele care și așa erau destul de prospere.

Cu toate că majoritatea participanților la interviul de tip focus grup amintea o serie de probleme cu care se confruntă comunitatea românească și nu a căzut de acord cu unele politici ale Ucrainei, relațiile dintre Kiev și București sunt văzute ca fiind foarte bune. Există speranțe mari că după terminarea războiului problemele

comunității românești vor fi rezolvate mult mai ușor. Nemulțumirea etnicilor români față de o serie de politici ale Ucrainei nu a contribuit la lipsa de susținere a statului ucrainean în contextul războiului. Dimpotrivă, se observă o speranță în victoria Ucrainei și nepermiterea extinderii războiului lansat de Rusia asupra altor state europene.

ANALIZA PRESEI DE LIMBA ROMÂNĂ DIN UCRAINA (24 februarie – 24 octombrie 2022)

Sergiu BARBUȚA*
Cernăuți

Analiza presei de limba română se bazează pe metoda descrierii narațiunilor de bază din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa, reflectate în mass-media. Au fost analizate narațiunile presei în perioada 24 februarie – 24 octombrie 2022 prin prisma tehnicii Event Analysis.

Au fost monitorizate ziarurile de limba română care apar pe suport de hârtie în regiunea Cernăuți („Monitorul bucovinean”, „Gazeta de Herța”), ziarurile online („Zorile Bucovinei”, „Libertatea Cuvântului”), Agenția de știri BucPress, emisiunile și știrile audiovizualului public Suspilne Cernăuți, Suspilne Ujgorod, Radio Ucraina Internațional, emisiunea „Rezumat” de la TVA Cernăuți, reportajele televiziunii online BucPress TV, emisiunile postului online Radio Cernăuți, dar și postările din principalele grupuri ale rețelei de interacțiune socială Facebook.

Declanșarea invaziei ruse în Ucraina

În dimineața zilei de 24 februarie Federația Rusă a invadat Ucraina, provocând mai multe crize concomitent. Presa românească din regiunea Cernăuți a reflectat constant evenimentele din Ucraina. Zilnic au fost prezentate informații despre atacurile armatei ruse, fiind citați reprezentanți ai administrației de stat sau ai Guvernului de la Kiev. Agenția BucPress, publicațiile „Zorile Bucovinei” și „Libertatea Cuvântului” au relatat în paginile lor despre decretarea legii marțiale pe întreg teritoriul țării, recrutarea bărbaților în rândurile armatei ucrainene, începutul crizei refugiaților și a persoanelor strămutate intern, informând despre luptele pentru orașele ucrainene etc.

În primele zile de război Agenția BucPress îl citează pe fostul guvernator al regiunii Cernăuți, Serghii Osaciuk, care îi îndemna pe toți bărbații să completeze rândurile batalioanelor de apărare teritorială¹. Totodată, jurnaliștii informează cititorii despre ordinul Comisarului militar al regiunii Cernăuți, Vitalii Ciurai, cu privire la mobilizarea generală².

Presa de limba română din Ucraina a criticat în linii mari invazia rusă. De exemplu, într-un articol publicat de „Zorile Bucovinei”³ jurnaliștii numesc atacul forțelor militare ruse asupra Ucrainei „o agresiune monstruoasă asupra unei țări pașnice”.

* **Sergiu Barbuța** – expert al Institutului de Studii Politice și Capital Social, ziarist, publicist și activist civic din regiunea Cernăuți. Președinte al Societății Culturale „Valea Prutului”, membru al Societății „Golgota” a românilor din Ucraina. Este licențiat al Facultății de Istorie, Politologie și Relații Internaționale a Universității Naționale „Iuri Fedkovici” din Cernăuți. În 2011 își susține teza de master în domeniul științelor politice. Lansează în martie 2012 portalul de cultură, istorie și spiritualitate „Valea Prutului”. A fost corespondent al diverselor publicații din regiunea Cernăuți: presă scrisă, online, TV. În prezent este editor executiv la Agenția de știri „BucPress” din Cernăuți. Este autorul cărții „Din istoria Bisericii „Sf. Ierarh Nicolae” din Costiceni. 140 ani de istorie (2019) și coautorul monografiei „Istoria comunității rurale Costiceni. Din moși-strămoși și până în prezent” (2022). La nivelul Institutului de Studii Politice și Capital Social a fost implicat în realizarea proiectelor de cercetare a presei, de analiză istorică și politică comparată și în studii etnopolitice. Are experiență în implementarea de programe privind acumularea și dezvoltarea capitalului social la nivelul comunităților rurale.

Jurnaliștii români din Ucraina scriu că războiul, sub orice formă, trebuie condamnat. Ei au preluat și publicat zeci de comunicate și declarații ale diferitor persoane publice, organizații guvernamentale și neguvernamentale, inclusiv din România, care și-au exprimat solidaritatea cu poporul ucrainean și au condamnat cu fermitate agresiunea armată a Federației Ruse împotriva Ucrainei.

Un comunicat cuprinzător, lansat în prima zi al războiului de Consiliul Uniunii Ucrainenilor din România, a fost publicat de „Libertatea Cuvântului”⁴.

Agencia de știri BucPress a dezmințit cel mai activ narațiunile false lansate de mașinăria de propagandă pro-Kremlin, menite să discrediteze Ucraina și aliații săi occidentali. De cele mai multe ori, BucPress publică diverse analize, realizate în colaborare cu publicația „Veridica” din București, care se ocupă de monitorizarea și dezmințirea știrilor false din estul Europei.

Jurnaliștii au analizat faptele reale și au dezmințit o mulțime de falsuri printre care putem evidenția: „În laboratoarele din Ucraina se pregăteau arme biologice”, „Se vrea excluderea limbii ruse și exterminarea popoarelor cu origini slave”, „Pe teritoriul UE sunt instruiți teroriști care vor acționa împotriva civililor din Donbas”, „OSCE colaborează cu regimentului «Azov» din Mariupol și îi furnizează informații”, „Majoritatea polonezilor susțin invadarea regiunilor din vestul Ucrainei”⁵ ș.a.

Presa de limba română din Ucraina, citând comunicatele oficiale transmise de Ministerul Apărării al Ucrainei, administrațiile militare regionale și centrele de recrutare și sprijin social din țară, a informat în mod regulat cititorii despre pierderile suferite de Ucraina și de agresorul rus pe câmpul de luptă. Jurnaliștii români din regiunea Cernăuți au scris atât despre uciderea militarilor de etnie ucraineană din cele trei regiuni locuite de români, cât și despre etnicii români care și-au dat viața pentru Ucraina.

Redacțiile de limba română din cadrul audiovizualului public de la Cernăuți și Ujgorod, dar și din cadrul Radio Ucraina Internațional, au distribuit cu strictețe informațiile oficiale ale Guvernului de la Kiev, implicându-se în opunerea unei rezistențe informaționale împotriva agresiunii Federației Ruse. Un exemplu este emisiunea „Dialogul zilei”, distribuită și pe rețelele de socializare, având ca temă „Cum au trecut 100 de zile a invaziei la scară largă a Ucrainei în regiunea Cernăuți”⁶. Zilnic știri actuale despre poziția oficială a Ucrainei în războiul cu Rusia a publicat și distribuit pe Facebook redacția română a Radioului Ucrainean UA⁷. Emisiunea „Rezumat” al postului regional de televiziune TVA a prezentat periodic diverse analize, cu participarea politologilor români, privind situația militară și social-politică din Ucraina⁸.

Iată câteva titluri de articole reprezentative care au apărut după data de 6 martie 2022: „Zorile Bucovinei”: *În Cernăuți, în satele noastre e jale mare, părinții își îngroapă feciorii - în luptele cu inamicul rus a fost omorât un român din ținut*; Agenția BucPress: *Glorie ostașilor bucovineni, căzuți în luptele cu agresorul rus*; „Libertatea Cuvântului”: *Tânărul Marin Melnikov din Vancicăuți, căzut în luptele pentru apărarea Ucrainei*.

După moartea militarilor Alexei Arseni și Serghei Anichitor, etnici români din fostul raion Noua Suliță, ziarul „Gazeta de Herța” a scris că ei „ne vor apăra din ceruri, iar noi le rămânem pentru totdeauna datori”⁹. Un reportaj de la funeraliile soldatului Ion Zaeț din satul Horbova a fost realizat de BucPress TV. Agenția cu același nume a publicat mai multe interviuri-necrolog cu militarii de origine română căzuți pe front. Unul a fost dedicat soldatului Dumitru Ignatescu, originar din Berestea¹⁰.

De asemenea, jurnaliștii au informat publicul despre toate celelalte evenimente politice și sociale legate de război, despre atacurile asupra infrastructurii civile din țară, pierderile civile, despre atrocitățile comise de armata rusă la Bucea, Irpin, Izium

ș.a. Agenția de știri BucPress, în calitate de partener media, a oglindit pe larg lucrările Conferinței internaționale „Războiul Rusiei împotriva Ucrainei: cum va fi noua ordine mondială după Bucea”, desfășurată la Cernăuți¹¹.

Din cele reflectate în paginile publicațiilor și ziarelor românești din Ucraina aflăm că organele autoadministrării locale, unitățile de învățământ, dar și lăcașurile de cult ale comunității românești¹² au susținut atât material, cât și financiar armata ucraineană. Unii au oferit armatei mijloace de transport și produse alimentare, alții au împletit plase de camuflaj¹³. Acest lucru a fost apreciat de jurnaliști.

Totodată, presa românească din Ucraina a abordat tema eschivării bărbaților de la încorporare¹⁴. După introducerea legii marțiale în Ucraina, plecarea din țară a bărbaților care fac parte din categoria de vârstă 18-60 de ani a fost interzisă. Dacă de la începutul ostilităților mass-media românească a mediatizat activ despre rândurile uriașe de bărbați care au făcut coadă la comisariatele militare pentru a se înrola în armată și a ajunge pe front¹⁵, treptat acest subiect practic nu a fost abordat de presă. În schimb, jurnaliștii au relatat tot mai des despre încercările bărbaților de a trece clandestin frontiera de stat, despre arestarea lor, dar și a altor persoane complice la săvârșirea acestor infracțiuni¹⁶.

Criza umanitară, problema refugiaților și ajutorul acordat de România

Invazia rusă a creat una dintre cele mai mari crize umanitare din istoria recentă a Europei. Războiul în desfășurare a generat un număr tot mai mare de victime, distrugeri și strămutări de persoane în interiorul și în afara granițelor Ucrainei.

Criza refugiaților declanșată de război a dat naștere unor valuri de solidaritate și mobilizare în întreaga Europă, în UE și statele membre, inclusiv România. Toți au oferit ajutor persoanelor strămutate sau refugiaților de război.

Presa românească din Ucraina a acordat o atenție sporită acestor teme de actualitate. În primele zile de război Agenția de știri BucPress, „Zorile Bucovinei” și „Libertatea Cuvântului” au scris despre cozile kilometrice formate din refugiați ucraineni la punctele de trecere a frontierei între Ucraina și România, în special de la PTF Porubne – Siret.

Ziarul „Zorile Bucovinei” într-un articol publicat la 26 februarie 2022 încearcă să calmeze spiritele, îndemnându-i pe cetățeni să nu „asalteze vămile”: „Să ne luăm în mâini și să ne calmăm pe cât e posibil. Panica nu aduce la nimic bun. Nu luați cu asalt vămile”¹⁷, iar portalul „Libertatea Cuvântului” subliniază într-un articol că cetățenii ucraineni care fug de război sunt întâmpinați în România „cu căldură creștinească și frățască”¹⁸.

Problema refugiaților este larg abordată de Agenția BucPress. Jurnaliștii au monitorizat zilnic situația de la frontieră, informând totodată cititorii despre problemele și neajunsurile persoanelor strămutate intern care și-au găsit adăpost în localitățile românești din Ucraina¹⁹. Totodată, ziariștii au relatat despre modul în care membrii comunității românești sunt implicați în ajutorarea persoanelor strămutate intern²⁰. BucPress TV a realizat mai multe reportaje despre implicarea reprezentanților mediului asociativ românesc din ținut în susținerea persoanelor strămutate intern²¹.

Unii dintre jurnaliști s-au implicat activ în diverse acțiuni și campanii de voluntariat pentru sprijinirea refugiaților ucraineni lansate de ONG-urile umanitare și biserică. Jurnaliștii au mediatizat campaniile de adunare de fonduri și colectare de bunuri pentru cei afectați de război²². Ei au relatat de la fața locului despre cum are loc furnizarea ajutoarelor umanitare organizate de Biserica Ortodoxă Română și Crucea Roșie²³.

Săptămânalele „Gazeta de Herța” și „Monitorul bucovinean” au informat în paginile lor despre primele întâlniri, de după invazie, ale autorităților din regiunea

Cernăuți și cele din România cu privire la acordarea ajutoarelor umanitare. „Gazdele au asigurat partea ucraineană de susținere în războiul pornit mișelește de Federația Rusă”, au scris în data de 4 martie jurnaliștii de la „Gazeta de Herța”.

Presă românească din Ucraina a apreciat sprijinul și solidaritatea României cu Ucraina și cetățenii săi, iar în paginile publicațiilor a apărut tot mai des astfel de titluri de știri: „Mulțumim poporului român pentru susținere”, „Mulțumim pentru ajutorul creștinesc”, „Prietenul la nevoie se cunoaște”, „Românul bun și-ar da și cămașa de pe el”²⁴.

Jurnaliștii au menționat importanța înființării și activității hub-urilor umanitare și a centrelor pentru refugiați, colaborarea voluntarilor ucraineni și a celor români, campaniile de donare de sânge pentru refugiați, susținerea școlarizării copiilor ucraineni stabiliți în România²⁵ etc. În același timp ei au relatat despre susținerea politică și militară din partea guvernului român, dar și despre recunoștința autorităților ucrainene pentru ajutorul acordat²⁶.

Presă românească din Ucraina a acordat o atenție deosebită declarațiilor președintelui ucrainean Volodimir Zelenski și prim-ministrului român Nicolae Ciucă în timpul vizitei delegației române la Kiev din data de 26 aprilie 2022. Jurnaliștii au apreciat eforturile celor două țări vecine de a-și îmbunătăți relațiile. Ei au evidențiat afirmațiile făcute de președintele Zelenski, în special mesajul de mulțumire adresat conducerii și poporului român „pentru tot ajutorul acordat armatei noastre, ucrainenilor care au fugit din cauza războiului și ajutorul umanitar oferit”²⁷.

Concomitent, ei au apreciat faptul că demnitarii de stat români și ucraineni au abordat problema etnicilor români din Ucraina, dar și necesitatea urgentării deschiderii punctelor de trecere a frontierei „Diakivți-Racovăț” și „Krasnoilsk-Vicovu de Sus”. În opinia jurnaliștilor, rezolvarea celei de a doua probleme, reflectată activ de presă în ultimii ani, ar spori capacitatea de tranzit între Ucraina și România²⁸, în special ar ameliora problema transportării ajutorului umanitar și asistenței militare, dar și exportului de cereale din Ucraina.

Problemele național-identitare ale comunității românești în perioada războiului

După declanșarea invaziei ruse presa de limba română din Ucraina a declarat hotărât sprijinul său pentru integritatea teritorială a Ucrainei și solidaritatea cu poporul ucrainean. Cu toate acestea, jurnaliștii români au continuat să abordeze principalele probleme cu care continua să se confrunte comunitatea românească din Ucraina, dar și altele noi, apărute pe parcurs.

Presă românească a continuat în mare parte să critice politica Ucrainei de până la război care nu a fost una favorabilă pentru comunitatea română. S-a abordat în continuare problema învățământului în limba maternă în școlile românești din Ucraina (prin prisma implementării noii Legi a Educației din 2017), problema păstrării identității naționale, lichidarea ziarelor, dispariția emisiunilor de televiziune și radio în limba română, problema politică a „limbii moldovenești” în regiunea Odesa ș.a.

În mare parte aceste probleme au fost abordate de Consiliul Național al Românilor din Ucraina (CNRU), uniune civică care reunește peste 20 de societăți culturale și organe de presă din regiunile Cernăuți, Odesa, Transcarpatia și Kiev. Memoriile și solicitările organizației respective au fost întotdeauna publicate în portalul de știri BucPress, dar și în paginile ziarelor „Gazeta de Herța” și „Monitorul bucovinean”.

În perioada războiului cele mai importante aspecte și probleme semnalate de Consiliul Național al Românilor din Ucraina au vizat: revenirea școlilor din sudul Basarabiei la predarea în limba română și recunoașterea inexistenței „limbii moldovenești”²⁹, criza educației școlare în limba română din Ucraina și problema editării unor manuale pentru școlile românești³⁰.

„Zorile Bucovinei” nu a publicat niciun comunicat lansat de CNRU, limitându-se la propriile observații și concluzii în ceea ce privește problemele comunității românești. Subiectul respectiv, dar și alte teme legate de comunitatea românească, este abordat de jurnaliști din poziții etnocentrice³¹.

Portalul „Libertatea Cuvântului” a evitat să abordeze în această perioadă problemele cu care se confruntă comunitatea românească, altele decât războiul, cu excepția câtorva articole despre întâlnirea de la Cernăuți a noului Ambasador al României la Kiev, Victor Micula, cu reprezentanții comunității românești³² și autoritățile locale³³.

Vizita diplomatului român la Cernăuți, dar și declarația președintelui Volodimir Zelenski despre posibila semnare a unui acord pentru protejarea limbilor minorităților naționale³⁴, a fost larg oglindită și apreciată de presa românească din Ucraina.

Printre cele mai răsunătoare subiecte din perioada războiului, publicate de presa românească din Ucraina, se regăsește decizia fostului guvernator Serghii Osaciuk, care a ordonat înlăturarea din Piața Centrală a orașului Cernăuți a bannerului care reproduce prima atestare documentară a localității, emisă de domnitorul Alexandru cel Bun³⁵.

Decizia fostului guvernator Osaciuk, care în ultimii ani s-a remarcat printr-o serie de declarații și măsuri controversate privind comunitatea românească, printre care lansarea unor informații false despre Masacrul de la Fântâna Albă pe pagina de Facebook a Administrației Regionale de Stat Cernăuți, fiind catalogată drept narațiune falsă de unele instituții de Fact-checking³⁶, a stârnit o avalanșă de reacții negative, atât în mediul comunității românești, cât și în România.

Consiliul Național al Românilor din Ucraina a solicitat la 5 mai 2022 explicații privind demontarea bannerului, menționând că el „a devenit în ultimii ani un reper important pentru turiști, precum și pentru comunitatea românească, fiind un element cu valoare istorică, ce apropie popoarele”³⁷.

În timp ce „Libertatea Cuvântului” nu a informat cititorii despre situația respectivă, ziarul „Zorile Bucovinei” a publicat un material în care acuză autoritățile ucrainene: „Românii trebuie să renunțe la Limbă, la Istorie, la Strămoși, doar să moară pentru Ucraina? Și aceasta în timp ce România e unul dintre cei mai fideli susținători ai Ucrainei... Nu suntem împotriva simbolului Ucrainei, dar avem și noi o istorie...”³⁸.

În perioada războiului reprezentanții comunității românești s-au implicat în procesul de redenumire a unor străzi din Cernăuți, în contextul derusificării toponimiei orașului, înaintând autorităților o listă cu numele personalităților proeminente românești³⁹, printre care Iancu Flondor, Ion Nistor, Ștefan cel Mare, Traian Popovici, Alexandru Hâjdeu, Gheorghe Asachi, Visarion Puiu ș.a. Cu toate acestea, autoritățile locale practic nu au luat în calcul doleanțele comunității, ignorându-le. Jurnaliștii români din Ucraina au scris cu regret despre acest lucru.

Comunitatea românească și sprijinul Guvernului României

Ajutorul social și economic acordat de Guvernul României pentru comunitatea românească în perioada războiului, prin implementarea programelor, proiectelor și acțiunilor Departamentului pentru Românii de Pretutindeni (DRP), a găsit un ecou pozitiv și puternic în rândurile jurnaliștilor și a instituțiilor media de limba română din Ucraina.

Publicațiile românești au informat cititorii despre vizita delegației române în frunte cu Gheorghe-Florin Cârciu, secretar de stat DRP, efectuată în regiunea Cernăuți în perioada 7-9 mai 2022⁴⁰, dar și despre întâlnirea cu reprezentanții comunității românești. Într-un reportaj realizat de BucPress TV se spune că „sosirea delegației române la Cernăuți a constituit un prilej de bucurie pentru zeci de elevi, studenți, învățători și

profesori universitari, care în cadrul unei întâlniri speciale desfășurate la Consulatul General al României la Cernăuți, și-au primit cadourile binemeritate”. Este vorba despre programul DRP pentru sprijinul elevilor și a studenților etnici români din Ucraina, prin donații de tablete, ghiozdane și laptopuri.

Celelalte teme abordate în cadrul vizitei au vizat învățământul românesc din Ucraina, situația presei românești din regiunea Cernăuți, bursele mult așteptate de elevii români, programul de tabere ARC, susținerea și încurajarea studenților de la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți, amenajarea și îngrijirea mormintelor marilor înaintași ai neamului, proiectele înaintate de comunitatea românească din Ucraina către DRP⁴¹.

Jurnaliștii au descris toate detaliile vizitei delegației române în Ucraina, iar la final ei au concluzionat că secretarul de stat Gheorghe Cărciu a purtat un dialog sincer și deschis cu reprezentanții societăților național-culturale și ai presei de limba română din regiunea Cernăuți⁴².

Imediat după această vizită Departamentul pentru Românii de Pretutindeni a demarat programul de granturi pentru sprijinirea românilor din Ucraina. Presa a notat că prin acordarea de granturi DRP facilitează achiziția și donarea de bunuri și materiale de strictă necesitate pentru etnicii români. În acest mod instituția de la București reiterează atenția și grija pe care le poartă românilor din Ucraina⁴³.

Ziariștii au preluat cu mult entuziasm știrea privind reluarea de către Departamentul pentru Românii de Pretutindeni a programului de tabere ARC – un program cu tradiție în susținerea identității lingvistice și culturale a românilor de pretutindeni, dar și a programului de acordare de burse elevilor etnici români înscriși în școlile cu predare în limba română din Ucraina.

Presa românească scrie că prin implementarea programului ARC, tinerii români din Ucraina au șansa să redescopere România, să dezvolte abilități de comunicare în limba română și să-și îmbogățească cunoștințele despre istoria, cultura și civilizația românească⁴⁴. Taberele de vară pentru copii, organizate de statul român, reprezintă în opinia jurnaliștilor, o punte trainică de legătură cu „Patria istorică”.

În ceea ce privește Programul de acordare a bursei școlare, jurnaliștii români din Ucraina au subliniat că implementarea și derularea acestui program în continuare va încuraja și mai mult păstrarea identității lingvistice a românilor din afara granițelor țării. Ei au subliniat că în 2020, peste 5.500 de elevi români din Ucraina au primit burse din partea guvernului de la București, iar părinții copiilor sunt foarte mulțumiți că pot cumpăra cu acești bani rechizite și alte lucruri de care au nevoie elevii. Presa românească din Ucraina scrie că ar trebui să primească burse și profesorii care contribuie la promovarea și studierea limbii române.

Concluzii

Presa de limba română din Ucraina a făcut tot posibilul pentru susținerea Ucrainei în spațiul informațional în contextul războiului lansat de Rusia. Majoritatea jurnaliștilor au preluat narațiunile oficiale ale Ucrainei, care au drept scop să opună o rezistență informațională și social-politică agresorului. În această perioadă nu au fost întâlnite în paginile publicațiilor de limba română sau în rețelele de interacțiune socială poziționări pro-ruse sau anti-ucrainene.

Presa de limba română a încurajat colaborarea româno-ucraineană, subliniind că România s-a implicat activ în susținerea refugiaților pe teritoriul său, în sprijinul umanitar și diplomatic al Ucrainei în perioada de restriște.

În același timp, nu au fost ignorate subiectele sensibile și problemele tradiționale ale comunității românești acumulate pe parcursul ultimelor decenii: moldovenismul ca un element al politicii de stat, moștenit de la URSS, accesul la învățământ în limba

maternă, redenumirea străzilor în cadrul politicii de derusificare și unele gesturi neprietenești ale elitelor politice regionale, care au ținut colateral patrimoniul cultural-istoric al comunității românești din Ucraina.

În pofida acestor probleme, susținerea Ucrainei și a armatei ucrainene rămâne una necondiționată în mediul comunității românești, fapt reflectat în narațiunile presei. Nemulțumirea observată în presă față de situația comunității românești din Ucraina nu determină atitudini anti-ucrainene. Dimpotrivă, bărbații români luptă în cadrul armatei ucrainene, foarte mulți dându-și viața pentru viitorul acestui stat.

Merită menționat faptul că analiza presei a luat în calcul mai ales articolele sau emisiunile din mass-media de limba română din regiunea Cernăuți în timp ce în celelalte comunități spațiul informațional românofon este mult mai slab dezvoltat, necesitând o atenție specială din partea autorităților române și ucrainene.

NOTE

- 1 *Administrația regională de stat Cernăuți: Țara poate fi apărută de fiecare cetățean, capabil să țină o armă în mână*, Agenția BucPress din Cernăuți, 24.02.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/politica/administratia-regionala-de-stat-cernauti-17156>
- 2 Mariana Struț, *Regiunea Cernăuți: Comisarul militar a emis ordinul „Cu privire la mobilizarea generală”*, Agenția BucPress din Cernăuți, 25.02.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/politica/regiunea-cernauti-comisarul-militar-a-17158>
- 3 *Putin a atacat Ucraina la ora 5 dimineața cu bombe și rachete - a fost instaurată legea marțială pe întreg teritoriul țării, „Zorile Bucovinei”*, 24.02.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3574/>
- 4 *Solidaritate cu poporul ucrainean*, „Libertatea Cuvântului”, 24.02.2022, acces: <http://lyberti.com/solidaritate-cu-poporul-ucrainean/>
- 5 Marin Gherman, *Propaganda de război: Majoritatea polonezilor susțin invadarea regiunilor din vestul Ucrainei*, Agenția BucPress din Cernăuți, 07.06.2022, acces: <https://bucpress.eu/propaganda-de-razboi-majoritatea-polonezilor-sustin-invadarea-regiunilor-din-vestul-ucrainei/>
- 6 *Cum au trecut 100 de zile a invaziei la scară largă a Ucrainei în regiunea Cernăuți*, 11.06.2022, acces: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=7678830892190888&set=pob.100002988561050>
- 7 Redacția română a Radioului Ucrainean UA, 18.10.2022, acces: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063699272613>
- 8 Emisiunea „Rezumat”, TVA, 25.08.2022, <https://www.facebook.com/photo?fbid=1622960291432219&set=a.291556277905967>
- 9 *Îngerii noștri păzitori*, în „Gazeta de Herța”, 17 martie 2022, nr.11, p.1.
- 10 Nadia Bulagarak, *În memoria eroului Dumitru Ignatescu – basarabean care s-a întors din Italia pentru a apăra Ucraina*, Agenția BucPress din Cernăuți, 18.08.2022, acces: <https://bucpress.eu/in-memoria-eroului-dumitru-ignatescu-italianul/>
- 11 *La Cernăuți s-a desfășurat conferința internațională „Războiul Rusiei împotriva Ucrainei: cum va fi noua ordine mondială după Bucea”*, Agenția BucPress din Cernăuți, 15.04.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/politica/la-cernauti-s-a-desfasurat-17632>
- 12 Arcadie Șova: „Le-am dat adăpost celor ce au fugit din calea războiului”, în „Monitorul Bucovinean”, 14 aprilie 2022, nr. 13, p. 2.
- 13 Olesca Namaca, *Pedagogii din fostul raion Hliboca: „Ne ținem tari! credem în Dumnezeu, în Ucraina și în armata ei!”*, în „Monitorul Bucovinean”, 14 aprilie 2022, nr.12, p.1.
- 14 Mirela Amariei, *Cele mai originale încercări ale bărbaților de trecere a frontierei de stat a Ucrainei*, Agenția de Știri BucPress, 02.04.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/politica/cele-mai-originale-incercari-ale-barbatilor-de-trecere-a-frontierei-de-stat-a-ucrainei-17632>

- bucpress.pp.ua/social/cele-mai-originale-incercari-ale-17486
- 15 *La comisariatul Militar din Cernăuți, bucovinenii stau la coadă să se înregistreze pentru a fi recrutați în rândurile armatei ucrainene*, „Zorile Bucovinei”, 24.02.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3575/>
 - 16 *Zece bărbați din Crasna, reținuți de grăniceri în apropiere de frontiera cu România*, Agenția BucPress din Cernăuți, 10.06.2022, acces: <https://bucpress.eu/zece-barbati-din-crasna-retinuti-de-graniceri-in-apropiere-de-frontiera-cu-romania/>
 - 17 *Dragi români, dragi bucovineni! Nu panicați, nu uitați, mai bine ca Acasă, în Bucovina noastră frumoasă*, în „Raiul Moldovei”, vorba lui Eminescu, nu-i nicăieri!, „Zorile Bucovinei”, 26.03.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3581/>
 - 18 *Întâmpinați cu căldură creștinească și frățească*, „Libertatea Cuvântului”, 26.03.2022, acces: <http://lyberti.com/intampinati-cu-caldura-crestineasca-si-frateasca/>
 - 19 *Leonid Parpauț, Război în Ucraina. Și totuși, viața merge înainte*, Agenția BucPress, 17.04.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/-razboi-in-ucraina.-si-17346>
 - 20 *Elvira Chilaru, Cea mai mare comună românească din Ucraina primește refugiați de război*, Agenția BucPress, 10.03.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/cea-mai-mare-comuna-romaneasca-17271>
 - 21 *Vitalie Zăgrea, Comunitatea românească din Ucraina susține și ajută refugiații din țară, care și-au găsit adăpost în regiunea Cernăuți*, BucPress TV, 18.05.2022, acces: <https://bucpress.eu/comunitatea-romaneasca-din-ucraina-sustine-si-ajuta-refugiatii-din-tara-care-si-au-gasit-adapost-in-regiunea-cernauti/>
 - 22 *Regiunea Cernăuți: Alimente, haine calde și asistență medicală pentru refugiații din alte oaze ale Ucrainei*, Agenția de știri BucPress, 01.03.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/regiunea-cernauti-alimente-haine-calde-17193>
 - 23 *Crucea Roșie Română a furnizat un nou ajutor umanitar în Cernăuți*, Agenția de știri BucPress, 13.04.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/crucea-rosie-romana-a-furnizat-17607>
 - 24 *Felicia Nichita-Toma, Românul bun, milostiv, și-ar da și cămașa de pe el să-și ajute vecinul în momente grele - sprijină și ajută Ucraina*, „Zorile Bucovinei”, 17.03.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3651/>
 - 25 *Pe teritoriul României se află peste 80.000 de cetățeni veniți din Ucraina, dintre care 30.000 sunt minori*, „Zorile Bucovinei”, 07.03.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3605/>
 - 26 *Marin Gherman, România trimite combustibil, veste antiglont, căști, muniție și echipamente militare, alimente, apă și medicamente către Ucraina*, Agenția de știri BucPress, 28.02.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/romania-trimite-combustibil-veste-antiglont-17170>
 - 27 *Zelenski, la întâlnirea cu oficialii români: Mulțumim pentru tot ajutorul acordat ucrainenilor*, Agenția de știri BucPress, 27.04.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/politica/zelenski-la-intalnirea-cu-oficialii-17734>
 - 28 *Ucraina i-a propus României să fie accelerată deschiderea Punctului de control Diakivți — Racovăț în regiunea Cernăuți, atât de necesar pentru traficul de mărfuri*, „Libertatea Cuvântului”, 28.04.2022, acces: <http://lyberti.com/ucraina-i-a-propus-romaniei-sa-fie-accelerata-deschiderea-punctului-de-control-diakivti-racovet-in-regiunea-cernauti-atat-de-necesar-pentru-traficul-de-marfuri/>
 - 29 *Memoriu pentru revenirea școlilor din sudul Basarabiei la predarea în limba română – Consiliul Național al Românilor din Ucraina*, Agenția de știri BucPress, 04.08.2022, acces: <https://bucpress.eu/memoriu-pentru-revenirea-scolilor-din-sudul-basarabiei-la-predarea-in-limba-romana-consiliul-national-al-romanilor-din-ucraina/>

- 30 *În Ucraina nu au fost tipărite manuale pentru școlile românești. A fost solicitat sprijinul Consiliului Național al Românilor din Ucraina*, Agenția de știri BucPress, 15.09.2022, <https://bucpress.eu/in-ucraina-nu-au-fost-tiparite-manuale-pentru-scolile-romanesti-a-fost-solicitat-sprijinul-consiliului-national-al-romanilor-din-ucraina/>
- 31 Felicia Nichita-Toma, *Încătușat în lanțuri un neam întreg suspină și plânge-n rugăciune smerita Bucovină*, „Zorile Bucovinei”, 19.02.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3560/>
- 32 *Propunerile românilor cernăuțeni, adresate noului Ambasador al României la Kiev*, „Libertatea Cuvântului”, 20.09.2022, acces: <http://lyberti.com/propunerile-romanilor-cernauteni-adresate-noului-ambasador-al-romaniei-la-kiev/>
- 33 *La începutul misiunii sale în Ucraina, noul Ambasador al României a vizitat Cernăuțiul*, „Libertatea Cuvântului”, 20.09.2022, acces: <http://lyberti.com/la-inceputul-misiunii-sale-in-ucraina-noul-ambasador-al-romaniei-a-vizitat-cernautiul/>
- 34 *Volodimir Zelenski își dorește să semneze un acord pentru protejarea limbilor minorităților naționale*, în „Monitorul Bucovinean”, 31 martie 2022, nr.11, p.1
- 35 *La Cernăuți a fost înălțurat panoul cu copia documentului emis de Alexandru cel Bun*, Agenția de știri BucPress, 27.04.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/la-cernauti-a-fost-inlaturat-17748>
- 36 Marin Gherman, *Narratives about Romania and Romanians in Ukraine: between echoes of the Soviet era and “the wounds” of Donbass*, „Veridica”, <https://www.veridica.ro/en/analyses/narratives-about-romania-and-romanians-in-ukraine-between-echoes-of-the-soviet-era-and-the-wounds-of-donbass>
- 37 *Consiliul Național al Românilor din Ucraina solicită explicații autorităților privind demontarea unui banner din Cernăuți cu imaginea documentului emis de Alexandru cel Bun*, Agenția de știri BucPress, 05.05.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/opinie/consiliul-national-al-romanilor-din-17812>
- 38 Felicia Nichita-Toma, *La Cernăuți, oraș din rădăcină românească, a fost dată la gunoii istoria – bannerul cu copia Hrisovului Domnitorului Alexandru cel Bun, în care e atestat pentru prima dată Cernăuțiul, fiind înlocuit cu bicolorul ucrainean*, „Zorile Bucovinei”, 27.04.2022, acces: <http://zorilebucovinei.com/news/show/3799/>
- 39 *La Cernăuți a început procesul de redenumire a străzilor*, în „Monitorul Bucovinean”, 05.05.2022, nr.16, p.4.
- 40 Maria Toacă, *Suntem parcă mai ocrotiți de Dumnezeu când vine România la Cernăuți*, în „Gazeta de Herța”, 12 mai 2022, nr. 19, p. 1-2.
- 41 Gheorghe-Florin Cărciu, *secretar de stat: „În mijlocul românilor din Cernăuți m-am simțit ca acasă”*, Agenția de știri BucPress, 08.05.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/politica/gheorghe-florin-carciu-secretar-de-17844>
- 42 Nicolae Șapcă, *Trei zile în familia românilor nord-bucovineni*, în „Monitorul Bucovinean”, 12.05.2022, nr.17, p.1-2.
- 43 Vitalie Zăgrea, *România sprijină comunitatea românească din Ucraina în aceste zile de război*, Agenția de știri BucPress, 30.06.2022, acces: <https://bucpress.eu/romania-sprijina-comunitatea-romaneasca-din-ucraina-in-aceste-zile-de-razboi-2/>
- 44 Marin Gherman, *A fost lansată o nouă ediție a Programului de tabere ARC, un program cu tradiție în susținerea identității lingvistice și culturale a românilor de pretutindeni*, Agenția de știri BucPress, 25.05.2022, acces: <http://old.bucpress.pp.ua/social/a-fost-lansata-o-noua-18021>

CONCLUZIILE ȘI RECOMANDĂRILE INSTITUTULUI DE STUDII POLITICE ȘI CAPITAL SOCIAL DIN CERNĂUȚI

În perioada 1 septembrie – 30 noiembrie 2022 Institutul de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți a realizat un sondaj sociologic, trei interviuri de tip focus grup și o analiză a presei de limba română din Ucraina în cadrul proiectului de cercetare „Comunitatea românească din Ucraina: necesități, așteptări și provocări în perioada războiului (barometru social)”.

Rezultatele sondajului sociologic

Potrivit rezultatelor sondajului sociologic, limba română continuă să fie vorbită în Ucraina de către 92% dintre respondenți, membri ai comunității românești, iar starea financiară a vorbitorilor de limba română s-a înrăutățit după declanșarea războiului.

68% dintre respondenți susțin că au fost afectați foarte mult sau destul de mult de războiul din Ucraina. Nesiguranța și sărăcia sunt considerate principalele problemele ale comunității românești din Ucraina, iar sosirea în localitate a unui număr mare de persoane strămutate intern îi deranjează cel mai puțin pe vorbitorii de limba română.

Rusia este considerată vinovată de declanșarea războiului, susțin 65% dintre participanți la sondaj. 80% dintre reprezentanții comunității românești din Ucraina declară că au rude, prieteni sau cunoscuți care luptă sau care au luptat pe front, ceea ce indică o implicare directă a etnicilor români în ciocnirile militare ruso-ucrainene.

60% dintre membrii comunității românești din Ucraina cred în victoria statului lor în acest război, în timp ce doar 4% susțin că Rusia va fi învingătoare. În acest context, televiziunea și Internetul sunt sursele principale de informare despre evenimentele de război. Se observă o popularitate în creștere a presei online, a rețelelor de socializare și a canalelor de Telegram în mediul comunității românești din Ucraina.

27% dintre respondenți sunt deconectați de la presa de limba română din Ucraina. În regiunea Cernăuți respondenții au declarat de cele mai multe ori că urmăresc toată presa de limba română din Ucraina, în timp ce în regiunile Transcarpatia și Odesa răspunsul cel mai răspândit este „nu urmăresc, dar știu că există”, urmat de „emisiuni TV și de radio prin Internet”. Se resimte în aceste două regiuni o lipsă a accesului la informații în limba maternă.

Politica statului român față de Ucraina în contextul războiului cu Rusia este văzută foarte pozitiv sau pozitiv (43 și respectiv 26%) și doar 4-5% dintre respondenți consideră acțiunile României ca fiind fără niciun impact.

Bursele pentru elevii români și ajutoarele umanitare sunt cele mai cunoscute proiecte ale statului român din ultimii ani, în același timp majoritatea inițiativelor și finanțărilor nerambursabile trebuie sprijinite, diversificate sau continuate, dar în special acordarea de burse elevilor, studenților și profesorilor români (73%), excursii și tabere de odihnă pentru elevi, tineri și adulți în România (59%), sprijinirea ziarelor, agențiilor de știri, posturilor de radio și de televiziune în limba română (52%).

Sondajul arată că majoritatea proiectelor trebuie continuate, existând diverse solicitări destul de populare precum, de exemplu, facilitarea apariției unor locuri de muncă pentru tineri.

51% dintre respondenți consideră că de la proclamarea independenței Ucrainei și până în momentul de față unele drepturi ale comunității românești au fost respectate, iar altele – nu. 29% dintre membrii comunității românești susțin că drepturile lor nu au fost respectate. În general 80% dintre vorbitorii de limba română din Ucraina au menționat că au existat anumite probleme mai mici sau mai mari la acest capitol. Părerile sunt împărțite în privința prezenței sau absenței elementelor de discriminare din motive etnice sau lingvistice în viața românilor din Ucraina.

64% dintre membrii comunității românești din Ucraina susțin că accesul la învățământ în limba maternă este cea mai mare problemă din ultimii 30 de ani, urmând lichidarea ziarelor, dispariția emisiunilor de televiziune și radio în limba română (52%), un interes scăzut al României față de situația comunității românești (48%), părăsirea de către tineri a satelor, depopularea zonelor rurale (43%), politica Ucrainei care nu a fost una favorabilă pentru comunitatea românească (43%), lipsa de investiții ale Ucrainei în teritoriile unde locuiesc vorbitorii de limba română (42%).

Jumătate dintre membrii comunității românești din Ucraina au declarat că frecventează serviciile divine în limba română la Biserica Ortodoxă Ucraineană păstorită de Mitropolitul Onufrie, care s-a subordonat canonic până la sfârșitul lunii mai 2022 Patriarhiei de la Moscova, iar 29% au precizat că sunt creștini, dar nu frecventează servicii divine.

Problema conflictului dintre cele două biserici ortodoxe din Ucraina trebuie rezolvată, potrivit opiniei a 41% dintre respondenți, prin unirea celor două mitropolii într-o structură separată prin dialog și buna înțelegere.

61% dintre respondenți consideră că este o idee bună deschiderea unor lăcașe de cult în regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa de către Biserica Ortodoxă Română, iar 35% au ales să nu răspundă la această întrebare.

40% dintre respondenți consideră că în urma reformei administrativ-teritoriale din Ucraina au avut loc unele schimbări pozitive și altele negative, în timp ce 25% observă doar efecte negative. Cei mai nemulțumiți de reforma administrativ-teritorială din Ucraina sunt românii din regiunea Odesa, urmând cei din Cernăuți și încheind cu regiunea Transcarpatia, în care nemulțumirea este la un nivel destul de mic.

Cel mai cunoscut politician în mediul comunității românești este președintele Ucrainei Volodimir Zelenski (76% dintre respondenți susțin că știu multe sau foarte multe informații despre el), urmat de președintele României Klaus Iohannis (46%), premierul ucrainean Denis Șmăgal (36%) și comandantul șef al Forțelor Armate ale Ucrainei, Valeri Zalujnii (32%).

Politicienii români sunt cunoscuți mult mai puțin decât cei ucraineni. Membrii comunității românești sunt mult mai conectați la viața politică din Ucraina decât la cea din România.

69% dintre respondenți apreciază că relațiile dintre Ucraina și România sunt de prietenie și colaborare, în timp ce 19% le consideră neutre, iar 4% consideră că relațiile bilaterale Kiev-București sunt dușmănoase.

Dacă echipa națională de fotbal a Ucrainei va juca un meci cu echipa națională de fotbal a României 50% dintre respondenți vor ține pumnii pentru ambele echipe, 27% - pentru Ucraina și 23% pentru România. Aceste rezultate demonstrează existența unei tendințe în mediul comunității românești de a edifica o combinație internă armonioasă între identitatea etnică și cea civică.

Rezultatele interviurilor de tip focus grup

Românii din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa susțin că localitățile lor au fost afectate direct sau indirect de război. Cei mai îngrijorați s-au arătat a fi participanții la interviul de tip focus grup din regiunea Odesa, aflați mai aproape de zona ostilităților. Mulți etnici români au fost înrolați în armata ucraineană, iar cei rămași acasă sprijină persoanele strămutate intern. Există o solidaritate a românilor din Ucraina cu statul lor.

Românii susțin că sunt afectați moral și psihologic din cauza alarmelor aeriene, întreruperii lecțiilor și retragerii participanților la procesul educativ în adăpostul școlii. Devine din ce în ce mai actuală problema sărăciei și a întreruperii furnizării energiei electrice.

A fost menționat accesul liber la diverse surse de informare, dar și precizată necesitatea de a le oferi membrilor comunității românești diverse instrumente analitice necesare pentru a sistematiza și a clasifica varietatea de știri din jurul lor. Membrii comunității românești din Ucraina cred în victoria statului lor în acest război și laudă România și poporul român pentru sprijin în aceste clipe dificile.

Ajutoarele umanitare oferite de România sunt considerate de amploare, foarte importante, iar unii participanți la interviu speră că după război atitudinea ucrainenilor față de români se va schimba spre bine.

Reprezentanții comunității românești consideră că statul român trebuie să finanțeze în continuare programul de burse pentru elevi, taberele de vară, diverse proiecte care prevăd vizitarea României de către elevii și tinerii români din cele trei regiuni. Sunt considerate ca fiind prioritare domeniile ca presa, cultura și cercetarea, în special pentru generația tânără.

Presa românească din Ucraina se confruntă cu probleme financiare grave, au dispărut multe ziare, posturi de radio și TV, iar statul român trebuie să sprijine mai substanțial publicațiile care există. În regiunea Transcarpatia și Odesa rețeaua de presă românească este foarte slab dezvoltată, fiind propusă extinderea unor proiecte mass-media din Cernăuți asupra acelor zone.

Reprezentanții comunității românești consideră că au existat diverse cazuri de nerespectare a drepturilor românilor, fiind vorba de dreptul la educație în limba maternă, problema moldovenismului din regiunea Odesa, sistarea finanțării unor ziare românești de către Kiev, transformarea politicii de integrare într-o politică de asimilare etnică. Reprezentanții comunității românești din Transcarpatia s-au arătat a fi îngrijorați de dezinteresul tinerilor față de cultura și istoria română, pe când cei din regiunea Cernăuți consideră ca fiind o mare problemă reducerea orelor de limba și literatura română în școli.

Membrii comunității românești condamnă încercările din trecut ale statului ucrainean de a interveni în activitatea bisericii. Opiniile privind viitorul ortodoxiei românești sunt împărțite. Dacă românii din regiunile Cernăuți și Transcarpatia vorbesc despre canonicitate, atunci cei din Odesa – despre posibilitatea de oficiere a serviciului divin în limba română, indiferent de apartenența instituțională a bisericilor din localitățile lor.

Reforma administrativ-teritorială din Ucraina a avut un efect diferit asupra celor trei regiuni. Această reformă a fost criticată de românii din regiunea Odesa, care o consideră „o adevărată catastrofă”, însemnând dispariția autonomiei locale prin subordonarea satelor românești unor comune ucrainene, sistarea unor finanțări,

închiderea unor școli sau cămine culturale. În regiunea Transcarpatia reforma administrativ-teritorială este văzută mult mai bine, deoarece datorită ei acolo a apărut cea mai mare comună românească din Ucraina, Slatina (Solotvino), iar satele românești au fost incluse într-un singur raion.

Liderii de comune din regiunea Cernăuți consideră că primăriile au o mai mare libertate de acțiune în urma descentralizării puterii de stat, în timp ce cadrele didactice s-au plâns pe remunerarea inechitabilă a muncii de către primăriile care nu dispun de resurse financiare suficiente. Majoritatea participanților la interviul de focus grup au declarat că reforma locală a aprofundat sărăcia în zonele subdezvoltate și a stimulat dezvoltarea în comunele care și așa erau destul de prospere.

Cu toate că majoritatea participanților la interviul de tip focus grup amintea o serie de probleme cu care se confruntă comunitatea românească și nu au căzut de acord cu unele politici ale Ucrainei, relațiile dintre Kiev și București sunt văzute ca fiind foarte bune. Există speranțe mari că după terminarea războiului problemele comunității românești vor fi rezolvate mult mai ușor. Nemulțumirea etnicilor români față de o serie de politici ale Ucrainei nu a diminuat susținerea statului ucrainean în contextul războiului. Dimpotrivă, se observă o speranță în victoria Ucrainei și nepermiterea extinderii războiului lansat de Rusia asupra altor state europene.

Narațiunile presei de limba română din perioada războiului

Presă de limba română din Ucraina a făcut tot posibilul pentru susținerea Ucrainei în spațiul informațional în contextul războiului lansat de Rusia. Majoritatea jurnaliștilor au preluat narațiunile oficiale ale Ucrainei, care au ca scop să opună o rezistență informațională și social-politică agresorului. În această perioadă nu au fost întâlnite pe paginile publicațiilor de limba română sau în rețelele de interacțiune socială poziționări pro-ruse sau anti-ucrainene.

Presă de limba română a încurajat colaborarea româno-ucraineană, arătând că România s-a implicat activ în susținerea refugiaților pe teritoriul său, în sprijinul umanitar și diplomatic al Ucrainei în perioada de restriște.

În același timp, nu au fost ignorate subiectele sensibile și problemele tradiționale ale comunității românești acumulate pe parcursul ultimelor decenii: moldovenismul ca un element al politicii de stat, moștenit de la URSS, accesul la învățământ în limba maternă, redenumirea străzilor în cadrul politicii de derusificare și unele gesturi neprietenești ale elitelor politice regionale, care au ținut colateral patrimoniul cultural-istoric al comunității românești din Ucraina.

În pofida acestor probleme, susținerea Ucrainei și a armatei ucrainene rămâne necondiționată în mediul comunității românești, fapt reflectat în narațiunile presei. Nemulțumirea observată în presă față de situația comunității românești din Ucraina nu a determinat atitudini anti-ucrainene. Analiza presei a luat în calcul mai ales articolele sau emisiunile din mass-media de limba română din regiunea Cernăuți în timp ce în celelalte comunități spațiul informațional în limba română este mult mai slab dezvoltat, necesitând o atenție specială din partea autorităților române și ucrainene.

SUMMARY

During September 1 – November 30 2022, the Institute of Political Studies and Social Capital from Cernăuți has conducted a sociological survey, 3 focus group interviews and an analysis of the Romanian - speaking press narrative from Ukraine in terms of the research project „The Romanian community of Ukraine: needs, expectations and challenges during the war (a social barometer)”.

68% of the respondents mention that they have been significantly or moderately affected by the war in Ukraine. The uncertainty and the poverty have been considered the major problems of the Romanian community in Ukraine, however, the migration of the numerous community of war refugees affects the Romanian community the least. Russia is considered guilty of the war escalation - consider 65% of the survey respondents. 80% of the representatives of the Romanian community of Ukraine declare that they have relatives, friends or acquaintances who are fighting or have fought in the front line, which means a direct implication of the Romanian ethnic group in the Russian - Ukrainian military actions.

The Romanians of Cernăuți, Transcarpathia and Odessa regions believe that their regions have been directly or indirectly affected by the war. The most worried, however, have been the participants of the focus group from Odessa, who are the closest to the frontline. Many ethnic Romanians have been recruited to the Ukrainian army, and the ones at home have been supporting the war refugees who migrated internally. We can clearly see the solidarity of the Ukrainian Romanians with their state.

The Romanian press have been encouraging the Romanian-Ukrainian collaboration, proving that Romania has actively contributed to the support of the refugees on its territory and driven the humanitarian and diplomatic mission for the Ukrainians during the tribulation.

At the same time, the sensitive subjects and the traditional challenges of the Romanian community, accumulated during the last decades, have not been left out: the moldovanism as a state political element, inherited from the USSR, the access to the education in the native language, the renaming of the streets in terms of the derussification campaign and some of the not-so-friendly gestures of the regional political elites which targeted the cultural and historical patrimony of the Romanian community of Ukraine.

RĂZBOIUL RUȘO-UCRAINEAN: EVOLUȚII SOCIAL-POLITICE, MILITARE ȘI INFORMAȚIONALE

Marin GHERMAN
Cernăuți

Invadarea Ucrainei de către Rusia la 24 februarie 2022 a însemnat intrarea războiului rușo-ucrainean într-o fază mult mai sângeroasă și cruntă. Dacă prima fază a războiului, lansată concomitent cu anexarea ilegală a Crimeii și sprijinirea separatiștilor din Donbass, a durat 8 ani, existând speranțe de pace în urma unor negocieri intermediare de statele din Occident, cea de a doua include elemente ale terorismului energetic, crime de război și încălcarea unei serii de convenții internaționale privind războiul. Ambele state au încercat să se apere, dar și să atace inamicul prin diverse narațiuni din spațiul informațional, Rusia recurgând din ce în ce mai des la propaganda de război și dezinformare.

Această analiză se bazează pe o serie de editoriale și articole publicate săptămânal pe „Veridica”¹ – platformă de demontare și monitorizare a știrilor false, dezinformării și propagandei din Europa Centrală și de Est. De asemenea, au fost analizate studiile sociologice realizate de centrele de cercetare de la Kiev și din Occident după invadarea Ucrainei de către Rusia.

Ucraina răspunde propagandei ruse cu propriile narațiuni

Propaganda rusă, începând cu mitul „operațiunii speciale” din Donbass, a fost contrazisă atât de flagrant de realitatea din teren, încât a devenit ineficientă în afara spațiului informațional rusesc. Ucraina răspunde la această propagandă cu propriile narațiuni, menite să încurajeze propria populație și să demoralizeze adversarul. Până acum, Kievul și ucrainenii – pentru că la acest efort participă și jurnaliști și cetățeni obișnuiți – par să câștige confruntarea informațională.

Președintele Ucrainei Volodimir Zelenski a afirmat în repetate rânduri, în discursurile sale, că armata Rusiei este demoralizată, nu vrea să lupte și că toți invadatorii vor fi uciși fără milă. Zelenski nu li se adresează, de fapt, doar militarilor ruși, care sunt destul de rupți de spațiul informațional ucrainean (unii nici nu știau unde au ajuns), ci mai mult ucrainenilor. Autoritățile ucrainene, în special Serviciul de Securitate, au tot încercat să arate că armata rusă nu vrea să lupte, că este prost organizată, iar victoria este tot mai aproape de Ucraina.

În martie 2022 unele agenții de presă din Kiev au început să numească luptele de apărare ale Ucrainei – Marele Război pentru Apărarea Patriei. Între timp, noțiunea a fost preluată atât de oficialii de la Kiev, cât și de mediul academic. Este substituit în mentalul colectiv ucrainean sensul sovietic al noțiunii de „Război pentru Apărarea Patriei” (frontul de Răsărit al celui de al Doilea Război Mondial, începând cu iunie 1941 până în mai 1945) cu un alt sens – cel al rezistenței ucrainenilor față de agresiunea Rusiei².

Președintele Ucrainei a declarat că statul său luptă într-un război pentru apărarea patriei, care se va termina cu distrugerea inamicului. „Ocupanții vor primi de la ucrainenii un singur lucru – o ripostă. O ripostă dură pentru a înțelege că noi nu vom ceda”, a spus Zelenski.

În discursurile lui Zelenski se observă o serie de elemente ale narațiunilor sovietice, necesare pentru a face o legătură cu eroismul înaintașilor. Nu o singură dată președintele Ucrainei a subliniat că au mai fost războaie pentru apărarea patriei în trecut (referindu-se la cel în care Germania nazistă a invadat Uniunea Sovietică), iar ocupanții nu au avut nicio șansă. Președintele Ucrainei induce o asociere între Hitler și Stalin, cu scopul de a-i mobiliza și pe cei educați în spiritul propagandei sovietice și atașați de narativele cu privire la cel de-al Doilea Război Mondial.

În același timp, în rețelele de socializare din Ucraina a apărut o noțiune nouă care descrie regimul politic din Rusia. Este vorba de „puterea rașistă” (de la „Russian” în engleză), utilizată pentru a compara regimul nazist cu cel rus (rașist), dar și pentru a compara crimele de război ale lui Hitler cu cele ale lui „Putler” (noțiunea de „Putler” era folosită în presa ucraineană începând cu anexarea Crimeii în 2014). Toate aceste narațiuni și comparații au ca scop să mobilizeze masele populare, să încurajeze rezistența nu doar în centrul și vestul țării, ci și în sudul și estul rusofon. Judecând după protestele anti-rusești din Herson, oraș din sudul Ucrainei, mesajul pare să prindă. De notat că rezistența ucraineană nu a fost generată de aceste mesaje ale autorităților și presei, ci a fost consolidată de ele.

De la începutul războiului, Ucraina a distribuit informații – care nu au putut fi verificate din surse independente – despre pierderile mari suferite de Rusia; estimările ucrainene le-au depășit cu mult pe cele americane sau rusești. Presa scria despre cele mai mari pierderi de vieți omenești și tehnică pentru Rusia de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Concomitent cu creșterea acestor pierderi, Kievul a început să folosească rapoartele reprezentanților ministerului Apărării ca adevărate elemente ale războiului psihologic, cu scopul de a descuraja state ca Republica Belarus pregătită să intre în conflict de partea Rusiei. Potrivit raportului din 15 martie 2022, Rusia a suferit pierderi cu mult mai mari decât în ambele războaie din Cecenia³.

Kievul, pe de o parte, arată întregii lumi imagini cu case, maternități, școli și alte obiective distruse de armata rusă, iar, pe de altă parte, încearcă să semene spaimă în rândurile armatei inamice. Este reprezentativ războiul psihologic în dimensiunea politic – civil – virtual. Așadar, au devenit tot mai populare pe rețelele de socializare diverse mesaje ale unor jurnaliști ucraineni care avertizau mamele militarilor ruși să nu le permită fiilor lor să invadeze Ucraina, pentru că, în caz contrar, toți vor fi uciși fără milă, fiind considerați agresori, ocupanți și invadatori.

Războiul psihologic anti-rus nu a fost doar unul al autorităților, ci și al civililor. A fost promovat pe Facebook, Instagram și Youtube un clip video cu o femeie, care încerca să-i pună unui militar rus semințe de flori în buzunar, spunându-i că oricum va fi ucis de ucraineni, dar măcar va aduce un folos Ucrainei pentru că din semințe va răsări ceva „în pământul unde își va găsi inevitabila moarte”. Aceste acțiuni ale civililor, care pot ajunge cunoscute în mediul militarilor ruși, ar putea avea efecte mult mai adânci în planul atingerii țintelor războiului psihologic.

În primele luni ale războiului Kievul a aplicat diverse metode de apărare informațională și psihologică, în care a arătat că, indiscutabil, este victimă a agresiunii unui stat vecin. Dacă propaganda Rusiei pare destul de naivă și mai puțin credibilă în Occident, nemaivorbind de Ucraina, atunci narațiunile Kievului sunt subtile și includ elemente clare ale războiului psihologic: apelul la mituri din mentalul colectiv prin compararea luptei împotriva naziștilor lui Hitler cu cea contra „rașiștilor” lui „Putler”, distribuirea unor informații care au ca scop să semene spaimă în rândul armatei Rusiei etc. Indiferent de situația de pe terenul de luptă, narațiunile Kievului par a fi dominante în Ucraina și mult mai convingătoare pentru populație, ceea ce va complica enorm orice efort al Rusiei de a ține sub control teritoriile ale statului ucrainean acaparate pe cale militară.

Impactul războiului asupra societății ucrainene: explozie de ură față de Rusia și creștere spectaculoasă a popularității lui Zelenski

Războiul a avut un impact puternic asupra percepției ucrainenilor, lucru probat de sondajele de opinie apărute după 24 februarie 2022. Din politician aflat în cădere liberă în sondaje, Volodimir Zelenski a ajuns la cote de încredere neverosimil de mari. În ianuarie, jumătate din ucraineni considerau Rusia un dușman, sentimentele negative fiind legate de anexarea Crimeii și de războiul din Donbass, iar 37%⁴ dintre cetățeni credeau că mobilizarea forțelor rusești la frontiera cu Ucraina este un element de negocieri al Rusiei cu Occidentul pentru a nu permite aderarea Kievului la NATO și a obține unele „garanții de securitate”. Așadar, Rusia nu era văzută bine, dar nici nu exista o ostilitate generalizată față de ea.

După 24 februarie 2022 opiniile s-au schimbat. La mijlocul lui martie, 88% dintre ucraineni au declarat că urăsc Rusia⁵.

Ura față de Rusia este destul de mare în toate regiunile din Ucraina și în toate grupurile lingvistice sau naționale, potrivit unui studiu realizat de Gradus Research.

Pentru 98% dintre ucraineni Rusia este inamicul statului lor, la fel ca și Belarusul (84%). Studiul realizat de grupul Rating la 20 martie arată cum oamenii care nu credeau că Rusia va invada și-au schimbat părerile. Războiul i-a convins că prognozele despre „războiul iminent” nu au fost doar povești de presă. Distrugerile orașelor și satelor, victimele în rândul copiilor și a femeilor, atacurile asupra obiectivelor civile au radicalizat societatea și au cimentat și mai mult identitatea civică națională.

Același sondaj arată că ucrainenii le consideră prietene țări precum Polonia, Lituania, Marea Britanie și SUA. China este văzută ca un stat neutru, iar atitudinea față de România a devenit mult mai prietenoasă.

La începutul lui martie 88% dintre ucraineni declarau că victoria va fi de partea Ucrainei și doar 10% nu credeau în victorie. La 20 martie, în victoria Ucrainei credeau deja 93% dintre cetățeni. Concomitent cu acest avânt patriotic au crescut așteptările privind scenariul dorit de încheiere a războiului. Ucrainenii nu mai doresc pace cu orice preț, ci vor o „pace corectă”. Majoritatea ucrainenilor au spus că nu acceptă semnarea unui acord de pace cu Rusia până când Moscova nu-și va retrage toate trupele de pe teritoriul Ucrainei.

Aceste atitudini ale societății, pe de o parte, ajută Kievul care urmărește atingerea scopurilor tactice defensive. Pe de altă parte, ele sunt o problemă pentru elitele ucrainene care sunt între ciocan și nicovală. Elitele știu că există așteptări mari, dar înțeleg și că resursele sunt limitate și că există multe probleme nerezolvate.

În acest context, este interesantă analiza ratingului lui Zelenski, care era în cădere liberă în 2021. Cu 2 zile înaintea războiului, 41% dintre ucraineni declarau că au încredere în Volodimir Zelenski, însă 57% susțineau că nu pot să aibă încredere în el⁶.

La 3 martie 2022 93% dintre ucraineni spuneau că îl susțin pe Zelenski și că au încredere în pașii acestuia de a scoate țara din război⁷. Volodimir Zelenski continuă să fie cel mai popular politician ucrainean, mai ales după ce a luat decizia să nu părăsească Kievul.

Războiul a arătat cum se pot schimba o serie de clivaje și viziuni din interiorul unei țări: unele dispar, altele se amplifică. Zelenski a crescut fulminant în sondaje. Pacea cu orice preț nu mai este dorită de ucraineni. În același timp, a crescut încrederea în statele din Occident, iar România a devenit un prieten de încredere al tuturor ucrainenilor. Rămâne de văzut cât de departe vor merge aceste schimbări – și dacă ele vor continua și după război.

Cum s-au schimbat narațiunile despre război în Rusia și Ucraina?

Războiul la scară largă a fost declanșat de Rusia sub pretextul „denazificării” Ucrainei. Din perspectiva Moscovei acesta ar fi trebuit să fie o operațiune rapidă încheiată cu schimbare de regim la Kiev. Pentru ucraineni, pe de altă parte, prioritatea, în primele zile, a fost supraviețuirea. Evoluțiile din teren, inclusiv succesul defensivei ucrainene, au determinat ajustarea acestor obiective, lucru care se vede și din narațiunile celor două tabere.

Mesajele din presa ucraineană și discursurile politicianilor de la Kiev erau în prima lună a războiului dominate de ideea rezistenței – ucrainenii trebuiau să se mobilizeze și să depună toate eforturile pentru a evita ocuparea țării lor de către Rusia.

Este reprezentativ un discurs al fostului președinte al Ucrainei, Petro Poroșenko, care le spunea apărătorilor Kievului să mai reziste încă vreo 2-3 săptămâni, menționând că apoi rușii vor fi nevoiți să se retragă. Implicându-se în susținerea unităților de apărare teritorială, Poroșenko avea discursuri asemănătoare cu cele ale liderului ucrainean Volodimir Zelenski privind rezistența națională față de agresiunea rusă. A fost un episod unic în istoria Ucrainei, când discursurile lui Zelenski și cele ale rivalului său politic Poroșenko se asemănau foarte mult.

La 27 mai 2022, după ce trupele ruse s-au retras din Kiev și din alte regiuni ucrainene, Poroșenko nu mai amintea nimic de rezistență, ci de necesitatea de a învinge Rusia. „Înfrângerea lui Putin este tot mai aproape, iar victoria Ucrainei este iminentă”, spunea Poroșenko.

Fostul președinte nu e nici pe departe un caz singular: discursul politicianilor și al presei din Ucraina a devenit mult mai curajos. Narațiunile despre rezistență au început să fie înlocuite – total sau parțial – cu mesaje despre victorie și necesitatea de a recupera teritoriile ocupate de Rusia.

În Rusia cele mai profunde metamorfoze s-au produs în sfera discuțiilor despre „operațiunea specială” militară pe teritoriul Ucrainei. La început, Kremlinul susținea că scopul acestei operațiuni este denazificarea și demilitarizarea Ucrainei, inclusiv prin schimbarea regimului Zelenski cu unul mai prietenos față de Rusia.

În perioada războiului atât Ministerul Apărării, cât și jurnaliștii din presa pro-Kremlin au încercat să schimbe treptat obiectivele vechi ale „operațiunii speciale” cu altele, mai noi, care să reflecte realitatea din teren. Retragera militarilor ruși din regiunile din nordul Ucrainei, pierderile enorme ale Rusiei, în combinație cu sancțiunile introduse de Occident, au determinat revizuirea obiectivelor tactice ale „operațiunii speciale”. S-a renunțat la regiunea Kiev, dar a început să se vorbească din ce în ce mai mult despre Donbas și Odesa.

Acest război cu obiective incerte pentru Rusia, indiferent de situația de pe teren, este oricum unul victorios – îi informează pe ruși presa pro-Kremlin. Zilnic se spune despre naziștii uciși și rusofonii salvați de armata rusă.

În timp ce Volodimir Zelenski vorbea în fața parlamentarilor statelor din Occident, cerând ajutor, apelând la simboluri politice și argumente istorice, presa ucraineană scria despre oameni simpli care și-au lăsat familiile și afacerile și s-au înrolat în armată. Pentru a încuraja implicarea oamenilor în apărarea țării, presa a publicat informații despre tineri luptători care își riscă viața pentru viitorul țării.

Kievul încearcă să responsabilizeze cetățenii, insistând că apărarea națională este cea mai importantă în aceste zile. Dacă Moscova nu prea relatează despre activitățile militarilor săi de pe front, Kievul promovează din ce în ce mai mult istorii despre armată și oamenii curajoși care s-au înscris în rândurile acesteia.

Atât presa rusă cât și cea ucraineană au folosit noțiunea de naziști pentru a caracteriza armata inamicului. În timp ce în Ucraina narațiunea a apărut în contextul atrocităților Rusiei și crimelor de război comise de militarii ruși, în Rusia presa pro-Kremlin scrie despre neonazismul din Ucraina care există de câțiva ani.

Tot ceea ce vine în contradicție cu viziunile Rusiei în acest război este etichetat ca „nazist” sau „american”. Treptat, în narațiunile politice și de presă din Rusia „nazist” și „american” au devenit sinonime.

În Ucraina, președintele Volodimir Zelenski i-a numit de mai multe ori naziști și fasciști pe invadatorii ruși. Ambele state vor să-și mobilizeze populația apelând la emoții istorice negative legate de militarii naziști din perioada celui de al Doilea Război Mondial.

În perioada acțiunilor militare presa rusă a produs mult mai multe narațiuni de propagandă și mai puține *fake news*. Sunt utilizate narațiuni de propagandă din ce în ce mai simple, dar și mai ușor de demontat. Este reprezentativă în acest context o narațiune de propagandă a Rusiei, potrivit căreia Occidentul investighează atrocitățile comise de naționaliștii ucraineni pe teritoriul Ucrainei⁸. Presa din Rusia

a omis fragmente importante din textul comunicatului Departamentului de Stat al SUA, în care este menționată responsabilitatea militarilor ruși pentru atrocitățile din Ucraina, a scos din contexte diverse declarații pentru a justifica invazia.

Știrile din Occident sunt traduse intenționat greșit, sunt omise fragmente din text în care este criticată Rusia, nu sunt trimeri prin hyperlink la știrile în limba engleză sau franceză. Aceleași metode, de fapt, erau folosite în URSS. Narațiunile de propagandă ale Rusiei sunt o repovestire a știrilor din afară prin prisma propriilor mesaje false, distribuite pe parcursul ultimilor ani.

Dacă situația nu se va schimba, Rusia se va transforma treptat într-un stat închis informațional, izolat total de lume, după modelul Coreei de Nord.

După ce Rusia a început să își concentreze eforturile pe ofensiva din Donbas și s-a retras din regiunile Kiev și Sumî, Ucraina a revenit la narațiunile de la mijlocul lunii aprilie când erau solicitate tot mai multe arme. Atât presa, cât și politicienii ucrainenii subliniază că armata va lupta cu eroism, dar victoria Ucrainei depinde în mare măsură de armamentul care poate fi trimis de statele din Occident.

În presa ucraineană chiar a apărut o adevărată „vânătoare” a statelor care renunță să furnizeze armament Ucrainei sau care nu permit tranzitarea teritoriilor de către transporturile militare și non-militare din Occident. Cel mai mult a fost criticată Ungaria.

Subiectul armamentului pentru Ucraina este unul dureros pentru presa și politicienii din Rusia care, dimpotrivă, atacă statele care se implică mult în susținerea Forțelor Armate ale Ucrainei. De exemplu, Polonia, care a fost unul dintre cei mai fideli susținători ai Ucrainei în război, este arătată în presa rusă ca un inamic al „lumii ruse”, ca un stat care vrea să anexeze teritorii ucrainene, mascând „ideile sale agresive” cu mesaje de susținere a poporului ucrainean.

Și în Ucraina și în Rusia se discută despre pace, dar acest cuvânt este înțeles diferit. Președintele Volodimir Zelenski și presa din Ucraina vorbesc despre pace după victoria asupra Rusiei. Victoria implică și recuperarea de către Kiev a teritoriilor ocupate. Există și o presiune enormă din partea societății ucrainene asupra autorităților să nu cedeze niciun milimetru din teritoriul Ucrainei.

Pentru Moscova, pacea nu poate veni decât în urma „demilitarizării” și „denazificării”, adică a curățirii teritoriului unui stat vecin și suveran de elementele politice neconvenabile Kremlinului. Pacea înseamnă pentru Kremlin și presa rusă înfrângerea Ucrainei și transformarea ei într-un nou Belarus, cu autorități marionete și cu o independență formală. Nu contează câte victime vor fi în Ucraina în urma bombardamentelor asupra localităților, contează pacea dorită de Moscova.

Relatările despre evenimentele din Ucraina sunt numite de presa ucraineană invadare, război, genocid, agresiune, iar de presa din Rusia – operațiune specială, demilitarizare, salvarea rusofonilor de genocid. Utilizarea cuvântului „război” în timpul discuțiilor despre Ucraina a fost o perioadă de timp interzisă în Rusia.

Narațiunile presei și ale oamenilor politici din Ucraina și Rusia au cunoscut o serie de modificări drept reacție la evenimentele militare. Cert este că tendințele din spațiul informațional și politic din cele două state nu sunt un temei pentru a prognoza un sfârșit al ostilităților în cel mai scurt timp, ci dimpotrivă indică intrarea într-o nouă fază a conflictului – cea a confruntărilor prelungite în plan militar, informațional și psihologic. Este un adevărat război de uzură.

Narațiuni folosite de Ucraina pentru a menține spiritul de luptă

Campania Rusiei în Ucraina este dublată de un război informațional care, printre altele, își propune să descurajeze rezistența ucraineană. Kievul încearcă să contreze această campanie – pe de-o parte pentru a submina, la rândul său, moralul adversarului și, pe de altă parte, pentru a menține spiritul de luptă al societății. Prelungirea conflictului a impus, însă, și o adaptare a discursului liderilor ucraineni.

În martie 2022, consilierul președintelui, Oleksii Arestovici, cunoscut ca un „ideolog militar” al autorităților ucrainene, declara că până la sfârșitul lui mai războiul se va termina cu înfrângerea Rusiei. Ucrainenii s-au mobilizat exemplar, au crezut în aceste prognoze, au luptat eroic, au eliberat o serie de localități, însă prelungirea legii marțiale până la sfârșitul verii și continuarea războiului au fost percepute ca un eșec al Kievului.

În iunie 2022, Arestovici a recunoscut că nu totul depinde de Ucraina în acest război, de aceea a spus că ucrainenii trebuie să mai rabde până la sfârșitul anului pentru a se bucura de pace.

În iulie 2022, Arestovici, care este cel mai citat politician pro-Zelenski în presa ucraineană, a spus că în doi ani și jumătate Ucraina va reuși să iasă învingătoare din acest război. El a adăugat că în cazul unui sprijin mult mai mare din partea Occidentului înfrângerea Rusiei va fi urgentată.

Președintele Ucrainei, Volodimir Zelenski, a declarat că este posibilă terminarea războiului dacă ucrainenii vor fi uniți, va fi furnizat armament modern din Occident și norocul va fi de partea Kievului.

Modificarea permanentă a prognozelor privind terminarea războiului, care includeau în anumite perioade și mici elemente de promisiuni politice despre o pace rapidă, a descurajat o parte a societății ucrainene.

Incertitudinea militară și imposibilitatea prognozării unor asemenea evenimente, mai ales de către politicieni, trebuia explicată din start populației. Alegerea Kievului de a estima că războiul se va încheia rapid a dus la încurajarea imediată a rezistenței naționale, dar a avut consecințe negative pe termen mediu – cei care se așteptau la pace au fost dezorientați și demotivați.

Pentru a contracara efectele oboselii de război apărute în interiorul societății ucrainene, autoritățile, serviciile de presă ale unităților militare și presa centrală au mutat accentul de la datele statistice despre război la așa-numitele povești umane – portrete ale militarilor, istorii de viață ale victimelor sau cazuri de rezistență exemplară a civililor. Kievul încearcă să mențină spiritul de luptă și de rezistență al populației arătând ucrainenilor că oricine poate fi afectat de agresiunea militară.

De exemplu, pagina de Facebook a Brigăzii separate de asalt montan nr. 128 din Transcarpatia are peste 56 de mii de urmăritori. Zilnic serviciul de presă al brigăzii publică diverse portrete de război – articole cu fotografii ale militarilor, bucătarilor, medicilor, șoferilor care și-au lăsat familiile pentru a apăra Ucraina.

Brigada militară din Transcarpatia publică și scurte articole de statistică, sub genericul „demilitarizarea Rusiei”, în care raportează câți invadatori au fost uciși, câte unități de tehnică rusă au fost distruse sau capturate. Militarii ucraineni au preluat noțiunea de demilitarizare, folosită de Rusia pentru a justifica invadarea Ucrainei, pentru a raporta cititorilor despre situația de pe câmpul de luptă. În iunie 2022, ministrul ucrainean al Apărării, Oleksii Reznikov, a declarat că demilitarizarea Rusiei este condiția principală a atingerii păcii în Europa⁹. El a spus că trebuie demilitarizată

cel puțin partea europeană a Rusiei, astfel încât aceasta să nu mai amenințe niciodată statele UE și Ucraina.

Reprezentantul Ucrainei la ONU, Serhii Kyslytsia, a declarat la finele lui martie că armata ucraineană desfășoară cu succes procesul de demilitarizare a Federației Ruse și se va opri doar atunci când Rusia va reveni la pozițiile din 23 februarie.

Dacă purtătorii de cuvânt ai Kremlinului folosesc tot mai rar noțiunea de „denazificare” a Ucrainei după ce „operațiunea specială” nu a fost încheiată în câteva zile sau săptămâni, conceptul a fost preluat de Kiev ca și în cazul demilitarizării.

Presa ucraineană a publicat o serie de articole despre cum va fi denazificată Rusia după război, fiind făcute comparații cu procesul de democratizare a Germaniei hitleriste.

Jurnaliștii ucraineni scriu că procesul de denazificare a Rusiei trebuie planificat deja, în parteneriat cu UE, Marea Britanie și SUA, precizând că nu doar Vladimir Putin este de vină pentru crimele de război comise pe teritoriul Ucrainei, ci și cei 80% de ruși „care-l susțin pe führer în războiul sângeros”. Tot așa cum Hitler se bucura de susținerea populației nazificate, și Putin are acum susținerea societății ruse care trebuie neapărat denazificată, scrie presa de la Kiev.

Narațiunea în cauză a Kievului și a elitei intelectuale ucrainene are ca scop să convingă populația că, după terminarea războiului, pericolul rus pentru securitatea europeană va fi eliminat definitiv în cadrul procesului de denazificare a Rusiei, dominată de tendințe autoritare și antidemocratice.

De fapt, în ochii societății ucrainene narațiunile Kievului au reușit să demonteze principalele mesaje false ale Kremlinului despre demilitarizare și denazificare care justifică invazia.

Dacă în primele luni ale războiului președintele Volodimir Zelenski se prezenta ca un luptător, care are dreptul moral să critice orice politician de pe glob ce nu susține suficient de mult Ucraina, la un moment dat a rostit tot mai multe discursuri emoționante.

Zelenski plânge după copiii omorâți de Rusia, acuză ocupanții, enumeră victimele războiului, explică în detaliu cum au fost ucise persoane nevinovate cu scopul de a alimenta în continuare rezistența populației.

„Până la 100 de persoane din estul țării noastre, unde Rusia și-a masat toate trupele, tot ce au, mor în fiecare zi... O bătălie pentru valori este în desfășurare”¹⁰, spunea Zelenski în iunie 2022 pe un ton sumbru.

În același timp, președintele Ucrainei vorbește tot mai mult despre unitate și solidaritate, încercând să minimalizeze efectele oboselii de război, cauzate de prelungirea ostilităților. Discursurile emoționante ale lui Zelenski, care se bucură de susținerea populației, completează și amplifică foarte mult celelalte eforturi ale autorităților de a menține spiritul de luptă și de rezistență al ucrainenilor. Nu se știe, însă, cât de eficiente vor mai fi aceste strategii de comunicare dacă războiul se va prelungi, iar situația de pe câmpul de luptă nu va fi una bună pentru Kiev.

Ucrainenii se despart definitiv de „lumea rusă” și vor în UE, dar nu cu orice preț

Studiile sociologice arată că obiectivul lui Putin de a readuce Ucraina în orbita Moscovei și în așa-numita „lume rusă” pare, mai mult ca oricând, sortit eșecului: ucrainenii nu mai cred în posibilitatea unei reconcilieri cu Rusia nici măcar după

căderea regimului Putin. Dacă în primele luni ale invaziei ucrainenii își doreau să vadă o armată rusă înfrântă rapid și o societate rusească trezită din iluziile create de propaganda guvernamentală, acum majoritatea vor o izolare totală, de lungă durată și ireversibilă a Ucrainei de Rusia și de poporul rus.

În pofida rupturii totale a societății ucrainene de trecutul cultural și mental rus, proces cauzat de război, apropierea imediată de UE încă este văzută de ucrainenii ca una care poate fi amânată pentru apărarea intereselor naționale în cadrul unor negocieri cu Bruxellesul. Unele criterii de aderare sunt puse sub semnul întrebării.

În sfârșit, barometrele mai relevă și că, cel puțin pentru moment, ucrainenii sunt dispuși să accepte dificultățile economice prin care trece țara, întrucât consideră că lupta pentru independență este prioritară.

79%¹¹ dintre ucrainenii consideră că frontiera ruso-ucraineană trebuie închisă, iar rușii care doresc să intre în viitor pe teritoriul Ucrainei trebuie obligați să solicite o viză specială, potrivit unui sondaj realizat de Institutul Internațional de Sociologie de la Kiev. Imediat după declanșarea războiului împotriva Ucrainei, doar 44% dintre respondenți susțineau că frontierele trebuie închise. Altfel spus, în aceste luni de confruntări militare a crescut foarte mult numărul ucrainenilor care vor să se izoleze și să se apere nu doar de armata rusă, ci și de toți cetățenii ruși.

În același timp, în pofida războiului, 1% dintre ucrainenii încă cred în proiectul de unire a Ucrainei cu Rusia într-un singur stat, comparativ cu 5% în februarie. Doar 11% dintre ucrainenii mai cred că între Rusia și Ucraina ar putea exista cândva relații de prietenie.

Războiul a generat un val de ură nu numai față de conducerea Rusiei, ci și față de cetățenii ruși. Dacă în februarie-martie 2022 diverși artiști ucrainenii, lideri de opinie, jurnaliști și sportivi cereau cetățenilor ruși, prin intermediul mass-media și rețelelor sociale, „să oprească războiul lui Putin”, în iulie-august se resimte un val de dezamăgire față de capacitatea rușilor de a gândi independent și de a influența deciziile politice. Pas cu pas, toți cetățenii ruși au început să fie văzuți ca vinovați de atrocitățile produse pe teritoriul Ucrainei.

Din aceste considerente, pe rețelele de socializare au devenit virale diverse articole ale intelectualilor ucrainenii care explică de ce rușii și ucrainenii nu au fost niciodată popoare înfrățite¹². Teza despre frăția istorică este catalogată ca un mit sovietic, realimentat de propaganda rusă.

Peisajul sociologic prezentat de analiști deja influențează viața politică din Ucraina. Pe website-ul președintelui Ucrainei a fost înregistrată o petiție electronică în care se cere interzicerea intrării cetățenilor Federației Ruse pe teritoriul Ucrainei în următorii 50 de ani.

Directorul adjunct al Institutului Internațional de Sociologie de la Kiev, Anton Grușetki, consideră că ultimele sondaje de opinie au semnificații istorice pentru Ucraina. Specialistul constată că „ucrainenii îi spun adio Imperiului Rus” care mai exista parțial în mentalul colectiv. Pentru prima dată în istoria Ucrainei cei care mai cred în relații de prietenie cu Rusia sunt în minoritate absolută. Războiul declanșat de Moscova pe teritoriul Ucrainei i-a îndepărtat pe toți ucrainenii, indiferent de limba vorbită și etnie, de proiectul „lumii ruse” promovat de Kremlin în ultimele decenii.

81% dintre ucrainenii ar vota în cadrul unui referendum pentru aderarea la UE și 71% – pentru aderarea la NATO¹³. Cetățenii ucrainenii sunt conștienți de faptul că mor pe câmpul de luptă pentru un viitor european al statului lor – în fond, asaltul

Rusiei asupra Ucrainei a început după triumful Euromaidanului, mișcare care a izbucnit tocmai din dorința ucrainenilor ca țara lor să adere într-o bună zi la UE. Această dorință de integrare în spațiul european nu înseamnă însă și o asumare a tuturor valorilor europene. Întrebați de sociologi dacă Ucraina trebuie în mod urgent să îndeplinească toate cerințele UE pentru aderare, 62% dintre cetățeni au răspuns surprinzător că „Ucraina trebuie să-și apere interesele și să nu fie de acord cu unele criterii, chiar dacă va fi amânat procesul de aderare”. Doar 31% au declarat că Ucraina trebuie să adopte toate legile solicitate de UE pentru a deveni cât mai repede posibil stat-membru.

Mândria națională generată de rezistența pe câmpul de luptă influențează direct atitudinea societății față de Occident. Cifrele de mai sus arată că 2/3 dintre ucraineni nu își doresc o aderare cu orice preț. Potrivit analiștilor de la Institutul Internațional de Sociologie de la Kiev, ucrainenii sunt de acord cu cerințele UE privind combaterea corupției, dezoligarhizarea, reforma justiției, dar resping orice discuții privind valorile patriotice, identitatea națională și lingvistică. Nu este exclus să fie respinse și criteriile de asigurare a accesului la educație în limba maternă a tuturor minorităților naționale. Ucrainenii consideră că aceste aspecte pot fi negociate cu UE.

Încrederea ucrainenilor în victorie este în continuare destul de mare. 90% dintre ucraineni cred în victoria Kievului (71% sunt absolut siguri).

Societatea ucraineană își dorește recuperarea teritoriilor ocupate de Rusia după 24 februarie 2022. Recuperarea Crimeii ocupate și anexate de Rusia în 2014 nu are încă aceeași susținere, dar pe zi ce trece crește procentul ucrainenilor care cred că războiul trebuie să se încheie cu recuperarea tuturor teritoriilor pierdute. În martie 2022, 75% dintre ucraineni declarau că nu acceptă cedarea Crimeii în numele păcii; în iulie, procentul crescuse la 89%. Pare evident că, cu cât mai mult ucrainenii vor reuși să elibereze mai multe localități din sudul sau estul Ucrainei, cu atât mai mult va fi respinsă ideea unor cedări teritoriale.

Percepțiile populației nu sunt însă influențate doar de ceea ce se întâmplă pe front, ci și de ceea ce se întâmplă în spatele acestuia, de viața de zi cu zi. Ucrainenii sunt conștienți de faptul că criza economică este generată de războiul declanșat de Rusia, iar pesimismul economic coexistă cu convingerea societății că toate evoluțiile social-politice din Ucraina sunt corecte.

Totuși, opinia societății s-a schimbat puțin odată cu venirea iernii și după ce a început să fie întreruptă furnizarea curentului electric, a căldurii și apei în urma bombardamentelor asupra infrastructurii civile. Rusia încă mai are un as în mânecă. Este vorba despre „arma” energetică. Rusia a arătat că vizează deconectarea unor regiuni de la curentul electric prin atacuri cibernetice, deconectarea centralelor electrice de la rețeaua energetică ucraineană, distrugerea centralelor de încălzire a localităților ucrainene din centrul și estul țării, reducerea capacităților de export de curent electric al Ucrainei. Acești factori ar putea să submineze moralul populației și să schimbe, din nou, percepțiile acesteia.

Rusia se folosește de refugiați pentru a provoca o ruptură între ucraineni

Războiul declanșat de Rusia a dus la un val uriaș de refugiați ucraineni. Milioane de oameni au fugit din Ucraina, spre alte țări europene, însă mulți au ales să rămână în regiunile mai sigure ale țării. Rusia a încercat să întoarcă în folosul său această criză pe care a generat-o. Pentru țările UE, a promovat narațiuni false prin care să

genereze ostilitate față de refugiați. Pentru persoanele strămutate intern, propaganda a căutat să pună accentul pe disensiunile și clivajele interne.

Fenomenul persoanelor strămutate intern nu a apărut în Ucraina odată cu invazia din 24 februarie 2022, ci în 2014. După anexarea Crimeii și lansarea operațiunilor militare în Donbas, mulți ucraineni au fugit din calea războiului sau nu au dorit să se afle sub ocupația liderilor separatiști finanțați de Moscova.

În 2021 în Ucraina erau înregistrate oficial 1,5 milioane de persoane strămutate intern. Mulți cetățeni ucraineni s-au mutat din Donbas în regiunea Kiev. Au fost foarte populare ca destinații localitățile Bucea, Irpin, Borodeanka și alte orașe din regiunea Kiev peste care a venit armata rusă în 2022. De asemenea, multe persoane s-au mutat în interiorul Donbasului, din zonele ocupate de separatiștii susținuți de Rusia în teritoriile controlate de guvernul Ucrainei, în special în Mariupol.

Odată cu invazia la scară largă din 2022, o parte dintre persoanele strămutate intern au fost forțate să plece din nou, ajungând fie în alte părți în Ucraina, fie în afara acesteia, inclusiv în România.

Potrivit informațiilor oficiale, numărul persoanelor strămutate intern a crescut de la 1,5 la 4,6 milioane de persoane¹⁴. Doar în septembrie 2022, peste 100 de mii de persoane au părăsit zona acțiunilor militare. Autoritățile spun că nu este exclus ca numărul să fie cu mult mai mare. În 2023, Guvernul Ucrainei le va oferi acestor persoane un ajutor financiar de 60 miliarde de grivne (13 miliarde de euro).

Rusia a încercat să rupă orice legături ale populației locale cu Ucraina, promovând în acest scop narațiunea falsă că statul ucrainean ar avea o atitudine rusofobă, alimentată de Occident, și că această atitudine se vede chiar și în modul în care îi tratează pe ucrainenii rusofoni. În ultimii ani, presa pro-Kremlin a distribuit o serie de narațiuni de dezinformare și *fake news* cu scopul de a demonstra opiniei publice din Rusia și mai ales din teritoriile ocupate ale Ucrainei că autoritățile de la Kiev persecută rusofonii. În același timp, Rusia a încercat să zădărnicească orice efort al Kievului de recuperare și reintegrare a acestor teritorii, blocând elementele dialogului social.

În vara anului trecut, de pildă, presa pro-Kremlin scria că studenții care provin din Crimeea și Donbas vor fi persecutați în Ucraina ca și persoanele strămutate intern.

Au urmat alte narațiuni, potrivit cărora armata ucraineană ar putea curăța Donbasul și Crimeea de populația vorbitoare de limba rusă. Presa de la Moscova scria despre suprimarea limbii ruse în Ucraina, despre frica rusofonilor de autorități, dar și despre soarta complicată a celor care nu au rămas în Crimeea, Donețk și Lugansk.

Pas cu pas, tema persoanelor strămutate intern a fost înlocuită cu narațiuni mai radicale despre genocidul rusofonilor din Donbas, inițiat de Kiev și încurajat de Occident, în timp ce Rusia era arătată ca un salvator, necesar eliberării Donbasului și „descătușării” rusofonilor din toate regiunile ucrainene.

După declanșarea războiului la scară largă împotriva Ucrainei, presa pro-Kremlin a reluat narațiunile false despre persoanele strămutate intern, abandonate undeva prin septembrie-octombrie 2021, încercând să încurajeze dorința locuitorilor din zonele cuprinse de război să se evacueze nu pe teritoriul ucrainean, ci în Rusia. Publicațiile din zonele ocupate de Rusia scriu că bărbații cu statutul de persoane strămutate intern sunt persecutați, trimiși pe front, iar femeile rămân fără nicio protecție. Mai mult, aceste persoane ar fi tratate cu ostilitate când ajung în alte zone și chiar ar fi amendate pentru așa-zise încălcări ale legii, inventate de autorități.

Ukraina.ru, un portal de știri finanțat de guvernul Rusiei, a scris într-un articol publicat în iunie 2022 că persoanele strămutate intern sunt agresate în vestul Ucrainei¹⁵, iar ajutoarele umanitare oferite de Occident sau ONU nu ajung la ele dacă sunt de etnie rusă sau rusofone. Publicația scrie că sunt aduși acasă foarte mulți militari ucraineni uciși în estul țării în cadrul „operațiunii militare speciale”, iar oamenii nu înțeleg că acești tineri sunt trimiși pe front să ucidă rusofonii. „Fiecare sicriu cu trupul neînsuflețit al ucrainenilor din vestul țării aprofundează ura localnicilor față de bărbații care s-au mutat cu traiul în regiunea lor”, potrivit publicației ruse.

Presa pro-Kremlin a mai scris că persoanele strămutate intern vor să fie în Rusia și să aibă cetățenia acesteia, dar se tem să vorbească despre asta pentru a nu fi persecutate sau masacrate pe stradă de „naziștii ucraineni”.

Nu se amintește nimic despre cazurile rusofonilor care s-au evacuat în Rusia, trecând prin mai multe „centre de filtrare”, doar pentru a se refugia prin statele baltice pe teritoriul UE. Mulți rusofoni au ales calea evacuării spre Rusia din simplul motiv că nu aveau altă opțiune, riscând ca în caz contrar să fie uciși de militarii ruși sau de reprezentanții batalioanelor liderului cecen Kadîrov.

Rusia vrea, totodată, să îi convingă pe ucraineni să creadă că toți cei veniți din alte regiuni sunt separatiști. Narațiunile pe această temă ajung la cititorii din Ucraina prin intermediul canalelor de Telegram sau al paginilor de Facebook. Pe de altă parte, pentru persoanele strămutate intern sunt scrise alte mesaje despre ura celor din vest față de ei, despre nazismul încurajat de Occident etc.

Prin narațiunile legate de persoanele strămutate intern, Rusia caută să exploateze un clivaj existent în Ucraina încă de la independența țării: acela între estul rusofon și vestul ucrainofon. Nu este vorba doar de un clivaj lingvistic: ani de zile, aceste diferențe s-au văzut și în opțiunile electorale ale estului și vestului, opțiuni care, până la urmă, reflectau și orientarea pro-occidentală sau pro-rusă. Moscova a profitat din plin de această situație și s-a folosit și de puternica sa mașină mediatică în încercarea de a crea/mentține un spațiu comun lingvistic/cultural/mediatic care să țină Ucraina ancorată, inclusiv politic, în așa-numita „lume rusă”.

Lucrurile au început să se schimbe după 2014, când odată cu invadarea Crimeii și războiul din Donbas, nimeni nu a mai putut pretinde că Rusia este altceva decât un stat agresor și inamic al Ucrainei. În acest context, reprezentanții unor curente naționaliste din Ucraina le-au cerut în repetate rânduri autorităților să înăsprească legislația lingvistică, ceea ce s-a și întâmplat începând cu 2016-2017, când utilizarea limbii ruse a început să fie tot mai restricționată în educație, presă, spațiul public și administrație. Aceste măsuri au fost luate pentru a proteja Ucraina de agresiunea culturală și informațională a Moscovei.

Politica de derusificare a fost intensificată după 24 februarie 2022. În majoritatea centrelor regionale din vestul țării au fost create instituții de învățare a limbii ucrainene pentru rusofoni, practică extinsă și asupra sudului Ucrainei. Șocați de decizia Kremlinului de a invada Ucraina și a distruge orașele locuite de rusofoni, multe persoane strămutate intern au renunțat să vorbească rusa și au trecut la ucraineană. Nu oricine poate trece așa de ușor la ucraineană și nu toată lumea vrea să o facă, argumentul fiind că rusofon nu înseamnă neapărat rusofil: poți să fii ucrainean, să îți iubești țara și să lupți pentru ea chiar dacă vorbești în rusă. În cealaltă tabără, a naționaliștilor ucrainofoni, sunt voci nemulțumite că tranziția spre ucraineană nu are loc suficient de repede, sau furioase că sunt oameni care trăiesc de treizeci de ani,

de la independență, în Ucraina și nu au învățat limba oficială. Subiectul lingvistic rămâne, așadar, o temă foarte sensibilă.

Confruntată cu un război în care agresorul îi neagă identitatea națională, Ucraina încearcă să și-o consolideze prin uniformizare lingvistică și culturală. Acești pași ai Kievului sunt descriși de presa pro-Kremlin ca o adevărată teroare a rusofonilor care justifică invadarea. Este o încercare clară a Rusiei de a manipula opinia publică prin omisiunea cauzei principale (agresiunea Rusiei din 2014, invazia din 2022). Măsurile luate de Ucraina pentru a se apăra în Rusia sunt arătate nu ca o consecință, ci ca o cauză a „operațiunii speciale”.

În același timp, multe dintre politicile ucrainene par a fi justificate pe timp de război, însă sunt contradictorii pe timp de pace, cu atât mai mult cu cât Ucraina își dorește să facă parte din UE, un spațiu clădit pe multiculturalism și pe respectarea drepturilor – inclusiv lingvistice – ale minorităților.

Oboseala de război și lecțiile trecutului

Începând cu martie-aprilie 2022 Kievul pare tot mai conștient că există riscul ca în Occident să se instaleze o „oboseală a războiului” care să ducă la o diminuare a sprijinului pentru Ucraina. Președintele Volodimir Zelenski, purtătorii săi de cuvânt, reprezentanții ministerului de externe și experții independenți au încercat prin intervențiile lor să prevină sau, cel puțin, să amâne acest fenomen și să îi reducă impactul. Ministrul ucrainean de Externe Dmytro Kuleba a justificat într-un fel oboseala din Occident, menționând într-un articol pentru revista americană „Foreign Affairs”¹⁶ că este firesc ca oamenii și guvernele să-și piardă interesul pentru conflicte, pe măsură ce acestea se prelungesc. El a amintit de războaiele din Siria, Libia și Yemen, menționând că Ucraina merită susținerea Occidentului pentru a învinge Rusia. A fost prima oară când fenomenul oboselii a fost recunoscut de o oficialitate ucraineană.

Nu este greu de observat că tema războiului din Ucraina dispare treptat de pe primele pagini ale publicațiilor internaționale, fiind înlocuită cu subiecte de politică internă. Acest proces se observă inclusiv în statele cu care se învecinează Ucraina și în care o susțin foarte mult: Polonia, România, Slovacia.

Presa își alege subiectele în funcție de interesul publicului, iar acesta a ajuns într-o etapă în care vrea (și) altceva, fie pentru că a început să își piardă interesul pentru război, fie pentru că nu mai face față la disconfortul psihologic generat de atâtea știri tragice. Într-o oarecare măsură, în momentul de față în presa europeană se repetă același proces care a avut loc în presa ucraineană începând cu 2014, când Rusia a anexat Crimeea și a invadat prin mercenarii săi regiunile Luhansk și Donețk. Are loc banalizarea narațiunilor despre război.

Din martie 2014 până în februarie 2022, societatea ucraineană s-a obișnuit atât de mult cu știrile zilnice despre conflictul din Donbas, încât i se părea că un război de anvergură ruso-ucrainean nu mai este posibil.

Și presa europeană își obișnuiește cititorii/telespectatorii săi cu știri despre războiul din Ucraina. Publicul occidental ajunge încet-încet la ideea că războiul este o constantă în proximitatea UE care nu are cum să îi amenințe în mod direct. Așa credeau însă și unii locuitori ai orașelor din regiunea Lvov, din vestul Ucrainei, departe de Donbas, înainte de a fi loviți de rachetele lui Putin. Dacă nu vor fi găsite strategii eficiente de susținere a Kievului, Occidentul riscă să condamne Ucraina la

o „sufocare lentă”¹⁷, potrivit unei analize realizate de „The Guardian”. Referindu-se la Occidentul obosit și divizat electoral, publicația scrie că este necesară o regândire a strategiei de susținere a Ucrainei pentru a se evita un conflict care să dureze ani de zile. În ceea ce privește Kievul, acesta încearcă să mențină interesul occidental insistând asupra ideii că, dacă Ucraina pică, Federația Rusă își va alege alte victime din estul Europei.

Oboseala de război este un alt inamic alături de ocupantul rus, a declarat într-un interviu pentru presa ucraineană consilierul Ministrului Afacerilor Interne al Ucrainei, Viktor Andrusiv. Potrivit observațiilor acestuia, nu numai în UE, Marea Britanie și SUA se observă o oboseală de război, ci și în interiorul societății ucrainene.

Andrusiv a spus că oboseala poate să devină o problemă enormă pentru Ucraina: „Dacă obosesc militarii, ei vor apăra mai greu țara. Dacă obosesc voluntarii, ei nu vor mai susține armata. Dacă obosesc partenerii noștri occidentali, ei se vor gândi la diverse negocieri. Riscul oboselii este foarte mare”.

Consilierul Ministrului Afacerilor Interne al Ucrainei a menționat că societatea ucraineană trece printr-o fază de adaptare. Ea urmează să conștientizeze faptul că acest conflict ar putea să se prelungească.

După ce șocul inițial al atacului rusesc a trecut, iar forțele Kievului au arătat că sunt capabile să reziste și chiar să îi împingă pe ruși înapoi, majoritatea ucrainenilor erau în așteptarea unei păci rapide. Mulți se gândeau că sancțiunile occidentale impuse Rusiei vor avea un efect imediat, că pe măsură ce tot mai mulți tineri ruși vor fi trimiși în sicrie acasă mamele militarilor din Rusia vor ieși la proteste și că, în fața acestor presiuni interne și externe, Kremlinul va pune capăt războiului.

Majoritatea rușilor au continuat însă să susțină regimul Putin și războiul, iar impactul sancțiunilor este diminuat de încasările mari pe care Rusia le are din vânzările de hidrocarburi, pe fondul creșterii cotațiilor acestora pe piețele internaționale.

Președintele Volodimir Zelenski le-a transmis ucrainenilor să se pregătească de un război de lungă durată, iar președintele Consiliului de Securitate și Apărare Națională de la Kiev, Oleksii Danilov, a declarat că Ucraina va studia modelul israelian de apărare în contextul stării de război permanent din acel stat.

Ucrainenii se obișnuiesc cu greu cu această schimbare de paradigmă. Afirmările încrezătoare ale autorităților privind inevitabilitatea victoriei și recuperarea teritoriilor ocupate de Rusia vin în contradicție, în mentalul colectiv, cu declarațiile despre un război de lungă durată. Această oboseală nu este determinată doar de declarațiile politice. Ea este susținută de numărul tot mai mare de victime din rândul civililor, de înrolarea accelerată a bărbaților în armată în contextul pierderilor de pe front, sărăcirea populației, deficitul de combustibil, de alimente, șomajul, bombardarea infrastructurii electrice ș.a. Toate aceste greutăți reduc substanțial motivația cetățenilor.

Analiztii militari vorbesc despre necesitatea unui moment de cotitură în război. Pentru ca acest lucru să fie posibil este nevoie însă de livrări semnificative de armament occidental. Până atunci, forțele ucrainene – mai ales cele din Donbas, unde Rusia deține o superioritate netă a artileriei pe care o folosește pentru a nivela, practic, localitățile pe care le ia cu asalt – sunt tot mai uzate și riscă să își piardă motivația.

Ucraina mai trebuie să treacă printr-o etapă importantă – adaptarea economiei, a societății, a învățământului, culturii, politicii, presei la starea de război, obișnuirea societății cu ideea că războiul ar putea dura mai mulți ani și că o pace rapidă e puțin probabilă.

Oboseala ucrainenilor poate avea efecte asupra Occidentului, iar cea a occidentalilor – asupra Ucrainei. O parte semnificativă a sprijinului de care a beneficiat Kievul de la izbucnirea războiului încoace s-a datorat faptului că ucrainenii au arătat că sunt capabili să reziste și sunt extrem de motivați. Pe de altă parte, mobilizarea Occidentului – care a trimis arme ce s-au dovedit extrem de utile, a asistat refugiați, a sancționat și izolat Rusia – i-a încurajat pe ucraineni, arătându-le că nu sunt singuri în fața agresiunii Moscovei.

O oboseală cronică a Ucrainei, accentuată și de cea a unui Occident tot mai preocupat de jocuri politice interne, poate determina o reacție în lanț care, în cele din urmă, să ducă la o diminuare semnificativă a capacității și dorinței de luptă a Kievului.

Poate că nu ar trebui să uităm că un Occident obosit de Primul Război Mondial și de Marea Depresiune a permis declanșarea celui de al Doilea Război Mondial prin cedări teritoriale și compromisuri în fața unor dictatori al căror apetit creștea de fiecare dată când obțineau ceva. Oboseala de acum 80 de ani a costat milioane de vieți omenești.

NOTE

- 1 „Veridica” – publicație specializată în monitorizarea, analiza și demontarea campaniilor de fake news, dezinformare și manipulare din Europa Centrală și de Est, într-un context geopolitic tot mai fluid (acces: <https://www.veridica.ro>)
- 2 Iaroslav Grițak, *Este războiul pentru apărarea patriei a națiunii ucrainene împotriva Rusiei* (traducere din limba ucraineană), „Ukrainska pravda” (acces: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/03/2/7327443>)
- 3 *Mai mult ca în cele două războaie din Cecenia* (traducere din limba ucraineană), Kanal 5 (acces: <https://www.5.ua/svit/bilshe-nizh-za-obydvi-chechenski-viiny-staly-vidomi-zahalni-vtraty-voroha-na-20-den-viiny-271358.html>)
- 4 Marin Gherman, *Criza din Ucraina: 56% dintre ucraineni sunt dispuși să se înscrie în unitățile de apărare teritorială*, „Veridica” (acces: <https://www.veridica.ro/stiri/criza-din-ucraina-56-dintre-ucraineni-sunt-dispusi-sa-se-inscrie-in-unitatile-de-aparare-teritoriala>)
- 5 *Sondaj sociologic: 88% dintre ucraineni urăsc Rusia* (traducere din limba ucraineană), „Army Inform” (acces: <https://armyinform.com.ua/2022/03/16/soczopy-tuvannya-88-ukrayinciv-nenavydyat-rf>)
- 6 *Zelenski se bucură de cel mai mare nivel de încredere printre politicieni – sondaj* (traducere din limba ucraineană), „Ukrainska pravda” (acces: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/23/7325098>)
- 7 *93% dintre ucraineni îl susțin pe Zelenski* (traducere din limba ucraineană), „Ukrainska pravda” (acces: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/3/7327647>)
- 8 Marin Gherman, *Propagandă de război: Occidentul investighează atrocitățile comise de naționalistii ucraineni pe teritoriul Ucrainei*, „Veridica” (acces: <https://www.veridica.ro/stiri-false/propaganda-de-razboi-occidentul-investigheaza-atrocitatile-comise-de-nationalistii-ucraineni-pe-teritoriul-ucrainei>)
- 9 *Demilitarizarea Rusiei – o condiție de bază pentru o pace în Europa* (traducere din limba ucraineană), „Ukr military” (acces: <https://www.ukrmilitary.com/2022/06/demilitarization-rusland.html>)
- 10 *Volodimir Zelenski își plănge poporul: „Este iadul, mor 100 de compatrioți pe zi în estul Ucrainei”*, „Playtech”, (access: <https://playtech.ro/2022/volodi->

- mir-zelenski-isi-plange-poporul-este-iadul-mor-100-de-compatrioti-pe-zi-in-es-tul-ucrainei)
- 11 *Circa 80% dintre ucrainenii se pronunță pentru închiderea frontierei, vize și vămi cu Rusia* (traducere din limba ucraineană), Agenția națională de presă a Ucrainei „Ukrinform” (acces: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3541226-majze-80-ukrainciv-za-zakriti-kordoni-vizi-ta-mitnici-z-rosieiu.html>)
 - 12 *De ce din punct de vedere istoric ucrainenii și ruși niciodată nu au fost frați (infografice)* (traducere din limba ucraineană), Institutul Ucrainean al Memoriei Naționale, (acces: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyany-istorychno-ne-bratni-narody-infografika>)
 - 13 *81% dintre ucrainenii ar sprijini aderarea la UE la un referendum, iar 71% - aderarea la NATO – sondaj* (traducere din limba ucraineană), „Ukrainska pravda” (acces: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/29/7360841>)
 - 14 *Numărul persoanelor strămutate intern a crescut de 3 ori după invazie* (traducere din limba ucraineană), Agenția națională de presă a Ucrainei „Ukrinform” (acces: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3585076-kilkist-pereselen-civ-v-ukraini-pisla-pocatku-povnomasstabnogo-vtorgnenna-zbilsilasa-vtrici.html>)
 - 15 Un studiu mai amplu poate fi citit aici: Marin Gherman, *Rusia se folosește de refugiați pentru a provoca o ruptură între ucrainenii*, „Veridica” (acces: <https://www.veridica.ro/acf/rusia-se-foloseste-de-refugiati-pentru-a-provoca-o-ruptura-intre-ucraineni>)
 - 16 Dmytro Kuleba, *How Ukraine Will Win*, „Foreign Affairs” (acces: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-06-17/how-ukraine-will-win>)
 - 17 Patrick Wintour, *Why the west risks condemning Ukraine to slow strangulation*, „The Guardian” (acces: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/24/why-the-west-risks-condemning-ukraine-to-slow-strangulation>)

SUMMARY

The invasion of Ukraine by Russia on the 21st of February 2022 means the Russian-Ukrainian war has entered a bloodier and more ferocious phase of the hostilities. If the first phase of the war, developing parallelly with the illegal annexation of Crimea and the support of the separatists of Donbass in 2014, has lasted for 8 years with hopes of peace negotiations conducted by the Western states, the second one holds elements of the energy terrorism, war crimes and a breach of international conventions regarding the warfare. Both states have attempted to protect, but also to attack the opponent through different mass and social media narratives, Russia reaching out more often than not for the war propaganda and misinformation.

A significant part of the support Kyiv benefited of, since the outbreak of the war, was due to the fact that the Ukrainians have proven to be capable of resistance and have shown to be extremely motivated. On the other hand, the mobilization of the West, who sent arms which proved to be extremely useful, has been assisting the refugees, sanctioning and isolating the Russian Federation, has encouraged the Ukrainians, showing they are not alone in the face of the Moscow aggression.

The Russian propaganda, beginning with the myth of „the special operation” in Donbass, has been so notoriously contradicted by the reality in the terrain, becoming inefficient outside the Russian mass media area. Ukraine responds to this propaganda with its own narratives, meant to encourage its own population and demoralize the

enemy. Up till now, Kyiv and the Ukrainians, due to the fact that this effort has been supported by both the mass media and the regular citizens, seem to be winning the social and mass media confrontation.

AU PLECAT LA CERURI CA OSTAȘI CHEMAȚI DE DUMNEZEU...

Vasile Carlașciuc*
Cernăuți

Cineva a spus că viața noastră a fost împărțită în două perioade: până la 24 februarie și după 24 februarie. Este un hotar între pace și război. De fapt, în Ucraina războiul durează din aprilie 2014. Și iată, pe parcursul a opt ani, unul și același agresor caută să ne atragă în „lumea rusă”, iar în 24 februarie 2022 a invadat Ucraina, numind acest război „operațiune specială”. Kremlinul speculează cu aceste noțiuni pentru a evita consecințe serioase la nivelul ONU. Pentru un stat membru al ONU și membru permanent al Consiliului de Securitate, declanșarea unui război împotriva altei țări poate avea urmări nedorite.

Războiul aduce distrugeri și seamănă moarte. Statisticile din Ucraina sunt îngrozitoare. Cotropitorii, încălcând orice reguli și convenții internaționale, lovesc cu cruzime în populația pașnică, în infrastructura civilă. Întreaga lume condamnă crimele de război ale Rusiei și tot întreaga lume este încântată de eroismul și bărbăția, de iscusința și rezistența apărătorilor ucraineni. Linia frontului se întinde pe o lungime de circa 1200 kilometri și veștile triste despre ostașii ucraineni, care și-au dat viața pentru libertatea și independența țării sosesc aproape zilnic în fiecare regiune. Nu ocolesc ele nici regiunea Cernăuți. În șapte luni de război și-au pus viața pe altarul Victoriei peste 200 de copământeni de-ai noștri, printre ei fiind și etnici români.

Pasărea neagră a războiului a poposit în satul Marșinți, odată cu sosirea păsărilor călătoare. Ea a făcut să îngenuncheze întregul sat, la aducerea sicriului cu corpul neînsuflețit al lui Alexei Arsenii. „Tânărul nostru consătean, în vârstă de 22 de ani, a căzut în luptele din regiunea Kiev, povestește starostele de Marșinți, Gheorghe

***Vasile Carlașciuc** este jurnalist la Radio Ucraina Internațional, redacția emisiunilor în limba română, redactor al publicației „Libertatea Cuvântului” din Cernăuți.

Nichitovici. El era în armată pe bază de contract. A stat și în tranșeele din Donbas, înainte de începerea invaziei din 24 februarie. Deci, ca militar avea experiență de luptă, dar glonte inamicului a fost necruțator”.

Vestea despre moartea fiului a ajuns ca fulgerul și la mama lui, Raisa, în Italia. Ea s-a întors imediat acasă ca să-și ia rămas bun de la fiul pe care dorea atât de mult să-l vadă mire.

Alexei și sora sa Nadejda au crescut fără tată. Tatăl a părăsit familia mai demult, iar mama a fost nevoită să plece în Italia pentru a-și ajuta copiii, continuă domnul Gheorghe Nichitovici. După înmormântarea fiului ea a plecat din nou în Italia. „La casa părintească a rămas sora Nadejda, care s-a căsătorit. O ajutăm, o susținem, fiind conștienți de faptul că fratele ei, Alexei, și-a dat viața pentru binele nostru, al tuturor. Ne doare sufletul când ne gândim că a plecat din viața aceasta atât de tânăr, dar, probabil, așa i-a fost soarta. Îi cinștim memoria creștinește și vom numi o nouă stradă din Marșinți în cinștea Eroului nostru, Alexei Arsenii”.

Nu i-a fost dat lui Alexei Arsenii să poarte în piept floarea de mire, să aibă familia sa, să crească urmași. A plecat la ceruri ca ostaș chemat de Dumnezeu. Acum și în veci va avea parte doar de florile recunoștinței.

Un destin asemănător l-a avut și tânărul ostaș, Corneliu Toporeț din satul Nesvoia. Când a început războiul, el era deja în rândurile Armatei Ucrainene, unde își făcea serviciul pe bază de contract. Și-a pierdut mama din fragedă copilărie și a fost crescut de tatăl și mama vitregă. Era un tânăr foarte cumsecade, bine educat. „Moartea lui Corneliu a fost un șoc pentru întregul sat, afirmă doamna Aurica Parpauț, directoarea Școlii din Nesvoia. El a rămas în memoria profesorilor săi ca un tânăr liniștit, modest, responsabil. Probabil, la fel de responsabil a fost și la îndeplinirea misiunilor de luptă. Nici până acum nu ne putem împăca cu gândul că războiul seceră cu cruzime atâtea vieți tinere – floarea unui popor”.

În toiuł acestei primăveri s-a scuturat și floarea vieții lui Dumitru Cojocaru din Molnița. El a crescut într-o familie de intelectuali. Tatăl, Toader, a lucrat la Horbova în calitate de medic de familie până la pensionare, iar mama a fost învățătoare. Dumitru a dorit și el să fie medic. A învățat mai întâi la Colegiul de medicină din Chișinău, apoi

la Târgu Mureș din România. A lucrat la Sanepidul din Herța, apoi un timp în Italia. „Nu pot să-mi amintesc de fratele meu Dumitru fără a vărsa o lacrimă, recunoaște sora lui, Lilia, și ea medic de specialitate. A fost un om cu inimă deschisă, curajos din fire. Când a început războiul, s-a înscris în apărarea teritorială la Herța. Dar, a fost luat pe front, deoarece era felcer și acolo era nevoie anume de medici, ca să-i salveze pe camarazii răniți pe câmpul de luptă. Pe mulți i-a salvat, dar pe sine n-a putut să se salveze. Un glonte al inamicului i-a curmat viața. Nu există în lume medicamente ca să ne potolească marea noastră durere”.

Știe aceasta și soția lui Dumitru Cojocaru, Maria, medic pediatru la Herța. Ea a rămas să poarte grija celor doi copii ai lor – a fiului, care are 9 ani, și a fiicei de 6 ani, care toamna aceasta a mers la școală în clasa întâi. N-a ajuns tatăl s-o vadă elevă...

În miez de Florar a sângerat pe florile câmpului inima lui Ion Zaeț din Horbova. Militar de profesie, el a fost trimis pe frontul din regiunea Harkiv, unde se duceau lupte crâncene. În una din tirurile de artilerie, viteazul ofițer Ion Zaeț a fost rănit mortal. L-a deplâns Horbova și toate satele care fac parte din Comunitatea Teritorială Ostrița. „Nu pot să-mi exprim durerea pe care am simțit-o, petrecându-l pe drumul neîntoarcerii pe Eroul nostru, Ion Zaeț. El a crescut într-o familie de oameni onești, buni gospodari. Tatăl său lucrează pământul. Țin minte când era elev la școala din sat, Ion trecea foarte des pe la noi, pe la bibliotecă. Îi plăcea să citească. Iar când învăța la Academia Militară din Odesa, chiar i-am trimis niște cărți de care avea atunci nevoie, povestește șefa Bibliotecii de la Horbova, Elena Jechil.

Adjunctul primarului Comunității Teritoriale Ostrița și fostul staroste al Horbovei, Dan Crășmaru, este prieten cu tatăl Eroului – Marian, și știe multe lucruri despre fiul acestuia, Ion. Tatăl Marian Zaeț se mândrea foarte mult cu fiul său mai mare, care a dorit să fie militar”, remarcă Dan Crășmaru. La școală Ion a fost un elev timid, dar serios. N-a demonstrat că are calități de lider. A visat să aibă studii superioare militare, de aceea a

și intrat la Academia Militară de la Odesa. Am fost la ei acasă nu o dată. Părinții mi-au arătat distincțiile lui Ion. În timpul studiilor la Odesa, a participat la niște competiții în Marea Britanie și a obținut mari succese. I s-a conferit un titlu pe care în Ucraina îl au doar câteva persoane. A primit distincții chiar de la Ministerul Apărării.

Ca ofițer, își făcea serviciul militar într-o unitate din Jitomir. Era în serviciul de informații și pe urmă am aflat că a îndeplinit misiuni speciale. În anii 2018 și 2019, la sărbătorile de iarnă a fost acasă, în concediu. S-a bucurat că a văzut încă o dată tradiționala „Malancă” de la Horbova. Probabil că nu se gândea că acesta era ultimul lui concediu atât de frumos la baștină. În schimb, își dădea seama că războiul e în drum spre Ucraina. Înainte de data crucială de 24 februarie le-a spus părinților că în curând va izbucni războiul. Apoi, chiar din primele zile ale invaziei a început să-i pregătească pentru cruda realitate: războiul poate curma viața fiecăruia, mai ales a militarilor de pe linia frontului.

Există mai multe versiuni ale morții locotenentului Ion Zaeț. Din spusele camarazilor săi de arme am aflat că grupul său de cercetași – vreo 6-7 militari – au nimerit în încercuire. Inamicul a tras asupra lor din artilerie, deschizând foc și din mitraliere. Patru gloanțe și o schijă de la un proiectil de artilerie i-au luat viața consăteanului nostru, Ion Zaeț, care a trăit pe acest pământ numai 24 de ani.

„Îmi pare rău că s-a stins în floarea vârstei. Iar durerea părinților nu are margini. Tatăl său a primit bărbătește această lovitură a destinului”, conchide Dan Crâșmaru...

Împreună cu primarul CT Ostrița, Vasile Țurcan, am trecut pe lângă casa părintească a lui Ion Zaeț de la marginea Horbovei spre Godinești. După înmormântarea fiului lor am mai fost la ei, să-i consolez cu o vorbă din suflet”, îmi spune Vasile Țurcan. Părinții lui Ion Zaeț, acești oameni simpli de la țară, chiar în pofida durerii pe care o au și o vor purta atâta cât le este dat să facă umbră pământului, m-au frapat prin înțelepciunea lor creștină. Așa a fost voia lui Dumnezeu ca să le ia fiul la o vârstă atât de tânără. Mama lui, Lilia, s-a împăcat cu gândul că știe unde e mormântul fiului ei, spre deosebire de alte mame, care nu au nici o veste despre fiii lor...

Fiu de agricultori, Ion Zaeț a dat dovadă de cele mai înalte calități morale și umane, apărând cu arma în mână pământul țării.

În rândurile Armatei Ucrainene luptă mulți voluntari. Unii dintre ei au revenit în Patrie din locuri confortabile din Occident, îndemnați de simțul datoriei de a-și apăra pământul natal. Printre aceștia a fost și Ruslan Moldovan, cunoscut după buletinul de identitate ca Dumitru Ignatenco. Camarazii de arme îl numeau „Italianul”, căci din Italia a venit acasă și s-a dus pe front. Acolo a și căzut în una din luptele împotriva ocupanților...

Ruslan Moldovan s-a născut la 16 noiembrie 1976 în Berestea. A urmat școala medie incompletă din satul natal. A fost o clasă neobișnuită, își amintește fosta dirigintă, Nina Bocancea. În clasă erau 18 băieți, caz foarte rar pentru școala din Berestea, unde clasele de obicei sunt mici.

Ruslan Moldovan ședea în ultima bancă împreună cu prietenul său din copilărie, Boris Cebotari, îmi spune fosta lor profesoară de matematică, Viorica Steț. Era un băiat liniștit, foarte ordonat. Pe atunci, în școală se practica jocul militar patriotic „Zarnița” la care Ruslan Moldovan participa foarte activ. Nu bănuia nimeni că el, peste ani de zile, va nimeri pe adevăratul câmp de luptă, remarcă Galina Ursu, fosta directoare a Școlii din Berestea, în prezent profesoară la Liceul nr. 2 din Noua Suliță. După absolvirea clasei a opta, Ruslan Moldovan s-a înscris la Școala tehnică din Stăuceni, sat învecinat cu Berestea. Acolo erau instruiți viitorii mecanizatori și alți specialiști în agricultură. „Serviciul militar în termen Ruslan l-a făcut într-o unitate de desant la Bolgrad, regiunea Odesa. Pregătirea și instruirea militară i-au fost de real folos în acest război. Dar, la război, de gloanțele inamicului sau de explozia unei mine

nu este nimeni ocrotit”, spune cu profundă tristețe Radu Cociurca, starostele satului Berestea. După armată, Ruslan Moldovan a lucrat un timp oarecare în organele de menținere a ordinii publice, apoi, ca și alți consăteni de-ai săi, a plecat la câștig în Italia. Peste doi ani și-a luat încolo și familia. Optsprezece ani a lucrat grădinar, îi plăcea să crească flori, îndeosebi, trandafiri. Dar a însușit și a practicat și alte meserii, mai ales cele legate de construirea caselor. Cei care l-au cunoscut afirmă că avea mâini de aur. Între timp, și-a construit o casă în Noua Suliță, căci avea de gând să revină la baștină. Din acea casă a și fost petrecut pe ultimul său drum...

În ziua de 24 februarie a aflat de la un post de radio din Italia despre invazia la scară largă a Rusiei în Ucraina. Fără să stea mult la îndoială, a sunat părinților și le-a spus că se întoarce acasă. N-au putut să-l oprească nici soția Angela, nici fiica.

A urcat la volanul autoturismului său și peste 26 de ore a ajuns la frontiera Ucrainei. La vamă, înaintea lui erau două mașini cu ajutor umanitar și el. Iar din Ucraina spre Europa – un șir nemaipomenit de mare de mașini. „La ce te întorci?”, l-a întrebat vameșul. „Mă întorc să lupt”, i-a răspuns ferm Ruslan. La Noua Suliță s-a oprit la casa părinților, care, cu câțiva ani în urmă, s-au mutat de la Berestea la oraș. Tatăl Ștefan l-a povățuit să se odihnească după drumul lung și a doua zi să se prezinte la Comisariatul militar.

Ca fost soldat al trupelor de desant, a luptat vitejește. Odată l-a acoperit cu corpul său pe un camarad de arme. „Italianul” se temea numai de mine. Și chiar explozia unei mine i-a curmat viața în tranșee...

Ruslan Moldovan a presimțit că nu se va întoarce de pe front și a rugat să fie pomenit cu numele Dumitru. De aceea pe crucea de pe mormânt sunt scrise ambele nume, Ruslan-Dumitru.

La înmormântarea lui au venit din Italia soția Angela și fiica Sabrina. Au venit cu durerea lor enormă ca și cea a părinților Ștefan și Claudia. A fost o zi neagră nu numai pentru familia lor, ci și pentru întreaga Noua Suliță, care l-a petrecut pe acest ostaș al păcii și libertății cu toate onorurile creștine și militare.

„Recent s-au împlinit 40 de zile de la moartea lui Ruslan. Sunt vecină cu părinții lui, Ștefan și Claudia, și observ cât de mult a influențat asupra lor moartea feciorului.

Au cedat vădit și, după cum mi s-a destăinuit mama lui Ruslan, pe zi ce trece le vine tot mai greu să se împace cu această pierdere irecuperabilă”, mi-a mărturisit Galina Ursu.

La începutul războiului, când trupele ruse înaintau spre Herson, în luptele de apărare a căzut cu moarte de erou Alexei Anichitoi, originar din Tărăsăuți. El era înrolat în Armata Ucraineană pe bază de contract. În acele zile, la Tărăsăuți sosi vestea tristă, ca un tunet de primăvară, despre moartea acestui tânăr bun la suflet și pașnic din fire. Au tras clopotele întru veșnica lui pomenire și deocamdată atât...

„De la Comisariatul militar din Noua Suliță au confirmat că el a căzut în luptă, se știe și locul unde a murit și unde a fost înmormântat. E pe teritoriul ocupat în prezent de ruși”, relatează Grigore Tihu, profesor la Liceul din Tărăsăuți. A rămas îndurerat întregul sat. Cu ocazia începutului noului an de învățământ am amenajat un panou despre eroul nostru, Alexei Anichitoi. Vom întreprinde și alte acțiuni pentru a-i cinsti memoria. Așteptăm eliberarea Hersonului ca să fie deshumat corpul lui Alexei Anichitoi și adus la Tărăsăuți pentru a fi înmormântat creștinește și deplâns de săteni, căci el și-a dat viața pentru destinul fericit al oamenilor din Ucraina.

„Dacă nu erau asemenea oameni ca Alexei și alți eroi, inamicul ar fi ajuns acum până la Prut”, a conchis laconic fratele său, Veaceslav Anichitoi.

SUMMARY

The war brings destruction and sows death. The war statistics on the territory of Ukraine is terrifying. The invaders, surpassing any laws or international conventions, ferociously hit the peaceful population and the civil infrastructure. The entire world is criticizing the Russian war crimes and at the same time is enchanted by the Ukrainian army heroic resistance and the skills of the Ukrainian soldiers. The frontline is extended along 1200 kms distance and the sad news about the Ukrainian soldiers, who lose their lives for the country independence and liberty keep coming almost every day to each region. They are unfortunately similarly reaching the region of Cernăuți. In 7 months of war cca 200 souls have put their lives on the altar of victory, among which some of our homies of the Romanian origin: Alexei Arsenii from Marșinți, Dumitru Cojocar from Molnița, Ion Zaeț from Horbova, Ruslan Moldovan from Berestea, Alexei Anichitoi from Tărăsăuți, men with great spirit and courage, who sacrificed their lives to ensure a peaceful future to their offsprings.

HLIBOCA PE TIMP DE RĂZBOI

Gheorghe SEMENIUC*
Hliboca

Agresiunea Rusiei asupra Ucrainei a adus mult necaz și în localitățile din fostul raion Hliboca. Mai tineri sau mai în vârstă, mulți dintre copământenii noștri au luat arma în mână și au plecat să apere țara. Din păcate, unii dintre ei nu s-au mai întors acasă la cei dragi. Frații Denis și Oleksandr Grinciuc – Fântâna Albă, Vasile Telehuz – Volcineții Vechi, Ivan Cuști – Hliboca, Oleksandr Popadiuk – Dumbrava Roșie, Andrei Șova – Sinăuții de Jos, Mikola Bauer – Hliboca, Oleksandr Bîhoveț – Hliboca, Mikola Budei – Volcineții Vechi, Serghei Daniliuk – Stârcea, Iurii Tkaciuk – Cerepcăuți... Cu toții și-au dat pentru Ucraina ceea ce-i mai de preț – viața. În același timp, această perioadă crâncenă ne-a oferit multe lecții de bunătate, omenie, sinceritate, dragoste față de cei din jur. Despre toate aceste lucruri vom povesti în cele ce urmează.

Hliboca înlăcrimată

Joi, 14 aprilie, a fost o zi neagră, care a adus două vești groaznice – în lupta pentru libertatea și integritatea teritorială a Ucrainei și-au dat viața vitejii noștri concetățeni Vasile Telehuz, fiu al satului Volcineții Vechi și Ivan Cuști din Hliboca.

Colonelul Vasile Telehuz era militar de carieră. Din anul 2015 a servit în zona desfășurării Operațiunii antiteroriste, ulterior a Operațiunii forțelor unite. După absolvirea școlii din satul său natal, Volcineții Vechi, domnul Vasile n-a stat mult pe gânduri în privința alegerii profesiei și a depus de îndată documentele pentru admiterea la o școală militară. A susținut cu succes examenele de admitere, cu același succes a absolvit studiile, devenind ofițer tanchist. Mulții ani de serviciu militar l-au călit, i-au îmbogățit experiența de folosire a tehnicii blindate.

* **Gheorghe Semeniuc** – jurnalist român din nordul Bucovinei. Absolventul secției de jurnalism a Facultății de Litere, Universitatea Națională „Iuri Fedkovici” din Cernăuți. Din 2012 este redactor-șef adjunct al săptămânalului de limbă ucraineană „Novii deni” și al ziarului românesc „Monitorul bucovinean”.

În ultima vreme a deținut funcția de șef al secției de aprovizionare și exploatare a sistemelor terestre de logistică a unității militare A2393. Și-a aflat moartea în regiunea Nikolaev în timp ce apăra Ucraina de ocupații ruși. Potrivit comandamentului operativ „Sud”, a fost rănit mortal la 21 martie la marginea satului Snigurivka din regiunea Nikolaev în timpul unei misiuni de luptă.

Mai întâi și-au luat rămas-bun de la Erou la Odesa, apoi și în Bucovina lui natală. La 15 aprilie în incinta Centrului de educație estetică din Storojineț, unde a trăit în ultima vreme, iar după aceea la baștina lui, Volcineții Vechi, oameni cu lacrimi în ochi și durere în inimi l-au petrecut pe neînfricatul luptător pe ultimul drum.

Avea doar nouăsprezece ani...

Cutremurătoare a fost și vestea morții tânărului hlibocean Ivan Cuții. Avea doar nouăsprezece ani... Viața i-a fost curmată în primele minute ale războiului, la 24 februarie. Și abia peste 53 de zile familia mult pătimită, istovită și îndurerată a putut să-și ia adio de la fiu și frate, sprijinul și mândria ei, Eroul nostru.

S-a întâmplat aceasta pe 17 aprilie, de Duminica Floriilor. În genunchi, cu flori, ramuri de salcie și candelă în mâini, hlibocenii au format un „coridor viu” prin care a trecut sicriul cu trupul tânărului ostaș ucis de ocupații ruși. La Monumentul luptătorilor pentru libertatea Ucrainei, apoi la Căminul cultural oamenii i-au adus un ultim omagiu apărătorului Ucrainei, după care l-au petrecut pe ultimul său drum pământesc.

Ivan Cuții a învățat la Liceul din Hliboca, apoi la Liceul profesional, pe care l-a absolvit în anul 2020. Cei ce l-au cunoscut, care i-au fost colegi de studii și de muncă îi vor păstra mereu vie amintirea. Toți sunt cuprinși de o mare tristețe și îl pomenesc numai de bine pe Ivan. „A fost un bărbat adevărat: puternic, sincer bun. Și așa

va rămâne în amintirea noastră”, spun cei de la internet-magazinul „Florium”, unde a lucrat o vreme I. Cuții.

Doamna sergent

Povestea unei tinere apărătoare bucovinene, originară din satul Prisăcăreni, care conduce o subdiviziune din armată și a fost decorată de Președintele Volodimir Zelenski pentru merite de luptă.

„Crucea pentru Merite în Luptă” reprezintă un prestigios premiu de stat conferit de președintele țării militarilor Forțelor Armate ale Ucrainei și a altor formațiuni militare. El se acordă pentru vitejie și curaj, sau pentru un act eroic remarcabil în timpul îndeplinirii unei misiuni de luptă în condiții de pericol pentru viață și contact direct cu inamicul, precum și pentru succese importante în conducerea trupelor pe câmpul de luptă.

La 28 iulie, în sala de sesiuni a Radei Supreme în cadrul sesiunii solemne prilejuate de Ziua Statalității Ucrainei, Președintele Ucrainei Volodimir Zelenski i-a decorat cu această distincție înaltă pe militarii ucraineni care s-au evidențiat în apărarea suveranității de stat și a integrității teritoriale a Ucrainei. „Astăzi, în Ziua Statalității Ucrainene, când îi decorez în fața întregului popor cu «Crucea pentru Merite de Luptă» pe niște oameni puternici, vreau ca toți ucrainenii să simtă că noi suntem în spatele celor ce apără pe câmpul de luptă statul nostru, iar în spatele nostru sunt milioane de ucraineni ce trăiesc azi și cei ce au făurit de-a lungul veacurilor istoria ucraineană, cultura ucraineană și caracterul ucrainean”, a spus șeful statului.

Volodimir Zelenski a înmănat „Crucea pentru Merite în Luptă” la douăzeci de apărători și apărătoare. Printre cei ce au primit această înaltă distincție se numără și tânăra

bucovineancă Paulina Nicolaevici, originară din satul Prisăcăreni (Deal). Ea este în grad de sergent, are sub comandă o subdiviziune de aruncători de grenade antitanc, iar într-o luptă în regiunea Lugansk nu numai că a oprit dușmanul, dar și i-a salvat pe camarazii săi de arme. „Sergentul Paulina Nicolaevici, comandant de subdiviziune de

aruncători de grenade antitanc, în luna iunie a acestui an a contribuit la oprirea unui asalt al dușmanului în regiunea Lugansk, dușmanul având supremație în efectiv personal și tehnic de luptă. În ziua de 23 iunie, în apropierea localității Verhnekamenka, ea a tras cu aruncătorul de grenade și a distrus un transportor blindat, ucigând și cinci militari inamici. Subdiviziunea ei fiind înconjurată, ea a scos-o din pericol, salvând astfel viața tovarășilor săi”, se menționează în comunicatul dat publicității de Oficiul Președintelui Ucrainei.

Oameni buni în vremuri grele. Pentru cineva și o felie de pâine e o mare bucurie...

În aceste zile grele, când Rusia a năvălit cu armele peste Ucraina, orice mână de ajutor e de preț. În timp ce ostașii noștri apără țara în punctele fierbinți, civilii își unesc și ei forțele pentru a-i sprijini activ pe cei ce au nevoie de ajutor: adună alimente, medicamente, haine, lucruri de primă necesitate, contribuie cu bani, donează sânge și se roagă pentru Ucraina. Locuitorii fostului raion Hliboca s-au apucat să-i ajute din tot sufletul armata și pe civilii care au suferit de pe urma agresiunii rusești. Mână de la mână, pachetul la pachet, încărcătură după încărcătură – așa se strâng și merg unde e nevoie de ele ajutoarele umanitare. Căci în vreme de război, pentru cineva și o felie de pâine e o mare bucurie.

Încă din primele zile ale războiului în localitățile noastre a început colectarea de lucruri pentru nevoile apărătorilor și apărătoarelor Ucrainei. Astfel, câteva centre

de colectare au fost deschise la unitățile de învățământ ale Comunității Teritoriale Suceveni, anume la Liceul din Corcești, Liceul Nr. 2 din Cupca, Liceul din Suceveni, Școala primară din Petriceanca, Gimnaziul din Prisăcăreni, Școala primară din aceeași localitate. După cum am aflat la Primăria din Suceveni, pentru moment cele mai trebuincioase sunt saltelele, covorașele turistice, lenjeria de corp termică, lenjeria de pat, șosetele, articolele de igienă personală, skotch-ul, mănușile, tigăile, topoarele, articolele medicale pentru urgențe (tifon, garouri, seringi, preparate hemostatice, vată, etc.). Dar sunt valoroase și orice alte ajutoare.

Prin strădaniile membrilor aceleiași comunități s-a făcut în zilele acestea încă un lucru bun – au fost gătit mese calde pentru cei ce stau la rând pentru a trece granița. „Cei ce așteaptă în cozi imense la PTF „Porubna” sunt în majoritate femei și copii. De aceea am hotărât să le oferim mâncare caldă. Mulțumim colectivelor Liceului din Suceveni și Grădiniței din Corcești pentru implicarea în această acțiune caritabilă. Dacă cineva vrea și poate să-i ajute pe acești semenii ai noștri năpăstuiți de soartă, să se alăture facerii de bine”, au povestit sucevenii.

În centre de colectare a ajutoarelor umanitare s-au transformat spațiile multor unități școlare, între care și cea din Bahrinești. După cum a informat Vladimir Acatrini, în prima zi a primăverii de aici a fost expedit tot ce s-a strâns în precedentele 48 de ore celor ce au reală nevoie, și activitatea de colectare continuă. „Mulțumim pentru participare tuturor oamenilor de bine”, a adăugat el.

Se confecționează truse medicale pentru armată, plase de camuflaj, se donează sânge și bani

Vorbind despre Comunitatea Teritorială Camenca, care cuprinde și amintitul mai sus sat Bahrinești, aici se fac multe lucruri bune și de mare însemnătate în această perioadă extrem de complicată. Între altele, la cantina Liceului din Camenca se prepară diferite mâncăruri pentru militarii noștri, iar în cabinetul de instruire de muncă se confecționează truse medicale. „Rugăm mult să-i ajutați pe apărătorii

noștri! Femeile și fetele cu suflet și care știu să coasă sunt așteptate să vină de la ora nouă dimineața. Mașini de cusut nu avem prea multe, de aceea cine poate, să le aducă de acasă. Vom fi bucuroși de oricine vrea să-i ajute pe băieții noștri”, a informat Comunitatea Teritorială Camenca.

O altă activitate este împletirea plaselor de camuflaj la care participă și corovienii. „La confecționarea acestor plase cere mult timp și efort croirea materialului textil. De aceea lucrătorii Liceului din Corovia și locuitorii satului pregătesc baza pentru formarea plaselor. Le mulțumesc tuturor celor care în aceste vremuri grele sunt uniți și ajută. De lucru este mult, de aceea, dacă vreți să dați o mână de ajutor, veniți pe adresa: satul Corovia, str. Școlii, 1-A”, a declarat directoarea liceului Olga Lupuleac.

La aceeași unitate de învățământ activează și un centru de colectare, zilele trecute fiind expediat un prim transport, care este așteptat la destinație și va fi un prilej de bucurie pentru cei ce o vor primi. „Elevii din clasele superioare au ajutat la încărcarea ajutoarelor, iar părinții lor – la transportarea acestora. Lucrăm în continuare”, a subliniat Olga Lupuleac.

Bucovinenii participă activ și la donarea de sânge, ceea ce este extrem de important în condițiile de război. Gestul acesta poate să salveze viața cuiva. „Oameni, sunteți fantastici! La data de 1 martie banca de sânge a Bucovinei era completată sută la sută. Deci, pe moment nu se cere contribuția donatorilor. Dacă va fi nevoie, vom da de știre. Ucraina e de neînfrânt”, au declarat la Primăria orașului Cernăuți.

Un gest frumos a făcut și Liceul profesional din Hliboca. Chiar în prima zi de război consiliul pedagogic a hotărât transferarea salariului de o zi către apărarea teritorială a regiunii Cernăuți, suma totală constituind 50 de mii de grivne. „Credem în Forțele noastre Armate! Credem în Ucraina! Victoria va fi a lor”, se spune în mesajul Liceului profesional din Hliboca.

Când toate profesiile sunt de valoare

Inima bună și mâinile grijulii – acestea sunt calitățile care pot fi atribuite deopotrivă eroilor și eroinelor acestei relatări. Unii fac de mâncare, alții meșteresc paturi. Cineva dintre ei îi ajută pe militarii noștri, altcineva are grijă de oamenii care au fost nevoiți să-și părăsească locuințele din cauza agresiunii rusești. Dar, într-un

fel sau în altul, ei fac lucruri bune și de mare trebuință în aceste vremuri de urgie pentru țara noastră.

Cred că oamenii care fac de mâncare au o misiune oarecum specială și, totodată, o responsabilitate așijderea, mai ales în timp de război, cum este timpul de azi. Gospodinelor din satul Camenca le-a mers vestea că

fac niște copturi foarte gustoase. Și nu în zadar. Azi ele au fost cuprinse de dorința de a-i sprijini pe cei ce apără Ucraina, drept care s-au pus pe treabă din primele zile ale războiului. Lucrează sub deviza „Împreună spre izbândă!”. În fapt, la fel se intitulează și una din inițiativele comunității teritoriale camencene. „Am început un

ciclu de demonstrare video în care arătăm cum locuitorii comunei noastre îi sprijină pe luptătorii ucraineni din linia întâi a frontului. Sunt relatări despre voluntarii locali – niște oameni simpli, de diferite profesii, care s-au unit pentru a apropia Victoria”, spun cei de la CT Camenca.

Dintr-un astfel de filmuleț am aflat despre Irina și Svetlana, care au hotărât să prepare în fiecare săptămână acasă delicii și să le ofere soldaților în linia întâi. „Vrem ca ostașii noștri să guste ceva dulce. Asta îi va anima, le va ridica starea de spirit. Fiindcă știm că le este foarte greu și amar acolo unde sunt”, spun cele două gospodine. Pentru prepararea unui lot de prăjituri ele pierd aproape o zi și le transmit imediat șoferilor ce transportă alimente la destinație.

Protagoniști unei alte istorisiri sunt Ivan și echipa sa. Ivan este proprietarul unei pizzerii în satul Camenca. Când s-a declanșat războiul, a hotărât să nu stea nepăsător, ci să organizeze prepararea și expedierea de produse alimentare pentru militarii din linia întâi. Astfel, în fiecare săptămână la pizzerie se prepară cârnăciori copti în aluat. Aproape întreg personalul lucrează o zi întreagă pentru aceasta, fiecare om având stabilit rolul său – unii frământă aluatul, alții înfășoară în el cârnăciorii, iar alții le pun la cuptor. „Lucrăm în două schimburi. Imediat ce produsele sunt gata, le dăm în primire voluntarilor care le încarcă, împreună cu alte alimente, în microbuze și le duc apărătorilor statului nostrum”, povestește proprietarul pizzeriei.

„Sotnia tâmplărească” a comunității hlibocene

Comunitatea hliboceană, la fel ca întreaga Bucovină, continuă să-i primească activ pe ucrainenii care își caută un refugiu în fața agresiunii ruse. „Înțelegem că nu le vom putea oferi acestor oameni confortul de acasă, dar facem tot posibilul pentru ca în comunitatea noastră să se simtă bine, în siguranță”, menționează oficialii Primăriei Hliboca.

Deoarece este imposibil să li se asigure tuturor o locuință aparte, s-a hotărât repartizarea în adăposturi temporare în așezămintele de învățământ și a celor de cultură. Pentru amenajarea acestora era nevoie urgentă de paturi și saltele, de

tehnică de menaj. Problema aceasta s-a rezolvat prin cooperarea cu Reprezentanța ONU în Ucraina, precum și datorită contribuției unor oameni de bine, supranumiți în comunitate „sotnia tâmplărească”. „Le sunt profund recunoscător Reprezentanței ONU în Ucraina în persoana Nataliei Beliukina, directorului executiv al Agenției pentru dezvoltarea comunităților Bucovinei, Nelea Malco, pentru ajutorul acordat în adăpostirea temporară a persoanelor strămutate în comuna noastră. Paturile, saltelele, mașinile de spălat, frigiderul pe care le-am primit le vor asigura condiții mai decente de aflare între noi. Mulțumiri aparte „sotniei noastre tâmplărești”: lui Mihai Scurtu, fraților Țâbuleac și lui Maxim Fornega pentru prestația lor de înaltă calitate, a accentuat primarul Grigore Vanzureac. Frații Stepan și Grigore Țâbuleac confecționează paturi pentru refugiați în atelierul lor. Ei au aflat că e nevoie de ele și s-au apucat de lucru. Pentru acesta au mărit programul de lucru. „Astăzi trebuie să facem repede ceea ce avem de făcut, așa că lucrăm mai mult ca de obicei. Mai înainte lucram de la 9 dimineața până la 6 seara, acum se întâmplă ca de la 6 și jumătate până la 7, a povestit Serghei Țâbuleac. Stepan lucrează cu lemnul de mai mult de 20 de ani, merge la muncă prin alte țări. „Când a început războiul, m-am întors din străinătate. Nu puteam, pur și simplu, să merg liniștit la muncă acolo. Voiam să ajut cu ceva”, a declarat el.

Mână de la mână. Diana și Adelina, tinerele care oferă o adevărată lecție de omenie

Originare din Cupca, respectiv Dimca, regiunea Cernăuți, fetele sunt studente la Suceava și îi ajută cu traducerea pe refugiații din Ucraina, care ajung în aceste zile în România

La cei 19 ani, Diana Petriuc și Adelina Sanduliac, sunt practic încă niște copii, dar asta nu le împiedică să facă fapte bune. Diana este originară din satul Cupca, iar Adelina – din Dimca. Ambele, actualmente, studiază la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava în anul doi, dar la facultăți diferite. Diana învață la Facultatea de Drept și Științe Administrative (specializarea „Drept”), iar Adelina studiază la Facultatea de Litere și Științe ale Comunicării (specializarea „Engleză-română”). Ca și multe alte persoane din Ucraina, care muncesc sau studiază peste hotare, ele au dorit să ajute în aceste zile de mare încercare. Astfel, s-au oferit de bună voie să traducă pentru cei ce au fost nevoiți să-și părăsească casa din cauza războiului declanșat de Rusia, fiind totodată și o punte de legătură între oameni care caută adăpost în România și cei care doresc să-i sprijine. Prin ceea ce fac dau o adevărată lecție de omenie și bun-simț.

Diana Petriuc: „Oamenii din Ucraina sunt primiți cu căldură, zâmbet și inimă deschisă”

- Ai luat o decizie importantă de a da o mână de ajutor în aceste clipe grele pentru Ucraina. Ce te-a împins spre această faptă frumoasă?

- Nu pot spune că a fost o decizie grea sau că am stat pe gânduri mult timp. În momentele acelea mă gândeam doar cum să ajut și eu poporul meu. Ne-am organizat cu colegii care doreau să contribuie și am luat decizia să petrecem timpul liber cu folos nu doar pentru noi, dar și pentru alții. Înțelegeam și înțelegem cât este de greu să pleci în străinătate, adică să fii nevoit să fugi de acasă...

- În calitate de voluntară oferi servicii de traducere pentru persoanele refugiate din Ucraina. Povestește mai detaliat despre această activitate, în ce constă ea mai exact?

- Activez ca traducător la un hotel particular și la Vama „Siret”. Fac traduceri din limba ucraineană, engleză, rusă și română. Nu am obligații față de hotel sau altcineva, am doar obligația de a ajuta și a îndruma refugiații care ajung la noi. Majoritatea refugiaților sunt în tranzit și-i ajutăm să-și găsească cazare, oferim ajutor material când e nevoie, de exemplu, cu achitarea costului biletelor. Am organizat ture cu colegii să nu obosim foarte mult. Cea mai mare parte dintre noi suntem studenți și nu putem zilnic acorda tot timpul pentru voluntariat. Cred că ne descurcăm foarte bine, deoarece începând cu data de 24 februarie nu am auzit nimic în afară de mulțumiri.

- Multe persoane din Ucraina caută în aceste zile adăpost în Suceava, în particular și la hotelul unde ești voluntară?

- Cu părere de rău, foarte multe persoane au nevoie de ajutor. Sunt multe familii care au ieșit de acasă doar cu un ghiozdan sau ceva haine. Am întâlnit oameni care din bagaj personal, dacă putem să spunem așa, aveau doar un act de identitate și o piscică pe care sufletul nu le-a permis să o lase acasă, fiindu-le cel mai bun prieten.

- Cum sunt primiți acești oameni la Suceava?

- Cu căldură, zâmbet și inimă deschisă pentru orice ajutor.

- Sunt speriați? Ce povestesc?

- Sunt diferite stări emoționale. Fiecare reacționează în felul lui la stres. Desigur, toți sunt speriați, vin cu gândurile ce o să facă în viitor și cum să-și apere copilul. În acest interval de timp am auzit diferite istorii care mi-au schimbat un pic viziunea de viață, dar și asupra lucrurilor care sunt cele mai importante și trebuie prețuite: Pacea și Familia.

- Cred că activitatea pe care o desfășori este una de o încărcătură emoțională (dar și fizică) foarte mare. Cum reușești să faci față?

- Este o activitate care te epuizează și moral, și fizic foarte tare. Uneori nopțile nedormite se citesc ușor pe față, dar înțelegem foarte bine că acum ca niciodată trebuie să fim organizați, împreună cu voluntarii, prietenii noștri să facem fapte bune. Să nu uităm că binele mereu se întoarce cu bine. Și mai avem o motivație mare – să aducem din nou, măcar pentru o clipă, zâmbetul oamenilor refugiați.

- Cineva din colegii, cunoștințele tale mai face voluntariat?

- Sigur! Toți prietenii mei din Ucraina care dobândesc studii superioare în România sunt voluntari. Colegii din Republica Moldova ne ajută mult, și le mulțumesc pe această cale. Acum înțeleg cât de buni prieteni am și mă bucur, totodată, că am cunoscut atâtea persoane frumoase în cadrul acestei activități!

Adelina Sanduliac: „Am auzit sute de povești, au curs mii de lacrimi...”

- Am întrebat-o pe Diana, te întreb și pe tine Adelina, cum te-ai decis să vii în ajutorul celor ce suferă din cauza războiului?

- Privind la situația creată, am decis să mă înscriu la voluntariat și să dau o mână de ajutor persoanelor din Ucraina care au fost nevoite să-și părăsească meleagurile și să fugă în străinătate din cauza războiului. Când am aflat că pot acorda măcar un minim ajutor, nu m-am gândit mult, am luat la moment această decizie.

- Spune-mi, te rog, cum îți desfășori activitatea în calitate de voluntară? Despre ce merge vorba mai precis?

- Acum ofer servicii de traducător la hotelul „Bucovina” din Suceava. Cunoscând 4 limbi, mă descurc destul de bine, mă înțeleg cu toate persoanele și le acord ajutor tuturor. Sunt foarte mulți voluntari, dar și oameni simpli care aduc aproape fiecare jumătate de oră mâncare, produse de igienă și hăinuțe.

- Cum îi întâmpinați pe oamenii care sosesc din Ucraina?

- Fiecare refugiat este primit ca un frate, și noi, voluntarii, facem totul ca ei să rămână mulțumiți. În pofida faptului că vin foarte multe persoane, le oferim tuturor cazare și transport.

- Cred că activitatea pe care o desfășori este una de o încărcătură emoțională (dar și fizică) foarte mare. Cum reușești să faci față?

- Lucrând mai mult de o săptămână pe postul de traducător, mi-am dat seama cât de tare îmi iubesc patria și locul unde trăiesc. Am auzit sute de povești, au curs mii de lacrimi. Este o muncă foarte grea, cu o încărcătură emoțională foarte mare, dar nu m-am gândit niciodată să mă retrag, o voi duce până la capăt, până când voi vedea doar zâmbete.

- Sunt mulți voluntari printre tinerii din Suceava?

- Aproape toți studenții ucraineni s-au înscris la voluntariat, ne-a afectat pe toți această situație și facem tot ce depinde de noi. Suntem convinși că într-o zi va ajunge pacea pe pământurile noastre, ne vom uita la cer și vom vedea doar un soare și porumbei care zboară.

Nu-și lasă la nevoie conaționalii

Ucrainenii din Franța, printre care sunt și bucovinenii de-ai noștri, strâng și trimit acasă transporturi umanitare, acordă ajutor refugiaților și participă la mitinguri de susținere a Ucrainei.

Știrea terifiantă despre războiul dezlănțuit de Rusia împotriva țării noastre a șocat întreaga lume. Au fost cuprinși de durere, clar lucru, și compatrioții noștri care se află în străinătate la muncă sau la studii. „Auzind de la cei de acasă că la noi e război, am simțit că-mi pierе și glasul”, a mărturisit o hliboceancă din Franța.

După spusele Nataliei Tihon-Naida, fiecare ucrainean care trăiește azi în Franța e îngrijorat de soarta patriei sale și încearcă să-i fie de folos. „Suntem ca un tot întreg, spune ea. Există foarte multe exemple de ajutorare de către ucrainenii din Franța a celor care s-au pomenit astăzi în necaz. Bunăoară, Inna Vignan și soțul ei au organizat strângerea de ajutoare, antrenând în această acțiune rudele, prietenii și cunoscuții lor. Apartamentul lor s-a transformat într-un adevărat depozit de alimente, haine, medicamente, produse de igienă etc. Băieții aleargă pe la magazine, cumpără ce trebuie, iar fetele ambalează. Lumea tot aduce și aduce. Sunt francezi, polonezi, ucraineni, georgieni, indieni și mai câți alții... Tot la câteva zile spre graniță pleacă

microbuze cu ajutoare umanitare. Oamenii sunt istoviți, nedormiți, dar fac tot ce le stă în puteri pentru a ajuta Ucraina. Unul dintre șoferi, Iurii Burac, a spus, mai în șagă, mai în serios, că mașinile lor știu deja singure drumul spre Ucraina. De asemenea voluntarii le fac parte refugiaților din îmbrăcămintea lor, îi susțin moral. Această nenorocire ne-a apropiat și ne-a unit foarte strâns. Nu ne mai interesează cele ce ne-au interesat până acum. Astăzi principalul e ajutorarea Ucrainei și a celor care au fost nevoiți să fugă din calea războiului”.

Din discuția cu Natalia am aflat și despre mulți alți ucraineni din Franța animați de dorința de a-și ajuta țara lovită de nevoi. Mi-a povestit despre Oxana Sloboda și Tatiana Slava, care împreună cu alte gospodine originare din Ucraina fac colțunași și banii încasați din vânzarea lor îi oferă pentru sprijinirea militarilor noștri în lupta lor împotriva invadatorilor ruși. Mi-a mai vorbit despre Iulia Kurlișciuk, o meșterită care coase cămăși brodate la Paris și a confecționat două sute de steaguri galben-albastre pentru mitinguri, despre Mariana Karmazin-Koval, care cântă în corul unei biserici și la concerte în sprijinul Ucrainei... Toate aceste istorisiri fac dovada unei nemărginite bunăvoințe și generozități.

Natalia însăși nu stă nepăsătoare și ajută și ea cu ce poate. „Asta doar așa și a urmări știrile nu se poate. De aceea am hotărât să contribui cu ceea ce știu din copilărie – desenatul. Desenez pe articole vestimentare simbolurile Ucrainei și primesc pentru asta cât crede clientul că merită munca mea. Mi-e cam greu să îmbin serviciul cu executarea comenzilor particulare, așa că desenez de cu seară până noaptea târziu. Mă ajută, cum poate, soțul meu, Oleksandr. În felul acesta vreau să strâng o anumită sumă de bani pentru a cumpăra medicamente, îmbrăcăminte, alimente și de ceea ce au nevoie acum băieții noștri care apără Ucraina. Pentru luna mai am de gând să vernisez o expoziție de tablouri cu vânzare, iar pe banii încasați să procur cele necesare pentru o casă de copii”.

Natalia Tihon-Naida spune că nu numai ucrainenii, ci și francezii înșiși sunt îngrijorați astăzi de soarta țării noastre și ajută activ. Gesturile unora emoționează până la lacrimi. Așa cum este cel al câtorva bătrânele pensionare, care tot la câteva zile aduc voluntarilor medicamente, alimente și pampersuri. Și mai pun pe masă vreo câteva zeci de euro, zicând că asta-i „pentru benzină”. „În Franța, povestește

compatrioata noastră, la colectarea de ajutoare s-au încadrat magazine, primării ale localităților, asociații publice. Pentru refugiați sunt organizate centre de primire. Oamenii sunt cazați în hoteluri, li se acordă permis de muncă provizoriu, li se oferă asistență medicală, li se dau bani să-și cumpere de-ale gurii. Suntem foarte plăcut impresionați de această atitudine binevoitoare față de poporul ucrainean”.

O altă expresie a solidarității sunt mitingurile în sprijinul Ucrainei, foarte frecvente în Franța și având o participare numeroasă. O manifestare de felul acesta a avut loc duminică, 27 martie, la Paris, la care a fost prezentă și Natalia, împreună cu prietenii săi. „La mitinguri, spune hliboceanca, vrem să arătăm mai întâi de toate adevărul despre ceea ce se petrece în Ucraina. Acel adevăr care nu este arătat rușilor. Una dintre organizatoarele de mitinguri este Nadia Suboteak. La mitinguri se adună oameni de diferite naționalități care susțin Ucraina noastră. Ele au loc în zilele de sâmbătă sau duminică (a fost și unul într-o joi) în locurile renumite ale capitalei franceze – Piața Republicii, lângă Hôtel de Ville, Piața Bastiliei, Piața Saint-Michel, lângă stația de metrou Porte Dauphine. La toate mitingurile au fost foarte mulți ziariști. Datorită lor tot mai mulți oameni au aflat adevărul despre terorismul dezlănțuit de Putin împotriva Ucrainei și poporului ucrainean”.

SĂ NE FEREASCĂ DUMNEZEU DE „VĂMILE NĂPĂSTUIRII”

Maria TOACĂ*
Cernăuți

E o rană încă vie refugiul din 1940-1941

Se vorbește tot mai serios despre un posibil refugiu în România. Drept că nu pe aici, la noi, ci mai mult dincolo de sârma ghimpată ce ne desparte de Patria-mamă, disponibilă să-i primească pe cetățenii Ucrainei indiferent de naționalitate. Am auzit și de la cunoscuți că sunt chemați, așteptați de prietenii din România în cazul declanșării unui conflict militar în zona noastră. Și conducătorii statului român au declarat în repetate rânduri că România primește și va primi refugiați din

Ucraina. Întrebarea vină n-are: „Poate asta și se așteaptă pe aici, să plecăm săraci și goi, lăsându-ne pământul străbun și mormintele?”. Nu vreau să fac vreo analogie cu refugiile (mai mult fugă decât refugiu) din 1940-1941, ci doar să amintesc despre destinele unor refugiați din părțile noastre. Mărturiile lor ne deschid ochii la adevăruri dure, imposibil de a fi înțelese.

* **Maria TOACĂ**, publicistă, scriitoare. Născută în Lehuceni-Boian, regiunea Cernăuți, Ucraina, cetățean de onoare al comunei Boian. Studii secundare în comuna Boian. Studii superioare: Facultatea de Filologie, secția Jurnalism a Universității din Chișinău (1973-1978). Reporter la ziarul „Zorile Bucovinei” din Cernăuți (1978-2019). Membru al Uniunii Ziariștilor din Ucraina și al Uniunii Ziariștilor Profesioniști (UZP) din România, membru al Societății Scriitorilor Bucoveneni și a Uniunii Scriitorilor din Moldova. Vicepreședinte al Societății „Golgota” a Românilor din Ucraina, președinta Societății Doamnelor Române din regiunea Cernăuți. În colaborare cu scriitoarea și publicista suceveană Doina Cernica publică două cărți de publicistică, apărute la Editura Mușatinii din Suceava: volumul *Dulce de Suceava, Amar de Cernăuți* (2014) și volumul *Dulce-Amar de Bucovina* (2018). Autoare a volumelor: *Drumuri de dor prin Țara dragă* (Cernăuți, 2018); *Martiri români din infernul foametei* (Cernăuți, 2018); *Din toată inima, pentru Voroneț* (Cernăuți, 2020); *Neamul nostru de martiri* (Cernăuți, 2021); *Ștefan cel Mare din poveștile tatei* (Cernăuți, 2021).

Voi începe cu George L. Nimigeanu (3.01. 1938-12.02. 2018), poetul din Mediaș, născut la Tereblecea, prima comună românească din actuala regiune Cernăuți de la granița cu România. Nu l-am întâlnit niciodată, dar am primit prin poștă toate cărțile sale de versuri și cele două volume – *Vămile năpăstuirii* și *Vămile speranței*, despre cutremurătoare întâmplări ale familiei refugiate în Banat, deportate apoi în Bărăgan. Voi reda în continuare câteva fragmente din reflecțiile pe marginea suferințelor, adunate în cărțile sale.

Întâi i-am cunoscut poezia. Cuvintele încărcate de sens, sculptate măiestrit în statuia stilului clasic și în flexibile forme moderne, m-au captivat de la prima lectură. Întâlnirea noastră în miracolul cuvântului scris mi se pare predestinată. La redacție, aveam masa de lucru în același birou cu șeful secției de cultură Ion Crețu, înrădăcinat la Tereblecea. La el am văzut primele cărți ale lui George L. Nimigeanu, de la Ion Crețu am auzit primele versuri ale acestui poet, născut în același sat cu colegul meu de condei. Am primit de la poetul George L. Nimigeanu multe plicuri – cu cărți, dar și cu ilustrații poștale de fiecare Crăciun și Sfinte Paști. Dezobișnuită cu scrierea și trimiterea scrisorilor în plic, prin poștă, le deschideam cu tremur de suflet și un sentiment de încântare față de bărbatul de modă veche, înzestrat cu talentul de a rotunji atât de caligrafic literele, așa cum își revarsa măiestrit în armonii lirice cuvintele.

În *Vămile năpăstuirii* George Nimigeanu își re trăiește Golgota începutului pământesc, de la fragedă copilărie și până la intrarea în viața matură. Până la aceste cutremurătoare „mărturii-mărturisiri”, cum le numește autorul, am întâlnit și în creația-i lirică, în special în placheta de versuri *Zodia nedreptății* (Ed. Samuel, Mediaș, 2010), crâmpieie dintr-un trecut traumatic.

Poetul George L. Nimigeanu n-a fost doar martor implicat, ci pe nedrept năpăstuitul. Până a deveni și al Ardealului, fiul Bucovinei, născut la 3 ianuarie 1938, la Tereblecea (județul Rădăuți la acea dată), a trecut printr-un infern incredibil chiar și pentru noi, cei rămași sub stăpânirea ciumei roșii: „Cu frica-n sân și moartea în spinare,/ prin sârme,-n țară unii s-au tot dus.../ Și ne-am rugat și noi Celui-de-Sus, și am fugit, ziua-n amiaza mare,/ de-a valma, printr-un lan de grâu mănos,/ cu mama și cu-n frate dus în brață.../ cu spaima-n suflet... și cu moartea-n față.../ în noi purtând osânda Lui Hristos”.

Am apelat din nou la poezie, căci ghemul suferințelor redade poetic în *Zodia nedreptății* este depănat în volumul de proză – un viu document despre atrocitățile regimului dictatorial comunist, ce poate fi luat ca dovadă la marea judecată de apoi, la tribunalul din ceruri. Or, e prea scurtă o viață de om ca să-și vadă dreptatea pe pământ. Bărbatul ajuns în pragul senectuții rememorează trista, tragică poveste a copilăriei și adolescenței prin prisma copilului cu trupul frânt de chinurile pribegiei, cu sufletul rănit de ciulinii Bărăganului, din care maica sa n-a izbutit să plivească toți spinii. Însorita și domoala vale a comunei Tereblecea a rămas pentru copilul țăranilor Leon și Domnica Nimigeanu un pământ furat din clipa când a venit ziua plecării și taică-su „a legat cu un lanț solid un drug de lemn la roțile din spatele căruței... Au așezat apoi lada de zestre a mamei, după care au rânduie în ea cele de trebuință. La spatele căruței, sub coviltir, au pus sacii cu făină, pe cei cu cartofi și putina cu brânză... peste fân au tras niște țoluri de casă... în față, lângă ziț, tata a legat o găleată de tablă, sub ea așezând, la picioare și la îndemână, plita aceea de tuci cu două ochiuri, lângă o cutie de lemn în care se găseau ciocanul, cleștele, cuiele, o sârmă făcută

rotocol... Ultimele unelte le-a legat tata sub marginile coviltirului, pe partea din afară a loitrelor: coasa desfăcută și împachetată cu grijă, furca, lopata și toporul...”. Am selectat acest pasaj nu doar pentru a evidenția chibzuința gospodărească a țăranului tereblecean sau faptul că trecerea frontierei a fost bine gândită, minuțios pregătită de el, ci pentru că datorită acelei căruțe cu coviltir familia a supraviețuit.

Căruța le-a fost casa de toate zilele și mijloc de transport dintr-un capăt în alt capăt de țară. Mai ales, *plita aceea de tuci cu două ochiuri* le-a salvat viața copiilor. Greu de imaginat că pe noi, cei rămași sub ocupația sovietică, cu bunei și părinți osândiți prin Siberia și Kazahstan, împușcați în Lunca Prutului și la Fântâna Albă, ar putea să ne impresioneze peregrinările unor refugiați trecuți ziua în amiază mare prin sârma ghimpată, fără nici o zgârietură, ba încă într-o căruță încărcată cu toate bunurile necesare supraviețuirii.

Am mai citit cărți cu acest subiect dureros, în special despre amarul refugiuului până în adâncul Țării, descris de doctorul Gheorghe Nandriș din Sibiu, fiul țăranului Florea Nandriș, unul din membrii renumitei familii din Mahala. Dar nici una nu se compară cu peregrinajul soților Nimigeanu din Tereblecea. Trecând odată cu ei hotarul, ciurma roșie le-a omorât speranța și visele, i-a lipsit de râvnita libertate... Pentru ei exista un singur drept – să-și poarte răbdători crucea pe Golgota suferințelor, să-și rupă oasele muncind. Bărbatul care a luptat la Cotul Donului, care nu s-a dat de partea cozilor de topor, nu inspira încredere servitorilor regimului comunist din România. Refugiații din teritoriile ocupate erau considerați „trădători”, „reacționari”, nedemni de drepturi cetățenești... În căutarea unui loc mai liniștit, Leon Nimigeanu și-a purtat familia dintr-un sat în altul. Rătăceau dintr-o localitate în alta în căutarea unei gazde – Boroaia, Moinești, Magirești, iar din urmă îi prindea frontul. Apoi vine drumul infernal cu trenul foamei de la Jariștea, unde zădarnic încercau să-și amăgească durerea oploșiți într-o ploșnițarie, spre Banat, la Grabați, locul a cinci ani de oarecare liniște.

Când credeau că au scăpat de nevoi, ajungând să aibă, măcar pe hârtie, „casa noastră” în comuna bănățeană Grabați, o năpastă de nedescris a dat peste refugiații bucovineni. Copiii lui Leon Nimigeanu n-au mai avut parte de serbarea școlară. „În seara de 17 iunie, parcă pe nesimțite, comuna a fost înconjurată de mașini și militari, înarmați de război. Nimeni n-a mai avut voie să plece din sat, nimeni nu a mai intrat în sat... pe la ora două după miezul nopții s-au pornit niște bubuituri în poartă”, așa a început noaptea urii, noaptea nedreptății fără de sfârșit. Soldații au dat buzna în curte, au început să bată în obloane. Cu toții, mic și mare, au fost scoși afară, primind ordin ca până dimineață să fie gata de plecare. Și iarăși a înhămat gospodarul calul, și-a încărcat bruma de „avere”, având voie să ia numai cât încăpea în căruță. Și iarăși plânsete, și iarăși drumul spre chin și moarte... Împreună cu refugiații basarabeni și bucovineni, deja resemnați cu prigonirile, au fost scoși din case și câțiva localnici. Aceștia treceau prin frământări cumplite. Cât de mult amintește acest episod al deportării în Bărăgan de exilarea în masă a românilor din teritoriile ocupate – în Siberia și Kazahstan! Deosebirea e doar că cei mânâți în Siberia au fost adăpostiți în barăci, iar cei deportați în Bărăgan, cum s-a întâmplat cu familia Nimigeanu, au fost lăsați pe un câmp absolut gol, în bătaia vântului, în arsura infernală a soarelui, casă sau, mai curând celulă de pușcărie, servindu-le niște țaruși numerotați, care indicau lotul fiecărei familii. Toți țarușii aveau să fie „împroprietăriți”, cum scrie cu amară ironie George Nimigeanu, de câte o familie de „dușmani ai poporului”, părinților săi revenindu-le parul cu numărul 368.

„Când ne vom întoarce?”, o întrebare fără de răspuns de la scriitorul Radu Mareș

Aflând despre stingerea subită a lui Radu Mareș, primul gând mi-a fost că am rămas orfani de un om care a iubit nespus de mult Bucovina, că dincolo de graniță am mai pierdut un dor de Cernăuți. N-a trecut atât de mult de atunci. Doar cu mai puțin de cinci ani în urmă am primit de la el „periculosul roman”, cum își identifica autorul volumul *Când ne vom întoarce*, premiat de Uniunea Scriitorilor din România ca cel mai bun roman al anului 2010. Dar parcă a trecut o veșnicie, parcă a fost într-o altă viață – mult mai frumoasă, mai înaripată de speranțe. Poate pentru că era într-o zi caldă de la sfârșitul lui august, cu cer liniștit, și în Ucraina domnea pacea... Poate pentru că eram mai tineri, mai „ne-muritori”, noi, cei adunați la „Respirările” inițiate de scriitoarea Doina Cernica de la Suceava ca un preludiv la sărbătoarea Limbii Române de la Cernăuți. Eram în al treilea an al „Respirărilor”, când Doina Cernica, ajutată de monahiile Elena Simionovici și Gabriela Platon de la Mănăstirea Voroneț, a susținut această interesantă manifestare de suflet, redându-i de fiecare dată un suflu inedit. Atunci, în toamna anului 2011, „Respirările” au fost onorate de prezența dnei Micaela Ghițescu din București, redactor-șef al revistei „Memoria”, și de scriitorul Radu Mareș, sosit de la Cluj-Napoca.

Evocând acea zi, mă regăsesc pe strada Universității din centrul Cernăuțiului. Octogenara doamnă Ghițescu pășea sprintenă ca o adolescentă. Unicul bărbat în compania doamnelor, Radu Mareș o făcea pe cavalerul galant, transcendent și el într-o stare de plutire. Un pic liric, un pic trist, avea chef de glume, glăsuind că, iată, cine ne vede, cine ne aude, poate să creadă că „a început ofensiva românească la Cernăuți”. Într-adevăr, vorbeam cu voce tare, fără să ne sinchisim de cei din jur. Cu un bărbat ca Radu Mareș, sosit cu pace și cu dragoste de tulpina noastră comună, cine ar fi îndrăznit să ne intimideze?! El era în drept să se simtă mai acasă decât noi în orașul purtat ca o fantomă în visurile tinereții, marcate de drama refugiul părinților și interdicția de a rosti cuvântul „Bucovina”. Mi-a mărturisit că de la noi i se trag rădăcinile și că este legat de Cernăuți „cu fire invizibile, trecute, clandestin, pe sub pământ ori prin văzduh, prin oricare alt loc unde nu le poate opri vama blestemată...”.

Mi-a povestit că până în 1990 a trecut de câteva ori cu mamă-sa pe la casa părintească din zona centrală a Cernăuțiului. Când ajungea la poartă, ea își dădea fiul la o parte, ca să lăcrimeze câteva minute în intimitate. Era un fel de pelerinaj al ei, așa cum merg arabii la Mecca. După moartea mamei, venea fiul să-și depene în gând nostalgiile prin apropierea acelei case, trecând și pe la mormântul bunicului matern din Cuciurul Mare (localitate din apropierea Cernăuțiului). Regăsea casa parcă părăsită, cu uzura timpurilor în tencuielile fisurate. Numai zădă plantată în curte de taică-său, cu puțin timp după nașterea lui Radu, se menținea făloasă, înălțată la cer. Fața i se lumina când începea vorba despre zădă de-o seamă cu el.

Pe când la Cluj era primar Gheorghe Funar, scriitorul a încercat să-și împlinească visul de a-și recupera casa din Cernăuți. Nu pentru sine, ci pentru necesitățile culturale ale românilor. L-a rugat pe primarul Clujului să se înțeleagă cu omologul din Cernăuți (erau în relații de prietenie) în privința unui schimb – în casa lui Mareș din Cernăuți să fie un centru românesc, iar la Cluj să dea o casă pentru necesitățile culturale ale ucrainenilor. Dacă se întâmpla această minune, casa și zădă din fața ei ar fi fost martore ale multor istorii dramatice și nostalgii după cuiburile părăsite de românii nevoiți să se refugieze în 1940.

Radu Mareș și-a plâns regretele nu doar cu lacrimi, ci și cu o carte – romanul dedicat patriei sale mici din perioada când nu era împărțită în două, roman conceput ca o răzbunare a Bucovinei. După lectura acestei cărți, dorința cea mai mare mi-a fost să-l întâlnesc pe autor și să-l întreb de ce nu i-a lăsat în viață pe eroii săi. Moartea celor doi tineri îndrăgostiți, Gavril și Katria, când erau cei mai fericiți de pe pământ, moartea „călugărașului” Ilie Motrescu, mi-au alungat speranța că există o șansă pentru întoarcerea eroilor, martirilor, a istoriei... Sunt supărată pe Radu Mareș că a plecat fără să ne lămurească: e o întrebare sau o afirmare acest „Când ne vom întoarce”? Așteptăm să ne trimită un semn din ceruri...

Martie 2016

Cu Ropcea în suflet prin toată România

Cine crede că ziua de luni este numai decît un început greu de săptămână n-a fost nicicînd la Ropcea. Mai precis, n-a avut fericirea să vadă cum românii din acest sat se pricep să-și facă sărbători ale sufletului și în cele mai obișnuite, ba chiar fierbinți, zile de lucru. Nu sunt ei oamenii care se dau mai mult în petreceri decît în avântul muncii, dar există prilejuri cînd trebuie să lase totul baltă de dragul tradițiilor, al unui cîntec sau, mai ales, al unui om mult așteptat. Chiar și stimatul lor preot, părintele Constantin Șubran, le spune că „tot ce-i făcut din suflet este plăcut lui Dumnezeu”. Portul popular frumos, un cîntec duios, un dans din străbuni sunt asemenea unei sincere rugăciuni. Așa s-a întîmplat și în ziua de 29 mai 2017, săptămîna începînd pentru mulți ropcenii cu emoțiile primirii unor aleși oaspeți, eroul principal al evenimentului fiind consăteanul lor, Emanoil Rei, purtat de soartă prin o bună parte a României și stabilit pentru totdeauna în renumita comună Călineștii lui Cuparencu din apropierea Sucevei. În acea zi el a revenit la vatra străbună cu surâsul lacrimii din ochii copilului care a fost odată, căci înainte de a deveni oaspete drag la baștina sa Ropcea, Emanoil Rei a fost fiul acestui sat. Refugiat la o vîrstă fragedă cu părinții (în 1945), în România, la toate etapele vieții sale mature a încercat și continuă să clădească o lume mai bună. Era prea mic ca să înțeleagă ce se întîmplă, dar sentimentul legăturii cu locurile natale, după cum mărturisește, i-a vibrat mereu în suflet: „M-am despărțit de Ropcea copil fiind de 6 ani, dar am purta-o în suflet peste tot, oriunde am umblat, o bucată bună de Românie – în Oltenia, Transilvania, zona Banatului, în Bucovina...”. Deși a trăit atît de aproape de locurile natale, creînd pe tărîmul literelor, educînd generații de tineri și răspîndind în jurul-i cunoștințe, drumul său spre Ropcea a durat mai mult de șase decenii. A ajuns să descopere că lumea „cea mai bună” spre care a aspirat și a depus eforturi s-o făurească, de fapt, există în hotarele răzășești ale baștinei. Prima dată a văzut-o în 2008, cînd după 64 de ani de la refugiu a revenit în mijlocul consătenilor, la cea de-a 560-a aniversare a satului, apoi a mai trecut prin Ropcea în 2011...

La cea de a treia venire a rămas, peste măsura așteptărilor, surprins și cutremurat de emoții. Pornind din Suceava, împreună cu Gabriel Cărăbuș, directorul Bibliotecii Județene „Ion Sbiera”, și scriitoarea Doina Cernica, era pregătit pentru o lansare de carte în formatul obișnuit al unor asemenea evenimente. Știa că întîlnirea de la Ropcea este una a cărților și bibliotecarilor, profesie de care a fost atașat pe parcursul anilor consacrați muncii intelectuale.

Alta, însă, a fost socoteala celor de acasă. Baștina l-a primit nu doar cu tradiționalul colac presărat cu sare, ci și cu alte scumpe daruri ale pămîntului și

sufletului românesc din Valea Siretului. Mai întâi oaspetele a intrat la principala gazdă – biblioteca Gheorghina Zbira. Dumneaei, dar și toți ceilalți sosiți la întâlnire, au avut bucuria să primească chiar din mâna autorului autografe pe proaspătul său volum de proze scurte *Povestiri alese*. Deși toate rudele apropiate i-au murit, s-au răspândit prin lume, ar fi păcat să spună că n-are neamuri la Ropcea. De la preotul Constantin Șubran, de la primarul Ilie Olar, care i-au stat alături până la ultimul păhar de vorbă, și până la elevii ce i-au depănat întregul drum al vieții – cu toții au deschis larg brațele pentru o prietenească îmbrățișare, dovedind că sunt neamurile domniei sale. Silvia Braha-Dascaluiuc, șefa Casei de Cultură și supraveghetoarea muzeului satului, l-a invitat la un mic popas în universul copilăriei – printre lucrurile vechi care încă respiră cu duhul gospodarilor de odinioară. În fața războiului de țesut, în virtutea profesiei sale de pedagog, oaspetele le-a făcut celor tineri un examen-fulger, întrebându-i cum se numește cutare sau cutare piesă. Spre plăcuta sa surprindere, răspunsurile corecte au venit la fel de repede.

La acea întâlnire, cu brio au evoluat talentele adunate de dna Similia Vlad într-un multicolor buchet pentru consăteanul revenit de aproape, dar pe-un drum anevoios, deosebit de esențial fiind momentul în care elevii de la CIE Ropcea (astăzi Liceul „Ștefan cel Mare”) și-au demonstrat pasiunea pentru lectură, mai ales cunoașterea operei lui Emanoil Rei. Citind câte un crâmpei de referință din fiecare volum, tinerii au completat standul cu cărțile prolificului autor. Ansamblul „Tradiția” (cu instrumentiștii Ioan Bojescu și Nicolae Dascaluiuc, cu solistele Elvira Fedorciuc, Silvia Braha-Dascaluiuc, Gheorghina Zbira) a inclus în repertoriu cântece ce simbolizează destinul celor refugiați, dezrădăcinați, despărțiți de baștină.

Rememorând anii de studii la Seminarul Teologic „Mitropolitul Dosoftei” din Suceava, preotul Constantin Șubran a amintit de clipele întâlnirii cu profesorul Emanoil Rei: „La prima lecție, profesorul ne-a întrebat pe fiecare de unde venim. Când am spus că sunt din Ropcea, raionul Storojineț, m-a privit lung, a făcut o pauză de un minut... A doua zi ne-am întâlnit în curtea seminarului, mi-a spus că și dumnealui e de la Ropcea. I-am văzut lacrimi în ochi. De atunci ținem legătura de frăție. L-am rugat de multe ori mai înainte să vină la noi, dar îl oprea o oarecare teamă”.

Martoră a drumului întoarcerii la baștină, scriitoarea Doina Cernica a mărturisit despre emoțiile domnului Emanoil Rei: „Cum numai am ajuns la Ropcea, totul, chiar și floarea de soc, i se părea mai frumoasă, cuprindea împrejurimile cu ochii copilului care nu poate să uite”. Această dragoste ascunsă în adâncul inimii l-a făcut să colaboreze cu Dragoș Olaru la editarea unei monografii a satului, ambii având o deosebită satisfacție de pe urma acestei munci și încrederea că o vor continua în viitor.

Revenirea lui Emanoil Rei le-a răscolit multora sentimentul legăturii cu baștina. O întâmplare dramatică a evocat profesorul de chimie Traian Zaiabel. În îndepărtata sa copilărie, prietenul de joacă Emanoil l-a salvat de la înec, deși nu avea nici șase ani în acea vreme. Ce-i mai rămânea să spună protagonistului acelei sentimentale sărbători, onorat cu titlul de cetățean de onoare al Ropcei, după ce aproape toate frământările, trăirile, zbuciumul sufletesc i-au fost exprimate în recitalul copiilor, în cântecele artiștilor amatori, în podoabele ornamentale ale cămășilor purtate de fetele și nevestele, despre care Emanoil Rei scria undeva că sunt ca florile?!

Iunie 2017

„Imposibila întoarcere” a pictorului Constantin Flondor

Înainte de a ajunge renumit pictor timișorean, Constantin Flondor a fost bet-beget cernăuțean. În iunie 1940 era un copil de trei ani și jumătate. Nu e din ramura familiei boierești de patrioți români din Storojineț, dar tot descinde dintr-un neam vestit. Cu rădăcini basarabene, născut la Cernăuți, în urma refugiului părinților săi în România a ajuns să poarte în lume faimă Timișoarei. Destinul său, dar și al altor copii ai căror părinți au avut norocul să scape de urgia sovietică, îmi pune la îndoială convingerea că n-aș pleca în pribegie orice s-ar întâmpla la noi acasă. Citez din cartea lui Sergiu Flondor, fratele mai mare al pictorului, care a reușit înainte de obștescul sfârșit să-și scrie *Povestea unui refugiat din Cernăuți*: „Ajunși la gară, ne-am pomenit în mijlocul unei agitații de nedescris: o lume pestriță, disperată și mai ales, dezorientată, cu bagaje în mâini, nu-și găsea locul și rătăcea încolo și încioace. Am străbătut holul gării și am ieșit pe peron. Aici era trasă garnitura unui tren, care, am aflat mai târziu, era ultimul care mai pleca din Cernăuți, înăuntrul țării. Am observat că pe acoperișurile vagoanelor erau soldați români culcați, în spatele unor mitraliere, în poziție de tragere. În cele din urmă, trenul s-a pus în mișcare, spre ușurarea călătorilor. La un moment dat, trenul a ajuns în locul unde calea ferată era aproape paralelă cu șoseaua care ducea spre Cernăuți și am văzut blindatele sovietice care forțaseră frontiera și se îndreptau în viteză spre oraș”.

Oare câți ani, mai precis câte vieți de om și de artist, în sufletul, dar mai mult în imaginația pictorului Constantin Flondor din Timișoara, exista doar „Imposibila întoarcere”? Cât timp l-a mistuit incurabil dorul întoarcerii acasă la Cernăuți, la tărâmul miraculos al copilăriei, la străzile cu grădini rustice, la conacul din Hotin al părinților săi, la...

Sumbra imagine a unei căi ferate, ce lega două părți ale Bucovinei, barată nefiresc cu bârne de lemn, era pentru el nu numai o metaforă a despărțirii pictată pe pânză, ci o obsesie reală, care îi baricada drumul în trecut, făcându-i imposibilă revenirea la leagănul copilăriei.

Soarta a vrut până la urmă să-i restituie vechile datorii, încât lucrarea care îi reprezintă destinul (am în vedere „Imposibila întoarcere”), acest simbol al durerilor românilor bucovineni și al propriei sale drame sufletești, să țină mai mult de artă decât de realitatea vieții. Întâlnirea din 2001, la Timișoara, cu prof. univ. dr. Ilie Luceac s-a materializat într-o prietenie benefică, urmată de vizita la Cernăuți a pictorului Constantin Flondor, împreună cu soția sa Sanda și fratele Sergiu, care s-au regăsit în sublimul retrăirilor. La un început de noiembrie 2011, intelectualii români din Cernăuți au avut excepționala ocazie de a se întâlni cu opera lui Constantin Flondor și a-l cunoaște ca personalitate, alături de alți artiști plastici din grupul „Prolog”. Pictorul înnobilit de lauri în anturajul artiștilor din România, dar și din alte țări, a revenit acasă, ca să atingă orizonturile inocenței, de unde a plecat un copil de 3 ani și jumătate, părinții reușind să prindă ultimul tren, din mersul căruia se vedeau tancurile sovietice intrând în oraș.

A fost îndemnat și ajutat să-și verniseze opera marcată de nostalgii de același Ilie Luceac, de d-na academician Alexandrina Cernov, drumul picturilor prin vamă fiind facilitat și de Consulatul General al României la Cernăuți, doamna Tatiana Popa. O prestanță aparte a imprimat acestei elevate întâlniri prezența academicianului Dan Hăulică, președinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă, unul dintre cei mai subtili și mai pătrunzători exegeți ai picturii lui Constantin Flondor,

care a sosit special de la Paris la Cernăuți pentru a fi alături de artistul admirat de el. După discursul rostit la întâlnirea într-un cerc restrâns, ce a prefațat inaugurarea vernisajului, organizată în cinstea distinșilor timișoreni de d-na Tatiana Popa, academicianul Dan Haulică a vorbit în fața unei audiențe numeroase prezente în sala de expoziții a Muzeului de Arte. Alături de călugări sosiți de la Putna, de profesori, studenți, ziaristi, scriitori, artiști plastici români, erau și mulți intelectuali ucraineni. A fost cea mai interesantă și mai de lungă durată inaugurare la care am asistat vreodată, și, probabil, ba la sigur, de cea mai aleasă ținută estetică. În orice caz, nimeni din cei prezenți n-ar putea spune că au mai auzit până acum un discurs filozofico-estetic de intensitatea celui rostit de dl Dan Haulică, care parcă se transfigurase într-o altă epocă și parcă le-ar fi vorbit intelectualilor de croială europeană din pleiada Hurmuzăcheștilor, Nandrișilor, a lui Aron Pumnul sau din cohorta artizanilor unirii cu Iancu Flondor în frunte. Timpuri apuse, viu regăsite în pânzele lui Constantin Flondor.

Soția pictorului, doamna Sanda, doar a zâmbit enigmatic, când am întrebat-o dacă nu e geloasă pe pictură. Timișoreancă get-beget, ea i-a fost nu numai muza inspirației, ci și alinătoarea dorului de baștina înstrăinată, exprimat în dimensiunea frumuseților perfecte din poetica lucrărilor ce poartă genericul „Vis”. „Suntem născuți pentru a vedea”, ne-a sensibilizat exegetul Dan Haulică, dându-ne un reper pentru contemplarea nobleței și adevărului (care nu pot fi privite separat) din imaginile integrate în „Însemnările pentru o nostalgie”. În călătoria prin nostalgiile cromatice ale lui Constantin Flondor ne-am oprit la portretul mamei sale Claudia, pictat de Nicolae Ivasiuc. Acest pictor ucrainean (1865-1937) este fratele bunicului din partea mamei, ramura maternă a lui Constantin Flondor având rădăcini ucrainene. Iar sorgintea paternă coboară în adânc la un străbunic comun cu neamul lui Iancu Flondor. De aici, probabil, și acest incurabil dor de Bucovina, implantat în tulpina sa basarabeană.

Dacă e drept cum spun francezii că cu fiecare plecare murim câte puțin, apoi cu fiecare întoarcere ar trebui să renăștem, adevăr dovedit nespus de frumos de Constantin Flondor atât în picturi, cât și în filmul său „Întoarceri” – o intuiție poetică/metaforică a nostalgiei revenirii la lucruri esențiale sau „o fertilizare a mitului”, aprecierea lui Dan Haulică.

După despărțirea din 1940 nu s-au întâlnit niciodată

Când am intrat, acum cinci ani, în casa ei era ca o floare dalbă. Avea 82 de ani atunci, Floarea Fialcovschi din Molodia. „E așa cum ați văzut-o, nu s-a schimbat. Veniți la noi, că mama vă așteaptă mereu”, îmi spune de fiecare dată când ne întâlnim, Lazăr, fiul ei. Știu că nu mi-a povestit multe din câte le-a pățit și le poartă în suflet, cele mai sfâșietoare fiind amintirile despre părinți și despre socrii ei. Până a se mărita la Molodia, tinerică de numai 18 ani, Floarea purta numele de familie Zvirid. Numai numele îi rămasese de la părinți. Soții Ștefan și Maria Zvirid din Horecea Urbană au fost răpuși de epidemia de tifos în timpul refugiului în România. Toată familia Sobariu din Dumbrăveni, la care-și găsiseră adăpost refugiații de la Horecea, a căzut victimă epidemiei. Revenind acasă, cu doi frați mai mari, Floarea a fost luată de o mătușă, lelița Floarea Chițac, care a crescut-o cu dragoste părintească și a învățat-o să fie bună gospodină.

Despre mamă-sa, Floarea știe că a fost îngropată în curtea bisericii din Dumbrăveni, unde erau înmormântați eroii de război. Probabil, și horeceanca Maria Zvirid s-a învrednicit a fi considerată drept mucenică. Fiica sa a fost de câteva ori

cu soțul la biserica de acolo, aprinzând lumânări prin toată curtea, cu speranța că va ajunge la chinuita ei mamă un licăr din lumina candeliei dragostei lor.

Uluitor se întoarce uneori binele: părinții Floarei au crescut o rudă orfană de la vârsta de 7 până la 21 de ani, când fata a ajuns gospodină în familia ei. Și iată că și fiica lor, de la aceeași vârstă fragedă a rămas fără mângâierea părintească, bucurându-se de dragostea și ajutorul celei care a crescut sub protecția soților Zverid. Floarea a stat ceva mai puțin (10 ani) în casa verișoarei, însă măritișul la Molodia n-a îndepărtat-o de a doua sa mamă. Deoarece verișoara n-a avut copii, iar soțul i-a decedat mai devreme, la bătrânețe, Floarea a luat-o la Molodia, în casa ei. Timp de cinci ani, până la ultima suflare, a întreținut-o cum poate nici de mama lor adevărată n-au grijă unii copii. Și bărbatul, și cei doi fii ai Floarei i-au purtat mare cinste leliței, iar de vreo șaisprezece ani au grijă de mormântul ei din cimitirul de la Molodia.

Veneau din Ceahor și Molodia flăcăi chipeși, aprinși la joc și bun de gură, la hram sau de alte sărbători când se făceau hore la Horecea. Printre cei care aveau neamuri în așezarea de pe malul Prutului se afla și Gheorghe Fialcovschi, mamă-sa fiind, de asemenea, horeceancă. Între flăcăii și fetele, toți de sorginte română, dintr-o parte și alta a Cernăuțiului se legau prietenii, înnemuriri, temeinice căsnicii. La o asemenea petrecere populară s-au cunoscu Floarea Zvirid și Gheorghe Fialcovschi, degrabă clădindu-și casă de piatră – la propriu și la figurat. Căsnicia lor fericită le-a fost sortită de vrerea divină, căci tot ce li s-a întâmplat până a-și uni destinele le-a apropiat întâlnirea. Tatăl lui Gheorghe, Lazăr Fialcovschi, fiind primar la Molodia până la ocuparea ținutului, a fugit în România, luând-l și pe unul din fii. Soția sa Licheria, adică viitoarea soacră a Floarei, a stat un timp la cumpănă, neștiind ce să facă. Pe de o parte îi părea rău să lase casa, pe de alta nu-și imagina viața fără de soț și fiul mai mare. Totuși, familia le-a rămas tăiată în două. Când, până la urmă, Licheria s-a hotărât să plece, caii înhămați la căruță s-au oprit la poalele dealului și, nici în ruptul capului, nu vroiau să tragă înainte. Folosindu-se de moment, Gheorghe, pe-atunci un copil de vreo 12 ani, a zbughit-o din căruță, ținând-o într-o fugă spre casa bunelului. Ce era să facă biata mamă? N-a fost în stare să-și lase băiețelul, dar și îndărătnicia cailor i s-a părut un semn rău. Așa au rămas despărțiți de graniță, de nedreptatea istorică, Licheria fiind înscrisă pe lista neagră a românilor ce urmau să fie deportați în Siberia. Trei zile a stat ascunsă în podul casei în așteptarea verdictului. Norocul ei că a dat de un șef, care a fost ajutat odată de soțul ei și îl cunoștea de om cumsecade. De fapt, a salvat-o și satul, căci multă lume din Molodia a pus cuvântul pentru familia fostului primar, refugiat în România.

Drama vieții lor este cutremurătoare pentru Floarea: „Socrii nu s-au mai întâlnit. Mama lui Gheorghe a murit la 62 de ani. După un atac cerebral, jumătate de corp i-a fost paralizată, dar umbla câținel și lucra cât putea. Tata a fost o singură dată la Molodia, după moartea ei. Noi l-am vizitat de mai multe ori, trăia la Orăștie, singur într-o casuță, ducându-ne dorul. Tineri fiind, noi mergeam mai des - de dorul lui, dar și să mai câștigăm câte ceva pentru casă și întreținerea băieților în școli (amândoi au absolvit universitatea). Vindeam acolo marfa de la noi, cumpăram ceva din România... Dar nu umblam numai de dragul banului. Am fost pe la multe biserici, mănăstiri, unde ne rugam, plăteam slujbe pentru pomenirea părinților mei. Așa ne-am cunoscut cu măicuțele de la Voroneț, având marea fericire să ne bucurăm de binecuvântarea lor și să le găzduim în casa noastră”. Trăind în aceeași gospodărie cu familia fiului Ștefan și peste o grădină de casa lui Lazăr, mângâiată de cele două

nurori, Nuța și Viorica, „fetele mele”, cum le numește, Floarei i se sfâșie inima de jalea socrilor ei, despărțiți când viața ar fi trebuit să le fie dulce ca mierea. Poate i-a reunit Dumnezeu în ceruri, așa cum speră să-l întâlnească în lumea celor dreți pe bunul ei Gheorghe. Dar cât o ține Domnul pe pământ, își găsește de lucru prin grădină, le gătește bucate dintre cele mai gustoase nepoților, intră de câteva ori pe zi pe la Lazăr și Nuța, iar duminicile se gătește frumos pentru biserică. Nu uită nici drumul spre Horecea natală, unde are o cumnată, cu trei ani mai mare, suferindă la pat, dar și nepoți cu care se „hrămuiesc” cei tineri.

Florea Nandriș a plecat peste câmpuri, de unul singur, fără a privi înapoi

„La ruși nu sunt gospodari, sunt colhoznici. Și chiar de-ar fi, prefer să fiu servitor la români, decât gospodar la ruși”. Cu aceste cuvinte ale tatălui său, înrădăcinate adânc în istoria familiei, am început dialogul cu doctorul Gheorghe Nandriș într-o zi de Florar anul 2012. Doctorul Gheorghe Nandriș din Sibiu împreună cu fratele său, doctorul Ion din Reșița, sosiseră la mult pătimita, baștină a străbunilor pentru a participa la dezvelirea plăcii comemorative, montate pe clădirea Școlii Medii din localitate, în cinstea ilustrului lor unchi – savantul cu renume european Grigore Nandriș.

Prezența la Mahala a fraților Gheorghe și Ion Nandriș, nepoții martirei neamului Anița Nandriș-Cudla și ai ilustrului savant comemorat, a avut loc într-o perioadă foarte tensionată pentru Ucraina. În estul țării încă nu izbucniseră confruntările sângeroase, însă era imediat după anexarea Crimeii de către Federația Rusă. De pe peninsula ocupată începeau să sosească primii refugiați și în ținutul nostru. Eram cu toții speriați și dezorientați, conștientizând cu greu ce se întâmplă. Iar dl Gheorghe Nandriș, spre deosebire de fratele mai mic, Ion, a trăit astfel de momente tragice în copilăria sa îndepărtată, retrăindu-le de nenumărate ori. Mi-am permis să-i răscolesc vechile dureri, deoarece vedeam aievea cum, în pofida sănătoasei rațiuni, istoria se repetă. Rememorez în continuare frânturi din acel dialog cu regretatul prieten de suflet care mi-a fost Gheorghe Nandriș.

M.T. – Deși e incredibil, trăim timpuri ce ne amintesc de dramele copilăriei Dumneavoastră. Mai țineți minte cum v-ați despărțit, cum a plecat tatăl Dumneavoastră, Florea Nandriș, peste câmpuri, de unul singur fără a mai privi înapoi? Ce imagini mai purtați în suflet, în afară de momentul că nu l-ați lăsat să vă sărute, supărat că părintele vă părăsește?

Gh. N. – O să încep de la momente mai plăcute. Primii mei șapte ani de-acasă i-am petrecut la cuibul care astăzi este Casa memorială Nandriș, într-o grădină frumoasă, mare, cu o minunată livadă de nenumărați pomi fructiferi, cu două iazuri, din care săreau pești mari... M-am trezit pe lume, începând copilăria într-un anturaj fericit. Dar nu numai familia noastră, ci toată lumea era pornită spre o viață frumoasă, avea planuri mari pentru viitor, crezând că trăiește într-o temeinică stabilitate și niciodată nu se vor produce tulburări în viața noastră țărănească. După o lungă noapte a istoriei, sătenii blajini din Bucovina își trăiau bucuria celui de-al 22-lea an de libertate și viață românească. Și deodată, fără nici un avertisment se trezesc cu tancuri rusești peste ei. Bomba ocupării Bucovinei de către ruși a căzut peste noi pe neașteptate și din acest moment copilăria mea fericită a luat sfârșit. La fel și familia noastră a fost împrăștiată în toate zările și punctele cardinale, care și unde găsindu-și rostul. În această atmosferă de mare panică printre locuitorii satelor bucovinene, m-am trezit

într-o căruță cu unsprezece suflete (trei femei și șapte copii), mânăta de tatăl meu în goană spre graniță, pentru a scăpa de ocupația rusească din acea vreme. Lăsând baltă, fără șovăire, toată agoniseala vieții sale, el și-a încărcat în căruță familia, a luat-o și pe sora sa Anița, cu copiii și bunica invalidă. Ne îndreptam în fuga cailor spre România, dar la Godinești tata s-a oprit, așteptându-l pe cumnatu-său Chirică Cudla, soțul Aniței. Inițial, Chirică era hotărât să plece, dar a mers să se sfătuiască cu fratele său Mihai, care era primar la Mahala. Se vede că acela i-a tăiat elanul. După ce a trecut și pe la Molodia, de unde era mama mea, Chirică și-a schimbat decizia, astfel „câștigându-și” condamnarea la moarte, iar pentru familia sa – douăzeci de ani de calvar în Siberia. Luându-l din Molodia pe fratele mamei de ajutor, Chirică a început să-l convingă pe tata să se întoarcă înapoi. Mai aveam câțiva kilometri până la graniță. După discuții foarte aprinse și tăioase, până la o bucată de noapte, văzând că cei doi nu cedează, iar tancurile sovietice le calcă pe urme, tata le-a spus cunoscutele cuvinte despre care am scris în cărțile mele: „Eu nu mă întorc pentru nimic în lume. Îmi pare rău pentru voi, aveți o judecată greșită. Îmi pare foarte rău că nu vreți să mă ascultați. Dacă doriți să vă întoarceți, vă dau tot ce am, căii și căruța. Rămâneți cu Dumnezeu, eu plec”. Și a plecat numai cu sumanul în spate, luând-o peste câmpii, fără să se mai uite înapoi.

M.T. – Nu l-a durut inima că-și lasă copiii, mama bolnavă...

Gh.N. – La toate rugămintele mamei a rămas neclintit ca o stâncă. Iar la ultimul argument al cumnatului că „din gospodar ce ești, mâine vei fi servitor”, a răspuns cu demnitate: „La ruși nu sunt gospodari, sunt colhoznici. Și chiar de-ar fi, prefer să fiu servitor la români, decât gospodar la ruși”. Această hotărâre a schimbat destinul lui Florea și al celor din căruță. Pe tatăl meu l-a salvat de deportare, iar pe Chirică l-a costat viața. Acele minute dramatice au rămas neschimbate în mintea mea. Amintirile se păstrează cu exactitate până în ziua de azi, făcând parte din primele traume ale copilăriei.

M.T. – Ce s-a întâmplat cu tatăl Dumneavoastră după ce a trecut granița?

Gh.N. – Tata a fost concentrat în armată, a luptat pe frontul de la Odesa, fiind păzit de Dumnezeu. După deconcentrare s-a întors acasă, la Mahala, găsindu-și în viață toți copiii (eu, un frate mai mic Vasile, sora Mărioara și fratele Dumitru, mai mari ca mine). În 1944, ne-am refugiat cu toții, familia mărindu-se cu fratele Ion, care avea doi ani atunci. După nenorocirea Aniței și a lui Chirică, nimeni n-a mai pus la îndoială faptul că trebuie să plecăm. Ne-a încurajat și bunica mea, care zăcea ținută la pat. Ea l-a rugat pe fiul ei cel mai mare, doctorul Ion, să n-o lase singură, dacă va simți că vine iarăși ocupația rusească. Bunica a fost vătămată pe viață în urma unei ciocniri cu niște muscali, în primul război mondial, când au intrat în curte să-i răpească din grajd calul. S-a oprit cu înverșunare, rămânând infirmă pentru toată viața. Sărmana se ruga: „Să nu mă lăsați aici, pentru că eu dacă mai văd un rus, mor!”. Datorită bunicii, unchiul Ion a organizat refugiul nostru mai devreme, mai liniștit.

M.T. – Cuvintele „Casa părintească nu se vinde” sunt pentru Dumneavoastră mai mult decât un rând de poezie...

Gh.N. – Casa părintească este simbolul rădăcinilor neamului nostru aici. Pentru mine e cel mai prețios loc de pe pământ, este locul unde mi-am petrecut copilăria, de unde au plecat la școli în toate părțile lumii unchii mei. M-am bucurat că a scăpat întreagă. Deși a fost folosită în cinci-șase scopuri până am revenit eu în sat, a rămas totuși în picioare. Prin amabilitatea dnei Elena Nandriș am reușit s-o refacem, s-o

facem frumoasă în interior. E mai mare dragul să locuiești în ea, să respiri aerul plăcut de Mahala! Chiar azi noapte am dormit acolo, liniștit și frumos cu fratele Ion, care mi-a zis dimineata că n-a avut nici un vis, deoarece în ultimii ani visează numai cu ochii deschiși.

M.T. – Să revenim la subiectul zilei, adică la ceea cu ce am început. În primii ani de refugiu, nu v-ați simțit străin, n-ați suferit că nu sunteți ca toți ceilalți copii?

Gh.N. – Ne-am oprit într-un sat de lângă Lugoj. Copii de vârsta mea îmi strigau din urmă „Refugiatul!”. Nu înțelegeam atunci ce înseamnă acest cuvânt, dar, probabil, nici ei nu știau. Pe acolo refugiații erau tratați ca niște nomazi. Bănățenii, care n-au fost călcați de alte nații, nu pricepeau cum poți să-ți iei lumea în cap, să lași casa, averea, mormintele părinților și să pornești ca țiganii la drum, într-o căruță... Bietul tată ajunsese să trăiască după cum i-a prezis Chirică: „Din frunzaș al satului tău, mâine ai să ajungi servitor”. Așa a fost, însă a devenit servitor cu voia lui. A răbdat, a muncit mulți ani pâlmaș (țăran care își câștiga existența lucrând la alții), dar a reușit să-și țină în școli copiii. Din cinci copii, numai pe unul, pe Mitruță, l-a oprit ca ajutor la munca câmpului, ca să ne salveze pe noi. Sora a fost profesoară la cel mai prestigios liceu din Timișoara, trei frați am devenit medici. Sărmanul Mitruță, ca și tata, a murit mult prea devreme. Când eram la studii, tata mergea la sfatul popular din localitate să ceară adeverințe de paupertate, ca să primim burse. Odată, după ce s-a adresat a patra oară, secretarul, care avea un copil ce se chinuia să intre la facultate, i-a spus înfuriat: „Nu-ți dau nici o adeverință până nu recunoști cui și cât ai plătit să-ți primească fiii la facultate”. Întâmplător, tata avea la el o scrisoare de mulțumire de la rectorul Universității din Cluj, unde la acel moment îmi făceam studiile. I-a arătat secretarului scrisoarea, spunându-i „Asta-i plata mea”, după care a primit fără nici o vorbă adeverința cerută.

Mai 2014

Refugiul din 2022: În așteptarea păcii, ucrainenii strămutați la Ostrița-Mahala au învățat să se salute în română cu „Hristos a Înviat!”

Ne aflăm în săptămâna luminată. Tinerele profesoare, Iuliana Bujeniță, Mariana Vasiloși și Iuliana Iacobeț, împodobeau un improvizat pom pascal, să le însenineze cât de cât privirile copiilor alungați de război în școala lor. Mariana e încă la vârsta adolescenței, după liceul de arte, dar și pe cele două Iuliene nu le deosebești de elevii din clasele mari, deși au băieței de-o seamă, Daniel Iacobeț și Vasilică Bujeniță, care vor merge anul acesta în clasa întâi. Tinerele mămici de pe acum simt fiori reci la gândul că se poate întâmpla ca feciorașii lor, din cauza războiului, să nu pășească pragul școlii, așa cum au avut ele și multe generații de elevi fericirea. Înnoită și întinerită, cum n-a fost niciodată, este școala din Ostrița-Mahala. Numai că cei 320 de elevi, pentru care s-au făcut lucrări de reparație, nu s-au bucurat de anturajul renovat. Copiii au stat acasă din cauza pandemiei, acum, și mai rău, războiul declanșat de agresorii ruși în Ucraina îi impune să învețe din nou de la distanță, adică online. În incinta școlii, însă, nu e pustiu. În clase și pe coridoare – agitație, un permanent du-te-vino de dimineată până-n seară târziu, dar și noaptea nu e liniște aici. Se aude câte un oftat venit parcă din rărunchii pământului răscolit de bombe, plânge în somn un copil căutând mâinile mamei să-i alunge coșmarul.

De câteva ori în ultimele două luni m-au dus drumurile în comuna Mahala, dar am evitat această întâlnire, am înconjurat pe departe școlile, știind că acolo sunt adăpostiți refugiați din estul Ucrainei. Nu că n-aș empatiza cu acești oameni sau nu m-ar interesa soarta lor, însă mi se părea cam deșanțat să intru cu mâna goală în suferințele unor oameni care au fugit de acasă numai cu hainele de pe ei și câteva lucruri într-o valiză.

De fapt, cei care s-au oprit în comuna Mahala nu duc lipsă de haine, nici de mâncare. Gazdele i-au primit cu inima bună, îi ajută și sunt zi și noapte lângă ei. Trecând cu Elena Nandriș pe lângă monumentul înălțat la Ostrița-Mahala acum un an în memoria consătenilor deportați, amândouă dăm glas aceluiasi gând: de la începerea războiului comuna Mahala a primit mai mult de o mie de strămutați, cam tot atâția câți măhăleni au fost deportați în vara anului 1941. Cei mai mulți s-au oprit pentru câteva zile, pentru o noapte, urmând drumul mai departe spre Occident. Dar nu toți au la cine merge peste graniță, n-au destui bani sau curaj să pornească mai departe. O întreb pe însoțitoarea mea dacă le-a făcut o excursie prin istoria satului oamenilor care au ales să aștepte pacea la Mahala. Îmi răspunde că le-a povestit din trecutul tragic al românilor de aici. Și la bustul Aniței Nandriș i-a adus pe cei adăpostiți la școala din Mahala. Înțelegem că nu sunt aceleași nenorocirile prin care au trecut românii noștri atunci și suferințele de astăzi ale oamenilor porniți pe calea pribegiei. Oamenii de astăzi, pentru care e de neconceput viața fără lumină electrică, apă caldă, mașini care spală rufe și vase, n-au imunitate în fața greutăților. Omul contemporan nu poate trăi fără telefon mobil, Internet, fără a fi la curent de la oră la oră cu tot ce se petrece în lume. De aceea și mai dureroase sunt despărțirile de cei dragi, de cuibul natal, de lucrurile adunate în viața pașnică, ce amintesc de zile fericite.

Mă tem să mă gândesc, să mă întreb ce-aș lua cu mine, dacă aș fi nevoită să plec în pripă pentru nu știu cât și nu știu unde. Sigur, că aș lua și o carte-două (dar care dintre-atâtea dragi și scumpe?), aș lua și laptopul la care culeg acum aceste rânduri, și foi de hârtie așternute cu sentimente și gânduri ce-mi trec uneori fulgerător prin minte, și suveniruri aduse din lumea mare – superbe mele amintiri.... Astfel s-ar strânge un munte de lucruri dragi ce n-ar încăpea într-un vagon întreg, căci numai în suflet pot fi purtate.

Nu le-am întrebat pe femeile întâlnite în curtea școlii de la Ostrița-Mahala ce-au luat cu ele. Tinere fiind, se vede că au luat ce au mai scump – copiii. Pentru salvarea copiilor au lăsat casă și masă. Cei mai marișori aveau lecții online, iar cei mărunței alergau pe stadionul din fața școlii, presărat cu mici pete de soare – flori de pădărie. O fetiță smolitică se rotea pe bicicletă în jurul școlii. I-a adus bicicleta, rămasă de la copiii ei, o învățătoare. Directoarea Nicoleta Dubeț îmi spune că părinții fetei sunt azeri stabiliți la Harkiv. N-au vrut să se refugieze în patria lor istorică, sperând că se va termina repede acest război. Și celelalte familii care s-au reținut la Mahala sunt cu gândul la „acasă” și cu rugăciunile la pace în Ucraina. De la început au crezut că se vor reține aici numai câteva zile, sufletul și ochii fiindu-le la drumul întoarcerii. Au fost 53 la început, au rămas 29. S-au încumetat să se întoarcă la locurile de muncă și vetrele lor 11 persoane din Cerkasî, 10 din Kiev. Toți cei 29 de refugiați, întâlniți în Săptămâna Luminată la școala din Ostrița-Mahala sunt oameni simpli, cu posibilități materiale foarte modeste. N-au căutat hoteluri, căzări de lux, sunt recunoscători pentru adăpostul oferit, dorm câte 5-10 persoane în câteva săli de clasă, pe saltele la podea.

Primesc mâncare caldă la bucătărie. Mai întâi s-au oprit la Lvov. Ca să închiriezi un apartament acolo trebuie să plătești până la o mie de dolari pe lună, ceea ce nici pe departe nu e pentru buzunarul unor oameni modești ca cei adăpostiți la Mahala. De rău de bine, aici li se asigură strictul necesar. Un binefăcător din Serbia, soțul Dianeî Jalbă din Boian, a venit cu ajutoare din partea unei organizații caritabile. Interesându-se de ce mai au nevoie, a cumpărat o mașină de spălat și una de uscat rufe, un cuptor cu microunde. Marian Nandriș de două ori le-a adus produse alimentare din România (Arad, Cluj-Napoca).

Membrii unei familii de cinci persoane din orașul Lazovaia, regiunea Harkiv, mi-au povestit despre norocul de a urca în trenul ce venea din Kramatorsk: „Era negru de lume pe peronul gării. Am ieșit din casă la 6 aprilie, în seara când au fost distruse 20 de case de pe strada paralelă cu a noastră. E o minune că am urcat toți în trenul ce venea din Kramatorsk. Nu avea să se oprească la noi în gară, dar chiar atunci când a ajuns a început bombardamentul. Un însoțitor de vagon a deschis ușa, noi eram primii și ne-am rugat să ne ia. Nu erau locuri libere, am stat în picioare două zile, până am ajuns la Lvov”. Mi-a povestit cea mai în vârstă, bunica Ludmila, cu două fiice Tatiana și Oxana, cu nepoata Ana și strănepotul Mișa. Ana îmi arată pe telefon școala ruinată unde a învățat. Ea locuiește în Harkiv. Credea că la părinți, în orașul Lozovaia, va fi în siguranță, n-a luat cu ea haine, nici alte lucruri necesare, căci nu se pregătea de drum lung. A ajuns la Cernăuți numai în ce avea pe ea, nici măcar un prosop n-a luat de acasă.

O femeie din regiunea Sumî are trei copilași cu ea – de doi, trei și doisprezece ani. E de la mijlocul lui martie la Ostrița-Mahala. Povestește că bunicul ei a luptat în al Doilea Război Mondial, a ajuns până la Berlin. S-a întors teafăr acasă, dar fără nici un trofeu. Cică, a auzit de la bunica ei că-l certa că n-a adus nici un capăt de ață din Germania.

Ce fac ziua întreagă oamenii adăpostiți aici? Cele câteva mâini bărbătești, din niște scânduri și materiale găsite fără folosință, au amenajat un loc pentru odihnă în curtea școlii. Femeile au grijă să mențină liniștea și ordinea la bucătărie, în sala de jocuri pentru copii, să le dea o mână de ajutor celor cinci lucrătoare de la cantină. În acea zi era la serviciu bucătăresele Natalia și Stela. În noaptea de Înviere s-au rugat alături de enoriașii bisericii, care le-au pregătit coșuri pascale, împărțind cu ei din bucate și bunătate. În ajun i-a vizitat cu pachete pascale pentru copii Consulul General al României la Cernăuți, Irina-Loredana Stănculescu. Duminicile merg la slujbă la biserică, au învățat să se salute în română cu „Hristos a Înviat”, și copiilor lor le place să spună „Bună ziua”. Cât păpădiile n-au făcut puf, copiii le adună în buchețele, împletesc coronițe pentru doamna Nicoleta, directoarea care zilnic e alături de ei. În timp de noapte o schimbă soțul, lucrător al școlii. Își petrece timpul la școală și băiețelul lor Artiom de 8 ani, elev în clasa a treia. Și-a făcut prieteni de joacă și o întreabă cu nelinște pe mămica cine din ei se pregătește să plece acasă. Or, mulți, aflând că întreprinderile la care lucrează și-au reluat activitatea se întorc la casele lor. Directoarea se bucură pentru oamenii care se întorc acasă, iar fiul ei plânge după despărțirea de noii prieteni, toți împreună visând la ziua când se vor întâlni la Harkiv, Lazovaia, în Dnipro, Sumî și alte orașe din Ucraina, sub cer senin, bucurându-se de liniște și pace.

Salvăm valorile! Nu e un mesaj disperat, e realitatea ce o simt și o trăiesc în aceste zile

Poate vom mai avea nevoie de ele – de cărți, de istorie, de poveștile Bucovinei. Dacă nu noi, să ne gândim, să credem că va rămâne măcar ceva în urma noastră cu dragoste pentru valorile neamului. Cu această speranță în suflet, am fost și rămân alături de doamna acad. Alexandrina Cernov, redactor-șef al revistei „Glasul Bucovinei”, și colaboratoarea Natalia Camelia Proțiu, de șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității Cernăuțene, dr. Cristinia Paladian, ajutându-le să „evacueze” tezaurul de carte al Editurii „Alexandru cel Bun” din spațiul închiriat, care a trebuit să fie eliberat cât mai urgent. Orice spațiu în Cernăuți este necesar pentru adăpostirea oamenilor. Astfel am văzut și refugiul cărților.

Am repetat de atâtea ori, iar acum mai mult ca oricând spun aceste cuvinte: „...Mi-am dorit tare mult să fiu înțeles”. Le-am preluat de la doctorul Gheorghe Nandriș din Sibiu, nepotul Aniței Nandriș, cunoscută în spațiul românesc ca simbol al suferințelor românilor din satul-martir Mahala. Cu această dorință și-a trimis cu câteva luni înainte de moarte, acum doi ani, conaționalilor din nordul Bucovinei, noua și ultima sa carte despre nemurirea sufletului. În primăvara acestui an la baștina sa Mahala (cotul Ostrița, zis și Cotenii) au ajuns câteva mii de cărți și reviste, adunate timp de decenii în tezaurul Bibliotecii „Glasul Bucovinei”, și a Editurii „Alexandru cel Bun”. Tot pentru nemurirea sufletului se fac eforturi ca această hrană spirituală să nu se piardă. E război în Ucraina și acest dezastru lovește nu numai în oameni și în bunurile lor materiale, ci poate chiar mai mult în cele sfinte, în valorile spirituale, mai ales ale noastre, ale românilor. Nici în timpuri bune nu era ușor să ne înmulțim averea spirituală sau măcar să păstrăm ceea ce am moștenit de la înaintași. Optimistă, Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, speră că adăpostul oferit (prin implicarea activă a ex-primăresei Elena Nandriș) de generozii români de la baștina renumiților intelectuali ai familiei Nandriș, e temporar. Sperăm și noi, cei care am ajutat-o (Natalia Camelia Proțiu, Vladimir Acatrini, Dragoș Olaru, Vasile Rauț, Mihai Grosu, Dumitru Fedorcea, Nicolae Paulencu, familia Valentinei Jecov) că biblioteca „Glasul Bucovinei” se va întoarce în capitala istorică a Bucovinei, pentru a menține și mai departe tradiția veche a Cernăuțiului, renumit în perioada austriacă și românească, ca oraș cu mai multe biblioteci și librării decât cârciume.

Am fost la Cotenii-Mahala, să vedem ce fac cărțile „evacuate”

O numeam mai înainte scurt și simplu – primăreasa (primărița) Elena Nandriș. Acum, trebuie să lungim cuvintele la nominalizarea postului ce-l ocupă: șefa pentru cultură, tineret, sport, relații internaționale a comunității teritoriale Mahala... De fapt, nu e nevoie de specificarea funcției, când toată lumea știe că poate să apeleze la ea în orice oră de zi sau de noapte, cu orice problemă. Fiecare cu ce-l doare: doamna academician Alexandrina Cernov, nici nu-și imaginează cum ar fi ieșit din încurcătură și cum să-i mulțumească pentru că i-a primit biblioteca „Glasul Bucovinei”, un tezaur de carte românească de mai mult de 5000 de volume, plus colecții de reviste și ziare. A treia zi, când a ajuns la Ostrița-Mahala și a lăsat în sala de festivități a clubului de acolo ultimele cărți și piese de mobilă, a avut plăcuta surpriză să vadă dulapurile frumos aranjate și o parte din volume pe rafturi. Ieri, doamna Nandriș ne-a luat cu mașina din Cernăuți să mai punem împreună țara (de cărți) la cale. Are destule probleme cu primirea refugiaților și asigurarea lor cu lucrurile cele necesare, dar

cum să nu găsească timp și pentru averea noastră spirituală?! O doare sufletul pentru oamenii adăpostiți în comuna Mahala, i-am văzut lacrimi în ochi când povestea despre ei. Vorbește în fiecare zi, uneori ore întregi cu prieteni și oameni necunoscuți din orașele de dincolo de vama de la Siret, care se oferă să trimită ajutor umanitar pentru refugiați. În timpuri bune s-a înfrățit cu toată România și acum din toate părțile i se propune susținere. O doare sufletul și pentru valorile noastre spirituale, deși mulți spun că nu e momentul să ne îngrijim acum, că după acest groaznic război, dacă ne vor trebui, vom aduna și vom apăra tot ce ne-a mai rămas. Nu pot nega categoric dreptatea lor, dar cunosc exemple când oamenii au salvat cu prețul vieții cărți și opere de artă.

Intrând pentru prima dată în clubul de la Ostrița-Mahala și în sala bibliotecii administrate de Olga Zaidel, am înțeles de ce anume aici au fost primite cărțile din Cernăuți. Într-o cămeruță mai mică, pregătită pentru un mini-muzeu de artizanat și al meșteșugurilor populare, Olga a depozitat temporar cărțile deteriorate și vechi colecții de ziare. Cred că nicăieri în altă bibliotecă nu se păstrează colecții atât de vechi ale ziarului „Zorile Bucovinei” și alte publicații în limba română. Bibliotecara mi-a mărturisit că n-o lasă inima să le dea la maculatură. Le-a adunat de ani și ani, le mai păstrează cât poate. Cum să le arunce la foc? Ca să încălzească sala bibliotecii, caută și taie lemne soțul ei, Dumitru Zaidel, care e și șef de club. Așa și l-am găsit în amiaza acelei zile, printre pereții ridicați pentru un viitor centru de cultură. A pornit lucrările Elena Nandriș în ultimii ani de aflare în funcția de primar. Nu-i în firea ei să nu ducă lucrul început până la capăt, în fața acestuia, însă, chiar ea cedează. Oricum, conservând construcția Centrului, își va mobiliza consătenii la un lucru mai modest și mai ușor de a fi realizat. După sărbătorile Paștelui lucrătorii clubului vor începe reparația sălii bibliotecii, unde vor aranja și cele mai de valoare din cărțile aduse de la Cernăuți. Dacă ne gândim la câtă lume a invadat Cernăuțiul și la criza de spațiu locativ de care deja suferă orașul, vom face încă multe drumuri spre Cotenii să ne întâlnim cu cărțile din Biblioteca „Glasul Bucovinei”.

O duminică, cu copii și căței pe strada domnească

Ce se întâmplă în Cernăuțiul nostru? M-a întrebat cu privirea cățelul întâlnit pe podul de la Fântâna Turcească. E un cățel autohton, get-beget cernăuțean, l-am văzut pe aici și mai înainte de cutremurătoarea neliniște ce ne-a cuprins pe toți – oameni și necuvântătoare. Dacă s-ar fi luat după mine până la strada Domnească, Strada Mare a promenadei, ar fi înțeles și el ce se întâmplă. Ar fi întâlnit o mulțime de „confrați”, mari și mai mici, drept că nu singurei, ci frumos îngrijiți, scoși de stăpânii lor la plimbare. Nu i-ar fi cunoscut (pe oameni și căței), pentru că sunt veniți numai de câteva zile în orașul nostru. Se simte că nu sunt ai locului. O lume cu ochii la clădirile încremenite în istorie în după amiaza unei zile de duminică se plimba pașnic pe străzi, cu copilași de mână, în brațe și în cărucioare. Dar poate fi liniște, pot să se simtă în siguranță, ei, cei care au fugit de moarte, și noi care trăim aici, când la 250 kilometri armata rusă a bombardat aeroportul din Vinița?! Am făcut vreo 500 de pași prin această lume, care-mi inspiră nădejdea că la noi e bine, până la magazinul alimentar „Niva”. Nu ca să cumpăr ceva, ci să fac câteva poze pentru prietenii din România, care mă sună îngrijorați de situația noastră și veștile că aici la Cernăuți nu mai avem ce mânca. Rafturile sunt pline cu toate bunătățile, numai de ne-ar intra bucățica în gură.

Refugiați din estul Ucrainei vizitează Palatul Național al românilor

Îmbinând frumosul cu folosul, învățătoarea Irina Kolotilo de la școala nr.26 din cadrul Liceului nr. 10 din Cernăuți (cu studiere aprofundată a limbii franceze) a hotărât să le organizeze micilor ei elevi din clasa a III-a o excursie deosebită prin oraș. Mai ales, această plimbare printr-un oraș de la marginea țării care reprezintă o simbioză de culturi a fost binevenită ținând cont și de faptul că are în clasă copii din Harkiv, Kiev, Berdeansk, care nu cunosc specificul multinațional al ținutului nostru. Convinsă că copiii trebuie să cunoască istoria veridică a orașului, a decis să le țină pe viu o lecție despre policultura Cernăuțiului și valorile etniilor conlocuitoare. Învățătoarea a început de la Palatul Național al Românilor, unde micii vizitatori, însoțiți de părinți, s-au „întâlnit” cu Eminescu și Domnitorul Alexandru cel Bun, au luat cunoștință de manuscrisele Poetului, au admirat tablourile tânărului pictor Constantin Purici, s-au încadrat într-un joc didactic... O fetiță pasionată de muzică a exersat la pian. De la Palatul nostru, copiii au ținut calea spre Casa polonezilor, iar de acolo la cea germană și a evreilor. Vizita lor a fost de bun augur, după ei au mai intrat și alți vizitatori, strămutați la Cernăuți din estul Ucrainei.

SUMMARY

The war that broke out between the Russian Federation and Ukraine has definitely made the tragedy of the Romanians from the Bukovinian occupied territories, who had attempted to flee to Romania, risking their lives, so actual and alive. The author describes the dramatic destinies of some people, banned to return to their birthplace for life, yet finding their purpose and excelling in their motherland, Romania - the writers George L. Nimigeanu, Radu Mares, Emanuil Rei, the painter Constantin Flondor. Similarly, life stories of some ordinary people who lived all their lives in complete solitude with the constant hope to reunite with their families are being brought to the readers' attention. However a few had the luck of Florea Nandriș from Mahala, the brother of the martyr Anița Nandriș, who, in 1944, managed to return to his motherland and save his family, by placing his wife and kids in the middle of Romania before the second Soviet occupation. By reminiscing the refugees of the 1940-1941 and the 1944, the author draws a parallel similar to the troubles of the Ukrainians from the East and South of Ukraine, who are urged to flee the atrocities of the war. Mahala, at some point, has become a place where more than a thousand of people have been hosted because of losing their homes. The consequences of the migration of a large number of families to Cernăuți from the east of the country upon the local community, ready to host and assist the refugees are being reflected upon in the given article.

DREPT ÎNTRE POPOARE

Petru GRIOR*
Cernăuți

*În sat la noi aș vrea să am mormântul,
Sub paltinul bisericii de sus,
Să am la creștet soarele-n apus.
Doinească-mi apele Moldovei cântul
Și gârla morii plângă-mă-n apus...*
(Traian Popovici)

La 1 noiembrie 2005, Organizația Națiunilor Unite a adoptat Rezoluția nr. 60/7, conform căreia data de 27 ianuarie este considerată Zi internațională de comemorare a victimelor Holocaustului. Anume în această zi, în anul 1945, au fost eliberați deținuții lagărului nazist al morții, Aușviț, din Polonia. În perioada sa de existență, în acest lagăr au murit circa trei milioane de oameni, majoritatea fiind evrei. E necesar să menționăm faptul că în timpul celui de al Doilea Război Mondial au fost nimicite șase milioane de etnici de origine mozaică.

În Rezoluția adoptată de către Organizația Națiunilor Unite se menționează că Holocaustul, care se măsoară prin nimicirea unei treimi din populația evreiască și a unui imens număr de victime ale altor naționalități, trebuie să devină pentru toate popoarele o lecție de prevenire, fiindcă această mare tragedie demonstrează la ce poate duce ura, fanatismul, rasismul.

Un adevărat exemplu de adâncă stimă față de oamenii de altă etnie ne servește activitatea avocatului Traian Popovici. Viitorul primar al orașului de pe malul Prutului, „feciorul popii”, s-a născut în toamnă, făcându-și apariția în această frumoasă lume, când Carpații plini de legende, cu „munții lor bătrâni”, i-au „dat avântul”, la 17 octombrie 1892, în pitorescul sat Rușii Mănăstioarei, actualmente localitate în comuna Udești,

județul Suceava al României. Și-a petrecut copilăria de farmec plină într-un mediu rural, în mijlocul răzeșilor cu dragoste de biserică, de natură, de obiceiurile și datinile strămoșești. Iubindu-și neamul și Patria, în ziua izbucnirii Primul Război Mondial, s-a înrolat în rândurile Armatei Române, luptând pentru suveranitatea țării în perioada acestui mare incendiu mondial. Când a luat sfârșit cea dintâi conflagrație

* Petru Grior – director al Centrului de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți.

mondială, studentul-patriot reușește să-și termine studiile în cadrul Facultății de Drept a Universității din Cernăuți, obținând ulterior titlul de doctor în drept. În perioada interbelică s-a ocupat cu avocatura în vechea capitală a Bucovinei istorice. La 28 iunie 1940, când Armata Roșie „eliberatoare” și-a făcut apariția triumfală în frumosul oraș al lui Alexandru cel Bun, instaurând un regim crunt de teroare bolșevică, avocatul Traian Popovici apucă drumul refugiului, stabilindu-se în municipiul București. Va reveni la Cernăuți la începutul lunii iulie 1941, fiind trimis în Bucovina ca „prim-ajutor de primar”. Pe data de 1 august același an, colonelul Alexandru Rioșanu, pe atunci Guvernator al Provinciei Bucovina, îl numește pe doctorul Traian Popovici în funcția de Primar al Cernăuțiului. Despre acest eveniment va menționa: „Cu ziua de 1 august începe zbuciumul meu în scaunul de răspundere ce l-am deținut, pe care nu l-am solicitat și în care am fost aruncat de împrejurări”.

Pe data de 11 august 1941, noului primar i se aduce la cunoștință că Primăria municipiului Cernăuți este obligată să înceapă procesul de evacuare a evreilor peste Nistru și de organizare a unui ghetou provizoriu. El, ca un bun român și mare patriot, educat în spiritul valorilor creștin-ortodoxe, a intervenit ferm în favoarea evreilor, fiind conștient de dimensiunile tragediei care li se pregătea de către autoritățile militare. Primarul a primit ordin din partea Guvernământului Provinciei Bucovina de a prezenta un proiect de organizare a ghetoului, unde trebuiau să fie introduși circa 49.000 evrei din oraș. Referitor la acest fapt, Traian Popovici va scrie mai târziu: „Câteva zile după instalarea mea ca primar, am avut ocazia să vorbesc într-o audiență de lucru cu guvernatorul Rioșanu asupra problemelor evreiești. Decedatul guvernator îmi cerea să procedez la delimitarea unui cartier de oraș căruia voia să-i dea destinație de ghetou. I-am expus punctul meu de vedere net și i-am arătat enormitatea acestei măsuri medievale, raportată la gradul de cultură a evreimii cernăuțene, i-am arătat că din punct de vedere tehnic nu pot admite aspectul degradant al închiderii unei părți din oraș în baricade de sârmă ghimpată și în îngrădituri de scândură. Cernăuții cu alura lui de oraș occidental refuzând sub aspect edilitar o astfel de pângărire a esteticului său”.

În cartea *Dilemele conviețuirii: evreii în Bucovina (1774 – 1947)*, profesorul Daniel Hrenciuc, autorul lucrării, menționează: „Popovici a protestat în fața acestei ordonanțe, argumentând cu faptul că viața economică din Cernăuți ar fi fost paralizată fără aportul evreilor”.

Guvernatorul Alexandru Rioșanu a decedat și în fruntea Provinciei Bucovina este numit generalul Corneliu Calotescu, care n-a acceptat poziția primarului și, la 10 octombrie 1941, a emis „Ordinele pentru înființarea ghetoului Cernăuți, pentru confiscarea averilor și pentru deportarea peste Nistru”. Ghetoul începea de la Piața Dacia (azi Piața Filarmoniceii), cobora pe fosta stradă Eminescu (azi redenumită în Arkadi Jukovski), ajungea până la strada Sf. Treime (azi Bogdan Hmelnițki), mergea în jos pe această stradă până la strada C. Brătianu (în prezent Strada Gării), trecea pe strada Prutului, pe lângă linia ferată ajungea la strada Vireanu (actualmente strada Uzbecă), pornea spre strada Elena Doamna (azi Berdicev), urca pe strada Ștefan Tomșa (Lubenska), pe lângă Cimitirul Evreiesc pornea spre strada Romană (Ruska), lângă pod o lua pe strada Petru Rareș (azi Bukovinska), până la strada Maramureșului (în prezent Oljici), ocupa strada Războieni (Lukian Kobîlița) și strada Vorobchevici (Dobreanski), cobora pe strada Mareșalul Fochi (în prezent N. Iaremciuk) spre strada Generalul Averescu (Sagaidacinii) până la strada Sf. Nicolae (Sadovski), mergea pe

strada General Mircescu (Șeptițki) și pe strada Turcească, urca pe strada General Prezan (azi atrada Școlii), traversa strada Regele Ferdinand (Holovna), de la Biserica catolică pornea pe strada Hurmuzachi (Zankovețka) și ajungea la Piața Dacia, de unde a pornit. Se poate menționa că ghetoul cernăuțean ocupa partea centrală a orașului, cu clădiri istorice, unde locuiau și numeroși cernăuțeni de origine mozaică. A doua zi, a început mutarea evreilor în ghetou și deportarea lor peste Nistru. Primarul Traian Popovici înaintea demersuri către București, cerând exceptarea evreilor cernăuțeni de la deportarea în Transnistria. În urma acestor demersuri, conducerea României de atunci a acceptat să fie eliberați de la deportare numeroși evrei din oraș. La 15 octombrie 1941, s-au întocmit listele nominale ale evreilor care trebuiau să rămână în Cernăuți, primind „buletine speciale”. În liste au intrat 19.689 de persoane, care au obținut aceste buletine. Astfel, datorită intervenției lui Traian Popovici, au fost salvați de la deportare circa 20.000 de evrei. Spre Transnistria au apucat drumul 28.391 de oameni.

În 1946, când fostul primar al orașului Cernăuți a închis ochii pentru totdeauna, foarte mulți evrei au participat la funeraliile sale, fiindcă românul Traian Popovici a rămas pentru ei Omul care a demonstrat lumii întregi cum trebuie să te porți cu aproapele în condițiile grele ale vieții. La 2 ianuarie 1969, Traian Popovici a fost distins post mortem cu Medalia celor drepti din partea „Comisiei pentru cei drepti” de pe lângă Institutul comemorativ al martirilor și eroilor Yad Yashem.

Cred că în această viitoare și zbuciumată toamnă, care ne bate la ușă, cu frunza sângerândă a codrilor de aramă, când se vor împlini 130 de ani de la nașterea fostului Primar al orașului Cernăuți, în vechea și frumoasa capitală a Bucovinei istorice, cu edificii ce urcă în slava cerului puterea gândirii umane, va apărea strada „Traian Popovici”, cinstind astfel „un dor” al său, înfiripat în tinerețe, un dor al vrednicului nostru înaintaș. Osemintele patriotului român își dorm somnul veșnic în satul Colacu din Fundu Moldovei, „Sub paltinul bisericii de sus”, dar bunul lui suflet e prezent în municipiul, care „Și-a zămislit în mine versul, cântul”.

SUMMARY

The name of Traian Popovici is truly considered the most notorious among the righteous people of Ukraine, Romania and the Republic of Moldova. The former mayor of the city of Cernăuți has been recognized for the salvation of circa 20.000 Bukovinian Jews from the deportation.

On the 10th of October 1941, the Jewish deportations to Transnistria under the order of Ion Antonescu took place in Cernăuți. Up until the middle of November 1941, cca 28000 of the city Jewish population had been deported and the vast majority perished in Transnistria.

Traian Popovici put together some lists with 20.000 persons, excluded from the deportation. In the spring of 1942, he had been dismissed from his function and recalled to Bucharest, the cause being the above action of emission of exception lists for the Jews, who were meant to be deported.

CULTUL MEMORIEI CA STARE DE SPIRIT; REPREZENTĂRI CONTEMPORANE ȘI AMINTIRI TÂRZII (STUDIU DE CAZ: DESTINUL ROMÂNILOR DIN NORDUL BUCOVINEI)

Alexandrina CERNOV*
Cernăuți

Memoria, ca definiție, este efortul conștient al unei colectivități de a păstra trecutul real sau imaginar. Memoria colectivă păstrează amintirea unor evenimente trăite direct sau transmise prin diferite mijloace generațiilor viitoare, membrilor familiei sau altor persoane care le înregistrează (reporteri, scriitori sau lideri de generație) – amintiri individuale ale celor care au fost martori sau participanți ai unei perioade istorice. Memoria colectivă este reflectată fizic prin monumente, statui, muzee sau alte reprezentări ale trecutului.

În satele din nordul Bucovinei româniei, în dorința de a transmite generațiilor tinere experiența trăită, când nordul Bucovinei a intrat în componența URSS-ului, construiesc astăzi monumene cu numele sătenilor căzuți în război, deportați, persecutați și uciși în închisorile NKVD-iste. Se organizează muzee în care este reconstituită istoria satului natal. Se scriu monografii ale satelor. La Mănăstirea Putna a fost inaugurat portalul *Golgota neamului* dedicat evenimentelor tragice de la Fântâna Albă de la 1 aprilie 1941.

Există și o memorie morală. Aplicarea conceptului de memorie demonstrează discrepanțe vizibile dintre memoria colectivă a comunității românești din nordul Bucovinei și documentele oficiale sau presa care deservește interese politice și procesele istorice, interpretate neunivoc într-o „povestire” alternativă sau „adevăruri” oficiale consemnate în istorii, considerate corecte din punct de vedere politic, impuse, care în caz de negare a acestora, persoanele respective sunt chiar urmărite penal.

Un exemplu de interpretare a faptelor istorice sunt cele trei istorii ale Bucovinei, scrise din punctul de vedere al celor trei naționalități trăitoare în Bucovina, română, germană și ucraineană. Astfel, cercetătoarea germană de origine evreiască, Mariana Haustlanter, în studiul său consacrat Bucovinei, *Istoria Bucovinei din prima jumătate a secolului al XX-lea: punctul de vedere german, evreiesc și românesc*, editată la Munchen, supune unei analize tendențioase lucrările istoricilor germani, evrei

* Alexandrina Cernov s-a născut la 24 noiembrie 1943 în orașul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității Naționale „Iuri Fedkovyci” din Cernăuți (1966). A susținut teza de doctorat în 1989 la Chișinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți (1971–2002). A publicat studii și articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii și poeziei comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale școlare de limba și literatura română pentru școlile românești din Ucraina. Este redactor-șef la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator și director al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuți (1995), membru fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, vicepreședinte (1989) și președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1990-1994).

și români despre Bucovina, insistând că în Bucovina românii i-au românizat pe germani, evrei și ucraineni. Lucrarea nu a fost sesizată de istoricii români și nu a fost tradusă în limba română, dar primită cu entuziasm de către istoricii ucraineni, mai ales capitolele cu tentă antiromânească. Autoarea a început să fie tot mai frecvent invitată la conferințele facultății de istorie din Cernăuți. Ea susține: „În ziua de astăzi, Ucraina și România au reglat problema hotarelor. Datorită alegerii de către România a vectorului de aderare la structurile euro-atlantice, în anul 1997, a fost semnat un acord bilateral dintre Ucraina și România (președintele României – Emil Constantinescu).

În fine, vreau să spun că istoricii scriau despre Bucovina din poziții „etnocentrice”. Au fost analizate doar acele evenimente, care au fost importante pentru poporul lor. Eu nu sunt de acord cu opinia lui Grigorovița, care consideră că un dialog cu neromânii va avea loc doar atunci când aceștia vor recunoaște Bucovina ca „pământ românesc”. În spatele multor discuții și dezabateri istorice se ascunde o întrebare, și anume, cum au putut popoarele și etniile ce-au populat Bucovina să fie pașnice și să nu creeze nici o problemă etno-națională? Pe de altă parte, colaborarea dintre instituțiile științifice din Germania, Ucraina și România a diminuat tendințele etnocentrice amintite. Luând în considerație faptul că ucrainenii se ocupă de istoria nemților și evreilor, iar nemții de istoria românilor și evreilor, ajungem la concluzia că în viitorul apropiat va fi creată o imagine istorică obiectivă despre Bucovina”.

Printre perspectivele de cercetare pe care le propune Mariana Hauslanter cităm următoarele:

„1. Eu consider că un interes deosebit reprezintă conferințele organizate în ultimii ani, deoarece unii germaniști de mai mult timp se ocupă de istoria Bucovinei. Vreau să amintesc despre ultima conferință, care a avut loc în anul 2006. La această conferință au participat câțiva colegi ucraineni. Cartea *Orașul Cernăuți de lângă Sadagura* este un exemplu clar al rezultatelor apărute în urma colaborării istoricilor locali cu germaniștii. În afară de aceasta, în Universitatea din Portsmouth, un grup de istorici cercetează presa evreiască. Marcus Vincler a cercetat presa cernăuțeană din anii 1918-1923 și a susținut teza de doctorat. La Iași, profesorul Corbea-Goiși cercetează presa evreiască din Bucovina. N-ar fi rău ca Institutul din Cernăuți să înceapă o serie de cercetări a presei, care apărea în limba ucraineană. Pot fi organizate și diferite conferințe istorice”.

Menționăm că la aceste conferințe nu erau invitați și istorici români, punctul lor de vedere nu-i interesau pe ucraineni și nemți. După conferința din 1996 care a fost organizată de cele trei instituții: Institutul Bucovina din Augsburg, Institutul Academiei Române Bucovina din Rădăuți și Institutul de Cercetări Bucovinene din Cernăuți la care din partea română au participat importanți istorici: academicienii Cornelia Bodea, Vladimir Trebici, Radu Grigorovici și profesorul sucevean Mihai Iacobescu, care au demolat afirmațiile tendențioase ale istoricilor ucraineni din Cernăuți care insistau asupra ideii de Bucovina – „pământ ucrainean” și a activităților proucrainene din secolul al XIX-lea. Ca urmare a eșecului vizibil al istoricilor ucraineni, care nu au putut prezenta și argumentele documentare ale afirmațiilor lor, ei refuză categoric până astăzi să participe la conferințele anuale ale Institutului Bucovina din Rădăuți. Ei nu au argumente pentru a riposta istoricilor români. Câțiva ani mai târziu a apărut cartea *Istoria Bucovinei* semnată de Mihai Iacobescu, revistele: „Codrii Cosminului” (Universitatea din Suceava), „Analele Bucovinei” (Institutul Bucovina, Rădăuți),

„Țara Fagilor” (Cernăuți), „Glasul Bucovinei” (București – Cernăuți, ICR), cărțile istoricului cernăuțean Ilie Luceac *Familia Hurmuzaki. Între ideal și realizare (o istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, editura Alexandru cel Bun, Cernăuți și Augusta, Timișoara, Cernăuți, 2000) și *Eudoxiu Hurmuzaki*, editura Alexandru cel Bun, Cernăuți, 2015, cartea *Eudoxiu Hurmuzaki*, semnată de Dumitru Covalciuc care a apărut la Editura Centrului de Cultură Românească „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți. Nu vom insista asupra cărților scrise de istoricii de la Facultatea de istorie și științe politice a universității cernăuțene menționând doar tendința lor de a prezenta Bucovina ca străbun teritoriu ucrainean și ignorând cercetările efectuate de istoricii români. Astăzi, la Cernăuți se scriu două istorii paralele ale Bucovinei, cea a ucrainenilor și cea a românilor. Oficialitățile ucrainene, presa de limba ucraineană prezintă perioada interbelică ca ocupație românească.

În punctul doi doamna Hauslanter recomandă:

„2. Actele istorice oficiale pot fi completate și verificate, folosind interogarea martorilor evenimentelor. Eu personal am avut ocazia să dirijez două proiecte de cercetare, care au fost realizate de către studenți. Primul proiect a fost interogarea a circa 20 de evrei, care locuiau în orașul Cernăuți în perioada interbelică. Rezultatele proiectului de cercetare au fost publicate în presă. La momentul de față, participanții unui alt proiect organizează o interogare a nemților din Bucovina. Rezultatele interogărilor vor fi publicate în revista Institutului din München. Institutul de istorie contemporană din București, în colaborare cu alte instituții științifice, a organizat un sondaj de opinie și a interogat evreii din România. În anul 2004, a apărut o carte despre rezultatele sondajului amintit. Ar fi bine de interogat nemții care au fost deportați din Bucovina.

3. Eu consider că o perspectivă istorică aparte, susține autoarea, reprezintă compararea regiunilor. Eu, de exemplu, am înțeles particularitățile istorice ale Bucovinei doar după ce am scris o lucrare despre Basarabia. Ambele regiuni, până în anul 1928, erau dominate de un regim politic similar. Partidul social-democrat, însă, n-a putut să existe pe teritoriul Basarabiei. În Bucovina, social-democrații erau foarte influenți. Începând cu anul 1907, social-democrații activau în structurile parlamentare. Istoria regională este specifică. Aici relațiile interetnice sunt mai ușor de cercetat. De exemplu, pot fi cercetate relațiile dintre ucraineni (Volodymyr Zalozețki), pe de o parte, și români, evrei, nemți, pe de alta. Dacă această colaborare va avea loc, atunci noi vom raționaliza sensul adevărat al noțiunii de „homo bucovinensis” și vom înțelege de ce această noțiune este criticată de către naționaliști, inclusiv și de către Ion Nistor”. (traducerea din limba germană a fragmentelor citate a fost efectuată de către dr. Rodica Marghidan Grigorovici și se află în manuscris).

Am insistat asupra acestei lucrări pentru a arăta un model de „istorie” care ignoră documentele de arhivă, chiar a unor cărți ale istoricilor austrieci din Cernăuți precum Kaindl care a încercat să scrie o istorie a orașului Cernăuți. Sunt destule exemple care dovedesc tendențiozitatea prezentării evenimentului istoric subordonat intereselor etniilor sau intereselor politice de stat.

S-a demonstrat că un dialog productiv între cele trei instituții științifice nu a existat niciodată, nu este posibil.

Inginerul Filip Țopa, bucovinean, descendent dintr-o dinastie a Țopenilor, a scris o importantă carte de memorii *Povestea Bucovinei* în care redă fragmente din istoria

Bucovinei și amintirile sale de copil al unui funcționar al căilor ferate din Cernăuți din Primul Război Mondial și amintirile despre cel de al Doilea Război Mondial la care a participat deja în calitate de ofițer în armata română. Familia sa, cu mari pierderi morale și fizice, a supraviețuit refugiiilor din ambele războaie. Manuscrisul, scris de mână cu o caligrafie exemplară, l-am primit de la fiica sa, Nidia Țopa, din București, medic cardiolog.

Manuscrisul cuprinde și aprecieri din partea unor istorici și scriitori: „Istoria nu le poate consemna pe toate. Ea vede evenimentele în mare. Microistoria, în schimb, reține amănuntele aparținând unor zone geografice restrânse, unor grupuri de oameni, scăpate din evidența comunității. Ele nu sunt neglijabile. Contribuie la completarea vieții unui popor, la înțelegerea mai adâncă a zbuciumului și dificultăților surmontate de aceasta”... „Pentru că Bucovina a avut parte de un destin vitreg frământările interne pe care le-a trăit n-au ajuns decât fragmentar la conștiința publică. Microistoria acestui colț minunat de țară mai păstrează încă tăceri nedeazăluite”. (Din scrisoarea profesorului dr. Cantemir Traian din 20.V. 1985, inclusă în *Povestea Bucovinei* de Filip Țopa, manuscris publicat în „Glasul Bucovinei” începând cu anul 2012).

Diferența dintre istorie și memorie este vizibilă. În timp ce istoria, istoriile sunt scrise și rescrise se reevaluează evenimentele vechi și noi, politizându-le și supunându-le intereselor unor regimuri (în Bucovina cel austriac, sovietic și ucrainean), memoria este asumată de către reprezentanții unui popor, asociată cu scopuri publice. Impunerea unei istorii falsificate este tipică pentru regimurile totalitariste. Instituțiile statului scriu scenariu ale memoriei falsificând adevărul istoric. Un astfel de scenariu a fost folosit de autoritățile sovietice pentru școlile din Bucovina. La orele de „patriotism” se practicau întâlniri cu veteranii de război, ruși sau ucraineni, care povesteau despre participarea lor în războiul de eliberare a ținutului natal de sub ocupația României burghezo-moșierești, se organizau excursii în locurile memorabile. Dar erau și alte memorii – cele ale bunicilor și părinților, sau cele trăite personal, povestite în șoptă și doar în familie. Sunt memorii care nu erau folosite în manualele de istorie, au fost trecute cu vederea și șterse din istorie, chiar în manualele de istorie din România.

Popoarele își păstrează însă dreptul la restabilirea memoriei istorice în favoarea victimelor comunității, având drept scop nerepetarea actelor de sacrificiu, acceptarea publică a adevărului, restaurarea demnității victimelor. Cu acest scop la Facultatea de Istorie și Filozofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, de exemplu, a fost organizată conferința *Memoria colectivă a Marelui Război*, moderatorii prof. univ. Nicolae Bocșan, dr. Mircea Gheorghe Abrudan, drd. Mihai Octavian Groza. Au fost prezentate memoriile preoților, memorii de familie, jurnale, memoriile elitelor românești, caiete de pe front. În concluzie s-a menționat că memoria ne oferă posibilitatea de a primi sugestii și aprecieri critice care ne vor ajuta la încadrarea cât mai exactă a documentelor în spațiul istoriografic și în contextul epocii.

Aceleași calități de reconstruire a adevărului istoric le au și volumele editate de Mănăstirea Putna în colecția *Destin Bucovinean*¹, monografiile satelor scrise de profesorii din nordul Bucovinei, articolele și cărțile ziariștilor și a scriitorilor cernăuțeni, reevaluarea folclorului, memoriile unor personalități: *Memoriile* lui Sextil Pușcariu despre Primul Război Mondial și Unirea Bucovinei cu țara, *Satul nostru Mahala din Bucovina* memoriile lui Ionică Nandriș, fratele Aniței Nandriș. Ceea ce este deosebit de valoros în acest volum sunt scrisorile celor deportați din Mahala în Siberia, pe care autorul le-a adunat de la rudele lor refugiate în România. Memoria

vie a unor oameni care le-au transmis copiilor cu grijă și cu frica de a nu fi persecutați. Astăzi majoritatea s-au călătorit în lumea celor drepți.

Destinul românilor din nordul Bucovinei, aflate în prezent în componența Ucrainei, nu a fost cercetat o lungă perioadă de timp. Prima generație de după al Doilea Război Mondial, numită oficial în Ucraina „copiii războiului”, având și unele beneficii materiale, a fost instruită în școlile sovietice învățând din manualele de istorie politizate, au aflat că nordul Bucovinei, încadrat pe data de 7 august 1940, prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem, în regiunea Cernăuți, alături de ținutul Herța, nordul Basarabiei și o parte din județul Hotin, formând regiunea Cernăuți care, conform afirmațiilor oficiale, „a fost eliberată de glorioasa armată sovietică de sub ocupația României burghezo-moșierești”. Este generația care astăzi restituie comunității memoriile părinților.

Cea de a doua generație, cea a nepoților, cunoaște adevărata istorie memorialistică din ziare și cărți, dar și din manifestările comunității românești din Bucovina: se inaugurează la Cernăuți Societatea pentru Cultura Română din regiunea Cernăuți (20 mai 1989), societatea Golgota (1991), care se confruntă cu noi restricții și probleme dar care nu se mai resimt tot atât de acut.

Legea funcționării limbii ucrainene introdusă de ex-preșdintele Petro Poroșenko, prin care se preconizează trecerea treptată la limba ucraineană de predare în școlile românești, problemele bisericilor din Ucraina etc. sunt procese care continuă și astăzi.

Academicianul Radu Grigorovici, într-o comunicare prezentată la Suceava, la sesiunea omagială *75 de ani de la unirea Bucovinei cu România*, face o analogie între felul în care Austria rezolva problema asimilării populației băștinașe și căile de urmat ale cuceritorilor recomandate de Niccolo Machiaveli, care „cu cinismul și claritatea sa proverbială”, le-a formulat în opera sa *Principele* încă la începutul secolului al XVI-lea. Acad. Radu Grigorovici constată că în Bucovina „accesul la școlarizarea medie și superioară era condiționat de cunoașterea, cât de cât, a limbii germane. Ea înlocuise cu timpul latina din învățământul mediu și devenise unica limbă de predare la Universitate, chiar și la Facultatea de Teologie, deși nu existau și nu există germani ortodocși.

Tendențele iluministe obligau guvernul Austriei și al Țării Bucovina, devenită autohtonă, să introducă în școlile medii catedre de limba română și ucraineană. Prin grija unor patrioți ardeleni, ca profesorul Aron Pumnul, a unor mitropoliți, foști elevi sau profesori la Gimnaziul românesc de stat nr. 3 și a unor boieri de înaltă ținută intelectuală și politică, germana nu reușește să deplaseze nicidecum limbile naționale, în particular româna, deși devenise într-adevăr „lingua franca” a Bucovinei”².

Făcând o punte peste cele două secole care au trecut, românii din nordul Bucovinei trec prin aceleași experiențe, îndeosebi în aplicarea principiilor machiavelice de asimilare a popoarelor cucerite. Astăzi, în regiunea Cernăuți, an de an, școlile românești din satele cu o populație preponderent românească sunt transformate treptat în școli mixte româno-ucrainene.

Analizele ultimului recensământ din Ucraina, au arătat, de exemplu, că în satele din regiunea Odesa, unde acest proces a început încă în perioada sovietică într-un timp scurt, doar de 11 ani, cât durează învățământul mediu, școala mixtă a devenit monolingvă, ucraineană sau rusă, în dependență de limba de stat, iar absolvenții ei, în majoritatea cazurilor, și-au declarat naționalitatea după limba școlii³. Tinerii din cea de doua generație, au plecat în România la studii și nu se mai întorc acasă.

Motivul principal este nerecunoșterea oficială a diplomelor românești în Ucraina. Alții pleacă la câștig în străinătate: Grecia, Germania, Anglia, Italia, Spania, SUA. Astăzi mulți bărbați cu vârsta între 18 și 60 de ani fug de războiul ruso-ucrainean, evitând să se înroleze în armata ucraineană. Sunt însoțiți și de familiile lor. Mulți tineri români luptă în Donbas. Mulți se întorc acasă în sicrie. Culegem cu toții roadele necunoașterii istoriei și chiar a geografiei Ucrainei. Iar rușii aplică în acest război nu doar armele ucigătoare ale scolului XXI, ei folosesc și arme morale: dezinformarea și amenințarea, provocarea foametei, care este și ea o armă care ucide, dau foc holdurilor de grâu în spic, incendiază depozitele de alimente, amenință chiar cu înfometarea Europei și a Africii, jefuiesc, ucid oameni pașnici, șterg de pe fața pământului orașe... Are loc deportarea ucrainenilor din teritoriile ocupate în Rusia, uciderea prizonierilor ucraineni, deportarea cu forța a copiilor în Rusia. Orice distrugere pentru ei devine o armă. Aceleași metode aplicate în 1940, 1945-1947.

Am constatat din diferite discuții cu cei refugiați din teritoriile de est ale Ucrainei, ruși și ucraineni, majoritatea femei și copii, că ei nu știu ce înseamnă Bucovina și se miră de unde s-au luat aici românii. Românii, popor greu încercat de istorie, îi ajută și îi compătimește chiar în cazurile când sunt jigniți. Ce va rămâne în memoria generațiilor viitoare? Ce vor cunoaște ei din istoria zbuciumată a românilor din Bucovina?

În Arhivele statului din Suceava și Rădăuți sunt înregistrate mărturiile românilor, dar și a unor polonezi și ucraineni, care au trecut începând cu toamna anului 1940 în mod fraudulos frontiera cu URSS, în grup sau individual, nemaiputând îndura măsurile coercitive ale regimului sovietic, mai ales în privința impunerii taxelor la care sunt obligați agricultorii români, apoi vexațiunile de ordin moral și material, la care sunt expuși slujitorii altarului cari de asemenea sunt impuși la dări exorbitante (pentru 6 luni, preotul din Comuna Suceveni a fost impus la o taxă de 3.000 de ruble), au hotărât încă din cursul lunilor august-septembrie a.c. să organizeze în cel mai mare secret trecerea în masă a frontierei în teritoriul românesc. Tinerii care au reușit să treacă frontiera, studenți și elevi, declarau că nu au dorit să fie încorporați în armata sovietică sau să fie trimiși la minele de cărbune din Donbas sau alte locuri mai îndepărtate.

Starea de spirit a românilor nord-bucovineni care au supraviețuit masacrelor, închisorilor sovietice, deportărilor, foametei, martorii primilor ani de ocupație sovietică (1940, 1945-1947), a fost frica – pentru copiii lor, pentru viitorul lor. Și copiii, din prima și a doua generație, au tăcut, chiar dacă au cunoscut adevărul din „poveștile” părinților și bunecilor și au păstrat în memorie trecutul lor sângeros. Tot de la ei au învățat despre eroii neamului, au învățat poezii ce nu erau incluse în manualele de literatură, iar profesorii români din prima generație lipseau, fiind refugiați sau deportați. Au fost înlocuiți cu profesori evrei sau ucraineni care cunoșteau limba română (numită moldovanească), servili puterii sovietice. De la ei învățau și istoria Moldovei sovietice, de fapt a Basarbiei.

În școlile din Ucraina nu este predată nici astăzi istoria românilor. Doar în perioada sovietică se predă un curs de istorie a Republicii Moldova, de fapt a Basarbiei, cu licențele de vigoare. La noi, la Catedra de Filologie Română, istoria Basarbiei a fost predată de un lector evreu care cunoștea bine limba română și îi susținea de fapt pe studenții români. După plecarea lui în Israel și acest curs a fost suspendat. La Facultatea de Istorie din Cernăuți nu este un curs de istorie a României

cu toate că la această facultate studiază mulți studenți români. Mărturiile și amintirile românilor nord-bucovineni sunt diferite de istoriile oficiale scrise în baza unor materiale din arhiva sovietică, care interpretează starea de spirit a românilor ca fiind una ostilă puterii sovietice, fiind etichetați ca dușmani ai poporului.

Din materialele păstrate în Arhiva de Stat Cernăuți, dosarele intitulate *Despre sarea de spirit a populației românești din unele sate din raioanele de graniță*⁴ aflăm amănunte despre politica și teroarea instaurată în special în localitățile cu populație românească, îndeosebi în ținutul Herței, parte a județului Dorohoi din vechiul regat. Scrise de pe poziția oficială a puterii sovietice, nou instaurate, care impuseseră prin teroare, fizică și morală, cu forța un nou mod de viață, aceste pagini ne povestesc, de fapt, despre suferințele prin care au trecut românii nord-bucovineni care și-a păstrat memoria. Este vizibilă însă discrepanța dintre memoriile martorilor și aprecierile din documentul sovietic.

Citim, de exemplu, în dosarul *Dispoziția biroului Comitetului Regional al Partidului Comunist (bolșevic) din Cernăuți, Ucraina din 18 noiembrie 1940*: „1. Să însărcineze Departamentul de propagandă al Comitetului Regional al Partidului Comunist (bolșevic) din Cernăuți al Ucrainei să selecteze suplimentar până la 50 de bărbați dintre activiștii locali, care cunosc limba română, cu care să organizeze brigăzi, care să fie trimise prin sate pentru a lămuri populația locală de naționalitate română politica partidului, în fruntea căroră să fie puși comuniști responsabili din numărul activului regional de partid. 2. Să-i însărcineze pe secretarii Comitetelor locale și raionale ale Comitetului Regional al Partidului Comunist (bolșevic) din Cernăuți, Ucraina să intensifice munca de agitație a populației, să explice corect politica partidului bolșevic în problema națională” (13 decembrie 1940).

În raportul secretarului Comitetului Regional al Partidului Comunist (bolșevic) din Cernăuți, Ucraina către Kiev se menționa printre altele: „În acest raion (Herța) lucrează în calitate de președinți ai sovietelor satești și secretari activiști ucraineni care cunosc limba română”. Această politică de numire a cadrelor continuă și astăzi. De exemplu, la Arhivele Statului din Cernăuți au fost organizate cursuri de limba română pentru angajații ucraineni cu toate că în regiune sunt suficienți români care ar fi putut ocupa aceste posturi.

În același raport: „Concomitent cu scopul de a îmbunătăți situația la graniță, Comitetul regional consideră ca fiind necesare: a) Să se efectueze evacuarea populației din zonele aflate de până la 800 de metri depărtare de graniță, b) să se evacueze la 7,5 km față de graniță foștii membri ai partidelor contra-revoluționare și a chiaburilor”, obiective care din fericire nu au fost realizate din cauza evenimentelor de pe front. Au provocat însă treceri frauduloase ale graniței individual sau în grup.

Cercetând arhivele statului din Suceava și Rădăuți citim rapoarte ale interogatoriilor luate de la românii din nordul Bucovinei care au reușit să treacă fraudulos frontiera. Ei au declarat că nu voiau să fie evacuați din zona de frontieră (Prefectura județului Rădăuți, informație din 12 ianuarie 1940). Doi polonezi care au trecut fraudulos din URSS în România în dreptul localității Gura Putilei urmau să fie încorporați în armata rusă, iar ei nu voiau să facă serviciul militar în cadrul armatei ruse, au declarat că au fost persecutați de armata roșie și că nimeni nu se îngrijește de soarta lor. Pe data de 30 martie 1940 au trecut fraudulos frontiera doi studenți polonezi de la Politehnica din Lwow, care aveau asupra lor o hartă rusească recentă cu teritoriile poloneze ocupate de URSS, hartă în care era înglobată și Basarabia și nordul Bucovinei.

În arhivele Prefecturii județului Rădăuți se află și alte rapoarte din 1940 în care sunt expuse treceri frauduloase ale frontierei, deja după masacrul de la Fântâna Albă. Sunt doar câteva exemple.

Este vizibilă discrepanța dintre memoriile și amintirile matorilor oculari ai evenimentelor care au avut loc, și documentele sovietice de arhivă, manualele de istorie și afirmațiile falsificate de către autori ucraineni.

Au fost și câțiva profesori, foarte puțini, care absolviseră Colegiul Pedagogic din Iași sau Institutul Pedagogic din Bălți. Printre ei, profesorul de limba română din Boian Vasile Bizovi, poetul Vasile Levițchi. Cunoștințele lor de literatura română erau transmise cu mare grijă doar elevilor și studenților în care aveau încredere, de frică pentru viața lor, pentru carieră, pentru viitorul copiilor.

Astăzi, în școlile românești din Ucraina a fost exclusă literatura română, predându-se un curs integrat de literatură (română și universală), doar 2 ore pe săptămână. A devenit periculoasă și literatura română prin care puteau fi transmise și evenimente istorice.

Considerăm că prin această disciplină se încalcă drepturile copiilor români la cunoștințe egale cu semenii lor ucraineni care au un curs de literatură universală cu un volum mult mai mare de cunoștințe. Ex-președintele Petro Poroșenko, autorul acestor legi discriminatorii, nu s-a prea deranjat să cunoască și să respecte legile europene referitoare la minorități. Chiar acum câteva săptămâni, în plin război, a declarat că susține biserica autocefală ucraineană în care *enoriașii se roagă în limba ucraineană*, uitând că românii sunt și ei creștini și au dreptul la limba maternă în biserică.

Astăzi țările membre ale Uniunii Europene, cu scopul de a susține Ucraina în aceste momente grele ale istoriei, ar putea accelera primirea ei în Uniune. Este clar că ceea ce se întâmplă în ultima vreme în războiul ruso-ucrainean nu este doar o tragedie a poporului ucrainean, ci o amenințare a securității tuturor țărilor europene, responsabile de acest conflict. Suferă milioane de oameni. Provocările Federației Ruse nu se vor opri.

Ucraina promite să îndeplinească condițiile de aderare la UE până la sfârșitul anului 2022. În acest context comunitatea românilor din Cernăuți a atras atenția îndeosebi asupra *Proiectului de lege* dedicat minorităților naționale care a fost aprobat în prima lectură de către Rada Supremă în decembrie 2022. Urmează discuțiile. Prevederile introduse în *Legea pentru minorități* sunt pe lista cerințelor UE pentru aderare. În *Nota explicativă* se menționează „că scopul *Legii* este de a desăvârși și a realiza drepturile și libertățile persoanelor care aparțin minorităților naționale” (nu și comunităților respective ceea ce are altă semnificație și ridică multe semne de întrebare). Se preconizează, printre altele „asigurarea autoidentității, folosirea limbii minorității (a comunităților), dreptul la învățământ, la participarea la viața politică, economică, la drepturile sociale și viața culturală” (informația, postată pe rețelele de socializare îi aparține lui Ivan Nosaliski, care este responsabil de corectitudinea ei).

Ca de obicei asistăm la formulări ambigue și generale care i-au afectat pe români în decursul multor decenii. De exemplu, ar trebuie să fie formulată clar, fără generalități confuze sintagma referitoare la limbă și învățământ: cele două obiective să nu fie despărțite prin virgulă „dreptul la folosirea limbii materne, la învățământ...” atenționând că virgula dă posibilitatea de a manevra pe viitor prin tot felul de „note și recomandări” ticluite de către autoritățile centrale și locale, mai mult sau mai puțin binevoitoare. Prin astfel de experiențe comunitatea românilor din Ucraina a mai trecut.

Sperăm că acest proiect de lege va fi discutat și cu reprezentanții minorităților naționale din Ucraina. Comunitatea românilor din Ucraina așteaptă și speră la o rezolvare pozitivă a demersurilor ei, care au fost înaintate în timp, dar rămase până astăzi fără rezolvare.

Ziua de 1 aprilie 2011 a fost declarată prin lege „Ziua Națională de Cinstire a Memoriei Românilor – victime ale masacrelor de la Fântâna Albă și alte zone, ale deportărilor, ale foametei și altor forme de represiune organizate de regimul totalitar sovietic în ținutul Herței, nordul Bucovinei și întreaga Basarabie”.

Manualele de istorie din România însă nu amintesc nimic despre soarta românilor nord-bucovineni. În schimb am aflat că în școli s-a introdus un curs despre Holocaust.

Comunitatea românilor din nordul Bucovinei, în condițiile războiului ruso-ucrainean, rememorează prin activitățile sale și a editării de cărți, evenimentele din 190-1941 și 1944-1947⁵. Materialele cuprinse în aceste volume i-ar putea inspira și pe istorici.

NOTE

1. În colecția *Destin bucovinean* au apărut deja trei volume: *Fântâna Albă. Golgota neamului două ediții*), Editura Nicodim Caligraful, Mănăstirea Putna, 2018, 2022; *Drama românilor din regiunea Cernăuți. Masacre Deportări. Foamete în 1940-1941, 1944-1947*, Editura Nicodim Caligraful, Mănăstirea Putna, 1919; *Destinul bisericii românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică. Credință. Limbă. Identitate* (două ediții), Editura Nicodim Caligraful, Mănăstirea Putna, 2020, 2022.
2. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 230.
3. Ion Popescu, *Românii a treia etnie din Ucraina (monitorizare sociolingvistică)*, în „Glasul Bucovinei”, An. IX, nr. 3-4, (35-36), 2002.
4. Vezi *Anexa* la volumul *Fântâna Albă*, ediția a doua, 2022.
5. Colecția Bibliotecii Societății „Golgota” a Românilor din Ucraina, Maria Toacă, *Tragicele despărțiri, cutremurătoare întâlniri*, ed. „Misto”, 2022; Felicia Nichita Toma, *Martirii. M-am identificat cu un pelerin pe drumul sufletului românesc*, ed. DrukArt, 2022. Președintele societății „Golgota” Vasile Răuț a realizat filmul *Cireșe amare*, mărturii ale supraviețuitorilor calvarului deportărilor.

SUMMARY

Driven by the desire to pass on to the younger generations the experience they had when northern Bukovina became part of the USSR, the contemporary Romanians build monuments in the villages of Northern Bukovina - monuments with the names of the villagers who had fallen in the war, had been deported, persecuted and killed in the NKVD prisons along museums in which the history of the native villages is being reconstructed. Village monographs are being written as well. The *Golgotha Gate* dedicated to the tragic events at Fântâna Albă from April 1, 1941 has been inaugurated at the Putna Monastery.

The application of the concept of memory demonstrates visible discrepancies between the collective memory of the Romanian community in the northern Bukovina and official documents and the press that serve political interests and historical processes, interpreted ambiguously in an alternative “story” or official “truths” recorded in histories, considered correct from the political point of view. An

example of the interpretation of historical facts are the three histories of Bukovina, written from the point of view of the three nationalities living in Bukovina – the Romanian, the German and the Ukrainian. The book, published in Munich by the German researcher of Jewish origin, Mariana Haustlanter, is analyzed through her study devoted to Bukovina, *"History of Bukovina of the First Half of the 20th Century: the German, Jewish and Romanian Point of View"* - subject of tendentious analysis by the German, Jewish and Romanian historians, insisting that the Romanians romanized the Germans, Jews and Ukrainians in Bukovina. The work was neither acknowledged by the Romanian historians nor translated into Romanian, but it was enthusiastically received by the Ukrainian historians, especially the chapters with an anti-Romanian tone.

After the conference in 1996, which was organized by the three institutions: the Bukovinian Institute in Augsburg, the Bukovinian Institute of the Romanian Academy in Rădăuți and the Bukovinian Research Institute in Cernăuți, which was attended by important historians from the Romanian side: academicians Cornelia Bodea, Vladimir Trebici, Radu Grigorovici and professor Mihai Iacobescu from Suceava, who demolished the bold statements of the Ukrainian historians from Cernăuți, who insisted on the idea of Bukovina as the "Ukrainian land" and the pro-Ukrainian activities of the 19th century. As a result of the failure, the Ukrainian historians, who could not present the documentary arguments of their claims, categorically refuse to this day to participate in the annual conferences held by the Bukovinian Institute in Rădăuți.

However, the Romanians from the north of Bucovina retain their right to the reparation and preservation of the historical memory in favor of the victims, with the aim of not repeating the victimizing acts and public acceptance of the truth.

The material dwells on the analysis of the way in which three generations of Romanians preserve the memory of the events that took place in the years of 1940 and 1945-1947 and the problems that Romanians face today in Ukraine, especially in the field of education and the consequences of the law for the functioning of the Ukrainian language that limits the functioning of the languages of national minorities.

**SEXTIL PUȘCARIU ȘI BUCOVINA
145 DE ANI DE LA NAȘTERE**

MEMORIILE – DOCUMENT ISTORIC

(din cartea în curs de apariție)

Alexandrina CERNOV

Cernăuți

După pensionarea profesorului Ioan Gh. Sbiera, primul șef al Catedrei de Limba Română de la Universitatea austriacă din Cernăuți (1875), continuatorul și discipolul lui Aron Pumnul, membru al Academiei Române, este numit profesor de limba și literatura română al Facultății de Litere Sextil Pușcariu (1906–1919). Este perioada celor mai mari realizări în domeniul filologiei romanice, Sextil Pușcariu numărându-se printre filologii consacrați ai vremii. Activitatea lui științifică a fost întreruptă însă de vitregiile războiului la care a participat, fiind stăpânit de sentimentul datoriei. Nota în *Memoriile*¹ sale: „nimic nu mă atrăgea să merg la război cu austriecii, eventual contra României. Războiul în sine mi se pare o monstruozitate”.

Viitorul lingvist și filolog și-a făcut studiile liceale la Brașov, cele universitare la Leipzig (1895–1899), unde a devenit colaborator al Institutului de Limba Română, organizat pe lângă Universitate. Titlul de doctor docent la Viena, în 1904, cu o lucrare de romanistică *Die Rumänische Diminutivsuffixe*.

Prin intervențiile cunoscutului lingvist german, Weigand, Sextil Pușcariu a fost numit profesor de limba și literatura română la Universitatea austriacă din Cernăuți.

La Cernăuți, pe lângă activitatea științifică și pedagogică, profesorul Sextil Pușcariu a desfășurat o amplă activitate culturală. În 23 februarie 1907, ține conferința *Începuturile literaturii române* la cursurile populare ale universității germane din Cernăuți, continuând activitatea începută de Aron Pumnul, la Obergymnasium și a lui Ioan Gh. Sbiera la Universitate. În ianuarie 1910 Sextil Pușcariu începe ciclul de conferințe *Literatura română la începutul veacului al XIX-lea*; pe 4 iulie 1909 organizează la Teatrul din Cernăuți, împreună cu studenții săi, o serbare dedicată poetului Mihai Eminescu, inaugurând prin aceasta o serie de manifestări dedicate poetului, manifestări ce au dăinuit în Bucovina până astăzi. Sextil Pușcariu a fost membru activ al Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina, a participat cu un discurs la sărbătorirea de către Societate a lui Titu Maiorescu cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani; discursuri la comemorarea lui Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu; continuă conferințele publice dedicate istoriei literaturii române etc. În 10 decembrie 1912, ține un discurs cu ocazia aniversării centenarului de la nașterea istoricului Eudoxiu Hurmuzaki, organizat de Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina. Alături de Goga, Caragiale, Coșbuc, Slavici, el s-a aflat la Blaj, la jubileul de 50 de ani al Asociației ASTRA și la sărbătorile jubiliare de 50 de ani ale Universității din Iași, a semnat la Sibiu, alături de Agârbiceanu, Tiberiu

Brădiceanu, Olarie Chendi, Octavian Goga, Onisifor Ghibu și alții, *Declarația ziariștilor transilvăneni*. În noiembrie 1912 i s-a atribuit Diploma de membru de onoare al Societății Academice Social-Culturale „România Jună” din Viena, unde își continuaseră studiile majoritatea românilor din Imperiul Austriac. Îi vom aminti aici doar pe Eminescu, Slavici și Ștefanelli.

Tot în această perioadă, prin decretul regal, lui Sextil Pușcariu i s-a conferit titlul de membru corespondent al Academiei Române (1 ianuarie 1908) și Medalia Jubiliară „Carol I”. În același an a apărut prima fasciculă a *Dicționarului limbii române al Academiei* sub redacția lui Sextil Pușcariu. În anul 1913, în ajunul mobilizării sale la război, Sextil Pușcariu (1913-1914) a inaugurat un

curs de *Gramatică istorică, consonantism*, a tipărit *Tetraevangeliarul* Diaconului Coresi etc.

În anul 1918, după război, s-a întors în Bucovina. Era fericit să se dedice muncii științifice, căci aici și-a început principalele lucrări, apreciate în lumea filologilor străini și români, în care tânărul savant atingea una din cele mai importante teme ale originii și formării limbilor romanice. Prin studiul adânc al limbii române el arată procesul de dezvoltare al limbii române și al poporului român. Cu aceste lucrări profesorul Sextil Pușcariu a devenit docent la Universitatea de la Viena. El s-a dedicat cercetării celei mai prețioase comori ale neamului – limbii. Sextil Pușcariu completa personalitățile Academiei Române și științei românești: Timotei Cipariu, Augustin Tr. Laurian, B. P. Hașdeu, Ovid Densusianu, Al. Philiphide. El s-a remarcat în realizarea unor lucrări de căpetenie ale Academiei Române: *Dicționarul* și *Atlasul*. În numai șase luni de la alegerea sa în Academie, el a redactat volumul I al *Dicționarului etimologic al limbii române*, tipărit la Heidelberg. La Catedra de Limba Română din Cernăuți, era deja recunoscut ca întemeietor de școală, având și discipoli. De la Cernăuți el trimite regulat fasciculele *Dicționarului* „cu o regularitate austriacă”, apreciau colegii de la Academie.

La ședința solemnă a Academiei Române din 19 mai 1914, la care Sextil Pușcariu a fost ales membru activ al Academiei, Ioan Bianu spunea: „prin activitatea sa filologică apreciată de fruntașii științei, dl. Pușcariu s-a ridicat repede printre fruntașii filologiei romanice și de la situația de docent la Universitatea din Viena s-a ridicat la cea de profesor la Universitatea din Cernăuți. Dl. profesor a adus la catedră nu numai un bun filolog romanist, dar și un literat român de minte, de gust și de inimă. Dl. Pușcariu prin munca sa și talentul său, a cucerit o pozițiune de mare însemnătate pentru cultura noastră națională...”.

Vorbind despre cariera savantului de la Catedra din Cernăuți în *Răspunsul la discursul de recepție a d-lui Sextil Pușcariu la Academia Română*, rostit la 19 mai 1941, Ioan Bianu vorbea despre continuitatea activității pedagogice a predecesorilor lui: „Opt ani ai profesat la Cernăuți de pe înălțimea catedrei cucerite pentru limba și literatura română. Avusesesi acolo un depărtat predecesor – unul din apostolii deșteptării – în dascălul Pumnul, crescut, ca și d-ta, în atmosfera asupririi din Ardeal, mânat acolo de la Blajul reînvierii, de valurile revoluției de la 1848. A găsit viața culturală românească cu totul stinsă în acea parte ruptă din Moldova; cei câțiva puțini, în frunte cu neuitații Hurmuzaki, care înțelegeau și simțeau încă românește, l-au îmbrățișat; iar el, din focul inimii lui, a aprins iar făclia aproape stinsă a conștiinței naționale. Despre Pumnul a spus, în 1866, Alexandru Humuzaki, că „a știut a deștepta în junimea noastră studioasă (bucovineană) înțelegerea și iubirea științei naționale, precum, totodată, a încuiba în inima ei acele principii mari și mântuitoare de religiozitate, moralitate și naționalitate care, singure, pot fi temelie solidă și neclintită pentru viitorul mare și strălucit al neamului, de care nici el, nici noi nu ne-am îndoit vreodată” (...) ...prin el (prin Pumnul n.n.) – adăugea Hurmuzaki – s-a probat, încă o dată, s-a întărit și s-a consimțit solidaritatea, care este și trebuie să fie, acum și până în capătul zilelor, între toți frații români din toate părțile și din toate țările”².

În discursul de recepție, Sextil Pușcariu a fixat „pe cât este de puțină în stadiul actual al științei, locul ce se cuvine limbii noastre între limbile surori și, prin urmare, importanța ei pentru studiul filologiei române”³. Studiul său despre locul limbii române printre celelalte limbi romanice, analiza diferitor clasificări ale limbilor romanice rămâne și astăzi un capitol important în studierea limbii române în plan sincron și diacronic. „În decursul multor veacuri, susținea savantul în discursul său de recepție, de când împărați ai Romei au cucerit și au colonizat ținuturile așezate la Dunărea de Jos, strămoșii noștri, răzlețiți de timpuriu de frații de același neam, lăsați în voia sorții printre popoare străine, au dus o luptă necurmată de conservare națională. Ei n-au fost în stare să întemeieze state mari, în hotare etnice, dar ne-au păstrat cu sfințenie limba, cea mai vădădă dovadă a originii noastre. Conștiința acestei origini strălucite ne-a dat tăria, acum o sută și mai bine de ani, să ne naștem ca popor romanic, ne-a umplut cu mândria națională și cu puterea sufletească ca să fim pregătiți pentru marea operă de dezrobire săvârșită în zilele noastre.

Astăzi stăm ca un popor de multe milioane, adunați într-un singur stat național, puternic și binecuvântat. După lunga epocă de lupte pentru conservare, urmează de acum timpul pentru afirmare a puterii noastre productive.

Rolul nostru între popoarele lumii nu poate fi decât cel pe care ni-l indică însăși limba noastră: un popor romanic ce stă ca strajă civilizației și a sufletului latin în inima Europei răsăritene”⁴.

Un merit deosebit al lui Sextil Pușcariu este acela de a fi lansat la Cernăuți, în ziarul „Glasul Bucovinei” poeziile lui Lucian Blaga⁵. Sextil Pușcariu își amintea: „Un călător care reușise să ajungă la Cernăuți mi-a adus din Viena un mic pachet pe care îl rugase să mi-l predea studenta în medicină Cornelia Brădiceanu. În el era un manuscris și o scrisoare. Frumoasa bănățeancă mă ruga să citesc versurile trimise, făcute de un tânăr student în litere care lua doctoratul în capitala Austriei și pe care ea îl prețuia foarte mult. Cam auzisem eu că un oarecare Lucian Blaga îi făcea curte și credeam că va fi existat o legătură între talentul pe care i-l descoperise și zvonul care ajunsese până la urechile mele. (...) După grandioasa manifestare din

27 octombrie și emoțiile prin care trecusem, eram așa de doborât de osteneală, încât datoria mea de gazetar care avea să comenteze însemnătatea evenimentului am putut s-o împlinesc numai printr-un truc. Tipărind o ediție specială cu textul moțiunii și al cuvântării lui Flondor, în loc de comentariu, am scris: *La fapte mari, cuvinte puține*. Întâmplător privirea îmi căzu asupra câtorva pagini din manuscrisul primit de la Viena”. Primele impresii despre poeziile lui Blaga le găsim în paginile *Memoriilor*: „Mai mult mecanic citii întâia poezie, care cuprindea niște versuri neobișnuite, cu idei bizare. Neîncrezător, trecui la poezia următoare. „Stai, frate, omul acesta are talent!” Oboseala începu să-mi treacă la citirea celei de a treia bucată. N-am mai lăsat apoi manuscriptul din mână până ce n-am citit restul”.

În „Glasul Bucovinei” au fost publicate pentru prima dată cele mai multe dintre *Poeemele luminii*. După prima lectură a poemelor lui Lucian Blaga, Sextil Pușcariu îl apreciază în articolul introductiv, *Un poet: Lucian Blaga*, publicat în „Glasul Bucovinei”, ca pe un „poet adevărat care ne oferă de la început o maturitate poetică deplină”, subliniind înclinația poetului spre exprimare metaforică.

„Dar un merit deosebit al celui care se simțea acasă la „răspântia a două veacuri” este (...) de a fi semnat cea dintâi apreciere critică asupra poeziei lui Lucian Blaga (în „Glasul Bucovinei”, II, 1919, 16 ianuarie) – revistă în care apar cele mai multe dintre *Poeemele luminii*. La contactul cu tânărul poet, Pușcariu nu mai are nici o rețineră, comprehensiunea cu tânărul poet este totală”⁶.

Manuscrisul lui Blaga îi oferă profesorului o revelație deplină. În *Memorii*, Sextil Pușcariu va aprecia și în anii următori succesele poetului: „Lucian Blaga și-a scos într-un volum poeziile și a tipărit și un volum de cugetări. Mă bucur mult de câte ori aud pe alții că recunosc în talentul mare pe care mi s-a părut că-l descopăr în versurile lui astă toamnă”. Colaborarea cu poetul a continuat. Blaga i-a împărtășit profesorului planul unui poem dramatic. Apreciindu-l ca fiind „întâiul nostru poem dramatic-filosofic din acest obiect”, Pușcariu, entuziasmat de gândirea filosofică a tânărului poet, reproduce pe scurt în *Memorii* conținutul acestuia.

Memoriile lui Sextil Pușcariu sunt un document istoric de neocolit, fără de care nu poate fi scrisă istoria Bucovinei a acestei perioade, în care sunt însemnate cu lux de amănunte evenimentele premergătoare Unirii Bucovinei cu țara la care a participat activ alături de Iancu Flondor, pe care l-a caracterizat ca pe un dărz și curajos patriot în toată acea perioadă încordată de manifestare a voinței românilor bucovineni.

Memoriile lui Sextil Pușcariu se referă la o perioadă decisivă în istoria României: „E o epocă în viața unui popor. O țară veche se jertfește pentru ca din jertfa ei să răsară o țară nouă; o țară a două Principate își deschide larg granițele în toate părțile pentru a cuprinde în brațele sale România cea mare cu toți fiii săi”⁷. Sextil Pușcariu a fost un vizionar, el a văzut evenimentele care evoluau spectaculos în Europa, a analizat în *Memorii* evenimentele premergătoare Unirii în contextul situației politice din Europa, demonstrând că românii s-au manifestat într-o perioadă decisivă pentru soarta lor într-un imperiu ce se destrăma, în care popoarele își revendicau independența și teritoriile ce le aparțineau de drept.

Când Sextil Pușcariu începe să scrie *Memoriile*, începe și „prima conflagrație mondială”, care va schimba harta politică a Europei: Austro-Ungaria declarase război Serbiei. Europa intra într-o perioadă de catastrofă războinică. Surprins de vârtrejul acestor evenimente, Pușcariu, din simțul datoriei, s-a prezentat la Brașov, unde a fost înrolat în armată: „nimic nu mă atrăgea să merg la război cu austriecii, eventual contra

României. Războiul în sine îmi pare o monstruozitate”. Românii din Transilvania, Banat, Bucovina, Crișana și Maramureș au fost siliți să părăsească locurile unde se născuseră, și au fost nevoiți să lupte pentru o cauză străină: „Ai mereu simțul că soarta se joacă cu tine – scria Pușcariu – și tu ești cu totul în mâna ei, fără să fii ascultat, fără să i te poți opune, reducându-ți-se la zero voința și chibzuirea care te-au condus în viață până atunci”⁸.

În aceeași perioadă, Ion Nistor a refuzat să plece pe frontul austriac și a fost declarat dezertor. Alesese calea exilului, refugiindu-se împreună cu familia la București. Aici îi reîntâlnește pe vechii săi profesori Nicolae Iorga, Dimitre Onciul, Ion Bogdan și i s-a încredințat, din partea Academiei, editarea documentelor din colecția Hurmuzaki. A activat într-un comitet de ajutorare a refugiaților, iar voluntarii bucovineni au depus jurământul de credință față de steagul tricolor, înainte de a pleca pe front. Calea refugiului lui Ion Nistor a fost pe itinerariul București, Odesa, Chișinău, Iași. S-a întors la Cernăuți într-un moment decisiv.

În anul 1916 Ion Nistor a fost primit în Academia Română, a ținut discursul de recepție (răspunsul lui Nicolae Iorga). În iarna 1917-1918 se afla la Odesa, unde, la cererea studenților români din Basarabia, Ion Nistor a predat istoria românilor. A fost nevoit să plece în Basarabia. Aici a participat la actul Unirii Basarabiei cu țara. S-a întors în Bucovina împreună cu alți refugiați bucovineni: părintele Constantin Morariu, profesorii Vasile Grecu, Ovid Țopa etc., unde a participat la actul Unirii, la intrarea generalului Iacob Zadic în Cernăuți, la înfăptuirea Unirii.

În vara anului 1918 Sextil Pușcariu s-a întors la Cernăuți, „umblând în haine civile, locuind în casa mea”⁹.

Savantul face o trecere în revistă a evenimentelor și a poziției popoarelor europene față de noua situație creată¹⁰. Despre Austro-Ungaria, soarta căreia îl interesează în mod expres, Sextil Pușcariu scria: „e o neorientare politică cumplită. (...) În vremea aceasta cehii și slavii de sud își merg mai departe calea lor, conștient și sigur. Polonii și rutenii continuă să se pândească reciproc, dând sprijinul guvernului care le făgăduiește mai mult; emoții, dezbinări între olaltă, fără capete politice, sunt, când foarte aroganți, când umiliți, după cum e situația momentană pe câmpul de război; socialiștii continuă de a exercita singuri un control eficace, mai ales prin foaia lor „Arbeiter-Zeitung”, cea mai bine redactată în prezent în Austria; iară românii – despre aceștia mai bine să tacă cronica, căci reprezentanții lor în Cameră sunt prea leneși sau prea „geniali”.

...În Ungaria, se susține (...) cel mai cinic și mai șurubar președinte al vreunui consiliu de miniștri, lăsând tot mai mult pe Tisza să-și facă mendrele, convenindu-i chiar acesta. Deși, pe zi ce trece, chiar în Ungaria reacționară din ce în ce mai mult, spiritele sunt dezgustate de mâna „forte” a acestui reacționar, ale cărui idei, evident, și-au trăit traiul. Despre România n-am informații. Ce se petrece acolo nu știm exact nimeni aici.

În Rusia (...) nimeni nu știe exact ce se petrece. În vremea aceasta englezii au ocupat coasta murmanică și se apropie prin Arhanghelsk de Petrograd. Cehoslovacii se luptă învingători înaintând din est, iar gazetele de ieri aduc chiar știrea că atingerea s-a săvârșit între ei și trupele japoneze debarcate în Vladivostok”. Este o analiză excelentă a situației socio-politice din Europa acelei perioade. „În Austria, scria Pușcariu, harababura a ajuns la culme...” Situația din Palamentul vienez era tensionată: „La 1 octombrie s-a deschis, în sfârșit, Parlmentul, scrie Pușcariu.

Ministrul Hussarec ține o vorbire academică, în care dă explicații despre felul cum s-ar putea începe o reformă eventuală, pe bazele autonomiei naționale în Austria și din care nu se cunoaște nici o pricepere a vremilor. Dar discuția ce urmează îl trezește. Slovenul Korosec îi spune că vine prea târziu cu autonomia națională cu care nu se mai mulțumește nimeni. Polonul Tertil declară că Polonia cere, afară de Galiția, și provinciile polone din Germania cu litoralul la mare, că chestia polonă n-au s-o decidă Austria și Germania, ci conferința de pace, la care vor fi reprezentați și delegați poloni. Cehii încaile declară pe față că nu se luptă de bună voie alături de Austro-Ungaria, cer de la Antantă statul Cehoslovac, preamăresc brigăzile cehoslovace și declară că acelea reprezintă poporul. Germanii revoltați, uimiți, resignați, înjură pe cehi numindu-i trădători, nu se pot dumiri de cele ce li se spune verde, apără Germania terfelită în vorbirile cehilor și – primesc principiul liberei despoziții a popoarelor asupra sorții lor”¹¹.

Sub impresia acestor discursuri, noteză Pușcariu, Parlamentul, în 4 octombrie face „pasul oficial, pe care de astă dată Germania, Austro-Ungaria și Turcia împreună l-au făcut la Wilson, cerând armistițiu și începerea tratativelor de pace...”¹².

La 10 iunie, Sextil Pușcariu a primit o telegramă de la rectorul Universității din Cernăuți cu vestea bună, că a fost eliberat de serviciul militar. Cu spiritul său analitic, Sextil Pușcariu descrie în *Memorii* atmosfera de la Universitate: îi găsește pe profesori împărțiți în „partide și tendințe care amenințau să degenereze în lupte la alegerile de rectori și decani. M-am convins iară, scrie Pușcariu, cât de puțin au învățat oamenii în acești patru ani din urmă și cât de puțini s-au cumintit. Aceleași mici patimi și ambiții meschine, firește, mai ales la cei ce au stat tot timpul frumos acasă, fără să fi fost militari și la acei dintre profesori care nu-s oameni de știință și au deci energii de cheltuit în astfel de lupte mărunte. Văzând că germanii nu voiesc să aleagă de rector pe colegul Tarnavschi, al cărui rând de a fi ales sosise, am fost silit să mă amestec și eu în lupta aceasta și am izbutit să duc la un bun capăt și alegerea lui și a decanului care ne convenea nouă, celor ce eram de aceleași păreri. Acești „noi” erau profesorii evrei de la facultate, un sloven și un german”¹³. În ceea ce privește orașul și oamenii, „erau tot ca acum patru ani. Războiul n-a lărgit orizonturile celor mai mulți, aproape toți sunt însă intimidati și dezorientați. Deputații își caută mai departe de afacerile lor personale sau se ocupă de utopii și cred că rostul lor e de a face alegătorilor câte un mic hatâr. Și ce rol frumos ar putea avea ei, acum când soarta românilor din monarhia întreagă ar putea s-o conducă ei din Viena, când prin noua situație în statele vecine s-au născut și pentru noi probleme nouă și ar trebui mai mult decât oricând o orientare politică sănătoasă și conștientă. Acum când în vecinătatea noastră se înjgheabă un stat polon și unul ucrainean, trebuie revizuit aportul nostru cu aceste naționalități. Dar în zadar, discutând cu unul și cu altul, să abordez chestiunea aceasta: soarta a 10 familii de răzeși într-o mare de ucraineni le pare la cei mai mulți mai importantă decât chestiunile mari care ar trebui să ne facă să nu ne pierdem în astfel de considerații mărunte...”

Profesorul caută în această situație, deloc ușoară, personalități care gândesc global, capabili să analizeze atmosfera social-politică instalată printre intelectualii români de la Cernăuți și să găsească căi eficiente de acțiune. Printre aceștia au fost Alecu Procopovici și doctorul Isidor Bodea: „acest român de inimă și om cumsecade, care, cu toate nenorocirile ce i-au căzut pe cap și cu toate că însuși a fost deținut și cât p-ai dus la spânzurătoare, are curajul opiniei sale și a cărui vorbă e la locul ei...”

Personalitățile acelor vremuri tulbure, dar și aducătoare de noi speranțe, sunt caracterizate de către Sextil Pușcariu cu un talent autentic de mare scriitor. El descrie situația mitropolitului Vladimir Repta, „care a fost scos din funcția sa pentru ținuta sa antipatriotică pe vremea ocupației rusești, când sub presiunea stăpânitorilor, a trimis preoților porunca ca să se liturghisească pentru țar. Faptul e caracteristic, pentru că dovedește cât de puțin contează românii în Austria. În oricare provincie austriacă îmi închipui că așa ceva nu s-ar fi putut întâmpla, căci guvernului îi e teamă să-și aprindă paie în cap și să-și îndușmănească pe deputați. Dar se pare că deputații noștri n-au aflat cu cale să ia apărarea capului lor bisericesc.

Cazul mitropolitului Repta – și a inspectorului de școli Simionovici, pensionat și el – poate servi de învățătură”. De fapt ambii sunt caracterizați ca fiind „atât de puțini români, în înțelesul naționalist al cuvântului, au evitat să se expună și să apere fățîș pe ai lor, căciulindu-se înaintea străinilor...”.

În situația creată, Sextil Pușcariu hotărăște că și românii din Bucovina trebuie să-și apere drepturile lor legitime și să îndeplinească cerințele lor. Capitolul e scris la Cernăuți în data de 13 octombrie 1918, intitulat *Acum da, vom începe* și a fost publicat în „Glasul Bucovinei” și în *Amintiri răzlețe din timpul Unirii 1918*, sub îngrijirea lui Ion Nistor (Cernăuți, 1938, p. 334-340).

După trecerea în revistă a știrilor din ziare citim: „Turcia a început tratativele cu Antanta în vederea încheierii unei păci separate. Polonia s-a declarat independentă, reclamând regiunile polone din Germania și Austria – iar cancelarul Max o felicită telegrafic. Rușii au denunțat pacea de la Brest-Litvsk (...). Austria e o casă de nebuni în care toți și-au pierdut capul, nimeni nu mai crede într-o soluționare a situației încurcate și cei de la cârmă încearcă să oprească sfârșitul bolnavului prescriindu-i apă distilată”¹⁴.

„În astfel de împrejurări, scria Pușcariu, nu se poate ca numai noi românii să rămânem neactivi, așteptând să ne cadă mură-n gură doritul viitor. Se pare că în Ungaria terorismul e încă mare, încât ai noștri nu cutează să se miște. Dar aici în Bucovina a sosit momentul să ne manifestăm”¹⁵.

Rând pe rând, Pușcariu se întâlnește cu Alecu Procopovici, Max Hacman, Vasile Bodnărescu, doctorul Isidor Bodea: „L-am întâlnit pe Vasile Bodnărescu, notează el în *Memoriile sale*, Începând să-i vorbesc, mi-a răspuns: „Ieri am oprit pe stradă pe doi dintre deputații noștri și le-am spus verde: dacă nu începeți d-voastră acțiunea pe care toată lumea o așteaptă, o voi începe eu!”.

Duminică seara, la data de 13 octombrie s-au adunat la doctorul Isidor Bodea într-un cerc intim. Au mai fost invitați la adunare: profesorii Ș. Saghin și V. Gheorghiu, doctorul Oct. Gheorghian, V. Marcu Iacubovici-Boldur, președintele tribunalului Constantin Homiuca, protopopul Șandru și profesorul Vitecu. La această adunare, profesorul S. Pușcariu, care, cunoscând bine situația și conștientizând faptul că e necesar, că populația trebuie informată și pregătită pentru a acționa în momentele decisive la actului unirii cu țara, prezintă planul unei gazete, în care să publice o proclamație. S-a hotărât să se tipărească o revistă politică „care să apară de trei ori pe săptămână”. Vasile Bodnărescu a propus ca această gazetă să se numească „Glasul Bucovinei”¹⁶. Gazeta a apărut la 22 octombrie 1918. Prima ședință a redacției, a avut loc în casa doctorului I. Bodea la care au mai participat Alecu Procopovici, Radu Sbiera, Vasile Bodnărescu și Mihai Hacman. Au decis ca „bătrânul consilier Bejan, președintele celor mai multe societăți românești, să primească a figura ca redactor al foi. El a primit imediat fără ca să-i pese de urmările grele ce puteau să le aibă acest

pas și îndemnat numai de marea sa dragoste de neam”¹⁷. Chiar în prima ședință a fost citită *Proclamația* ce avea să se publice „în fruntea foi”, pe care au iscălit-o toți fondatorii ei, cu toată răspunderea. Evenimentele ce au urmat deveneau din ce în ce mai tensionate. Unii dintre fondatori au cerut chiar a doua zi să li se retragă iscălitura. Răspunsul lui Pușcariu a fost ferm „Domnilor, noi am plecat cu trenul-fulger spre o țintă de la care nu ne vom abate. D-voastră ați scos capul pe fereastră ca să vedeți pe unde trecem și vântul v-a luat pălăria. Acum vreți să trageți frâna de alarmă, pentru ca de dragul pălăriei să oprim trenul? Să creadă lumea că locomotiva noastră are un defect? Mai bine coborâți binișor la prima stație, întoarceți-vă și lăsați-ne pe noi să trecem înainte!”¹⁸.

A început polemica cu politicienii care, neputându-și asuma responsabilitatea de a chema la acțiune, nu puteau nici să admită „ca inițiativa luptei să pornească din alte părți”. A început polemica cu Aurel Onciul, care a convocat la o consfătuire intimă căpetniile vieții politice din Bucovina, printre care și pe Sextil Pușcariu. A doua ședință s-a ținut marți, 15 octombrie, în casa baronului A. Hurmuzaki la care au mai participat în afară de Onciul și Hurmuzaki, Niculiță Popovici, Nicu Flondor, Aurel Țurcan. Polemica dintre Aurel Onciul și Pușcariu a fost dură. Onciul propunea să urmeze exemplul unui grup de ardeleni care chemau să rămână credincioși coroanei ungare. Aurel Onciul declarase: „Dacă milioane de ardeleni, cu înțelepții lor conducători politici, au făcut o astfel de declarație, înseamnă că noi, o mână de oameni, nu putem avea altă ținută și nu ne putem declara ruși de monarhia căreia i-am jurat credință”. Această „notiță (...) strecurată în jurnalul vienez de biroul de presă maghiar” s-a dovedit a fi falsă.

Aurel Onciul venise „cu textul manifestului care trebuia să fie primit în adunarea proiectată (...) (textul acestui manifest a și fost publicat în „Foaia poporului”, (nr. 40 din 1918), care apărea deodată cu întâiul număr al „Glasului Bucovinei”. A urmat o discuție înflăcărată, în cursul căreia Onciul voia să-și impună părerea lui, iar cei mai mulți din cei prezenți căutau să împace intransigența lui cu intransigența mea, care refuzau orice înțelegere”¹⁹.

Într-o discuție „între patru ochi” Onciul îl amenință direct pe Pușcariu: „Nu uita că ești căpitan în armata austriacă și că generalul Fischer are puteri discreționare în Bucovina. O vorbă din partea mea, și mâine ai apucat calea trădătorilor de patrie!” „Sunt gata să port consecințele”, a fost răspunsul²⁰. Amenințarea lui Onciul devine și mai agresivă: „Dar una s-o știi! Nu va trece un ceas după ce Fischer va fi pus mâna pe mine și dumneata nu vei mai fi între cei vii!”²¹.

Astfel tratativele dintre „glasșiți” și Aurel Onciul au fost rupte.

În *Memorii* Sextil Pușcariu a reprodus dialogul cu soția sa Leonora, care l-a susținut în hotărârea sa de a merge mai departe. „Urmările lui sunt incalculabile. Stau înaintea pasului hotărâtor. Să-l fac sau să mă opresc”, îi spusese Sextil Pușcariu. După o pauză grea am primit răspunsul: „Dacă patru ani de zile a trebuit să fii în orice moment gata să-ți dai viața pentru o cauză care nu era a noastră, acum, când e în joc viitorul neamului tău, nu poți șovăi”.

„Glasul Bucovinei” a apărut la 22 octombrie 1918. Numărul a fost redactat în întregime de Sextil Pușcariu: „În „Glasul Bucovinei” voiam să spulberăm mai ales ultimul respect și teamă de Austria, ultima rămășiță de admirație pentru armatele germane, pe care mulți nu vroiau să le creadă încă biruite și să pregătim terenul pentru o încredere oarbă și necondiționată față de România”.

În numărul doi al ziarului se publică articolul lui A. Procopovici *Dumnezeu s-o ierte*, „în care se cântă prohodul Austriei”. Se așteptau că vor fi arestați. Contele Etdorf, guvernatorul Bucovinei, nu reacționase atunci. Mai târziu Constantin Tarangul, prefectul poliției, îi spusese lui Pușcariu: „cenzura rămase atât de desconcentrată de cutezanța noastră, încât credea că în spatele nostru stau armatele române gata să intre în Bucovina și – se făcu că nu vede nimic”.

„Glasul” devenise auzit și în Ardeal.

Evenimentele se precipită. Sextil Pușcariu, împreună cu susținătorii de la „Glasul Bucovinei” sunt primii care au dat semnalul pentru unire. Această publicație românească, a jucat un rol important în actul de trezire a conștiinței de neam, de susținere a activității personalităților cernăuțene antrenate în activitatea unionionistă. Sextil Pușcariu semnează editorialul *Ce vrem?* în care sunt formulate doleanțele românilor bucovineni: „Vrem: să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri, precum o cer interesele noastre românești. Nu mai vrem: să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest război – jertfe mai dureroase decât ale altor popoare – pretendem: ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului.

Cerem: să putem aduce la Congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanții aleși de noi înșine din mijlocul națiunii noastre.

Suntem pe punctul principiilor lui Wilson, adoptate și de ministerul austro-ungar de externe. Nu vrem decât ceea ce după drept i se cade, acum când zorile dreptății au răsărit pretutindeni, o vom cere neînfricați și nu există jertfă pe care să n-o aducem cu drag pentru împlinirea idealului nostru”²².

Putem afirma cu certitudine faptul că „Glasul Bucovinei” a pregătit Unirea, formulând opțiunea românilor bucovineni. Articolul următor *Fraților, suntem cu voi!*, reproduce fragmente din discursul lui Alexandru Vaida, rostit la 18 octombrie în Parlamentul din Budapesta, în care declară printre altele: „Organizația românilor din Ungaria și Transilvania nu recunoaște nici vreunui factor străin dreptul de a reprezenta interesele românești la congresul de pace universal!”.

Efectul produs de primele numere ale „Glasului” au provocat replica din „Foaia poporului”, ziarul Partidului Național-Țărănist, care în aceeași zi publică propunerea de a rămâne credincioși jurământului dat împăratului de la Viena. Deputații din parlamentul vienez, Grigorovici, Isopescu-Grecul, Onciul, Sârbu și Simionovici s-au constituit și ei într-un consiliu național. Ziarul sucevean „Țara nouă” și „Țăranul” din Cernăuți publică în 20 septembrie, despre „meritele pe care Austria și le-a dobândit înaintea istoriei” și-și exprimă speranța că ea va da o „dezlegare chibzuită a problemelor naționale”.

Fruntașii mișcării naționale duc tratative în speranța de a găsi totuși o înțelegere cu Aurel Onciul. Situația devine din ce în ce mai tensionată. După lungi discuții s-a primit o rezoluție de compromis, iar Onciul a plecat la Viena pentru a se înțelege cu ceilalți deputați.

În această situație, Iancu Flondor, care sosește de la Storogineț, declară că nu este de acord cu această rezoluție care „făcea prea multe concesii lui Onciul” și propune noi tratative pe care acesta le refuză. În pofida scrisorii trimise de Aurel Onciul în care se spune că deputații refuză să recunoască Constituanta de la Cernăuți, pregătirile pentru adunarea constituantă continuă: „Onciul veni vineri – duminică

avea să fie adunarea – și (Onciul, n.n.) ne trimise o scrisoare iscălită de toți deputații (pe care îi informase fals), în care ei declară că nu recunosc altă constituantă decât pe cea convocată de ei.

Fiind dezobligați prin această scrisoare, am luat sâmbătă seara alte rezoluții, rămânând ca duminică dimineață să se alătore și Onciul la ele. (...) Acesta bătu în retragere, doi deputați sosiți și ei de la Viena, veniră la adunare și astfel ea fu o grandioasă manifestare, primind cu unanimitate rezoluțiile care proclamau unirea tuturor românilor într-un singur stat național, și numindu-se constituantă”²³.

Evenimentele politice ce s-au petrecut în octombrie au fost reflectate în revista „Glasul Bucovinei”. „E un vârtej nebun de schimbări, scrie Sextil Pușcariu, precum nici fantezia cea mai vie nu le putea prevedea”. El s-a aflat printre fruntașii mișcării românilor bucovineni, încadrându-se în activitatea Consiliului Național Român din Bucovina, creat la 15/27 octombrie la Cernăuți. Iancu Flondor s-a alăturat activităților începute de Sextil Pușcariu.

Între timp ucrainenii „au ocupat cu puterea Galiția de est”²⁴.

Atmosfera revoluționară din Cernăuți „cu soldați demobilizați cu de la sine putere, care plecau acasă după ce goleau magazinele militare. Plebea luase armele prăsite din cazărmi și copiii nevârstnici împușcau cu ele prin piețe și prin străzi. O ceată de derbedei înarmați pătrunse în curtea Palatului Național, cu intenția să-l „cucerească”. Neromânii începuseră să creadă că zvonurile despre ajutorul ce avea să ne vină din regatul român era un Bluff”²⁵.

În ziua de 10 noiembrie 1918 Pușcariu scria: „Din cerdac se vede Sadagura arzând. Inimosul Lazar a fost cel ce în ziua de 11 noiembrie s-a urcat pe o bicicletă și s-a repezit la Cuciur, unde se opriseră trupele române comandate de generalul Zadic, căruia îi duse vestea că la orele 2 intră în vigoare armistițiul general, cu ordinul să nu mai înainteze nici un beligerant. Astfel, la 12 fără un sfert automobilul generalului în fruntea oștirii sale, escortat de triumfătorul maramurașan, putu ajunge la Țanc în piața Cernăuților, unde era adunată toată românimea”²⁶.

Iancu Flondor – omul providențial

Sextil Pușcariu își pune întrebarea dacă a fost o revoluție: „Cred că da, căci mișcarea tumultuoasă din septembrie și octombrie, deși sângele începuse să înceteze de a mai curge, are cele mai caracteristice înfățișări revoluționare...”. În fruntea maselor, conchide Pușcariu, „apare omul providențial care regizează aceste mase”. Sunt interesante paginile în care Pușcariu caracterizează rolul maselor și a liderilor într-o revoluție: „Demosul e la rădăcina cuvintelor „democrație” (...) și „demagogie” , mijlocul atât de des întrebuințat spre a dobândi popularitate.

Rolul acestui „demos” – poporul – e decisiv mai ales în revoluții. Și nu numai ca masă ce răstoarnă ca o vijelie dezlănțuită spontan o lume învechită, ci și ca o entitate nouă și cu o psihologie proprie”.

„Ceea ce e poate mai vrednic de reținut din cele ce le vedem că se întâmplă de câte ori o mișcare revoluționară izbucnește, e că masa aceasta, răscolită, își creează singură capii. Războaiele scot din masa cenușie a oștirilor câțiva eroi, care mai adesea fără voia lor și mai totdeauna fără o pregătire specială, săvârșesc fapte admirabile. Oameni care în vremuri normale ar trece neobservați, în lupte decid, prin curajul sau luciditatea lor, soarta unei oștiri. În revoluții, de asemenea, masa anonimă naște pe omul care decide izbânda unei mișcări.

În Bucovina acest om proveniențial a fost Iancu Flondor. Fără revoluție el ar fi trăit, probabil retras la moșia sa, dezgustat de politica pe care o făceau alți români cu care pornise în tinerețe o acțiune de regenerare a vieții publice. Fără Iancu Flondor, revoluția din Bucovina sunt convins că nu ar fi reușit”.

În paginile ce au urmat, Sextil Pușcariu scrie despre rolul decisiv pe care l-a avut Iancu Flondor în acele zile, pe care le-a reflectat, cu unele amănunte, și în ziarul său, dorind să-i facă un portret. Sextil Pușcariu posedă darul portretizării și al caracterizării evenimentelor. El își susține demonstrația cu cât mai multe argumente, detalii, bogăție de date.

„În memoriile mele, scrie Pușcariu, aș vrea ca tablourile pe care le dau să fie veridice, dar n-am ambiția să fie mai mult decât niște schițe impresioniste. Nu cum erau de fapt, ci cum mi se păreu mie că sunt, cred că este mai interesant. Mai ales când e vorba de oameni, memorialistul nu poate face fotografii luate cu kodaku obiectiv, ci doar portrete văzute cu ochiul care totdeauna și apreciază. Iar aprecierea e subiectivă și schimbătoare, chiar la aceeași persoană. Altcum judecam lucrurile în 1918 decât astăzi, când am văzut și alte revoluții decât cea bucovineană. De aceea am introdus un corectiv în povestirea mea, făcută după însemnările contemporane (...), dar necesare pentru o mai justă imagine a unui revoluționar.

Atunci vedeam prea mult la Flondor, nepotrivirea dintre acțiunea plină de nobil elan și de intenții bune și între faptele impulsive. Astăzi îmi dau seama că un revoluționar nu trebuie să fie ceea ce se înțelege îndeobște prin caracter. El nu trebuie să aibă preocupări pe care concepțiile noastre și experiența cotidiană le-au etichetat în rubrica de „morale”. De multe ori el trebuie să renunțe la scrupulele pe care i le-ar dicta chibzuința rece și să-și păstreze fanatismul și încrederea în instinctul lui de previziune și în calitățile de supraom...”²⁷.

„... când răzmerița se domolește, scrie în continuare Sextil Pușcariu, și – trecând vremea pornirilor instinctive ale maselor fanatizate de gesturile patetice și cuvintele sonore – lumea începe iar să-și dea seama de valoarea prieteniei adevărate și a înțelepciunii ce se poate exprima fără tirade oratorice, aceiași oameni care s-au închinat idolului ce îi vrăjise îl părăsesc, îi descopăr dintr-odată inconsecvențe și păcate, aruncă cu pietre asupra lui sau îi aplică cea mai grea pedeapsă: îl uită”.

„Revoluția din Bucovina a fost de scurtă durată; tot atât de scurt a fost și rolul de conducător și admirat fără rezerve al lui Flondor. Când stări normale au revenit, lumea i-a descoperit inconsecvențe, patimă, nechibzuință, nerecunoștință, cabotinaj, grandomanie și alte păcate pe care nu le observase la el când îl aclama”.

„După adunarea din 27 octombrie, la care s-a votat frumoasa rezoluțiune, românii eram siguri că trupele române vor intra să ocupe Bucovina. Așa credeau și străinii. Dar zilele treceau una după alta și ele nu veneau (...).

Foarte frumoasă a fost ținuta lui Flondor. Mai întâi față de guvernatorul Etdorf, care ar fi vrut să-l facă să se înțeleagă cu rutenii. Citându-l la sine, Flondor i-a răspuns că el nu mai merge la guvern până nu-i va da răspunsul la actul prin care i-a adus la cunoștință rezoluția luată în 27 octombrie și a cărei urmare logică ar fi fost ca Etdorf să predea puterea lui Flondor. Astfel Etdorf veni la Flondor (sau mai bine zis la Alexandru Hurmuzaki, unde veni și Flondor) să-l roage ca să se împace cu rutenii. Flondor îi arătă că o împăcare este peste putință.

Dar mai ales frumoasă a fost ținuta lui Flondor față de românii înșiși, care deveniră neîncrezători și începură să se teamă de ucrainenii ajunși la putere. Ei știu

să le spulbere orice temere și să-i facă pe defetiști să tacă, prin curajul său, prin veștile bune ce le comunica – vești imaginare – prin acel: am așteptat 144 de ani ziua eliberării, mai putem dar aștepta o săptămână sau două!

În sufletul său, Flondor nu era așa de liniștit cum se arăta și într-o seară avurăm amândoi o decepție strașnică...

Flondor îl trimite pe Vasilică Bodnărescu la Iași ca să ceară intervenția armatei române, pe care o așteptam de o săptămână. Pe când generalul Fischer își posta jandarmii săi la Suceava, ca să-l prindă, Bodnărescu trecu în trăsura primăriei din Cernăuți la Mamornița frontiera. Peste câteva zile s-a întors să ne spună rezultatul: Marghiloman șovăia.

Raportul lui Bodnărescu a fost pentru mine ceva nespus de dureros. Am simțit o tăietură în furca pieptului, precum o ai când ți se vestește că a murit cineva care ți-era drag. Eu care credeam, că în România trenul e pregătit pentru Unirea tuturor românilor, și speram că Bodnărescu ne va aduce o directivă, acum mă convingeam că dezorientarea cumplită, pe care o bănuiam și în Ardeal, ne stăpânește și în clipele acestea hotărâtoare.

Bodnărescu se înapoie încă în aceeași noapte la Iași, cu misiunea să ceară intervenția armată imediat și fără preget, iar Flondor și cu mine mersem la „Centrală”, unde lumea ne aștepta, zvonindu-se printe români că sunt știri nouă...

Din fericire, de astă dată Bodnărescu află în Iași situația schimbată. Marghiloman căzuse, se formase un minister de trecere, compus din generali cu generalul Coandă în frunte. Sub presiunea opiniei publice, deșteptată de declarațiile românilor din Bucovina și Ardeal, oficialitatea părăsi rezerva...

Pe joi, 7 noiembrie așteptam intrarea trupelor române...

...intrarea trupelor române întârzie mult și generalul Zadic intră în Cernăuți abia luni în ziua când s-a încheiat armistițiul între Antantă și Puterile Centrale. Rutenii, adică legiunile și conducătorii lor, dispăruseră cu o zi înainte din oraș, ducând cu sine o mulțime de material și toți banii publici pe care îi aflară prin oficii.

...În sala de ședințe a Societății pentru Cultură a fost primit generalul român de membrii Consiliului Național.

...A doua zi, după un Te-deum, am avut după prânz, întâia ședință a Consiliului Național, constituit într-un fel de Parlament, care a ales și un guvern, cu Iancu Flondor în frunte”.

Sextil Pușcariu, contra voinței lui, fusese ales secretar de stat la externe. În această calitate, la 14 noiembrie, ca trimis al guvernelor Țării Bucovinei pleacă la Iași, unde a avut întrevederi cu ministrul președinte, generalul Coandă „...un bătrân frumos, o figură de marchiz din romane” și cu Ionel Brătianu, care l-a primit foarte amabil vorbindu-i de Nistor și de Marmeliuc. I-a spus că o autonomie cu diete provinciale nu o crede bună, mai ales că în Bucovina și Transilvania sunt prea mulți străini, ci ar trebui să existe numai camera din București, cu miniștrii pentru diferite provincii. „I-am reomandat pe Nistor pentru acest post. Crede că autonomia trebuie să fie numai județeană. Ne-a recomandat să menajăm pe străini, mai ales pe evrei, care au multe legături, și să ne punem pe bază democratică, cu drepturi de vot și cu împărțire de pământ la țărani. Nu numai din fondul religionar, ci și moșii private.

Crede că guvernul, cum s-a alcătuit el în Cernăuți, nu poate fi decât provizoriu, spre a administra țara. Ar trebui să ne declarăm cât mai degrabă uniți desăvârșit cu țara”.

Pe 15 noiembrie Sextil Pușcariu s-a întâlnit și cu Iancu Nistor: „Nistor – tot cel vechi, plin de inimă, numai ceva mai oțelit de toate câte avusese să le suporte în acești ani din urmă. Pe când era fugar la Odesa era să pună nemții, care intraseră în oraș, mâna pe el. Într-o barcă s-au salvat, cu Goga și alți câțiva...”. S-au văzut și cu liderii altor partide, care le-au spus același lucru – unire necondiționată.

Audiența la regele Ferdinand

Sextil Pușcariu a avut audiență în zilele următoare și cu regele Ferdinand și regina Maria. Impresiile, scrise în 30 decembrie 1918²⁸: „În ziua următoare am fost în audiență la regele Ferdinand și regina Maria. (...)”

De astă dată prima impresie se șterse cu totul și am răms foarte plăcut surprins de felul cum a vorbit cu noi. Adevărat că și acum conversația nu curge și adesea se oprește în mijlocul frazei, căutând cuvântul potrivit cu care s-o sfârșească – și adesea truda ce și-o dă se vede din contractarea mușchilor feții – dar, după o pauză oarecare, el găsește acest cuvânt și vezi că totul ce spune e bine chibzuit. M-a mirat ce informat e asupra oamenilor din Bucovina și din Ardeal.

Pe Lepedatu, Maniu, Vaida, Ghibu, Deleu și Mihai Popovici mi i-a numit, despre Goga mi-a spus că nu s-a purtat tocmai bine, iar despre fratele acestuia, Eugen, se vede că are o părere rea. Ne-a vorbit despre chestia agrară, pe care se vede că a studiat-o temeinic și ne-a spus cum nici în cele mai grele clipe n-a deznădăjduit. Felul de a se purta a germanilor îl afla barbar. S-a informat despre stările din Bucovina și ne-a spus ceea ce avurăm ocazie să auzim în repetate rânduri în zilele petrecute în Iași, că toată lumea așteaptă o reîmprospătare, o renaștere de la elementele bune din România nouă.

Cu cât drag vorbea el de această Românie nouă care i-a fost dat să o înfăptuiască el și cât de sincer emoționat a fost, când i-am citit, la începutul audienței, adresa pe care o scrisesem în ultimul moment! (...) și el mi-a spus că trebuie făcută unirea necondiționată cât mai curând, că așa o cer interesele țării și ne-a luat făgăduința că, întorși, vom insista să se facă. În același timp, ne-a asigurat că va numi numai funcționarii pe care bucovinenii îi vor propune, încât țara va păstra, în stadiul de trecere, înfățișarea ei, netulburată de amestecul României. La sfârșit ne-a mai repetat o dată că de acum a venit vremea muncii înțelepte și la plecare ne-a scuturat mâna mult și deosebit de călduros²⁹.

„Cum Nistor era de părere că unirea trebuie să fie necondiționată, am primit și eu punctul acest de vedere, împreună cu Bodnărescu și am insistat la Cernăuți să se facă cât mai grabnic³⁰”.

Audiența la regina Maria

„A doua zi am fost la audiență la regina. Frumoasă, maiestuoasă și plină de farmec, ea ne povesti cum nici un moment, chiar în clipele cele mai grele, n-a părăsit-o cedința în izbânda finală. Ne-a spus prin ce lupte grele suflați a avut să treacă regele, care a rupt-o definitiv cu neamurile sale și cum prin legăturile ei, cu Anglia îndeosebi, a ținut tot timpul viu interesul aliaților față de România.

În graiul ei frumos românesc, cu accentul englezesc care nu supără însă la ea, ne-a povestit amănunte din anii din urmă, cu o mimică vie și mai ales cu mlădieri de corp pline de grație, dar și de maiestate și ne-a spus cât e de fericită acum, când reușita finală e atât de frumoasă”.

Vizita reginei Maria la Paris

„...Săptămâna care vine (16 martie 1919) pare a fi decisivă pentru cheștiunea românească la Paris. A fost un gând fericit al reginei Maria de a fi plecat la Paris și Londra. Ei vom avea să-i mulțumim în mare parte pentru izbânda cauzei noastre”.

Din scrisoarea lui Ion Nistor din 28 februarie 1919 citim: „...La Paris lucrurile merg bine. Vizita reginei a servit cauza noastră mai mult ca 10 diplomați și 100 kg de memorii și articole de gazete. Îți trimit un număr de diverse gazete ce mi-au sosit din Paris, din care te vei convinge și tu că avem să mulțumim intervenției reginei. Ar fi bine ca unul dintre băieții noștri să scrie un articol de fond în care să arate rolul reginei, în timpul războiului, ca mamă a răniților, iar acum ca apărătoare a cauzei românești în fața lumii întregi. Este o adevărată crăisă din povești care privește un neam obijduit. Ce bine ar fi când ai scrie chiar tu acest articol...

Țineți lumea la curent cu primirea reginei la Paris, cu vorbele ei de acolo și cu cererile pe care ea le face pentru alinarea durerii și mizeriei românești.

Prințul Carol este abonat la „Glasul Bucovinei” pe care i-l trimit zilnic la Cotroceni. Citește cu mare interes...

Cheștiunea frontierelor este aproape hotărâtă definitiv în favorul nostru. Rămâne însă greaua sarcină de a apăra acele hotare... Pentru a preîntâmpina orice surprindere, marți seara la orele șase s-a ținut un consiliu de coroană sub președenția regelui la palatul din Cotroceni. (...)

Veștile din Paris sunt bune. Pare că vom obține Torontalul întreg. Străduințele noastre de a obține echipamente pentru ostași par să fie încununate de succes. Am impresia că după consiliul de coroană situația s-a înseninat puțin. Regina a plecat la Londra și Brătianu o să plece și el pentru două zile la Londra. Este vorba de a obține consimțământul Angliei pentru revendicările noastre³¹.

Știri internaționale de la Ion Nistor

O altă scrisoare nedată: „Și acum o veste pentru gazetă, pe care ți-am telegrafiat-o ieri. În Siberia se găsește o armată de voluntari români de peste 40.000 de oameni, condusă de vreo 90 de ofițeri români din Ardeal și Bucovina. Bucovineni sunt: Iorgu C. Toma, Valeriuk Tarnavski, Ioan Axani, George Piticiariu, la Celeabinsk, lângă Irkutsk), Emanuel Cercavski și M. Nichitovici (la Vladivostok). La Celeabinsk apare „Gazeta Transilvaniei și Bucovinei” organul Comitetului Național Român în Rusia. Apare săptămânal. Am văzut un număr de la 10 octombrie 1918 adus prin Japonia și trecut la București. Compatriotul nostru Iorgu Toma a scris și o broșură de propagandă pe care ți-o prezint aici.

Faceți, vă rog, folosul cel mai larg din această știre.

Din partea suveranului ne-a făcut, la stăruința domnului Pop și a mea, intervenție pe lângă dl Brătianu la Paris ca să ceară de la japonezi vapoarele necesare pentru transportarea acestor voluntari la vetrele lor”.

Frământări și griji³²

„...După însuflețirea de la început, în Bucovina au început iar să răsară vechile păcate. Iancu Flondor vrea să fie stăpânul autocrat al Bucovinei și pentru a-și ajunge acest scop nu se sfiește de nimic. Strânge în jurul său elemente de care e convins că sunt dubioase și îndepărtează pe cei buni care au curajul să aibă o opinie diferită de a lui. El strânge mâna tuturor lichelelor, căutând să le utilizeze pentru planurile sale.

La începutul lui ianuarie (1919) Flondor a fost – cu suita sa – în București urmând ca să ia înțelegere cu ministerul de acolo despre forma de acceptat pentru Bucovina în stadiul de trecere.

Prin ținuta sa bruscă, prin dorința sa de a acapara toată puterea în Bucovina, prin ambiția sa de a se numi „minstru” (titlul de „comisar regal” nu-i ajungea) a produs o impresie penibilă...”³³.

„Glasul Bucovinei”, care reprezintă lumea nouă, are să lupte contra lumii vechi. Căci Austria veche, cu toate perfidiile ei, s-a vârât prea adânc în sufletele oamenilor încât să poată apune imediat...”³⁴.

Lui Sextil Pușcariu i se încredințase misiunea responsabilă de a merge la Iași pentru a lua contact cu personalitățile politice importante din Vechiul Regat. Participarea lui activă la actul unirii Bucovinei cu țara era un act de mare curaj și patriotism. „Toamna anului 1918 a fost, desigur, punctul culminant din viața mea, căci ea aduse acea orgie de fericire pe care am așteptat-o o viață întreagă, pentru care erau acordate toate coardele sufletului meu strunit pentru acest ideal, scria Sextil Pușcariu la 4 ianuarie 1927. Rolul pe care l-am avut însumi la această Unire a fost destul de mare pentru ca să am în suflet mulțumirea că am contribuit și eu, după puteri, la realizarea visului”. El refuză însă să participe în continuare la viața politică, considerând că „...politica nu mă mulțumește (...) mă dezgustă pentru veșnicile chestiuni personale de care nu se poate dezbăra”. I-a declarat lui Nistor că nu primește „nici postul de secretar general, sau de serviciu, nici cel de ministru, ci voi rămâne ceea ce m-am hotărât în primul moment să fiu: directorul „Glasului Bucovinei”, ca să duc mai departe opera de semănător de idei pe care o cred mai importantă decât cea de ministru și pentru care îmi simt vocația.

Și apoi vreau să plec din Bucovina cu un nume bun, ca un vrednic urmaș al lui Pumnul...”³⁵.

Când în primăvara anului 1919 i se propune postul de ministru al Bucovinei la București, el refuză, rămând în continuare omul de știință integru: „Cu toate acestea politica nu mă mulțumește și mi-e dor de munca științifică”³⁶.

„Nu vreau să primesc acest post din două motive:

1. Ca ardelean în Bucovina nu vreau să uzurp locul ce se cuvine unui bucovinean;
2. Cred că cel mai frumos gest pe care îl poate face un „glasist” e să arăte că n-a luptat ca să ajungă la un post râvnit de atâta lume și deci trebuie să dovedim asta printr-un exemplu: cel ce refuză de a fi ministru și persistă de a rămâne directorul unei foi dovedește că a lucrat numai pentru o idee și a rămas la postul său de gazetar, pentru care s-a hotărât la început, fiindcă și-a dat seama că acolo poate face ispravă. A face acest gest mi-e cu atât mai ușor, cu cât portofoliul ministerial nu mă tentează absolut deloc. Îmi dau perfect seama că după ce l-am refuzat voi avea, ca director al „Glasului”, mai multă autoritate și mai multă stimă decât un ministru. Dacă voi fi chemat să organizez Universitatea din Cluj și să pun temelia Muzeului Limbii Române, am ajuns tot ce îmi doresc și voi avea terenul de activitate pe care mi-l doresc și pentru care sunt pregătit”³⁷.

„Primind profesura și rectoratul în Cluj, pot să părăsesc politica după două succese frumoase: ca inițiator al Unirii și ca conducător al curentului sănătos căruia i-am pus temelia în Bucovina. Astfel, singura ambiție ce o am: de a lăsa un nume bun în țara în care am stat 12 ani ca urmaș al lui Pumnul, îmi va fi împlinită”³⁸.

Sextil Pușcariu a acceptat postul de prim rector român al Universității de la Cluj, punând temelia Muzeului Limbii Române.

NOTE

1. Sextil Pușcariu, *Memorii*, Ediție de Magdalena Vulpe, *Prefață* de Ion Bulei, *Note* de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, Editura Minerva, București, 1978.
2. Ioan Bianu, *Răspunsul la discursul de recepțiune a d-lui Sextil Pușcariu, Discursuri de recepție*. București, Tipografia „Urbana”, 1920.
3. Sextil Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, Discurs rostit la 11 iunie 1920 în ședința solemnă a Academiei Române: Discursul este reprodus și în „Glasul Bucovinei”, ediție nouă, nr. 1 din 2018.
4. Idem.
5. Sextil Pușcariu, *Un poet: Lucian Blaga și poeziile lui Lucian Blaga* „Glasul Bucovinei”, II 1919, 16 ianuarie, (articolul a fost publicat și în revista „Glasul Bucovinei” serie nouă din 1995, nr. 2, precum și poeziile lui Lucian Blaga, care mai târziu au intrat în culegerea *Poemele luminii*).
6. Valentina Marin Curticeanu, *Sextil Pușcariu – între știință și artă, în 100 de ani de la nașterea lui Sextil Pușcariu (1877-1948)*, Comunicările simpozionului din 14 ianuarie 1977, Cluj-Napoca, 1977 p., 84.
7. Sextil Pușcariu, *Memorii*, p. VII.
8. Idem.
9. *Ibidem*, p. 302.
10. *Ibidem*, p. 303.
11. *Ibidem*, p. 312-316.
12. *Ibidem*, p. 315.
13. *Ibidem*, p. 301.
14. *Ibidem*, p. 316.
15. *Ibidem*, p. 317.
16. Idem.
17. Idem.
18. *Ibidem*, p. 318.
19. *Ibidem*, p. 319
20. Idem.
21. *Ibidem*, p. 320.
22. *Ibidem*, p. 323.
23. *Ibidem*, p. 325.
24. *Ibidem*, p. 326.
25. Idem.
26. *Ibidem*, p. 327.
27. *Ibidem*, p. 331.
28. *Ibidem*, p. 341.
29. *Ibidem*, p. 342.
30. *Ibidem*, p. 343.
31. *Ibidem*, p. 369-370.
32. *Ibidem*, p. 346.
33. *Ibidem*, p. 347.
34. *Ibidem*, p. 348.
35. *Ibidem*, p. 361.
36. *Ibidem*, p. 360.
37. *Ibidem*, p. 362.
38. *Ibidem*, p. 363.

SUMMARY

The Memories of Sextil Pușcariu refer to the decisive period of the Romanian history. Sextil Pușcariu was a visionary, who had seen events spectacularly evolving in Europe, analyzed the events, prior to the Union in the context of the political situation in Europe. He'd demonstrate that the Romanians manifested their destiny in a decisive period of an Empire that was falling apart, whilst the people claimed their independence and their own territories.

When Sextil Pușcariu had started writing the *Memories*, the „first worldwide conflagration” took place which was meant to change the political map of Europe: the Austro-Hungarian Empire declared the war on Serbia. Europe had entered a war catastrophe. Tormented by those events' whirlwind and driven by the sense of duty, Pușcariu went to Brașov, where he was recruited into the army. The Romanians from Transilvania, Banat, Bukovina, Crișana and

Maramureș had been forced to leave the native land and fight for a strange cause.

VASILE TĂRĂȚEANU SAU EROISMUL CULTURAL „CINE POATE SCRIE-N PARADIS?”

Adrian Dinu RACHIERU
Timișoara

De la Cernăuți, o veste cernită ne-a întristat în acest august, aflând că Vasile Tărățeanu s-a grăbit să plece. În placheta apărută la *Rafet* (editură păstorită de inimosul Constantin Marafet), sub un titlu care, atunci, mi s-a părut șugubăț (*Și de-o fi să mor*), marele călător Vasile Tărățeanu, pornit, se știe, din nordul înstrăinat al Țării Fagilor, era doritor să ne împărtășească – până la a doua venire (*Ca Lazăr*) – din prinosul de „cuvnte bune pentru urmași”. Titlul merită, desigur, o explicație; iar motto-ul cărții, aducându-ne în minte vorbele lui Eugen Ionesco („mi-e teamă de uitare, nu de moarte”), luminează mesajul ei.

Moartea, ca sfârșit implacabil, e deplină doar dacă e însoțită de uitare. Iată ce ar dori să evite poetul, bătătorind cu sârg, în lung și în lat, cărările românității. Și rememorând, privind îndărăt, „copilăria desculță”, amintirea mamei – „o carte nescrisă”, purtând povara „dururilor ascunse” și lungul șir al atâtor bravi bărbați, încercând, astfel, a se smulge „din ghearele pustiei”. Evident, poetul era avertizat, știa prea bine că „dacă vrei să ajungi unde dorești / nu întoarce capul / nu privi înapoi / peste umăr” (*Drumul spre Masa Tăcerii*). Sfat inutil, „eliberarea” pare improbabilă, chiar imposibilă. Cu sufletul amprentat de aceste „străvechi legăminte”, fără loc de retragere, trăgând „un car de lacrimi” în acel „petec de țară”, cândva pământ voievodal, prins în plasa uneltirilor imperiale, poetul simte că „se-n-greunează lutul”. Și, sub presimțiri thanatice, decupează din fosta-i tinerețe doar *imagini decolorate*: „Sufletul meu nu mai găsește ieșire / din starea aceasta / mult prea apăsătoare // Aidoma cuiului / bătut în capac de sicriu”... (*Stare*).

Evident, în *oglindea clipei*, cu sufletul înaripat, ieșind „din sfera gravitației”, el purcede la „dezbrăcarea” de trup, atras de *porțile cerului*. Pleacă, așadar, *pe drumul*

lung al neîntoarcerii, simțind amenințarea golului și „pofta țărâni”, săvârșind – ca „ultim vânzător de speranțe” – *trecerea*. Privind dinspre un capăt al vieții, descoperă, în urmă, doar „trepte prăbușite”, într-o continuitate naturală, implacabilă, în lungul șir al celor „muritori de vii”: „Între mine și moarte / stătea mama / ca un scut – // fir de iarbă în bătaia sorții.. // Între copiii mei și moarte / stau – ca un zid / în ruinare mut – // următoarea pradă a morții” (*Continuitate*). Cu speranța că, prin paginile vii de carte, „agățându-se de cuvânt” (ca o șansă de salvare), respiră în nemoarte.

În repetate rugi, *murit de viață*, asaltat de roiul ispitelor, și-ar dori, desigur, „înmulțirea” anilor; și, în același timp, captiv, „prins” în „cămașa de forță a realității”, vrea să se desprindă din „chingile trufiei”, recunoscând o „hapsână poftă de viață”. Erotica își clamează drepturile (*Dorință*), după cum moartea pânditoare, într-un „pustiu decor”, își cere tributul, răbind prietenii, precum un bădița Vasile (Levițchi) și al său telefon „orfan”: „Numai vântul amintirii mai paște liniștit / printre dealurile decapitate de fagi / sub care se revoltă munți de oase” (*Poem atemporal*).

Într-o splendidă tabletă dedicată lui Ilie Motrescu (*Dacia literară*, nr. 5-6/2012, p. 80-81), cel care de atâția ani „își trăiește moartea”, Vasile Tărățeanu reamintea lecția de demnitate oferită, prin pilda de verticalitate, de poetul din Crasna, dispărut în împrejurări încă nedeslegate. Cum însuși Vasile Tărățeanu propunea o astfel de lecție, împotrivindu-se *uitării de neam*, schițăm un posibil portret al celui care, văzut, cândva, ca un *Don Quijote de la Sinăuți* (volumul nostru *Poeți din Bucovina*, 1996), devenit – între timp – academician, continuă bătălia.

Mic, vioi, plin de neastâmpăr, debordant chiar, Vasile Tărățeanu a trăit la Cernăuți, acolo unde dregătorii urbei ar fi vrut „să împăieze privighetoarea”. Suferința celor din nordul Bucovinei este de neimaginat. Strigătul lor disperat, voința de a-și păstra identitatea, dar și nădejdea că „munții nu pot fi strămutați” (ca să-l cităm, din nou, pe acest sufletist fără odihnă, bun la toate) coagulează în jurul unei speranțe; e drept, firavă, fiindcă, până mai ieri, în malaxoarele imperiului roșu și azi, în alte malaxoare, cu fumuri imperiale, ei, românii din Nordul răpit, au suferit și suferă „până peste poate”. Iar Vasile Tărățeanu era omul care „apasă pe condei / ca pe un „trăgaci”. Capabil deci să „înflăcăreze stindarde”, să tragă „clopotul de alarmă / al conștiinței de neam”, să alerge în toate părțile pentru a scoate publicații care, prin zbaterea acestui împătimit, continuă să apară, învingând toate potrivniciile.

Cu manuscrisele în desagă, poetul făcea cândva naveta la Chișinău. Fiindcă doar acolo putea tipări. Fiindcă în zona Cernăuților ziarele românești sunt variante cuminți ale ziarelor oficiale iar *Plai-ul* lui Tărățeanu, apoi *Arcașul* erau, să recunoaștem, „un fir de sârmă ghimpată în ochii oficialităților”. Fiindcă, în elanul său donquijotesch, în frumoasa și curată sa „nebunie” (care ține de eroismul cultural), Tărățeanu „s-a însurat cu ziarul”. Eternul navetist nu putea accepta ca limba maternă să fie exilată în bucătărie; nu suporta ca vorbele noastre să se furișeze, cumva vinovate, suspectate de cei care au preluat de la defunctul Imperiu o „moștenire rușinoasă”. La care, previzibil, nu vor să renunțe.

Invectivat, târât în fața instanțelor pentru păcatul de a nu se fi lepădat de românism, Vasile Tărățeanu a fost, să nu uităm, poet. Admirându-l pentru tot ceea ce a făcut, pentru osteneala publicistică („adăpostit” sub felurile pseudonime: V. Voievod, H. Urban, V. Micu, T. Vasile ș.a.), poetul (n. 27 septembrie 1945, la Sinăuți de Jos) nu trebuie scutit de o lectură severă. Cărțile scoase până acum, nu puține, începând cu *Harpele ploii* (Ujgorod, 1981) vorbesc limpede despre crezul unui poet și calvarul

unui neam trăind sub „blestemul mioritic”. Înseriat visătorilor iremediabili, poetul, locuit de fantasme și idealuri, nu dezertează; mușcat de patima scrisului, el nu se refugiază într-o poezie de seră, mărturisind într-o *Stare de grație*: „apasă pe condei / ca pe un trăgaci”.

Asta știu prea bine cei ce l-au hărțuit. Neastâmpăratul poet i-a prevenit: „Bomba e în capul meu!” Și dacă tot a nimerit în ringul literaturii, Tărățeanu s-a zbatut nu doar pentru propria-i poezie; dincolo de canonul rimei ori reflecția concentrată, dincolo de „dreptul la neliniște” (clamat, cu superbie, într-o plachetă din 1984, ivită la editura *Carpați*, chiar sub acest titlu), acest om cu suflet mare s-a dovedit inflexibil când era vorba de recuperarea unor valori înstrăinate ori de voința de a ne păstra identitatea. Nu e sedus de hobby-urile (profitabile), nu subscrie la bălăcăreala în care ne complacem; și, cu atât mai puțin, nu poate fi de acord cu „insultarea valorilor” (cum numea cineva agresivitatea unor contemporani, atacând cu vervă neagră și furie oarbă numele-reper ale spiritualității noastre). Vasile Tărățeanu ar fi dorit *un armistițiu*. Pentru el, noi (chiar dacă nu suntem îngeri) existăm, dincolo de taberele politice, doar ca români. Trăind sub „povara visului” (vezi *Ramule, neamule*), cercat de remușcări ori momente de cumpănă, răpus de scepticism („că lumea asta nu se schimbă / și lupta-ți n-are nici un rost”) poetul, spuneam, nu abandonează: „Răstignit pot fi chiar mâine! / Numai nu pe două hărți, / numai nu pe două hărți!...” (citim într-o *Spovedanie*). Și atunci, fugitiv, ne întrebăm dacă trăind incendiar, sub presiune, identificând somațiile clipei, poetul mai avea răgazul de a accede la o senină conștiință artizanală, șlefuiind cu mîgălă versurile. Dorința există. Cel pornit în lume din Sinăuți (care e și satul lui Ilie T. Zegrea), avându-l acolo ca învățător pe Vasile Levițchi (marele pedagog al bucovinenilor „nordici”) a fost și un împătimit al lecturilor, vitaminizându-se cultural (între două curse la Chișinău sau București), ispitit de a ține pasul cu ce se întâmplă, în viața literară, *dincoace*.

Au fost cândva învăpăiate nopți de cenaclu, sub oblăduirea aceluiași Levițchi. Preluând ștafeta, Vasile Tărățeanu, alcătuitor și al unor prea-generoase volume colective (*Plaiul doinelor*; 1968; *Glasuri tinere*, 1971) știa prea bine că „munții nu pot fi strămutați”. Și, în numele unor speranțe nestinse, poetul (în creștere) se așază, voit, într-un plan secund, eliberând energii nedomolite pentru ceea ce ține de un necesar și admirabil eroism cultural (prețuit, probabil, acum, după plecare). Neobositul căzuș, în pofida unei perechi care-l urmărește obsesiv („eu și nenorocul”) nu-și curmă, din fericire, cântecul; își urmează, ne asigură, „linia vieții” (cum e și titlul unui volum din 1988, apărut tot la editura *Carpați*, Ujgorod) și se chestionează cu neliniște când e amenințat de „viermii singurătății”. Trăiește în plin calvar, dar nu s-a înrăit; dimpotrivă. Nu e lovit de ură, și-a asumat suferința și e gata de a urma sfatul lui Noica, găsind forța de a iubi și a ierta. Dar în clipele grele, negre (precum cerneala pe care o folosește la scris), în *infernul personal*, are dreptul să urle în acest mediu potrivit; aici, ne asigură Vasile Tărățeanu, „totul are culoarea cernelei / cu care scriu”. Mai mult, poetul era convins că pentru truda scrisului paradisul e contraproductiv: „Cine poate scrie-n paradis?” Dincolo de necazuri și nesfârșita suferință (constata el, într-o poezie care ar trebui mereu citată, *Inchizitorul către poet*, că „Fără de sfârșit e rugul acesta / mamă”), Tărățeanu nu se putea despărți de acest „dulce-amar de Bucovina”: „Printre ani / de suferință / viața-dulce / de credință”. Și această credință, după cum știm, nu l-a părăsit.

Într-o vreme a tuturor dezamăgirilor, într-un timp care acuză uzura cuvintelor mari (desacralizate, prin abuzurile propagandei mincinoase), mai există poeți care vor să reabiliteze eroismul și demnitatea românească. Există, așadar, poeți care ne reamintesc, pe urmele lui Goga, că literatura este/ poate fi „o energie precursoră”. În consecință, aplecându-se asupra pătimirilor noastre, ei recondiționează un „timp al rapsozilor” și vibrează, meditănd dincolo de mode și curente poetice, la vitregiile Istoriei și drama unei națiuni așezată „în calea răutăților”.

Un astfel de *poet-militant* a fost, indiscutabil, Vasile Tărățeanu (1945-2022). El, reamintim, debuta cu versuri în presa raională (Hliboca) în 1962 și, credincios acestei chemări, și-a încredințat producțiile unor culegeri colective scoase de-a lungul anilor la Ujgorod ori Chișinău. Împreună cu Ion Gheorghiță a pregătit pentru tipar cartea postumă a lui Dumitru Grinciuc; alături de Arcadie Suceveanu s-a îngrijit de placheta poeteselor din Bucovina, *Ghiocelul*. A scos, cu mari eforturi, felurite publicații, învrednicindu-se a rezista tuturor presiunilor, târât fiind și prin tribunale. A plătit, deci, pentru încăpățânarea de a fi și *a rămâne român*. Poartă, asemenea celor plecați la oraș, vânând o altă soartă, „pământul de-acasă” (*Fii de țărani*), chiar „sub unghii” și ne îndeamnă să ne simțim stăpâni în propria noastră țară (*Îmi pare rău*). Știind că are nevoie de „un infern personal”, Tărățeanu și l-a creat zilnic, „ajutat”, firește, de zeloșii dregători. Și, nu mai puțin, de harnicii denigratori. Poetul n-are astâmpăr și, ubicuitar, înhămat la o epuizantă navetă, se mângâia cu un funebru gând: „Important că peste mine va fi românesc pământ”. A croit, în 2009, cu sprijinul prietenilor din Alba-Iulia o antologie dedicată *Poeziei Bucovinei*, incluzând 66 de autori, cu un convingător calcul de simbologie numerică (câte 22 pentru fiecare secțiune, pentru că cifra respectivă – se explica antologatorul – reprezintă „numărul de ani în care bucovinenii s-au aflat cu toții la un loc”). Și în care poetul se mărturisește, ca purtător de cuvânt al unei provincii oropsite, declamându-și „șoptitele rugi” ori strigătele înăbușite: „Auzi-le Doamne, / cum se aștern / la picioarele Tale / ca iarba sub coasă!”

În fine, judecând drept, nu putem ignora nici acele *poezii-locomotivă* de altădată (cum le numise poetul), indicând tributul ideologic, inevitabil în epocă, „copii handicapați” fără de care, însă, volumele n-ar fi apărut. Doar „țâța leninistă”, își amintește Vasile Tărățeanu, hrânind poezia osanalistă, deschidea porțile editurilor.

Or, volumele din urmă, rod și al unor bogate lecturi, întăresc ideea saltului valoric. Dincolo de câteva mici neglijențe, *Și de-o fi să mor* vădea și o schimbare de accent, presimțind adierile thanatice, transcriind tragicul existențial. Poemele bat „la ușa sufletului” (*Stare incertă*) și poetul, încrezător în destinul său, ne previne (*Încă*): „De există-un abis / mai există și-un vis”.

Eroismul cultural, din fericire, are, în cazul său, fundament valoric.

SEMĂNĂTOR DE ÎMPĂCARE ȘI IERTARE – VASILE TĂRĂȚEANU, POETUL

Maria TOACĂ
Cernăuți

„Aprindeți candela din nou că-n suflute se face noapte”

Credeam în momentele când, la ușa salonului de reanimare, am mângâiat-o cu un cuvânt de încurajare pe Lenuța, credeam că Dumnezeu va face o minune și-l va mai lăsa printre noi. Dar spre luni dimineață (8 august) s-a întâmplat inevitabilul din viața fiecărei ființe vii care are o naștere. A murit Vasile Tărățeanu, poetul și luptătorul pe care îl credeam nemuritor. E momentul când nu găsesc cuvinte și le iau pe cele din trecut, căci întotdeauna am trăit clipe minunate alături de Vasile Tărățeanu, în casa familiei sale, în casa familiei mele, în casa noastră comună – Bucovina, România, împreună cu sufletul-i pereche, soția Lenuța și copii săi, cu cărțile sale...

Sufletul i s-a înălțat la ceruri, dar să nu spunem că a încetat să-i bată inima. Inima ar trebui să rămână să bată în comunitatea noastră, cu aceeași românească dragoste ca în zilele când ne vorbea cu versul și lacrima. Și deoarece încă mult timp cuvintele-mi vor fi tăcere, revin la poezie, revin la trăirile din trecut. Angajarea cu trup și suflet în lupta pentru deșteptarea națională, pentru drepturile românilor din partea înstrăinată a Bucovinei i-a ținut în umbră numele de poet. Dar să nu uităm că Vasile Tărățeanu, înainte de a deveni fondator de societăți și festivaluri naționale, editor de ziare, „tribunul și arcașul Bucovinei”, înainte de a purta titlul de academician și povara atâtor altor titluri onorifice, a fost și rămâne poet. Cu poezia a început, poezia l-a purtat prin Patria dragă, mai întâi poezia l-a făcut „Vasile Tărățeanu”, cel cunoscut de întreaga Românie. Poate a spus nu o dată că îi este teamă de uitare, mai mult decât de moarte și de înstrăinare.

Eu, însă, i-am înțeles cu adevărat teama de uitare din culegerea de versuri *Și de-o fi să mor* (2014), care se deschide cu un moto de Eugen Ionescu: „Mi-e teamă de uitare, nu de moarte”.

Mi-a încredințat să-i citesc manuscrisul și am cutedat să-i mărturisesc că nu-mi place titlul cu trimitere la moarte, la care mi-a răspuns prin cuvintele lui Nicolae Iorga că gândul morții ne slujește în orice clipă pentru a înțelege prețul vieții. Cartea a luat Marele Premiu al Festivalului Internațional „Titel Constantinescu”, ediția a VII-a, Râmnicu Sărat-Edineț, 2014. Dar nu numeroasele premii îi definesc ființa poetică, ci rândurile: „Atunci când apune atunci când răsare/ mai lasă-mă spin mai lasă-mă floare/ mai lasă-mă frunză mai lasă-mă ram/ atâta cât sânt și atâta cât am/ Că-atâta cât sunt cu atâta cât am/ mi-ajunge de-o viață mi-ajunge de-un neam”. Și mai avea o dorință lirică – să ajungă la firul de iarbă: „În lumina ta/ mă dezvolt/ ca firul de iarbă/ încet, dezinvolt// Călcăt în picioare/ din nou mă ridic – tare de firav/ mare de mic// La înălțimea ta/ vreau să ajung/ mă-ntind de o șchioapă/ și-mi pare că-s lung”. Și dacă tot cu teama de uitare am început, să nu uităm ce e pe La noi: „E trist și rece/ ca-n cavou/ nu se aud nici pași/ nici șoapte// aprindeți candela/ din nou/ că-n suflute se face noapte”.

Liric și melancolic am sărbătorit astă toamnă ziua de naștere a poetului la Palatul nostru Național din Cernăuți. Deși nu era o dată jubiliară, am convenit cu Lenuța și Ana-Cristina, fiica tatei cea mică, de-acum cu facultatea terminată, să-i facem o surpriză de ziua sa, alungând departe gândul că poate fi ultima. Recitesc cele scrise astă toamnă, la 27 septembrie 2021, revin la clipele fericite petrecute împreună.

Ce seară minunată cu Vasile Tărățeanu!

Îl știe întreaga românie. Nu mai e nevoie să precizez cine este acest om drag nouă tuturor, dar și mai drag lui Dumnezeu, pentru că, într-adevăr, trebuie să fii tare iubit de Domnul pentru a trece prin atâtea încercări și a rămâne neînfrânt, vertical, optimist, cu visele înaripate spre viitor, așa cum l-am văzut pe Vasile Tărățeanu în ziua de 27 septembrie, la cea de-a 76 rotire a destinului său în jurul soarelui. I-a dăruit Dumnezeu dumnealui, familiei sale, dar și nouă, celor care îl iubim și îl prețuim, un pic de bucurie de a fi împreună și a depăna la povești din ce a fost, ce este și ce încă va fi întru perenitatea neamului nostru de români înrădăcinați la Cernăuți, în pământul Țării de Sus a Moldovei lui Ștefan cel Mare. De fapt, seara minunată, împreună cu dorurile și oamenii dragi lui Vasile Tărățeanu, a început pe la chindii, la Palatul nostru Național, oficializat de două zile și prin inscripția ce-i strălucește sus pe fațadă. E și acesta un dar de ziua sa, ca o motivație de a nu-și astâmpăra neastâmpărul ce-i definește rostul vieții. Ana-Cristina, mezina, energica fiică, a ținut să expună doar o parte din rodul creației și distincțiile tatălui ei, care abia au încăput în două vitrine. E mare averea omului de cultură, fondatorului de societăți, ziare românești și festivaluri, animatorului de congrese și sărbători naționale, îmblânzitorului de spirite orgolioase, iertătorului și răbdătorului Vasile Tărățeanu. Ca să fie tabloul mult-puțin complet ar trebui încă multe să adaug la cele ce i-a menționat prietenul și jurnalistul Tudor Andrieș, care-l ajuta să scoată în condiții extrem de dificile ziarul „Plai Românesc”, apoi și „Arcașul”: „Deținătorul numeroaselor distincții și premii naționale pentru literatură din partea Patriei istorice România, al titlului de cetățean de onoare din satul natal Sinăuții-de-Jos și câteva municipii din România, și, desigur, cea mai valoroasă apreciere – titlul de Membru de Onoare al Academiei Române. Însă, deoarece e toamnă, anotimpul abundent în melancolii, înaintea tuturor apare Poetul, gură de flaut”, care nu rostește cuvinte, „ci înflăcărează stindarde”. Mulți ar avea ce spune cum le-a înflăcărat și încă o să le înflăcăreze cu „atâta cât am și atâta

cât sunt”, dar n-am auzit să mărturisească cineva mai expresiv ca Elena Nandriș, primăriță pe parcursul a circa 15 ani la Mahala: „Întotdeauna am fost binevenită în casa soților Elena și Vasile Tărățeanu. Monumentul Aniței Nandriș, imnul și drapelul comunei, placa comemorativă „Grigore Nandriș,” numele savantului conferit școlii – toate le datorăm lui Vasile Tărățeanu. El m-a încurajat să debutez într-un spectacol de gală pe scena Teatrului Muzical Dramatic din Cernăuți, potolindu-mi emoțiile și nerăbdarea în momentele decesive din viața mea și comunitatea satului nostru”. Am sesizat și eu că dacă ar fi venit, cu o floare, cu un ram înfrunzit, măcar o parte dintre cei care au beneficiat de susținerea lui Vasile Tărățeanu, ne pomeneam în mijloc de codru des, întocmai ca în poezia sa *În zori de ziuă*: „Că-atunci în fapt de ziuă/minunile se-ntâmplă/ pădurile se-nalță/ până mai sus de tâmplă”.

Nici n-a trebuit să ne gândim din timp la un scenariu, improvizarile venind de la sine, așa cum se așterne curcubeul pe cerul azuriu după ploile de vară. Deși n-am fost mulți, respectând și rigorile de care încă trebuie să ținem cont, ziua lui Vasile Tărățeanu a strâns oameni cu har, maștri ai cântecului și cuvântului frumos rostuit.

Amintirea colegului de școală (ȘM nr.10 de la Roșă) Ilie Sucevan l-a însuflețit pe sărbătorit să citească dintr-o culegere recentă – un buchet de 101 dintre cele mai frumoase poezii. Le-ar fi citit pe toate, dacă nu-l oprea Cristina, asigurându-l că vreo câteva au fost înregistrate la radio și le vom mai asculta în zilele apropiate.

Așa și-a primit Vasile Tărățeanu această nouă toamnă, cum numai românul se pricepe, cu încă o frunză galbenă, cu încă o taină deschisă. (27 septembrie 2021)

Tristă bucurie a întâlnirii cu cel mai drag bucovinean din Chișinău

Ca și la ultima zi de naștere, ne-a adunat moartea sa. Nepotrivite sunt aceste cuvinte, însă, moartea lui Vasiliță (cum îi ziceau mulți domnului academician) ne-a adus pe negrele aripi și o rază de bucurie. Așa cum a făcut-o în timpul vieții, unind în jurul său oameni și cărți, și din sicriu Vasile Tărățeanu ne-a dăruit bucuria de a ne întâlni și îmbrățișa cu prieteni dragi de mai departe. Îmi doream de foarte multă vreme să-l revăd pe Mihai Morăraș, trecând gânditor și melancolic pe strada Domnească din Cernăuți, dar nicidecum nu era cu Doamne ajută. Bucovineanul nostru din neamul românilor de la Roșă, scriitorul, poetul, profund sentimentalul Mihai Morăraș, cu rădăcini slobozite la Chișinău, vine tot mai rar la Cernăuți, orașul pe unde sufletul îi cântă ca un „solo de vioară”. Așa se întitulează și cartea ce cuprinde un „dialog la focul din vatră”, Mihai Morăraș intervievat de Vasile Tărățeanu. Scriam cândva că e o fericire pentru mine să mă plimb cu visătorul Mihai Morăraș pe cea mai frumoasă stradă a orașului și s-o luăm de la Cernăuți la vale spre Roșă sa natală. Și iată că ni s-a împlinit încă o dată acest vis. Numai că într-un ocean de tristețe, numai că nu în casa prietenului nostru comun, Vasile Tărățeanu, unde ne-am întâlnit de multe ori, ci la slujba de înmormântare a celui de toată lumea iubit român din Bucovina. Ce putere benefică de a ne uni chiar și cu moartea sa a avut acest bărbat mic de statură, dar mare cu duhul! Și câtă bucurie a revederii cu oameni dragii ne-a dăruit ziua tristă a trecerii sale în străinătatea umbrelor.

Ca în cântecul-testament al lui Ciprian Porumbescu, a fost redat pământului, acoperit cu mândrul nostru tricolor

De-acum va trăi printre noi cu amintirea avântului și spiritului luptător pentru izbânda adevărului istoric, pentru dreptatea românească pe pământul înstrăinat al

Patriei. Va trăi prin frumoasele sărbători naționale și festivaluri care de la Vasile Tărățeanu își au începutul, inima îi va bate în cărțile de poezie, în paginile îngălbenite ale „Plaiului Românesc”, ziarul în care și-a investit o parte bună de viață și la care a renunțat cu inima frântă. Dar nu din cauza procesului intentat, nu pentru intimidarea la care a fost supus, riscând să înfunde pușcăria, ci pentru încrâncenarea de a refuza să scoată sârma ghimpată din titulatura ziarului. Din numeroase exemple care-i definesc temeritatea, mă voi opri doar la acesta, poate cel mai evocator. În 1994, autoritățile locale, prin intermediul Direcției pentru presă, i-au intentat un proces redacției ziarului „Plai Românesc”, fondat de Vasile Tărățeanu ca organ al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți. Pe motivul, recunoscut până la urmă fără temeii, că unele articole publicate în paginile ziarului atentau la integritatea teritorială și instigau la ură interetnică, se cerea suspendarea publicației și tragerea la răspundere penală a redactorului-șef. Acest proces de mare rezonanță în regiune și în România îmi amintește de cel al „Arboroasei” din toamna lui 1877, când membrii comitetului de conducere, în frunte cu Ciprian Porumbescu, au fost arestați, motiv servind telegrama către primăria Iași, prin care jumimea română din partea „detrunchiată a vechii Moldove” își exprima condoleanțele pentru tutorul decapitat”. Ambele procese s-au încheiat cu izbânda românilor, însă autoritățile austriece s-au comportat mai dur. Protestul tinerilor români față de festivitățile organizate de autoritățile de ocupație, precum și respectiva telegramă s-au soldat cu dizolvarea „Arboroasei” și punerea sub arest preventiv a membrilor conducerii, inclusiv întemnițarea în închisoarea din Cernăuți a lui Ciprian Porumbescu. În timpurile noastre dreptatea a triumfat: Vasile Tărățeanu a fost absolvit de pedeapsă penală și „Plai Românesc” a scăpat cu zile, fondatorul ziarului a rămas neclintit pe poziția sa, refuzând să reînregistreze publicația fără sârma ghimpată ce trecea prin titlul ei. În semn de protest a renunțat la ziarul pe care s-a zbatut să-l scoată cu grafie latină în perioada când la Cernăuți încă nu avea posibilitatea să-l tipărească în veșmântul firesc al limbii române. Protestul său s-a manifestat în cea mai eficientă formă – a adus deșeptarea în casele românilor cu un nou ziar, „Arcașul”. Prin aceasta și se deosebește Vasile Tărățeanu de alți patrioți combatanți pentru dreptatea românească, el ripostând pierderilor suferite cu noi fapte de curaj.

Cu trecerea anilor și adunarea argintului înțelepciunii, armele sale și-au schimbat tăișul pe diplomatie și delicatețe mult mai eficiente, întocmai ca în respirația-i lirică: „Dă-mi te rog, Doamne, putere/ dacă poți și dacă vrei/ ca să-i iert pentru trădare/ și să uit pe veci de ei”...

Fericit și tare în credință este omul care rostește asemenea rugăciuni, întotdeauna pornit să le răspundă cu binele chiar și celor care l-au lovit cu fața sau cuvântul. L-am cunoscut pe Vasile Tărățeanu când era un simplu corespondent, deși avea 10 ani de activitate la „Zorile Bucovinei”. De fapt, nu era chiar atât de „simplu”, căci scria versuri, se publica în presa din Chișinău, avea prieteni în cercul scriitorilor... Dar se observa de la o poștă că-i privit cu vădită ironie de unii, care mai târziu au recunoscut că-i datorează drumurile deschise și faptul de a se face cunoscuți în mediul elitei literaților din România. Or, Vasile Tărățeanu este dovada vie a adevărului biblic că celor care bat li se deschide și cei care strigă sunt auziți. Neîndoielnic, nu devenea el cel apreciat și ca poet dacă nu-i ardea în inimă acea divină scânteie a talentului, dacă nu-și trăia viața ca într-o carte a curajului și speranței, o carte „mereu deschisă la pagina-ntâia”.

La 10 august, când e și ziua morții Mitropolitului Visarion Puiu, model de sacrificiu pentru durata valorilor românești în Bucovina, Vasile Tătăreanu a fost redat pământului. A coborât în panteonul românesc din vechiul cimitir din Cernăuți, acoperit de flamura tricoloră, onoare câștigată cu deasupra de măsură. Iar moartea i-a fost într-adevăr cum spuneau latinii „Finis coronat opus” (Sfârșitul încorporează opera). Nu credem și nu trebuie s-o primim (moartea) ca pe un final al operei sale, care se cere continuată, desăvârșită... Dar, totuși, moartea i-a adus încoronarea din partea întregii Românii, căci de la Cernăuți până la Alba Iulia, de la București până la Suceava, Iași și Chișinău, precum și alte citadele românești au ars lumânări și s-a rostit un dureros cuvânt de adio pentru ARCAȘUL Bucovinei. Putem spune că sufletul său, înainte de înălțarea la ceruri, a adunat la Cernăuți România Mare, visată și cutreierată în lung și lat de Vasile Tătăreanu. Prin prezența mesagerilor de la Sfintele Mănăstiri Voroneț și Putna – maica stareță, stavrofora dr. Gabriela Platon, protosinghelul Dosoftei Dijmărescu, exarh cultural al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților – România ne-a îmbrățișat cu lumină liturgică, alături de soborul de preoți, în frunte cu protopopul de Storojineț, Vasile Covalciuc, care a ținut slujba de înmormântare în Catedrala „Pogorârea Duhului Sfânt”. A bătut inima nerăstignită a Patriei istorice, așa cum a visat-o regetatul nostru poet, în cuvintele de adio ale fraților din Dorohoi, Botoșani, Suceava, Chișinău, reprezentanților misiunii diplomatice române la Cernăuți, în frunte cu consulul de carieră, dl Laurențiu Ciocan. Conaționali din sudul Basarabiei istorice, susținuți de frații din Bucovina în lupta pentru limba română, au transmis un cuvânt de adio prin vocea lui Vasile Rauț, președintele Societății „Golgota”. Mesaje de profund regret au sosit de la Ministerul de Externe al României, Academia Română și alte instituții de stat. Cu chipul neastâmpăratului Vasile Tătăreanu în oglinda lacrimilor au venit de la Constanța prietenii românilor cernăuțeni prof. dr. Dorin Popescu (fost consul al României la Cernăuți) cu soția sa, jurnalista Dorina Popescu, și de la Chișinău cei mai buni prieteni – distinsul critic literar, academicianul Mihai Cimpoi și scriitorul Mihai Morăraș. Întâlnirea cu domnul Mihai Morăraș m-a făcut să răscolesc prin haosul de fotografii, găsind ca prin minune o imagine de acum 15 ani, când fratele Vasile de la Cernăuți i-a improvisat o superbă sărbătoare cu prilejul jubileului nașterii. Am trăit atunci clipe încărcate de benefice emoții, o sărbătoare ce nu se uită, așa cum au fost toate manifestările de suflet la care ne strângea neostenitul Vasile Tătăreanu. Marea enigmă pentru cei ce-l vedeau într-o continuă fugă este cum și când își scria poeziile? Sau poate nu le scria, ci i le șoptea un înger din zbor, îngerul său păzitor... Îi cunosc mai bine secretele creației ființele cele mai apropiate – soția Elena, fiica cea mai mică, Ana-Cristina, fiul Alexandru de la Iași... Or, dacă pentru toată lumea Vasile Tătăreanu a fost un încrâncenat combatant („Eu nu rostesc cuvinte, cî-nflăcărez stindarde”, scria într-o poezie), pentru ai casei el era „soțul”, „tatăl”, omul în carne și oase, cu dureri, răceli, afecțiuni de sănătate „câștigate” în nopți nedormite, prin trenuri răcoroase iarna, pe drumuri străbătute pe jos, ca un bade Cârțan cu cărțile în spate. O știe și fiica mai mare Mariana, care i-a vegheat clipele de durere la ceasul morții și de la care am auzit odată: „Mulțumesc, tată, pentru viață”. Îi mulțumim și noi pentru viața frumoasă ce am trăit-o împreună aici, în comunitatea noastră românească, viața care nu trebuie să cunoască nicidecum moartea. Și, ca un testament, să-i luăm cuvintele rostite la Botoșani, în cadrul sărbătorii înmânării Premiilor „Teiul de Aur și Teiul de Argint”, 2017, la lansarea volumului *Arheul eminescian la Cernăuți*, autori Elena Condrei și Vasile Tătăreanu: „N-am făcut decât să iau puținul din travaliul

înaintașilor, al celor care au cunoscut mai multe într-o perioadă când Bucovina nu era tăiată. Am rămas ruși, tăiați, înstrăinați. Ajutați-ne voi care sunteți aici, dacă se mai poate, căci lumea românească este în mare suferință de coloană vertebrală”. Să luăm și noi din preaplinul osârdiei sale pentru a nu ne pierde ca români, păstrându-ne dreaptă coloana vertebrală.

Cu inima îndurerată a României, a venit Excelența sa Irina Loredana Stănculescu la casa de veșnică odihnă a regretatului nostru Vasile Tărățeanu

La o săptămână de la plecarea fără întoarcere de acasă a poetului Vasile Tărățeanu i-a aprins candela și i-a adus culorile dragi celui din mormânt Consulul General al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu. Erau încă proaspete florile ce-i acoperă mormântul. Soția Lenuța, fiicele Mariana și Ana-Cristina aveau grijă să nu se stingă flacăra lumânărilor ce-i veghează liniștea de care n-a avut parte în timpul vieții. În ziua înmormântării, Consul General era departe de Cernăuți, se afla în Țară. „Dacă n-am fost la înmormântare, mi se pare, Cristina, că merg acum la voi acasă, să mă întâlnesc cu tăticul tău”, i-a spus doamna Irina Stănculescu în drum spre cimitir. Cristina, cu atât mai mult, nu poate crede că tatăl ei a plecat pentru totdeauna. Așteptarea îi este bine cunoscută, căci de mică îl știa veșnic pe drumuri. Însă pe unde ar fi umblat și cât timp ar fi lipsit, se întorcea acasă, încărcat de cărți și speranță într-un viitor mai bun pentru neamul românesc din nordul Bucovinei.

„Ce frumos e aici!”, a exclamat printre lacrimi doamna diplomat Irina Stănculescu, având și dumneaei contribuția la obținerea acestui loc de eternă odihnă a regretatului Vasile Tărățeanu. Or, cu toate meritele sale, inclusiv titlul de membru de onoare al Academiei Române, fără implicarea Consulului General, fără demersul Academiei Române, solicitarea Primăriei Iașului și a câtorva societăți naționale românești din regiune, ar fi fost imposibilă obținerea celor doi metri pătrați în vechiul cimitir, pe alea unde își „trăiesc” veșnicia sute de români, exponenți de frunte ai Bucovinei. Până a ajunge la proaspătul mormânt, unde ne așteptau Mariana cu soțul Vasyl Daniliuk, Artist al Poporului din Ucraina, am trecut pe lângă numeroase cripte cu inscripții de nume românești – Croitoriu, Frunză, Popescu, Popovici, Nedelcu, Bretcanu, Isopescu, Iliuț, Botezat, Munteanu, Totoescu, Căleanu, Andoni, Vasilescu, Teutul, Țopa, Maniu, Reus-Mârza, Plavan... Aproape toate-s în stare deteriorată, fără vreun semn că cineva are grijă de ele, ceea ce înseamnă că pot fi vândute ca loc pentru noi morminte. Și parcă auzeam vocea poetului de sub muntele de flori: „Să mai veniți pe aici, să nu-i uitați pe cei de lângă mine”. I-a fost dragă România, a vrut s-o aducă acasă în Bucovina noastră și, drept răsplată, l-a fericit Dumnezeu să-i fie casa de veci printre români. „La 30 iunie, sărbătorind la Iași ziua mea, ne-am rotit în ultimul vals cu tata, sub melodia cântată de fratele meu Alexandru. Am fost atât de fericiți”, ne-a povestit Cristina, arătându-ne filmulețul pe telefon. Nimic în acea zi nu prevestea marea nenorocire. Îl plâng astăzi fiicele, mezina Ana-Cristina având sufletul împăcat că a fost alături de sora Mariana în clipele de la urmă ale tatălui lor, că l-au ținut de mână și i-au promis că vor trăi frumos și vor fi fericite.

Ne-a fost bine împreună, pomenire la 40 de zile de la trecerea în eternitate

După vechea rânduială și obiceiul însemnat în Sfânta Scriptură, îndoliata familie a regretatului nostru Vasile Tărățeanu s-a adunat la 11 septembrie, la slujba de pomenire de 40 zile a adormitului întru Domnul, avându-i alături pe câțiva prieteni

apropiați răposatului și enoriași ai Capelei Mitropolitane „Sfinții Trei Ierarhi” din vechiul cimitir din Cernăuți, printre care i-am întâlnit pe soții Viorica și Florin Stan, referent principal la Consulatul General al României la Cernăuți. Este un tărâm sfânt, încărcat de istorie românească, acest loc, unde odihnesc osemintele Mitropoliților Bucovinei și în apropierea căruia se află mormântul lui Aron Pumnul. În această mică biserică Vasile Tărățeanu s-a rugat până în ultimile zile ale vieții, înainte de a pleca la tratament la Iași, adică numai la câteva săptămâni înainte de moarte, a făcut curățenie la mormântul lui Aron Pumnul.

Semnificativ că rugăciunea pentru trecerea ușoară a sufletului său prin vămile văzduhului a avut loc în duminica când creștinii ortodocși de stil vechi sărbătoresc Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul. În predica adresată enoriașilor, parohul Capelei, părintele Cristofor Gabor, a vorbit despre credința și râvna Sfântului Ioan pentru adevăr. Și pomenitul rob al lui Dumnezeu Vasile, ajuns la judecata particulară pentru a intra în sanctuarul ceresc, și-a trăit viața în credință și adevăr, lăsându-ne un model de cum trebuie să trăim ca români care își prețuiesc și înmulțesc valorile naționale. Părintele Cristofor a amintit că răposatul a fost nu doar enoriaș, ci poate fi numit și ctitor al Capelei renovate, deoarece s-a zbatut pentru a-i insufla o nouă viață. Nașterea și Învierea Domnului le sărbătorește împreună cu familia în acest sfânt lăcaș. Fiicele Ana-Cristina și Mariana, cu soțul și cei doi copii ai lor, vin aici la slujbele de duminică. Prin rugăciuni și pomenire în numele celui adormit, preotul a cerut îndurarea lui Dumnezeu asupra sufletului bunului creștin, care a fost Vasile Tărățeanu. Ne-a fost bine cu el, pentru că a fost bun și iertător ... A lăsat în urmă numai lucrări ziditoare și amintiri frumoase, dar ca orice muritor are nevoie de iertarea păcatelor, căci chiar și sfinții cer rugăciunile celor vii.

Am scris și am spus nu o dată că înaintea tuturor calităților ce l-au înnobilit pe poetul, omul de cultură, fondatorul de societăți, ziare românești și festivaluri, animatorul de congrese și sărbători naționale, Vasile Tărățeanu rămâne ca îmblânzitor de spirite orgolioase, iertător și răbdător. A deținut numeroase distincții și premii naționale pentru literatură din partea Patriei istorice România, titluri de cetățean de onoare în câteva municipii din România, și, desigur, cea mai valoroasă apreciere – titlul de membru de onoare al Academiei Române. Toate au mare greutate pe cântarul faptelor sale, însă deasupra tuturor se înalță bonomia, acea rară calitate umană de a-și ierta aproapele și a uita răul pricinuit de cei din jurul său. E imposibil să ne imaginăm ce rău ar fi trebuit să-i facă cineva lui Vasile Tărățeanu ca să-l fi supărat până la ură, până la răutate. Nu ni-l închipuim trecând pe alături fără să spună „Bună ziua”, fără să se oprească găsind pentru cunoscuți, prieteni sau neprieteni o vorbă bună.

„Ce bine-i când frații se află împreună”

L-am avut printre noi anul trecut, la 27 septembrie, „ziua când Dumnezeu ni l-a dat pe Vasile Tărățeanu”, după cum a rostit printre lacrimi Excelența sa, doamna Irina Loredana Stănculescu. S-a aflat și toamna aceasta, la 27 septembrie, în mijlocul prietenilor apropiați, cu zâmbetul și privirea-i blândă din tabloul ce-i înveșnicește chipul, cu roua lacrimii din ochii soției sale Lenuța, cu speranța la viața veșnică din rugăciunea maicii starețe a Sfintei Mănăstiri Voroneț, stavrofora dr. Gabriela Platon, cu noianul de amintiri din inimile oamenilor care, uniți în jurul său, s-au simțit protejați ca într-o cetate voievodală. Toți suntem nemuritori, dar trebuie să murim

întâi, spunea Mircea Eliade. Viața și moartea lui Vasile Tărățeanu ne învață cum omul trecător își poate câștiga nemurirea, „trăind într-o lume galopantă spre prăbușire” (cuvinte preluate de la stareța Gabriela).

Știu că ar fi venit mult mai multă lume la Palatul nostru Național în după amiaza zilei de 27 septembrie dacă făceam publicitate acestei întâlniri. Dar, pornind cu inițiativa, noua Societate a Doamnelor Române, i-a strâns pe cei mai de aproape, într-un cerc prietenesc. N-am îndrăznit să răscolim durerea familiei despărțite de hotare și de război. Știm că și soția regretatului nostru Vasile Tărățeanu are nevoie de liniște după frământările și durerea din ultimii doi ani. Totuși, până în dimineața de 8 august, ea a trăit cu speranța că Vasilică se va întoarce, reluându-și neostenita-i alergare, așa cum revenea acasă de pe nesfârșitele sale drumuri prin românită. Și acum, când pentru prima dată fără de el îi sărbătorește ziua nașterii, trăiește cu senzația că va deschide ușa. Și chiar s-au deschis în această zi larg ferestrele sufletelor, de parcă ar fi fost printre noi. Dacă toate cuvintele s-ar așterne pe hârtie, lucru ce ar trebui neapărat să-l facem, am avea o carte mai voluminoasă decât cea apărută la aniversarea a șase decenii de viață, când ziua sa ne-a dăruit întâlnirea cu renumiți artiști și intelectuali de mare valoare ai neamului românesc.

Dar cine din comunitatea noastră ar putea realiza măcar o mică parte din câte a lăsat în urmă Vasile Tărățeanu? E trist că nu avem răspuns la această întrebare. Împrejurările sunt altele, și timpurile neisprăviților romantici au trecut, suspină înțelegătoarea lui consoartă Lenuța. „Ca el nu mai sunt, nici nu vor fi”, spune chiar și optimista Elena Nandriș, care cu orice prilej povestește că prietenia cu Vasile Tărățeanu i-a îndreptat viața pe un nou făgaș – viața ei și a comunei Mahala. Datorită lui s-a convins generosul sponsor, domnul Cozma din România că monumentul martirei Anița Nandriș e mai important decât al unor mari împărați. Românii din Mahala se mândresc că-l au ca cetățean de onoare al comunei și îl consideră din neamul lor. De la Mahala, împreună cu Elena Nandriș au venit bibliotecarele Mariana Boiciuc și Olga Zaidel, șeful căminului cultural Dumitru Zaidel, iubitorul de cărți și Tricolor Dumitru Zahariciuc, îndrăgostita de cuvântul artistic Eliza Seletchi, care i-a consacrat și o poezie evocatoare a cenaclului „Mașina cu poezi”, acea fantastică mașină pornită pe roate de maestrul versului „gură de flaut”, care nu rostește cuvinte, „ci înflăcărează stindarde”.

Despre scrierile poetului evocat cu atâta dragoste, ca despre o istorie a neamului românesc din Bucovina, a vorbit Consulul General al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu. I-a fost alături la bucurie și la durere, l-a ajutat, a depus eforturi să-i ușureze suferințele din ultimii ani, dorind să-l vadă fericit stăpân în Casa renovată a lui Aron Pumnul și Muzeul „Mihai Eminescu”. „În timpul vizitei la Cernăuți, a fost și domnul Ambasador al României în Ucraina, Alexandru Victor Micula, la Casa lui Aron Pumnul. Pentru mine e o datorie morală să realizez acest proiect”, a rostit ca un jurământ doamna Irina Loredana Stănculescu, exprimând regretul că am pierdut un mare român, un pilon pe aceste meleaguri. Credem cuvintelor dumneaei, pentru că ne-a dovedit că este un om al faptelor, având neastâmpărul ce-l mână înainte pe comemoratul nostru drag.

Se întâmplă minuni, așa cum se ruga poetul într-un vers, dovadă fiind și prezența maicii starețe Gabriela, adusă „pe aripi de înger” sub ocrotirea din ceruri a proinstareței, măicuța Irina Pântescu, sărbătorită la 28 septembrie, la cea de-a 90-a aniversare.

Printre lacrimi și cuvinte, a plutit un nou raș de ploaie purificatoare – cântecul Carolinei Jitaru pe versurile *Nici milă, nici scuză*, născute din durerea poetului după pierderea fiului Marcel. A fost tributul său plătit pentru curajul de a nu-și încovoia spinarea, de a-și apăra idealurile, pentru că și-a trezit frații „din somnul cel de moarte”. Carolina n-a uitat de ajutorul, de încurajarea ce le-o acorda celor tineri, de spectacolele ce le organiza promovându-le scânteia de talent. Aceste momente au fost evocate și de profesoara Larisa Jar, de colegii de la „Zorile Bucovinei”, redactorul-șef Nicolae Toma și publicista Felicia Nichita-Toma, redacția ziarului „Zorile Bucovinei” fiind locul unde „a răsărit” poetul Vasile Tărățeanu, lăsând în urma sa legende. Despre dragostea sa de părinți, de cărți, despre nopțile nedormite când lucrau împreună „presărând piper” în articolele din ziarele „Plai Românesc” și „Arcașul” a amintit jurnalistul Tudor Andrieș. Profesorul universitar dr. Ilie Popescu a povestit cât de grăbit a fost studentul său Vasile Tărățeanu în „a roade cartea”, ca să termine mai repede facultatea, recunoscând că, poate fără știrea familiei, l-a ajutat financiar la înălțarea monumentelor în memoria martirilor neamului. Colegul Vasile Carlașciuc a răsfoit pagini din activitatea radiofonică a lui Vasile Tărățeanu, mai tinerii prieteni Vasile Băcu și Gheorghe Ungureanu au mărturisit întâmplări din periplusul celor șase ani ai „Mașinii cu poeți”. Și dacă tot revenim la „Mașina cu poeți”, o surpriză extraordinar de emotivă ne-a venit de la ministrul-consilier dl Edmond Neagoe, prezent la datorie la Consulatul din Bologna, Italia. „În această zi specială, de comemorare a poetului și patriotului român, fratele nostru plecat la ceruri, Vasile Tarateanu, a fost o mare și emoționantă surpriză să întru în direct cu dvs., pentru care îi aduc călduroase mulțumiri ES. doamna Consul General Irina Stanculescu”, ne transmite distinsul diplomat, care a lăsat cele mai frumoase amintiri la Cernăuți.

Cu cele mai alese sentimente, profesoara Viorica Stan a evocat sărbătoarea Zilei Naționale, când i-a prins simbolul tricolor la piept: „Am văzut doi ochi ca două scânteii. Sunt oameni care luminează pe alții. Așa l-am cunoscut pe Vasile Tărățeanu”.

O bucurie tristă ne-a învăluit pe toți în această zi de sărbătoare, de pomenire... E o zi ce-ar merita să fie înscrisă în calendarul sărbătorilor noastre naționale, așa cum este Ziua Limbii Române. Doar nimeni altul de pe acest pământ înstrăinat, în aceste timpuri tulburi, n-a luptat cu atâta neînfricare pentru Limba Noastră, pentru tot ce-a fost cuprins în filmul demonstrat de Vasile Rauț, însoțitorul poetului pe drumurile Caravanei Cărții Românești, dar și în îndemnul: „Oricum să lucrezi/ pentru o cauză sfântă/ cu rădăcinile înfipte/ în glia străbună/ n-am spus-o eu oare cu mult înainte/ Ce bine-i când / frații se află împreună”.

POET ȘI TEMPLIER

Arcadie SUCEVEANU
Chișinău

Voia Celui de Sus face ca ilustra *ambarcațiune* a poetului Ilie T. Zegrea, purtând înscrisă pe blazon sintagma *Navigator în septembrie* (așa se intitula cartea sa apărută, în 1983, la Editura „Literatura artistică” din Chișinău), să pornească spre lumi metafizice. Această plecare precipitată a îndoliat Republica Literelor și întregul neam românesc din Bucovina. A căzut una din stelele luminoase ale literaturii și ale idealului nostru național, un adevărat bărbat al acestui pământ, care a făcut parte din generația de aur a rezistenței și renașterii românești din Bucovina și Basarabia. O generație de poeți și intelectuali care au făcut nu doar literatură, ci și istorie, ei fiind deopotrivă oameni ai scrisului și cetățeni ai agorei.

Ne-am cunoscut și ne-am împrietenit acum jumătate de veac, în vremea noastră aurorală, cea a studenției cernăuțene și a debutului literar: Ilie T. Zegrea, Vasile Tărățeanu, Ștefan Hostiuc, Simion Gociu, Ilie Luceac, Ilie Tomiuc, Dumitru Covalciuc, Ștefan Broască, subsemnatul... Era vremea boemei și a credinței habotnice în fantasmеle poeziei, vremea când ne credeam înstelați templieri porniți în marea cruciadă a crinilor...

Așa cum am mai scris și altădată, pe la sfârșitul anilor '70, la Cernăuți, câțiva tineri „insurgenți”, fiind călăuziți în demersurile noastre de poetul și profesorul universitar Vasile Levițchi, am încercat (mai mult intuitiv decât programatic) să

reînnodăm firele cu tradiția ilustrațiilor înaintași, iconarii anilor '30, să menținem – prin scrisul nostru și prin faptele noastre literare – un climat cultural românesc în Bucovina detrunchiată. Trăsătura noastră identitară comună era dorința expresă de a scrie o poezie „nouă”, sincronizată în totul cu cea din Țară și neîncorsetată în tiparele ideologizante ale vremii, apetitul teoretic, disponibilitatea de a rezista prin scris, cu orice preț, într-un mediu în care limba română era prigonită. Ne adunam de cele mai multe ori în micul apartament al lui Ilie și al generoasei sale doamne Nița, sau acasă la domnul profesor Levițchi, citeam și discutam poezie, eseuri și traduceri, având de regulă în față colecțiile revistelor „România literară” și „Luceafărul”, pe care le primeam pe căi ocolite, tocmai de la Moscova și Orenburg, și pe care Ilie le aduna număr de număr cu scrupulozitate de școlar. Prietenia noastră, întemeiată pe comunitatea de crez poetic și de destin, ne-a făcut să lucrăm *înăuntrul ideii*, să ne risipim cu folos energiile tinereții, a imprimat sufletelor noastre, pe atunci încă fragile și dezgolate, sentimentul libertății interioare, inefabila bucurie a scrisului. În pofida faptului că de-a lungul anilor soarta ne-a răzlețit, această prietenie nu s-a erodat, a rămas, în fundamentele ei cele mai intime, aceeași, ireductibilă și definitivă.

Hărțuit și marginalizat de ștabii zilei, silit în tinerețe să părăsească două redacții succesiv – mai întâi cea a „Zorilor Bucovinei”, apoi și cea a „Constructorului...” din Hliboca, să salahorească în calitate de muncitor la o tipografie, apoi, decenii la rând, ca ziarist la Radiodifuziunea regională din Cernăuți, Ilie T. Zegrea a avut tăria de a-și păstra verticalitatea morală și demnitatea scrisului. În 1977, cartea sa de debut, *Timpul ierbilor*, apărută după multe dificultăți și tergiversări orchestrate la Editura „Karpaty” din Ujgorod, ce-și avea o mică filială de carte românească la Cernăuți, a fost prima care a forțat ușile și a deschis drum plachetelor noastre, ale celorlalți comilitoni din plutonul poetic, grăbiți a intra cât mai curând în arenă.

Chiar de la debut, Ilie T. Zegrea a urmat calea regală a versului cu rimă, a incantației coplesitoare, susținută de un înalt fast metaforic, de o luxuriantă imaginație barocă. Poetul nu a încercat să exprime concepte, ideile sale s-au coagulat în nuclee semantice, cuvintele și simbolurile exprimând o semiotică a eului ontologic, dar și a realităților exterioare din lumea contemporană. E o poezie „de efect”, a suprafețelor sentimentale, ce comunică stări afective, trăiri dramatice sau grațioase, sentimente erotice, dar și „peisaje” decupate din lumea de azi. Recuzita motivelor și simbolurilor aparține unui spirit neoromantic, bântuit de vise și porniri donquijotești: *crinul, moara de vânt, armura, zăpezile, iarba, oglinda, tramvaiul, burgul, gara, ghilotina, zarul, moartea, scribul, golul, amurgul, „hoitul împăiat”, iubita, fluturii de noapte, îngerul* etc. Avându-le înscris pe blazon, poetul-cavaler a făcut incursiuni în „rana lumii”, „pe drumul cu Golgote”, în subteranele sfârșitului de veac, în nopțile „cu miros de-apocalips” și cu „iluzii legănate-n sfori”, unde se intersectează și se întâlnesc umbra Apocalipsei, a lui Don Quijote, Bacovia, Rimbaud, Hristos sau Iuda.

Starea firească a poetului era elegia, „postura de elegiac de la sfârșit de veac și de mileniu, marcat – adică – de un sentiment decadent de *mal de siucle*”, după cum constată foarte exact criticul Mihai Cimpoi. Versurile sale sunt țesute din delicate frăgezimi vegetariene, din văluri de fum și amintiri, din umbre și lumini subțiri, estompate. De cele mai multe ori ele au forme rotunde, geometrice, rime parfumate, imagini și metafore formând construcții fragile și grațioase: „Deschideți fereastra că ninge / Cu sufletul meu peste burg. / Lumina în trup mi se-nfuge / Cu lancea acestui amurg. // Și-mi arde tăcut osul frunții / Și ochii, că nu pot să-i port / Pe-un deal ce

imită azi munții, / Pe-un râu ca o mască de mort. // Prin vântul cu glas de cenușă // Se-aude încet, când și când, / O șoaptă ce bate la ușă / Sau poate la margini de gând, / Când tremură parcă s-ar stinge, / O flăcărie mică-n amurg. / Deschideți fereastra că ninge / Cu sufletul meu peste burg...” – *Deschideți fereastra că ninge*.

Unul din simbolurile cele mai frecvente al acestei poezii este *crinul*, preluat din recuzita unor poeți romantici sau simbolști, ca Hölderlin, Baudelaire, Mallarmé, Macedonski, el figurând și în titlul unui volum: *Crinul îngândurat*, (Editura „Karpaty”, Ujgorod, 1986). Crinul, floarea regală a suveranilor Franței, semnifică, prin culoarea sa albă și prin parfumul său de o castitate senzorială, candoarea, puritatea, eflorescența erotică a ființei. Dar el mai simbolizează și contopirea cu divinitatea, purificarea întru și prin dumnezeire.

În poezia lui Ilie T. Zegrea aceste sensuri alternează și se contopesc, *crinul* reprezentând deopotrivă spiritualizarea eului, însemnul heraldic al Marelui Mister, vestirea unei voci venind din zone necunoscute, metafizice, precum și fervoarea erotică: „Un crin epocal a-nflorit la fereastră, / În câmp e surpare de stele, iar tu / Privești în lumina lui viețile noastre / Și ne fixezi, rând pe rând, rendez-vous. // Mai tineri ca noi nu sunt alții pe lume / Și nici mai frumoase iubite nu sunt, / Dovadă-i că iarba ne strigă pe nume, / Că ninge zăpadă curtată de vânt. // Dar nu despre-acestea aveam a vă spune... / Un crin epocal a-nflorit, precum știți. / Hai și-n lumina lui astăzi ne-om pune / Sufletul, să-l contemplăm liniștiți...” – *În lumina florii (Prietenilor poeți)*.

În anii renașterii naționale, discursul poetic a căpătat noi tonalități și inflexiuni. Acum, Ilie T. Zegrea pune „oglinzi retrovizoare” întâmplărilor din afară, așa cum se întâmplă în multe poeme din volumele *Oglindă retrovizoare* (Editura „Hyperion”, Chișinău, 1991) și *Singurătatea Apocalipsei*, seria „Poeți români contemporani” (Editura „Eminescu”, București, 1998). Tonul și-a pierdut ingenuitatea, s-a pietrificat, la suprafață ies contururi terifiante, iar „metaforele se fac / roșii, roșii, ca florile de mac”. Dar chiar și în aceste cazuri, poezia nu și-a pierdut delicatețea și fragilitatea, menținându-și starea ei de *celebrare a cuvintelor*, sărbătorească, structural *lirică*. Cerneala de sepie a ironiei, ce-o penetrează tot mai masiv, nu a distrus aerul ceremonios al sentimentelor, rostirea incantatorie, delicatele schelării imagistice: „Ce-anotimp plătește astăzi vamă / Lingușind un ochi lipsit de vază / Când în fața lumii se destramă / Dogmele ca ploaia-n lan de-ovăz? // Dacă viermii duc aceeași viață / De la flori la fructul ros de măr / Criza de petrol a dat pe față-o / Criză mondială de-adevăr. // Iar contabili mici cu zel adună / Energia din promisiuni, / Minus doar eclipsele de lună / Și vreo două case de nebuni. // Și când umbra cade înspre seară / Răscolindu-mi sângele buimac / Dumnezeu cu trupul lui măsoară / Și durerea voastră-n acest veac.” – *Ce-anotimp...*

În mai multe poeme apare imaginea actuală a unui Cernăuți măcinat de cariul înstrăinării și viciat, suprapusă artificial și brutal peste imaginea vechiului burg, cu străzi și ziduri gotice, cu biserici supraviețuind unor vremuri barbare, în care se mai pot citi dulci amprente românești, nobile însemne ale „micului Paris”. Iată acest superb *Sfârșit de veac la Cernăuți*: „Fostul micul Paris doarme cu botul pe labe, / Călătorii târzii șterg cu umbra asfaltul murdar. / Cei câțiva tei mai îngână doar niște silabe / Din parfumul de cândva, atât de vizionar. // Pe ziduri mai vechi varul cu inchiziția-n sânge / Vără pumnii în gura istoriei, până la cot. / Dar în cimitir dimineța pe cruci se răsfârâ / Lumina unei hărți a bătrânului Herodot. // Și eu trec

prin această rază-lumină-minune / Îngenunchind, până seara, ca într-o rugăciune... // De undeva se macină ușor niște șoaapte: / – Noapte bună, bătrâne... // Noapte...”.

În aceste poeme, dar mai cu seamă în cele ce formează amplul grupaj de inedite din volumul *Singurătatea Apocalipsei*, intitulat *Închiriat cu ora de Dumnezeu și îngeri*, și în volumele ce au urmat, *Deschideți fereastra că ninge* (Editura „Lumina”, Chișinău, 2014) și *Timp fracturat, greieri de seară* (Editura „Druk Art”, Cernăuți, 2017), orfismul a cedat în fața unui neoexpresionism temperat, culorile s-au deformat, oglinzile arată acum o realitate în disoluție, iar în mătasea cuvintelor se insinuează o materie metalică aspră, chiar dură. Elegiacul a degenerat în ironie și sarcasm, în paradoxal, liniile moi, ca de ceară, se încarcă tot mai mult de nerv: „Chiar pe sub geamul tău curge veacul la vale / Și ieșim din el pe rând ca dintr-un vis urât / Contemporani cu această zăpadă ce va pâlpâi moale / Prin memoria fotografiilor... Și atât // Să scoatem din lăzi legăturile noastre cu vise / (Auziți cum întineresc degetele pe la încheieturi?) / Și sub respirația sufocată a zilei să ni se / Cearnă destinul – rămasășită a neîncheiatei aventuri // După lungi kilometri de sărbători tinere infirmiere/ Schimbă decorul poemelor curtate pe-ascuns de cuvânt / Ținând discursuri solemne despre-o posibilă înviere / În timp ce poetul dă cu singurătatea de pământ // Iată și steaua sub care a dormit până mai ieri / Vagabondul de Rimbaud cum vine și se răzbură / Că ne-a rămas timp să vorbim doar prin abrevieri / Și să ne dorim înainte de culcare moarte bună...” – *Chiar pe sub geamul tău....* Acum poetul trăiește cu toate simțurile în contemporaneitate, lucrează în spiritul postmodernist al deconstrucției, „viața în fragmente” îi dictează o poezie în fragmente, construită din imagini aparent dispartate, dar care converg într-un întreg unitar. El tot mai des evadează din formele fixe, apelând la poezia fără rimă, la expresia radicală și la sintagma mai puțin „poetică”, ori chiar la parabolă. Iată acest scurt poem-parabolă despre drama artistului în lumea contemporană: „Totul părea foarte real și foarte convingător: / masa de scris, mașina de tocat litere, / degetul arătător pistolând tâmpla, / trei crizanteme abia trăgându-și respirația / prin fumul de țigară și aburul de alcool... // Dar ce să mai scrii despre masă, / despre crizanteme, despre fumul de țigară / ce provoacă incurabilul cancer pulmonar / (să mulțumim bunului Dumnezeu că nu-l avem!), / despre dragoste, plopi, lună ș.a.m.d., ș.a.m.d. ?... // Rămânea un singur lucru neverosimil / dar care s-a întâmplat: / degetul pus la tâmplă a împușcat...” – *Deznădejdea scribului*.

Ilie T. Zegrea a fost un poet dăruit cu har, din cei cu argint în peniță. Poezia sa a înnoit paradigma generației '70 și l-a consacrat ca pe un nume de referință.

Și dacă poezia și-a scris-o cu penița înmuiată în argint, cu cea înmuiată în oțel și-a scris paginile de publicistică, difuzate mai întâi la Radioul regional, adunate mai târziu în volumul *Chipuri în oglindă* (Editura Druk Art, Cernăuți, 2019), în care a apărut constant și cu mare curaj valorile istoriei și spiritualității contemporane, a înfățișat momentele mai importante din viața culturală și social-politică a comunității românești din Nordul Bucovinei de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI.

În viața de toate zilele, Ilie T. Zegrea a fost o fire consecventă și intolerantă, având poate și o doză exagerată de emotivitate și distincție orgolioasă. Cert este că el nicicând nu a suportat falsul și mediocritatea târătoare – aceste simandicoase „personaje” oricând gata de a se (te) vinde și de a se pune în slujba celor care ne umilesc istoria și neamul. Ratații cu ifose de experți literari ori canaliile erijate în „lideri” ai nefericiților români bucovineni s-au lovit adesea de inflexibilitatea și

„brutala sinceritate” a poetului, care nu a pregetat să le smulgă măștile de pe față. Dramaticile confruntări cu viața și cu destinul, pe care providența i le-a rezervat cu prisosință, i-au mai redus din elanurile romantice, debordante, din tinerețe. În anii din urmă, un demon îi mușcase parcă din aură, domesticindu-i efluviile visătoare și exuberanța, modelându-i caracterul după alte tipare. Dar nimeni și nimic, niciodată, n-a reușit să-i smulgă din mâini Graalul în care ținea ascunsă taina Poeziei.

Ilie T. Zegrea va rămâne în istoria acestui timp ca un poet vibrant și luminos, deopotrivă liric și mesianic, orfic și elegiac, cu un deosebit nerv polemic; ca un publicist redutabil și ca o figură emblematică a celor mai înalte idealuri românești.

DEVINE O AMINTIRE ȘI POETUL ILIE ZEGREA, CEA MAI ÎMPLINITĂ VOCE LIRICĂ A BUCOVINEI

Maria TOACĂ
Cernăuți

Constatăm cu părere de rău că pleacă în veșnicie o generație care, deși sacrificată și „răstignită pe mai multe hărți”, vorba poetului Vasile Tărățeanu, stătea ca un zid protector în spatele celor ce veneau din urmă. Ne-a strâns astăzi, 26 noiembrie, doamna profesoară de română Doina Colesnicov la parastasul de 40 de zile pentru regretatul ei soț, adormitul întru Domnul, poetul Ilie Zegrea. Au ars lumânările, s-au citit versuri, s-au depănat amintiri... Dar nu chiar după un tradițional model de pomenire a morților, pentru că cel comemorat a fost o personalitate neordinară și tot ce a lăsat în urma sa poartă un dram de nemurire. Din Palatul Național l-a condus comunitatea românească pe ultimul drum și tot în această frumoasă Casă Mare a românilor a fost pomenit în preajma celor patruzeci de zile, când sufletu-i se va înfățișa la prima judecată ca să i se decidă soarta și locul pentru viața de apoi. Pentru veșnica-i odihnă și iertarea păcatelor, ca sufletul să-i meargă înaintea lui Dumnezeu, ne-a chemat la rugăciune, oficiind slujba de pomenire tânărul preot Serafim din Opișeni.

Ilie Zegrea a făcut parte din fondatorii Societății „Mihai Eminescu” și s-a aflat în fruntea ei în una din cele mai dramatice perioade. De aceea, primul cuvânt i-a revenit actualului președinte Vasile Băcu, nu doar ca gazdă, ci și ca un continuator al celui de la care a avut ce prelua atât în activitatea Societății, cât și în arta poeziei. De fapt, toți am avut ce învăța de la el: cum să ne apărăm valorile, să luptăm pentru limba română și drepturile noastre, să pășim vertical prin viață – momente evocate de oameni care i-au fost apropiați – criticul literar Ștefan Hostiuc, dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, doamna Claudia Paladean, soția maestrului fotograf Vasile Paladean, profesoara Larisa Jar. Înduioșătoare a fost evocarea nepotului Lucian Morăraș: „Acasă la Sinăuți, pentru noi era badea Ilie. Iubea pădurea, venea cu drag la neamuri și la fagii săi. Avea noroc la cules ciuperci, îl numeam în glumă „ciupercarul”. La fel de duios au răsunat și evocările jurnalistei Valentina Cărciu, care și-a început cariera la redacția în limba română a radioului regional sub oblăduirea lui Ilie Zegrea. Jurnalistul Vitalie Zăgrea, redactor-șef al secției de limba română a postului de radio Ucraina Internațional, a amintit de vocea inconfundabilă a „omului radioului”, care a fost Ilie Zegrea și de bucuria sa de a primi colindători în seara de Crăciun: „Ne întâmpina cu un zâmbet larg și ne petrecea lăcrămând”. Vasile Rauț a amintit de Caravana Cărții Românești și itinerarele parcurse împreună prin școlile cu limba română de predare: „Se întrista și indigna peste măsură, când nu vedea nici o inscripție în limba română prin școlile noastre”. Alături de îndoliata familie s-a aflat Excelența sa Irina Loredana Stănculescu. Exprimând condoleanțe întregii comunități, Consulul General al României la Cernăuți a menționat că a participat cu interes la activitățile organizate de regretatul dispărut în calitatea-i de președinte al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți. Doamna Irina Stănculescu a ales să citească o poezie dintr-o plachetă apărută în 1988, din care străbate starea de zbucium

al unui român adevărat „Cu inchiziția în sânge”, așa cum a trăit poetul. Odată cu plecarea lui Ilie Zegrea s-a stins o voce care spunea dureroase adevăruri. Din cununa de poezii cu arome din puritatea crinului a citit profesoara Lilia Govornean, susținând ideea de a prelua recitalul-concurs de poezie eminesciană, inițiat și organizat pe parcursul multor ani de președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți la școala nr. 29, astăzi Liceul „Alexandru cel Bun”. Despre caracterul puternic, de neînving al poetului comemorat a vorbit și Nicolae Toma, redactorul-șef al „Zorilor Bucovinei”, iar jurnalista Felicia Toma s-a referit la un interviu ce i l-a solicitat la o aniversare și din care a sesizat că avea un suflet ușor rănit.

Însă dintre toți numai soția Doina i-a cunoscut firea adevărată. „Toți spun a fost, dar pentru mine este.... Unii vorbesc că avea un caracter orgolios, fără compromis, dar eu știu că orgoliul său venea din demnitate, că era bun. Mi-a fost aproape în toate momentele importante din viața mea și, principalul, m-a înțeles”. Iată și răspunsul la întrebarea dintr-un răscolitor poem al celui fără de moarte în inima oamenilor care l-au cunoscut cu adevărat: „Și nu știu dacă ceea ce am făcut are vreun rost.../ Oare cum o fi fost copilăria Morții, dacă a fost?...”

A fost omul conștient de valoarea sa, care înțelegea că zbuciumul, neliniștile nu-i sunt zădarnice, că n-a greșit calea în viață, nu și-a irosit darul de la Dumnezeu. Dorea să ne vadă cu o carte în mână, să asculte cum ne pulsează inimile românește, să simtă că ni-i drag și ni-i scump tezaurul spiritualității neamului. Primele sale culegeri de versuri – *Timpul ierbilor*, *Crinul îngândurat*, *Navigator în septembrie* – au rămas ca simboluri ale plaiului nostru mioritic. Mai ales firul de iarbă este motivul preluat de la o carte la alta, îndărătnicia autorului asemănându-se firavului fir care străbate din măduva pământului.

ILIE TUDOR ZEGREA NU MAI E PRINTRE NOI

Alexandrina Cernov
Cernăuți

Am în față o fotografie, o privesc de fiecare dată când scriem în revista noastră în memoriam pentru un scriitor. Fotografia este făcută cu câțiva ani în urmă, încă pe timpurile pașnice, când Arcadie Suceveanu, pe atunci președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, a venit la Cernăuți, s-a întâlnit cu colegii de facultate, cu prietenii. Dintre cei din fotografie nu mai sunt printre noi: Mircea Lutic, Vasile Tărățeanu, Ilie Luceac. Ne-a părăsit acum și Ilie Tudor Zegrea, președintele Asociației Scriitorilor Români din Cernăuți. Arcadie Suceveanu a venit de data aceasta la Cernăuți ca să-și conducă prietenul pe ultimul drum, spre Sinăuții de Jos, unde este înmormântat nu departe de Ilie Luceac. Întoarcerea lor la baștină este dureroasă pentru noi toți cei care i-au iubit, le-au fost prieteni și înaintemergători în lupta pentru limba și identitatea românilor din Ucraina.

Cel mai greu este să scrii despre sufletul zbuciumat al poetului. A fost un visător și un atent observator al celor ce se petrec în jurul lui. Ilie Zegrea a trăit la intersecția celor două veacuri care i-au marcat viața. A luptat cu „morile de vânt” ale încălcărilor drepturilor naționale a românilor din Ucraina și ale iluziilor neîmplinite. A fost un luptător pentru adevăr, dar a trecut și prin erori dureroase pentru colegi și pentru el însuși.

Poetul și jurnalistul Ilie T. Zegrea a fost printre membrii fondatori ai Societății pentru Cultura Română „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, inaugurată pe 20 mai 1989, vicepreședinte și președinte al Societății, a organizat primul miting al românilor din regiune (1991), a fost întotdeauna printre cei mai devotați în lupta pentru românism.

S-a născut în Sinăuții de Jos, sat greu încercat de istorie, împărțit în două pe timpul Austriei. Până astăzi sătenii vorbesc despre Sinăuți Bucovina și Sinăuți Regat. După al Doilea Război Mondial Sinăuții de Jos (Regat) a fost împărțit încă o dată – Sinăuții de Jos și Sinăuții la Vamă, la Dersca, devenită pentru localnici legendă. Ilie scria într-o poezie despre satul natal: „Pe dealul Derscâi și la Brazi, devale, // trag funigeei fire-abia văzute, // Tresar păduri ca aerul-n vocale // când vine bruma-ncet să le sărute”. Își iubea mult satul natal, ca și consătenul Ilie Luceac. Se întorceau mereu, cu mult dor, la baștina lor multpăținită, acum s-au întors pentru totdeauna în țarina ei. „plin de-aceste dealuri curgătoare // Ca un covor țesut cu iarbă vie. // Prin Catedrala Toamnei trec cocoare // și-arinii-învaț-o lungă elegie”.

A debutat în poezie în 1963, la Cernăuți, cu volumul de poezie *Timpul ierbilor* (1977), Au urmat volumele: *Navigator în septembrie* (1983), *Crinul îngândurat* (1986), *Oglindă retrovizoare* (1991)), *Singurătatea Apocalipsei* (1998), *La marginea nopții*, ediție bilingvă româno-ucraeană, traducere de poetul ucrainean Vitalie Kolodii (2004), *Ștergând lacrimile sigurătății* (2012), *Cultivatorii de iluzii*, (2013), *Deschideți fereastra că ninge*, (2013).

Pe data de 26 noiembrie, la 40 de zile de la trecerea în neființă a poetului, ne-am adunat la Societatea pentru Literatură și Cultură Română „Mihai Eminescu” să-l comemorăm, colegii lui de la instituțiile la care au lucrat împreună: „Zorile Bucovinei”, Redacția emisiunii radiofonice în limba română a Companiei Regionale Radiofonice de Stat pentru TV și radiodifuziune, Cernăuți, ca redactor, redactor superior și șef de redacție. A fost redactor-șef la revista „Septentrion literar”, revista scriitorilor români din Cernăuți, reuniți sub conducerea regretatului poet în Asociația Scriitorilor Români din Cernăuți. S-au depănat amintiri, s-au recitat poezii.

A fost distins cu mai multe premii literare în Republica Moldova, România și Bucovina. A primit Premiul și Diploma de Excelență a Uniunii Scriitorilor din Moldova. „Ilie Zegrea, scria Arcadie Suceveanu, e un scriitor valoros în arealul literaturii române nu doar la Cernăuți, ci și la București, Cluj și, bineînțeles, la Chișinău. Ilie Tudor Zegrea a contribuit în modul cel mai direct și activ la renașterea instituției literare din Bucovina...”. A fost un om al Cetății, binecunoscut și stimat.

Să recitim împreună, în memoria poetului, poezii scrise cu dragoste nespuse pentru poetul Mihai Eminescu care a devenit în timp pentru românii din nordul înstrăinat al Moldovei un mit, poezie care într-un mod incomparabil reconstituie istoria Bucovinei. Ceea ce istoricii au scris pagini întregi, poetul a redat afectiv într-o singură poezie. Să recitim și alte poezii, recapitulând tot ceea ce înseamnă destinul unui popor.

Eminescu-i tot ce-avem mai scump

Pe pământul Daciei străbune
Frământat de lacrimi și dureri,
Eminescu vine să ne-adune
Într-un gest al mării noastre vreri

Am visat mereu o altă soartă
Pe acest frumos, străbun pământ.
Eminescu-i steaua ce ne poartă,
Eminescu-i tot ce-avem mai sfânt.

Cât va arde-n candelă uleiul
Ca un mugur viu, din veac în veac,
Să păzim izvoarele și teiul
Că ne sunt duminică și leac.

Stau Carpații-n zări de-o veșnicie
Lângă neamul meu, păzit de grai
Sufletul în noi să reînvie
Ca în viersul Domnului Mihai.

Am visat mereu o altă soartă
Pe acest frumos străbun pământ
Eminescu-i steaua ce ne poartă,
Eminescu-i tot ce-avem mai sfânt.

Sunt argument al morții

Împotmolit în rujul amurgurilor bete,
Codificat de Moarte într-un picior de vers,
Las pâclele buimace de-or vrea să mă repete
Într-un oftat al Toamnei cu zâmbetul ei ștres.

Căci vin zăpezi de-aiurea pe țărmul ros de vise
În noaptea căptușită cu vin și lăutari,
Și creatorul, pașnic, chiar sforăie-n culise
Iar spectatorii urlă, dorind senzații tari.

Biserici pasc pe dealuri mesaje lungi de pace,
Târându-și umbra-n seara ca un deznodământ,
Noroiu-mi pupă mâna (sau poate se preface?)
Și sufletul harpei adie-a-ngrășământ.

Provinciile ceții trag vâsla prin doctrine
Sub stemele cârpite c-un fals, zis răsărit,
Și cum se scurge viața acestui veac prin mine,
Sunt argument al morții și-aproape fericit!

Scrisoare

E inutilă ceața-n teiul-domn,
Frunza, oricum, are motiv să cadă,
Iar peste-o apă, picurând de somn,
Toamna trimite încă o iscoadă.

Eu te aștept să vii cum ai promis,
O să privim amurguri infidele,
Te voi servi cu nuci, și-n paradis
Ne-om strecura prin gardul de nuiete.

Explozii lente-n ramii de gutui
Pun filtre dulci luminilor discrete,
Nici nu-ți dai seama unde e sau nu-i
Tristețea ce ne fură azi, poete.

Sufletul ierbii trece peste-oraș
Și somnul iar din case ni-l alungă,
Toamna e un post-scriptum la răvaș
În care mă închin de viața lungă.

* * *

Ninge în grabă pe calea ferată,
Fulgii se-aruncă sub trenul în mers!
Iarna e, Doamne, din nou disperată,
Bate la ușa acestui vers.

Undeva îngeri iarăși trișează,
Hrănind păuni sub o foaie de cort,
Și nu observă cum înserează
În ochii lumii chipul ce-l port.

Iar pe aproape, chiar foarte aproape,
Se vinde o țară cu tot cu prunci
Și tot omătul de-afara încape-n
„Quo vadis, Domine?” rostit atunci!

S-A OFILIT UN CRIN ÎNGÂNDURAT...

Nicolae ȘAPCĂ
Cernăuți-Hliboca

Încă o veste tristă a cuprins întreaga suflare românească: la 24 octombrie 2022, după o grea suferință, s-a stins din viață scriitorul Ilie Tudor Zegrea – poetul, eseistul, publicistul, traducătorul, care v-a rămâne în istoria literaturii române ca un „Crin îngândurat”, după denumirea culegerii sale de poezii apărută la Ujgorod în anul 1986. Este unul dintre titlurile care îl caracterizează pe poet ca mereu gânditor la ceea ce se întâmplă în jurul său cu cele mai importante valori ale neamului nostru, pe aceste plaiuri mioritice, pământ pe care nu l-a părăsit până la ultima suflare și se va odihni în țărâna lui cu dulcea sevă cântată în opera sa lirică și evocată în publicistica radiofonică

pe care a practicat-o zeci de ani. Dar Ilie T. Zegrea nu a fost doar îngândurat, mai întâi el este *Navigator în septembrie* (Chișinău, 1983), plutind pe aripile timpului, însă de fiecare dată revenind acolo de unde a pornit, la *Timpul ierbilor* (Ujgorod, 1977), de acasă, la baștină, acolo unde toate lucrurile sunt sfinte pentru fiecare om și unde își va dormi somnul de veci.

Având o activitate literară fructuoasă, Ilie Zegrea este un poet modern, dând poeziei sale un suflu specific, deseori desprins de ceea ce se scrie la Cernăuți, prin imaginația sa unică asupra unor filosofii ale vieții, dar rămânând în același timp și în simplitatea țaranului român care a hrănit țara.

Ilie T. Zegrea nu rămâne pe parcursul vieții doar un rob al scrisului. El desfășoară o activitate amplă în cadrul mișcării de renaștere națională și culturală a românilor din regiunea Cernăuți. La începutul anilor '90 ai secolului trecut el s-a aflat în primul rând al fondatorilor Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din

regiunea Cernăuți, în 1999-2000 fiind și președinte al celei mai importante Societăți culturale românești din vechea capitală a Bucovinei. În 1996 înființează și este ales președinte al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, editând pe post de redactor-șef și revista de literatură și artă „Septentrion literar”. A organizat mai multe ediții ale Festivalului Eminescian Internațional de poezie „Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi...”, organizează mai mulți ani la rând concursuri de poezie eminesciană, desfășoară alte activități literare în școlile românești din regiune, „mese rotunde” privind statutul limbii române în nordul Bucovinei.

Ilie Zegrea a fost distins cu Premiul „George Bacovia” al revistei „Ateneu”, Premiul „Mihai Eminescu” (Bihor), Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova, Marele Premiu „Nichita Stănescu” al serilor de poezie de la Desești, Maramureș, Premiul Literar „Paul Celan” (Cernăuți) ș.a.

Ilie T. Zegrea s-a născut la data de 3 iunie 1949 în Sinăuții de Jos, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți. După absolvirea școlii din Tereblecea, a absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Cernăuți, secția limba și literatura română. A fost angajat al ziarului „Zorile Bucovinei”, redactor și șef de redacție la Compania de Stat pentru televiziune și radiodifuziune din Cernăuți, realizator a sute de emisiuni în limba română.

Prezidiul Societății pentru Literatură și Cultură Română în Bucovina „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, membrii Societății, sunt profund îndurerăți de stingerea din viață a poetului Ilie Tudor Zrgrea și exprimă condoleanțe familiei, rudelor și prietenilor scriitorului.

Dumnezeu să-l odihnească în Împărăția Sa, printre stelele de pe bolta literaturii române.

CUVÂNT DE ADIO PENTRU UN COLEG: ȘTEFAN BROASCĂ

**Dragoș Olaru
Cernăuți**

Ne-a părăsit și Ștefan Broască – ultimul mohican al procesului literar nord-bucovinean postbelic. Iubit de unii, incomod pentru alții, prietenul nostru lasă o urmă luminoasă în istoria scrisului românesc din nordul Bucovinei. El a aparținut unei generații (Vasile Levițchi, Arcadie Suceveanu, Ilie Tudor Zegrea, Ștefan Hostiuc, Simion Gociu, Grigore Bostan, Mircea Lutic, Grigore Crigan, Vasile Tărățeanu) care în a doua jumătate a secolului trecut a încercat să reanimeze viața literară din nordul Bucovinei. Parțial acest lucru i-a reușit. Deși are unele imperfecțiuni, totuși, creația

acestor scriitori prezintă o valoare estetică demnă de întreaga literatură românească în ansamblul ei. În ultima sa carte, apărută ceva mai bine de o lună în urmă, ne mărturisea că acești scriitori, „în special poeții s-au învrednicit cu cărți de bună literatură artistică”. S-a grăbit să-i apară această carte cât mai iute fiindcă avea a ne spune încă multe lucruri despre noi, despre înaintașii noștri, despre felul cum să ne întărim moralul în vremuri de restriște, cum să depășim greutățile și să nu disperăm.

M-a rugat în ultimele zile să merg neapărat cu el în Țară. Avea o presimțire. Vroia să-și întâlnească prietenii din România, să revadă locurile unde a fost de atâtea ori cu oameni dragi, unde a editat atâția ani ziarul „Plai Românesc”, unde a îngenunchiat în fața icoanelor și a mormintelor de voievozi. I-am îndeplinit această ultimă dorință, am fost cu el la Suceava și la mănăstirile bucovinene – Dragomirna, Putna, Sucevița... Peste tot îmi vorbea despre prietenii lui, mulți dintre ei părăsinându-l ceva mai devreme. Își amintea fapte, peripeții, întâmplări avute demult cu ei și uneori

îl vedeam fericit, alteori cădea în uitare cuprins de o tristețe profundă care, la prima vedere, nu avea nici o explicație. Probabil înțelegea că o „Călătorie spre sine” pentru el, cel puțin, era deja eșuată.

În drum spre mănăstirea Putna, la un moment dat, când treceam cu autocarul prin apropierea graniței nefirești, ce taie trupul Bucovinei în două părți, s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit. „Vezi, de aici până la casa părintească sunt doar câțiva kilometri, câțiva pași de fapt...”. Numai peste câteva zile avea să fie adus la baștină ca să-și doarmă aici somnul de veci în glia străbună a Țării sale.

Odihnește-te în pace, drag prieten! Lină să-ți fie calea către cele veșnice.

Ștefan Broască – publicist, critic literar, eseist. Născut la 18 ianuarie 1949 în Băhrinești, fostul județ Rădăuți, acum raionul Hliboca, regiunea Cernăuți, Ucraina.

Urmează școala de 8 ani din Băhrinești (1963) și școala medie 10 din Cernăuți (1966). În același an devine student la Facultatea de Filologie (secția limba și literatura română), pe care o va absolvi în 1971.

În anii 1971–1973 – profesor de limba și literatura română la școala din satul natal.

Serviciul militar obligatoriu – anii 1973–1974.

Din ianuarie 1975 – colaborator la redacția ziarului regional de limba română „Zorile Bucovinei”, inițial în calitate de corespondent, iar apoi de șef de secție – până în august 1997.

Din noiembrie 1996 – redactor-șef al publicației „Plai Românesc”, vicepreședinte al Societății pentru Cultura Românească din regiunea Cernăuți.

În anii 2002 – 2007 – redactor superior la Editura „Svit”, redacția din Cernăuți de manuale pentru școlile românești din Ucraina.

Pensionat din ianuarie 2009. Autor a sute de articole de actualitate social-politică, de critică literară, eseuri, tablete, recenzii și cronici literare în presa românească din Nordul Bucovinei („Zorile Bucovinei”, „Plai Românesc”, „Concordia”, „Arcașul”, „Septentrion literar”); din Republica Moldova („Literatura și arta”), din România („România liberă”, „Curierul Românesc”, „Cotidianul”, „Flacăra”, „Familia Română”, „Națiunea”, „Crai nou”, „Bucovina” etc.), Canada și SUA („Cuvântul Românesc” ș.a.).

Volumul de eseuri și tablete *Hăitaș de clipe* – 1999, Timișoara. *Acolo unde trăiesc autori și cărți, cronici și articole* – 2022, Cernăuți. În curs de editare *Valea Plângerii* – publicistică. Traducător a circa 30 de manuale pentru școlile românești din Ucraina. Laureat al premiului Fundației Culturale a Bucovinei – 1997.

S-A DUS ȘI ȘTEFAN BROASCĂ PE UNDE NU ESTE ÎNTRISTARE, NICI SUFERINȚĂ...

Maria TOACĂ
Cernăuți

La nici o lună după poetul și academicianul Vasile Tărățeanu, ne părăsește încă un intelectual de elită al comunității românești din nordul Bucovinei. La 6 septembrie 2022, dimineața a încetat să bată inima lui Ștefan Broască, nume cunoscut în arealul cultural românesc ca publicist, critic literar, eseist, traducător, dar mai întâi de toate un bun român, care a promovat valorile naționale în perioada activității la ziarul „Zorile Bucovinei” (1975-1997), apoi în paginile ziarului „Plai Românesc”, publicație a Societății „Mihai Eminescu”. A preluat ziarul în 1996 de la compatriotul Vasile Tărățeanu, după procesul de judecată, și a fost redactor-șef, timp de vreo opt ani. E trist când ne părăsesc oameni cu care am lucrat ani și ani în același birou, ne-am hrănit din aceleași greutăți și nedreptăți înfruntate în procesul muncii de creație, am parcurs multe drumuri împreună. Amintesc doar de călătoria, odată de Sfântul Ilie, la Târgul de Fete de pe Muntele Găina. Datorită relațiilor de prietenie cu prefectul de Hunedoara, Ștefan Broască a organizat câțiva ani la rând plecarea mai multor români din nordul Bucovinei la această frumoasă sărbătoare. Vecini fiind cu străzile, e trist că n-o să-l mai întâlnesc prin centrul orașului, n-o să-i mai doresc „La mulți ani!”, la 18 ianuarie de ziua nașterii. Dar când mă gândesc la suferințele-i din ultimul timp, întristarea se pierde într-o blândă resemnare.

S-a grăbit să scoată la lumina tiparului cartea vieții trăite în catedrala cuvântului. A grăbit clipa, dorind, probabil, să spună cât mai repede: „Sunt din Bucovina, un ținut în care oamenii și cărțile trăiesc împreună”, cuvinte luate drept motto la volumul recent apărut *Acolo unde trăiesc autori și cărți* (Ed. „Misto”, Cernăuți, 2022). Parcă presimțea că nu i-a rămas mult, mânat de obsesia de a reînvia duhul orașului din perioada interbelică, românească, când se plimba pe străzile cernăuțene renumitul poet Paul Celan. N-am mai reușit să plecăm, după cum ne-a fost înțelegerea la Rădăuți, la lansarea prosopului volum. Am menționat în recenzie la această apariție editorială că Ștefan Broască, posesorul unui condei elevat, al unui stil elitist, cu abilități de a pătrunde în profunzimea lucrurilor, dacă își orienta talentul și spiritul creator pe făgașul literaturii, ar fi ajuns poate unul dintre prozatorii de frunte ai Bucovinei. Dar n-a fost dat să se întâmple. El a ales să le adauge un plus de renume confrăților cu un zbor mai înalt în ale scrisului, abordând genul criticii literare. Și mai scriam: „Păcat că cei mai mulți dintre autorii cărților intrate în apanajul exigentului critic nu mai sunt în viață, ca să se bucure și ei de această apariție”. De-acum nu mai este în viață nici exegetul lor. Poate se vor întâlni acolo, toți împreună în jurul acestei cărți, pe tărâm de lumină și eternă împăcare.

Și cu o carte se poate trece de lungimea lanțului care ne sugrumă libertatea.

Împreună cu Ștefan Broască, pe „Acolo unde trăiesc autori și cărți”

Mă întreba regetata mea prietenă din Chișinău, scriitoarea Antonina Sârbu, într-un interviu pentru revista „Moldova”, cum e să editezi o carte în limba română la Cernăuți. I-am răspuns că la Cernăuți e foarte simplu să editezi o carte în limba româ-

nă... numai dacă o faci pe cont propriu. Te duci cu ea (culeasă și paginată în format corespunzător) la orice editură, plătești serviciile tipografiei și în câteva săptămâni ridici tirajul. Posibil ca unele edituri să ceară o recenzie din partea unor persoane cunoscute în mediul scriitorilor, dacă atașezi imagini cu Tricolor sau altceva ce iscă suspiciuni. Asta, însă, se întâmplă în cazuri rare, căci autorii noștri, pățiți și pricepuți, au însușit de minune arta autocenzurării. Sunt, desigur, și la noi scriitori, membri ai uniunilor de creație, care beneficiază de sponsorizări din România în virtutea unor proiecte sau care caută pe acasă oameni cu dare de mână. Dar acesta-i un proces mai îndelungat și nu oricine poate umbla „cu cerutul”. Mai ales în condițiile de astăzi rar cui i se deschide gura ca să ceară de la cineva bani pentru editarea unei cărți, și încă în limba română.

Nu știu dacă a căutat Ștefan Broască sau măcar s-a gândit la un sponsor pentru cartea sa, dar se vede că n-a mai vrut să aștepte. A grăbit clipa, dorind, probabil, să spună cât mai repede: „Sunt din Bucovina, un ținut în care oamenii și cărțile trăiesc împreună”, cuvinte luate drept motto la volumul recent apărut *Acolo unde trăiesc autori și cărți*. Atât doar că aceste frumoase cuvinte au fost spuse de renumitul poet Paul Celan într-un alt secol și într-un alt Cernăuți, cel din perioada interbelică, românească. Dar se mai întâlnesc și astăzi prin Cernăuți câte unul-doi din pleiada „ultimilor mohicani” – oameni osârduitori pe ogorul literelor, pentru care spusele poetului Paul Celan rămân la timpul prezent.

Publicistul, traducătorul și criticul literar Ștefan Broască este unul din aceștia, dând dovadă de un sacrificiu mai rar întâlnit de dragul cărților. Ca să deschid parantezele și să fie clar că nu exagerez, trebuie să precizez că recentul său volum, apărut într-un tiraj de 350 de exemplare editat și într-un excelent veșmânt poligrafic, a văzut lumina tiparului pe spezele proprii. Cheltuielile pentru cele 215 de pagini de text și 16 fotografii color (format 70x100) n-au fost deloc modeste din partea unui om care și-a făcut economii pentru zile negre doar din munca pe tărâmul ziaristicii, activitate ce i-a marcat și destinul de literat. Or, Ștefan Broască, posesorul unui condei elevat, al unui stil elitist, cu abilități de a pătrunde în profunzimea lucrurilor, dacă își orienta talentul și spiritul creator pe făgașul literaturii, ar fi ajuns poate unul dintre prozatorii de frunte ai Bucovinei. Nu voi insista, însă, asupra unui aspect ce n-a fost dat să se întâmple. El a ales să le adauge un plus de renume confrăților cu un zbor mai înalt în ale scrisului, abordând genul criticii literare.

Încă de la începutul începuturilor, literatura din nordul Bucovinei a avut destui poeți, a avut și prozatori, deși mai puțini, însă critici literari, cu excepția lui Ștefan Hostiuc, dacă ne referim la perioada contemporană, n-a avut nici la nivel de provincie. Mă refer nu la prezentări laudative de carte sau impresii de lector, ci la exegeze literare serioase, analize și constatări care pun în evidență procesele și curentele literare, oferă repere și orientări, conturează o ierarhie a valorilor artistice. Ștefan Broască a pornit din tinerețe pe drumul spinos, ingrat și riscant al exegezei literare. Doar în această „meserie”, dacă ești obiectiv și ai curajul să depășești discursurile „laudatio”, riști să-ți pierzi prietenii, să te ciocnești de ostilități din partea scriitorimii care, neîndoielnic, se consideră genială și așteaptă doar elogii. Nu e simplu să abordezi genul criticii literare nici din motivul că trebuie să fii în primul rând un cititor profesionist, consecvent, sensibil, conectat la tot ce se scrie și se editează. Trebuie să te preocupe mai mult cititul decât scrisul. Și dacă tot am ajuns la această preocupare prioritară a unui critic literar, nu pot uita cum m-a întrebat odată un domn profesor (și

el autor de cărți), după ce am publicat o modestă cronică la romanul-eseu *O evadare din Eterna-1*, de regretatul Grigore Bostan: „Chiar l-ai citit din scoarță-n scoarță?!”.¹

Îmi vine să-l întreb și eu pe colegul Ștefan Broască (mai precis pe fostul coleg, dacă pornim de la munca noastră la „Zorile Bucovinei”): „Chiar ai citit toate cărțile adunate în florilegiul exegezei literare din cartea ta?”. Mai ales că sunt doar o parte din cronicile semnate de autor de-a lungul anilor în „Plai Românesc”, „Zorile Bucovinei”, publicațiile din Moldova și România. Se vede că le-a ales pe cele de referință, care alcătuiesc tabloul integru al continuității creației literare în teritoriile înstrăinate ale Patriei limbii române – nordul Bucovinei, Voivodina, Basarabia, dar și sudul Bucovinei (Ion Cozmei, Ion Beldeanu, Dumitru Oniga, Lorin Furtuna, Ion Popescu-Sireteanu ș.a.), cu care suntem un trup și un suflet, deși de mai bine de opt decenii Bucovina e despărțită de sârmă ghimpată. Intuiesc intenția autorului de a pune față în față creația literară a scriitorilor sortiți să trăiască în afara spațiului literar românesc și a confrăților din Țară poate și din dorința de a demonstra că valorile veritabile, tot ce înseamnă frumos în creație se naște din mare suferință. Această captivantă „carte a cărților bune”, cum aş numi recentul volum semnat de Ștefan Broască, poate fi primită și ca o mică enciclopedie a scriitorilor și operelor lor din aceste spații românești, dar și ca un început de istorie a parcursului literar în perioada postbelică, care perpetuiază în ciuda tuturor opreliștilor.

Semnificativ, cartea se deschide cu evocarea poetului exilat pe viață peste Atlantic, Vasile Postecă, născut în satul Stănești din nordul Bucovinei, a cărui operă poetică, dar și romanul *Băiatul drumului* au fost readuse în circuitul literaturii române de jurnalistul Ion Crețu. Urmează recenzii la lirica mentorului generației de poeți apăruiți după război – Vasile Levițchi, lui Ștefan Broască aparținându-i creionarea *Portret în alb*, care exprimă starea sufletească a poetului. Nume emblematic, Grigore Bostan, este prezent în câteva cronici de exegeză pe marginea cărților de poezie, autorul gă-sind de cuviință că acest consacrat om de litere este valoros mai întâi de toate ca poet, apoi ca prozator, deschizător de drumuri către literatura fantastică. Deși s-a afirmat ca poet de primă mărime la Chișinău, Arcadie Suceveanu a fost inclus la scriitorii români din nordul Bucovinei, locul unde și-a odrăslit talentul poetic sub oblăduirea îndrumătorului Vasile Levițchi. La fel și Nicolae Spătaru, în afirmarea sa ca scriitor la Chișinău, rămâne un poet al Bucovinei.

Nu mă îndoiesc că, hotărându-se la sacrificii materiale pentru această carte, Ștefan Broască a fost conștient că nu lansează un bestseller pentru un cerc larg de cititori, mai ales în zilele noastre, când nici romanele polițiste, nici cele de dragoste nu se prea bucură de mare căutare. Dar, indiferent de priza la consumatorul de banalități, cartea își are rostul ei, pentru că demonstrează înălțarea omului, prin creație, deasupra vremurilor. Cine o va răsfoi cu siguranță că va manifesta un interes mai mare pentru versurile lui Vasile Tărățeanu, proza din *Casa cea nouă* a lui Grigore Crigan, va încerca să afle cum „a împlânzit curcubeul” Mihai Prepeliță sau cine este Alina Elena Andruhovici, îndârjită să „recupereze memoria cu focul sacru al vetrei părintești”. Cu recenzia *Reveria dincolo de măștile cotidianului*, autorul ni-l prezintă într-o ipostază de toți uitată pe Ștefan Hostiuc, amintind de firea sa sentimentală. Și pe Ion Chilaru ni-l descoperă cu Patria ascunsă adânc în inima-i sensibilă. Interesant e să aflăm despre poeți ca Pavel Gătăianțu sau Vasile Barbu din Voivodina – un spațiu mai năpăstuit pentru băștinașii români decât Bucovina noastră. Printre scriitorii Basarabiei întâlnim poeți cunoscuți în pledoaria lor pentru graiul matern – Leonida

Lari, Anatol Ciocanu, Lorina Bălteanu, Vasile Galaicu. Volumul include și articole mai recente, actuale prin tematica abordată, precum și un album de fotografii ale cărților recenzate, astfel făcându-le cunoscute cititorilor și vizual, ca să ajungă mai ușor la inima lor.

Păcat că cei mai mulți dintre autorii cărților intrate în apanajul exegetului critic nu mai sunt în viață, ca să se bucure și ei de această apariție.

CU TRISTEȚE, DESPRE JURNALISTUL ILIE OLARI, PRIMUL MEU CITITOR ȘI SFĂTUITOR LA ÎNCEPUT DE DRUM

**Maria TOACĂ
Cernăuți**

Până mai anul trecut, chiar și în timpul pandemiei, îl întâlneam prin centrul orașului. Umbla cu pași sprinteni, vioi, de parcă n-ar fi trecut hotarul octogenar, apropiindu-se de jubileu de 85 de ani. În tinerețe umbla mai puțin. Ieșea din cabinet, la fiecare 15-20 de minute, pe balconul redacției ziarului „Zorile Bucovinei”, fuma o țigară, intra în cabinet, scria două-trei rânduri și iar ieșea să tragă un fum. În dimineața de 28 mai 2022, am primit vestea că Ilie Olari a plecat să-și plimbe neastâmpărul prin ceruri. Și cum se întâmplă mai întotdeauna, doar în asemenea momente triste ne amintim de oamenii cu care am fost apropiați, am lucrat împreună, de la care am învățat multe lucruri bune. Mai toți colegii îl numeau simplu, Nectarovici, pentru că era fiul lui Nectarie, al doilea copil dintr-o mare și frumoasă familie de români din Ropcea. Când am venit la redacția ziarului „Zorile Bucovinei”, după absolvirea Facultății la Chișinău, am avut norocul să-mi fie primul șef. Zic „norocul”, căci, de fapt, șefia lui Ilie Olari în secția cu un singur subaltern era doar formală. Nu mi-a făcut nicidecum vreo observație critică, nu mi-a dat indicații, iar principalul, pentru ce i-am purtat respectul și-i sunt recunoscătoare, a fost starea de libertate de care m-am bucurat cât am lucrat sub oblăduirea sa părintească. Era înzestrat cu un simț extraordinar al umorului și, neîndoielnic, înțelegea că ar fi fost ridicol s-o facă pe grozavul.

Totuși, a nimerit și el într-o plăcută situație marcată de umor. Mă refer la debutul său editorial. Volumul de publicistică *Zâmbete acre* a văzut lumina tiparului la o vârstă destul de înaintată, autorul trecând hotarul de 80 de ani. Drept că e o carte solidă, de 700 de pagini. De pe coperta I, nici pe departe acru, ne zâmbeste ghidușar autorul, Ilie Olari, împropățându-ne amintirile cu perioada când românii se deșteptau la viață nouă. Anume acest segment de timp, readus atât de expresiv

din paginile ziarului „Zorile Bucovinei” între copertele cărții, a fost cel mai prolific pentru ziarist, descătușându-i vocația, dându-i aripi pentru zbor înalt și imbold să-și fructifice spiritul creator. După ani îndelungați de hibernare spirituală, cu publicarea unor articole de rutină concordate cerințelor regimului totalitar sub care ni se perinda existența, talentul de umorist i-a răbufnit așa cum țâșnesc năvalnic apele ținute sub mare presiune. De fapt, și până a-și ascuți ca un vârf de lance penița, colegul nostru Ilie Olari își câștigase în colectivul redacției faima de umorist rafinat, glumele și ironia binevoitoare descărcând atmosfera în momentele tensionate. Umorul său circula doar dintr-un cabinet în altul, ajungând nu mai departe de legendarul balcon, care, dacă ar avea glas, ar depăna sute de povești, demne de a fi scoase la lumina tiparului asemenea celor din cartea colegului nostru. Nu doar cu bucurie, ci și un tremur de emoție am anunțat apariția cărții sale, cu totul deosebită în spațiul românesc din nordul Bucovinei. În pofida realității ce ne impunea și în timp de pace să trăim de azi pe mâine, sărăciți de bunuri spirituale și tot mai constrânși în dreptul la identitatea națională, la Cernăuți se editau cărți în limba română – cu sacrificii din partea autorilor, cu donații de la oamenii care prețuiesc cuvântul românesc... Cu eforturile familiei și contribuția financiară a mai multor români cu mână darnică, la Editura „Misto” din Cernăuți, în 2020 a văzut lumina tiparului impunătorul și elegantul său volum – *Zâmbete acre*. „Nu se poate, e incredibil să fi scris atât de mult!”, a fost prima mea reacție, dar și a altor colegi, când i-am văzut voluminoasa carte. Și e firesc să ne mirăm, cunoscându-i măiestria de umorist mai mult din vorbe decât din cele publicate.

Ilie Olari s-a făcut cunoscut în peisajul publicisticii românești din nordul Bucovinei, îndeosebi datorită perioadei de muncă la „Zorile Bucovinei”, unde a venit după un scurt stagiul de activitate pedagogică în satul natal Ropcea și de redactor la Radiodifuziunea Regională Cernăuți. Însă ca ziarist apreciat și îndrăgit de cititori, demn de a-și înscrie numele pe coperta unei cărți, zoristul Ilie Olari vine din perioada marilor transformări sociale și ardentelor primeniri naționale de la începutul anilor 90 ai secolului trecut. Cartea *Zâmbete acre* i-a apărut la insistența colegului jurnalist Grigore Crigan, plecat și el la Domnul în 2021. Cunoscându-l din perioada când i-a fost șef la Radiodifuziunea Regională, aducându-l mai apoi în colectivul „Zorilor Bucovinei”, fostul redactor-șef adjunct, Grigore Crigan, întotdeauna a nutrit respect și interes față de umorul ropceanului Ilie Olari.

Scriam cu admirație la apariția *Zâmbetelor acre*: „Cei care au „mâncat” pudul de sare cu Ilie Olari în cabinetele redacției, s-au încălzit la soare pe balconul istoricei clădiri, respirând din fumul de țigară ce-l însoțea mereu, se vor opri cu nostalgie asupra albumului sentimental, inclus la finele cărții. Ne vom regăsi la vârsta de vis și înflorire, suspinând în unison cu umorul autorului că „din tineri cum am fost, am rămas numai frumoși”.

Reținându-ne cu sufletul la chipuri dragi care nu mai sunt printre noi, vom vărsa o lacrimă, cu dor pomenindu-i. A bătut ceasul să aprindem o lumânare și să vărsăm o lacrimă și pentru Ilie Olari.

TEODOR V. ȘTEFANELLI – DISCURSUL DE RECEPȚIE LA ACADEMIA ROMÂNĂ

Istoricul luptei pentru drept în Ținutul Câmpulungului Moldovenesc

Domnule Președinte,

Domnilor colegi,

Este o deosebită onoare a fi primit între membrii celei mai înalte instituții culturale românești, care revarsă razele sale binefăcătoare în toate părțile locuite de români și formează, astfel, cea mai frumoasă și temeinică legătură sufletească între toți fiii neamului nostru.

Mai cu seamă noi, românii de peste hotare, privim cu deosebită încredere și cu sfioasă venerațiune la maturul corp ce compune Academia Română și suntem fericiți când rezultatele vastei și strălucite activități a acestui înalt corp ajung la cunoștința noastră.

Noi, cei depărtați de acest centru al culturii românești, primim tot ce emană de la Academie, cu convingerea adânc înrădăcinată în inimile noastre că: *Roma locuta est*.

Este, deci, lucru firesc cât de adânc mulțumitor vă sunt pentru deosebita bunăvoință ce ați avut-o primindu-mă în mijlocul d-voastre, bunăvoință pe care, cu atât mai mult știu să o prețuiesc, fiindcă îndelungata mea carieră de judecător, supusă

unei organizații stricte, cu tradiții centenare birocratice, căreia trebuiau supuse toate puterile fizice și spirituale, nu mai puțin mi-a îngăduit, ca în puținele ore libere, să mă ocup și cu scrieri.

Pătruns, însă, de conștiința înaltei datorii ce mi se impune prin chemarea mea în sânul acestui ilustru corp, îmi voi da toată silința ca, în marginile modestelor mele puteri, să contribuiesc și eu, cu tot devotamentul, la mult apreciatele d-voastre lucrări.

Și acum dați-mi voie să reîmpropătez în memoria d-voastră amintirea înaintașului meu, a mult regretatului dr. Augustin Bunea, pe care nu am avut fericirea să-l vedem în mijlocul nostru, nici plăcerea să-l ascultăm și să ne încălzim de vederile sale largi și de expunerile sale senine, împreunate de căldura ce izvorăște din o inimă nobilă și plină de dragoste pentru neamul său. El a trecut la cele vecinice, fără să-i

fi fost dat a se ivi în mijlocul nostru și fără să-și ridice glasul în acest templu, menit să lucreze pe căi pacinice, pentru propășirea culturală a neamului, pe care canonicul Bunea l-a iubit atât de mult.

El s-a săvârșit în cea mai puternică vârstă ce îndreptătea la speranța că puterile sale trupești și sufletești, încă lung timp, vor dezvolta o activitate rodnică pe câmpul istoriei neamului său.

Născut în 4 august 1857, în satul Vad, din Transilvania, a urmat liceul la Brașov și Blaj, iar la anul 1877, fu trimis la Roma, unde, la Institutul de Propaganda Fide, a studiat filosofia și teologia. În 4 decembrie 1881, a fost sfințit preot în Roma, iar în 1882, a fost promovat doctor în teologie și, întorcându-se la Blaj, fu aplicat în cancelaria mitropolitană. La anul 1884, fu numit asesor consistorial. De la anul 1886 până la 1888, a fost profesor de teologie dogmatică la Institutul Teologic din Blaj, ocupând, în același timp, postul de defensor la tribunalele matrimoniale și locul de membru în comisiunea pentru revizuirea cărților bisericești. De la septembrie 1888 înainte, a fost secretar mitropolitan. La anul 1891, fu numit protopop onorar, iar la anul 1892, camerier intim al papei. De la 1893, a fost membru ordinar în comitetul pentru administrarea fondului grănițesc.

Pentru meritele sale pe câmpul literaturii istorice, Academia îl alege, la 24 martie 1901, membru corespondent în Secția Istorică, iar în ședința din 28 mai 1909, membru activ în această secție.

Cei ce l-au cunoscut de aproape pe canonicul Bunea îl descriu ca un muncitor neobosit. Oficiile sale bisericești îi consumau cea mai mare parte a timpului, dar el se simția chemat și îndatorat a lucra pentru neamul său pe toate terenurile activității publice și, astfel, îl vedeai aici ocupat cu afacerile domeniilor, mărinind veniturile lor menite pentru susținerea școalelor, dincolo lucrând în comitetele societăților politice și culturale și iarăși, în alte părți, participând la adunări, luminând, sfătuind și îmbărbătând pe frații săi. Sunt, în toate părțile locuite de români, indivizi și corporațiuni, a căror activitate lăncezește cu timpul. În astfel de cazuri, canonicul Bunea, prin părțile sale, era acela care, prin cuvinte energice și prin inițiativă potrivită, trezea la nouă viață spiritele adormite. Timpul ce, după toate aceste ocupațiuni îi mai rămânea liber, îl întrebuința pentru studii și pentru scrieri istorice.

Scrierile principale ce a publicat defunctul și care au atras atențiunea noastră asupra sa sunt:

1. *Arhiepiscopul și mitropolitul Ioan Vancea*, 1890;
2. *Chestiuni de dreptul și istoria bisericii române unite*, 1893;
3. *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, 1900;
4. *Statistica românilor din Transilvania la anul 1750*, Sibiu, 1901;
5. *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751–1764*, Blaj, 1902;
6. *Vechile episcopii românești ale Vadului, Gioagiului, Silvașului și Bălgradului*, Blaj, 1902;
7. *Autonomia bisericii românești unite*, 1903;
8. *Zece discursuri funebre*, Blaj, 1903;
9. *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1904;
10. *În amintirea lui T. Cipariu*, Blaj, 1905;
11. *Mitropolitul Sava Brancovici*, 1906.

A mai colaborat la ziarele: „Unirea”, „Tribuna”, „Gazeta Transilvaniei”, „Foaia bisericească” și la *Enciclopedia română* a d-lui dr. Diaconovici, iar onoratul nostru coleg, d-l dr. Istrati, în ședința Academiei din 20 noiembrie 1909, a comunicat că după regretatul defunct au mai rămas manuscrisele câtorva lucrări istorice, unele foarte înaintate, între care un tratat de istoria românilor în întreaga ei dezvoltare, întocmit pentru cultura istorică a publicului românesc de peste tot locul.

Scrierea sa postumă este *Stăpânii Țării Oltului*, discurs de recepțiune, pregătit pentru intrarea sa solemnă în Academia Română. Precum vedem, multe și grelele ocupațiuni ale canonicului Bunea nu l-au împiedicat a dezvolta o activitate întinsă pe câmpul literaturii istorice românești și anume pe un teren puțin călcat, dar de mare interes pentru românii ce urmăresc cu zel și atențiune dezvoltarea bisericii române dincolo de Carpați și progresele poporului pe terenul politic și național.

Canonicul Bunea stăpânea, cu deosebită abilitate, materia ce o dezvolta, apoi cu adâncă înțelegere, într-un stil propriu lui, dar limpede, logic și convingător și luminile ce le revarsă scrierile sale documentate vor rămânea izvoare prețioase pentru nouă lucrări în această direcție.

Studiile sale despre *Episcopul Ioan Inocențiu Klein* și despre *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, întemeiate pe un bogat număr de documente și pe cercetări scrupuloase, desfășoară înaintea ochilor noștri grelele lupte și suferințe ce le-au îndurat românii de dincolo ca să-și poată câștiga neatârnamarea bisericească și să se poată dezvolta liber pe terenul culturii naționale. Aceste lucrări sunt pagini scrise cu atâta temeinicie și adesea cu atâta amărăciune sufletească, încât simțim înșine durerile și zbuciumările neamului despre care scrie. În aceste pagini a pus Bunea toată agerimea minții sale, toată iubirea sa de neam, toată căldura marelui său suflet.

Studiul despre *Episcopul Ioan Inocențiu Klein* a fost, în anul 1901, foarte mult apreciat de Secțiunea Istorică a Academiei noastre și a fost propus pentru premiul „Eliade Rădulescu”, de 5 000 lei.

În lucrările sale, *Chestiuni de dreptul și istoria bisericii române unite și Autonomia bisericii românești unite*, defunctul ne-a dat studii amănunțite despre dreptul canonic și despre istoria bisericească. Valoarea acestor lucrări este cu atâta mai mare, fiindcă în literatura noastră ecleziastică lipsa astor fel de scrieri erudite era adânc simțită.

În scrierile *Vechile episcopii românești și Ierarhia românilor*, concluziile autorului privitoare la vechimea mitropoliei ardelene nu vor fi admise fără rezervă de istoricii noștri, dar modul cum sunt alcătuite aceste studii varsă o lumină vie asupra spiritului critic al defunctului și bogăția izvoarelor publicate vor servi cu îmbelșugare specialiștilor pentru studii nouă în această materie.

Canonicul Bunea a fost și unul din cei mai eminenți oratori ai fraților noștri de peste Carpați. Aceasta se constată atât din discursurile funebre publicate, cât și din mărturisirile pline de admirațiune ale acelor ce l-au auzit vorbind.

Nu am avut fericirea nici să-l cunosc în persoană, nici să-l aud vorbind, dar cei ce au avut această norocire zic că, la groapa marilor decedați ai neamului nostru, de la Gheorghe Bariț până la Aurel Mureșanu, cuvântul lui a trezit fiori în ascultători, avântându-se în înalte zări de poezie. Cu prilejul adunărilor culturale sau politice, glasul lui s-a auzit totdeauna și a atins apogeul la adunarea fondului de teatru în Alba Iulia. Atunci a fost clipa când a atins culmea cea mai înaltă a oratoriei și a inspirației¹.

Cea mai frumoasă calitate a canonicului Bunea a fost, însă, nemărginita sa iubire de neam și focul patriotic ce îl stăpânea în toate acțiunile sale. Tot așa de intrasingent precum era el ca român, a rămas și în vederile sale dogmatice-religioase, dar aceasta nu a împiedicat pe români, fără deosebire de confesiune, a-i recunoaște toate calitățile sale superioare și a-i aduce omagii de mulțumită și recunoștință.

După moartea sa, un cunoscut al său îl caracterizează astfel: „savant în înțelesul strict al cuvântului, el știa să sintetizeze cunoștințele câștigate cu multă trudă în nopți de veghere și de studii. Hrisoavele prăfuite se orânduiau sub privirea fascinatoare a ochiului ager, alcătuind un sistem. Și, din colbul uitatelor arhive răsări, într-o apoteoză de lumină, figuri luminoase ale trecutului de umilință... chemate la viață sub pulberea de vrajă a minții sale scrutătoare. Vedeam, în defilarea lor de o tragică maiestate, trecutul întunecat și scoteam învățăminte pentru viitor”².

Dar moartea lui Bunea a curmat toate speranțele noastre și neamul românesc suferă o pierdere căreia Academia i-a dat o dureroasă expresie în ședința din 18 noembrie 1909.

Fie ca activitatea sa să aibă mulți urmași, spre folosul neamului românesc și spre înflorirea culturii naționale!

Domnilor colegi,

Vă rog acum să aveți indulgența de a asculta subiectul ce mi-am propus să tratez înaintea d-voastre, adică: *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc*.

I

Dacă mi-am propus să vorbesc despre acest vechi ținut, îndemnat am fost spre aceasta atât de dragostea ce o port pentru locuitorii din această parte a munților românești, unde atâtă timp am petrecut ca judecător, cât și din cauză că ținutul Câmpulungului Moldovenesc nu numai în vechime a avut o deosebită însemnătate, dar și în ziua de azi el este fala românilor din Bucovina, zidul de care s-au sfărâmat multe porniri dușmănoase îndreptate în contra neamului românesc de acolo și un district în care toate mișcările naționale prind cea mai temeinică rădăcină și află cei mai zeloși și vrednici apărători.

Născuți și crescuți în cele mai frumoase părți ale munților Carpați și apărați de codri seculari, ei și-au trăit viața lor proprie, departe de vâlmășagurile fraților lor de la șes, o viață ce au trebuit să și-o croiască după împrejurările în care trăiau în aceste părți muntoase, unde erau reduși numai la puterile lor proprii pentru a-și agonisi cele de trebuință vieții și a-și apăra vetrele lor strămoșești. Acest fel de trai a oțelit puterile acestui frumos și inimos soi de oameni și le-au păstrat sentimentul de libertate și neatârănare, sădit de secolii în inimile lor.

Până în ziua de astăzi, acești urmași ai luptătorilor dinaintea descălecării, sătenii timpurilor legendare și eroice³ se deosebesc de locuitorii de la șes, atât prin obiceiurile lor, cum și prin modul cum se prezintă. Modești cu „domnii”, dar fără cel mai mic semn de slugărnice, deștepți în judecată fără a avea pretenția de a o impune, mlădioși în mișcări, cu fruntea ridicată, gravi la vorbă și la sfat, lor le-a rămas înrădăcinată demnitatea personală câștigată în decursul atâtor secolii, trăiți în neatârănare în mijlocul unei naturi mărețe și în freamătul codrului, părtaș și el, ca și dâștii, de zile bune și de restrîște. Noi, zice câmpulungeanul când vorbește de persoana sa, și acest plural majestatic a rămas și până în zilele noastre.

Descălecarea Moldovei nu a putut înrâuri mult asupra felului lor de trai și de organizație, cu toate că această descălecare și-a luat începutul chiar pe acele locuri frumoase de la obârșia apei Moldovei, cari erau locuite de dâșii. Ei au fost cei dintâi cari au venit în atingere cu descălecătorii.

Istoricii noștri sunt de acord că descălecătorii, venind din Maramureș, nu au dat numai de locuri pustii și nelocuite, ci au aflat o populațiune originară, pe care și-au supus-o, dar, cu toate acestea, unele regiuni, tari prin natura lor, păstrară față cu descălecătorii oarecare neatârnamare. Și una din aceste regiuni a fost Câmpulungul Moldovei, adică Câmpulungul de azi din Bucovina⁴. Locuitorii așezați pe aceste locuri, precum și cei din Vrancea și Tigheci, sunt lăsați să se ocârmuiască pe sine, numindu-și ei judecătorii lor și plătind domnului numai un tribut anual⁵.

Ca să putem judeca cu cunoștință de cauză îndreptățirea luptei câmpulungenilor pentru dreptul de proprietate asupra locurilor și munților unde era așezați, lupte ce încep abia după anexarea Bucovinei de către Austria, este de lipsă să cunoaștem, înainte de toate, drepturile și privilegiile ce le aveau câmpulungenii înainte de venirea lor la Austria, adică pe timpul când acest ținut făcea parte integrantă din principatul Moldovei.

În această privință, este de mare însemnătate ceea ce zice principele Dimitrie Cantemir despre locuitorii acestui ținut. El ne spune că ținutul Câmpulungului cuprinde vreo 15 sate, cu legile și judecătorii lor. Locuitorii, deși nu sunt nobili, totuși nu sunt supuși nici unui boier și constituiesc un fel de republică între sine. Câteodată, le trimite domnul doi vornici și ei îi primesc de bună voie, dar, dacă îi supără, ei îi alungă, crezându-se tari între zidurile cetății ce le este dată de la natură. Ocupațiunea lor între acești munți este păstoritul oilor. Plătesc domnului un tribut anual, dar nu cât voiește domnul, ci cât s-au legat ei mai înainte către domn, și această legătură lasă a se întări de câte ori se pune domn nou. Dacă ar voi domnul să le ceară mai mult și să le impună sarcini nouă, atuncea nu stau mult de vorbă cu domnul, ci, denegând tot tributul, se retrag în părțile cele mai neaccesibile ale munților⁶.

Dimitrie Cantemir a scris acestea pe la anul 1716⁷ și documente, atât anterioare acestei scrieri, cât și posterioare ei, întăresc cu totul cele spuse de Cantemir. Se află adică în posesiunea mea mai multe sute de documente, toate inedite, pe care le-am consultat spre acest scop și am aflat că nu fără cunoștință de cauză a scris Cantemir cele ce s-au spus mai sus despre Câmpulung și locuitorii săi. Nu intră, însă, în marginile acestei lucrări a da cuprinsul acestor documente. Aceasta voi face-o cu altă ocazie, când voi da publicității aceste interesante documente ce răspândesc atâta lumină asupra vieții câmpulungenilor, asupra formelor de judecată și asupra altor împrejurări, care constituiesc izvoare prețioase pentru judecarea exactă a acestui ținut. Aici voi aminti numai ceea ce va fi de nevoie pentru a lumina pe deplin subiectul ce tratez și spre acest scop vom stabili, înainte de toate, ce teritoriu cuprindea ținutul Câmpulungului din vechime și care teritoriu cuprinde el astăzi.

Dimitrie Cantemir ne spune, precum am văzut, că Câmpulungul cuprindea în sine vreo 15 sate. El nu numește aceste sate, dar, din documentele posterioare lui Cantemir, ușor putem stabili cel puțin acele sate ale aceluia ținut, cari, după anexarea Bucovinei, căzură sub stăpânirea Austriei. La anul 1783, opt ani după anexare, câmpulungenii, chemați înaintea unei comisii imperiale și întrebați ce teritoriu cuprinde ținutul Câmpulungului, răspund⁸ că acest ținut cuprinde târgul Câmpulung și satele: Sadova, Pojorâta, Fundul Moldovei, Porșescul cu câteva case împrăștiate,

Ciocănești, pe Bistrița, Valea Putnei, Dorna, până la pâraul Chilia, apoi Candreni, Șăreni și Iacobenii, aceste trei din urmă sub numele de Dorna. Dacă ne ținem, deci, de afirmațiunea câmpulungenilor, că adică Candrenii, Șărenii și Iacobenii formau, împreună cu Dorna, un unic sat, atuncia din vechiul ținut al Câmpulungului am avea în Bucovina 7 sate și târgul Câmpulung, adică opt localități, iar dacă vom privi Candrenii, Șărenii și Iacobenii ca sate deosebite, precum foarte probabil a făcut-o și Cantemir, atuncia am avea în Bucovina 11 sate, cari formau vechiul ținut al Câmpulungului. Rămășița până la 15 sate, menționate de Cantemir, a rămas la vechea lor matcă, în Moldova. Aceasta se vede și dintr-o jeluire a câmpulungenilor, din anul 1793, îndreptată către guvernul țării, în care se zice⁹: „și lăzuind codrul verde cu multă sudoare și muncă, scoțând rădăcinile copacilor verzi, am lărgit loc încet încet de s-au făcut satele Câmpulung, Dorna, Fundul Moldovei și, mai pe urmă, Pojorâta și Sadova, cum și alte sate în partea Moldovei, care acum peste cordonul¹⁰ împărătesc au căzut”.

Teritoriul vechi al Câmpulungului se mărginea cu Ardealul și Maramureșul, ca și în ziua de astăzi. Locuitorii erau, deci, chiar prin natura locului, siliți a-și păzi și a-și strejui hotarele lor și, prin urmare, și ale Moldovei în contra năvălirilor din Ardeal și din Maramureș. De aceea, câmpulungenii sunt considerați de către domnii Moldovei ca păzitori ai hotarului țării, ca strajă a țării¹¹ și, din cauza aceasta, sunt înzestrați cu privilegii și scutiți de multe dări. Că erau câmpulungenii pe vremuri o strajă a țării ne-o întărește și faptul că există și azi doi munți, și anume Muncelul Străjii și Piatra Străjii, cari, într-o depărtare de 5 kilometri de orașul Câmpulung, formază un minunat și firesc defileu în contra unei invaziuni ce s-ar îndrepta pe drumul de la Ardeal sau Maramureș spre orașul Câmpulung. Tradiția, și astăzi vie, ne spune că, pe vârful munților Muncelul Străjii și Piatra Străjii, veghiau străjile câmpulungenilor.

Trebuie să mai notăm aici că, de câte ori în cărțile și hrisoavele domnești, precum și în alte documente, anterioare anexării Bucovinei, este vorba de câmpulungeni sau de locuitorii din Câmpulung, în ținutul Sucevei, nu sunt a se înțelege numai locuitorii târgului Câmpulung, ci toți locuitorii teritoriului din satele numite mai sus, dar târgul Câmpulung era căpetenia celorlalte sate. Aici, în vatra Câmpulungului, era scaunul vornicilor trimiși de vodă și centrul de judecată și de administrare pentru întreg ținutul și așa a și rămas mult timp după anexarea Bucovinei¹².

Vrednic de atențiunea noastră este și faptul că Câmpulungul, la anul 1740, avea un sigiliu propriu cu inscripția în litere chirilice: аѣстай пѣцетъ Сѣмпулунгулуй сѣс криад. Лет. 3СМѠ: сѣнт. а. (7249 sept. 1). După anexare, acest întreg teritoriu era cunoscut sub numele Ocolul Câmpulungului Moldovenesc și, sub această numire, au purtat câmpulungenii lupta contra domeniului statului (Staats Herrschaft, Cameral Herrschaft), în limba poporului Cămară.

Astăzi, ocolul Câmpulungului Moldovenesc este numai o noțiune istorică, spre a indica vechiul teritoriu, căci acum toate comunele de pe acest teritoriu sunt independente una de alta și fiecare are organizația sa proprie și autonomă cu primari și consilii comunale. Comunele ce ocupă astăzi vechiul teritoriu al Câmpulungului Moldovenesc sunt: Breaza¹³, Câmpulung¹⁴, Cărlibaba¹⁵, Ciocănești¹⁶, Dorna Cândreni¹⁷, Fundu Moldovei¹⁸, Iacobenii¹⁹, Poiana-Stampeii²⁰, Pojorâta²¹, Sadova²², Valea Putnei²³, Vatra Dornei²⁴ și colonia Luisenthal²⁵. Acum, că cunoaștem vechiul teritoriu al Câmpulungului Moldovenesc, vom cerceta ce proprietăți, drepturi și privilegii aveau câmpulungenii pe acele vremuri, când ținutul lor făcea încă parte din principatul Moldovei.

Din cele spuse de Dimitrie Cantemir, am putea ușor conchide că câmpulungenii erau deplin stăpâni pe munții și locurile unde erau așezați, dar concluziunea aceasta, întemeiată numai pe cele spuse de Cantemir, nu ar mulțumi pe un scrupulos și, de aceea, trebuie să recurgem și la alte documente particulare și publice cari au de obiect referințele câmpulungenilor până la anul 1775 – data anexării – și din care putem câștiga date sigure privitoare la obiectul ce tratăm.

Atât documentele cunoscute până acuma din deosebite publicațiuni, cât și documentele încă nepublicate ce se află în posesiunea mea și care încep cu anul 1611 dovedesc, fără nici o îndoială, că, sub domnii Moldovei, câmpulungenii, pe lângă că se ocupau cu creșterea vitelor, se considerau pe sine ca proprietari ai munților și locurilor pe unde erau așezați. Ei vindeau, cumpărau, dăruiau și schimbau munți și alte locuri sau le lăsau prin adiate²⁶ urmașilor lor. Astfel de documente se finesc cu clauza: să le fie dreaptă ocină și moșie lor și fiilor lor și nepoților și strănepoților lor în veci de veci de nimene smintiți, nice asupriți. În unele documente se află expresia: și i-am făcut moșia pietoare, adecă pe vecie, ceea ce pentru o parte contractantă însemna vecinică înstrăinare, iar pentru cealaltă parte vecinică poprietate a moșiei.

Mai este o împrejurare cari trebuie să ne atragă atențiunea noastră și anume chestia lăzuirii²⁷ și însușirea locului lăzuit de către acela care a muncit. Din documentele ce posed se poate vedea că cine prefăcea pădurea în fânaș sau în loc de păscătoare devenea proprietarul locului curățit. Așa, prin un document din anul 1657²⁸, un Ionașcu, cu soția sa Marica, vinde moșia sa lui Mihăilă Dodul, loc de fânaș și cu runcuri de păscut, ce iaste făcut de noi cu mâinile noastre din pădure întreagă, ca să-i fie de acum a lui Mihăilă dreaptă ocină și moșie în veci. În același fel glăsuiesc și multe alte documente particulare ale câmpulungenilor.

Trebuie, deci, să conchidem următoarele:

Locuitorii din acest ținut, în totalitatea lor, se țineau de proprietari ai tuturor munților și pădurilor din întregul lor ținut, dar cuprinderea munților și pădurilor, fiind foarte întinsă și populațiunea mică, nu fiecare munte și pădure își avea stăpânul său, proprietarul său particular, însă fiecare locuitor în parte avea dreptul să-și însușască, prin un act pozitiv de posesiune, muntele și pădurea ce-i trebuia. Un astfel de act era și lăzuirea, prin care lotul lăzuit trecea din proprietatea totalității locuitorilor în cea particulară a lăzuitorului.

Să vedem acuma cum se purtau domnii Moldovei cu câmpulungenii și ce drepturi le recunoscuseră și le hărăziseră ei acestor locuitori.

Cărți sau hrisoave domnești ce ar fi existat înainte de D. Cantemir și cari ar fi avut de obiect drepturile câmpulungenilor nu sunt cunoscute, dar cărți și hrisoave domnești posterioare lui Cantemir s-au păstrat mai multe la locuitorii din Câmpulung, și anume: Două de la Grigore Alexandru Ghica V.V. din 18 august 1747 și din 16 ianuarie 1766 și cinci de la Grigorie Ioan Callimachi V.V., și anume: din 29 iunie 1761; 4 iunie 1763; 25 iunie 1767; 26 iunie 1767 și din 5 decembrie 1767.

Toate aceste cărți domnești, afară de cea de la 19 iunie 1761, a lui Grigorie Ioan Callimachi, au de obiect drepturile și privilegiile câmpulungenilor și scutirile cu care i-au miluit acești domni. Venind Bucovina la Austria, câmpulungenii au prezentat aceste documente autorităților austriecești și au solicitat recunoașterea acestor drepturi și privilegii.

Documentele au fost traduse de către autorități în limba germană și anexate la acte. În această limbă se păstrează ele și astăzi în arhiva tribunalului din Cernăuți²⁹,

iar hrisovul lui Grigorie Ioan Callimachi, din 5 decembrie 1767, îl posed eu însumi în copie românească, autenticată după original.

Vom vedea acum ce cuprins au aceste hrisoave și cărți domnești și ne vom ocupa, înainte de toate, cu hrisovul lui Grigorie Ioan (Callimachi) V.V. din 29 iunie 1761³⁰, pentru că din el vedem că un domn al Moldovei dăruiește unei persoane particulare moșii de pe teritoriul Câmpulungului. Grigorie Ioan V.V. face adevărat dănie Mariei Jitniceroaiei opt munți „ce se află în partea Câmpulungului Moldovenesc”, anume munții: Cucoșul, Găina, Valea Porșescul, Pietrișul, Mestecănișul, moșia Botășul din Fundul Moldovei, muncelul Străjii³¹ și muntele Fața Câmpulungului. Domnul zice în acest hrisov că munții sunt moșii domnești și îi dăruiește Mariei Jitniceroaiei pentru că aceasta se află în stare rea. Această Marie este mătușa donatorului, adică sora tatălui său Ioan Teodor V.V., care a fost întâi măritată după Ioniță Ursuleț, iar apoi după marele jîtnicer Gheorghe Canănu³².

Ori de au fost acești munți proprietate particulară a donatorului sau moșii domnești în sensul de avere a țării nu se poate stabili. D-l A.D. Xenopol este de părere că acești munți erau posesiuni private ale domnului³³, iar d-l N. Iorga zice că domnul Grigorie Ioan V.V. își lua asupra acestor munți drepturi ca asupra unui pământ domnesc³⁴. Maria Jitniceroaia și fiul său Șerban Canănu schimbă munții cu moșii mănăstirești, iar muntele Fața Câmpulungului era încă, în anul 1785, proprietate a Mariei Canănu³⁵, în urmă este ocupat de domeniul statului austriac și astăzi, în urma învoielii din anul 1865, făcută între acest domeniu și câmpulungeni, este proprietatea orașului Câmpulung³⁶.

Vom trece acum la celelalte cărți domnești citate mai sus.

Cartea domnească a lui Grigorie Alexandru Ghica V.V. de la 18 august 1747 pomenește despre dresile și cărțile ce le-au căpătat câmpulungenii mai înainte de la acest domn, precum și de la înaintașii săi și le întărește toate obiceiurile lor vechi, adăugând următoarele:

1. Privitor la vama domnească, dacă vor vinde oricâte vite ale lor în Țara Ungurească sau în alte târguri, să nu plătească nici o vamă;

2. De vor duce la oricare târg ceva vândut sau vor cumpăra ceva să fie după obiceiul vechi în pace și să nu plătească mortasapie pentru vite sau brânză sau alte lucruri.

3. Oamenii domnești ce ar veni la Câmpulung să aibă acest nart: să se plătească pentru ciubote³⁷ copiilor de casă și armașilor 3 galbeni, iar aprozilor 2 galbeni.

4. Privitor la strânsul banilor și la goștină, să nu pună mâna pe bani nici zapcii, nici slugile vornicului, ci numai vătămării satului și să-i dea vornicului, dar vor avea să plătească, afară de răsura vistieriei, încă 5 parale de la un galbăn pentru cheltuială.

5. Pentru iernaticul oilor, deoarece câmpulungenii, după obiceiul vechi, le mână pentru toată iarna la țară, să aibă voie a le ierna pe orice moșie în câmpie și de nimene să nu fie supărați sau opriți.

6. Pentru vinul ce-l vor aduce cu vitele lor de la Odobesti să nu plătească nici vamă, nici tult pentru butea de vin la Troțuș, nici starostelui, nici ortul pârcălabului.

Am menționat mai sus că Grigorie Ioan Callimachi a dăruit Mariei Jitniceroaiei opt munți în ținutul Câmpulungului. Maria a început a împila pe câmpulungeni și a le cere dăjdi, iar ei se jeluiesc domnului Grigorie Ioan Callimachi, care pune divanul să cerceteze pricina și apoi hotărăște, cu cartea domnească din 4 iunie 1763, că, deoarece Maria Jitniceroaia cere de la fiecare casă un leu pe an și venituri de pe locuri

și zeciuală de la grădinile cu legumi și de la fânațe, s-a aflat de bine ca câmpulungenii nici cu leul de la casă, nici cu zeciuală de la grădini și fânațe ce se află prin văi, să nu fie supărați, pentru că se află cu traiul lor în loc strâmt și nici până acuma nu au plătit nimica, iar pentru munții dăruți Mariei dacă vor paște câmpulungenii pe acești munți, să plătească Mariei numai atâta cât se plătește pentru munții mănăstirești.

Ajungem acuma la cartea domnească a lui Grigorie Alexandru Ghica V.V., din 16 ianuarie 1766. Această carte constată, din capul locului, că locuitorii din Câmpulung, în ținutul Sucevei, au o deosebită tocmeală pentru birul lor³⁸, dar, cu toate acestea, li s-au cerut adese adăoșag la sferturi, la ajurorință și la mucarerie, de n-au știut cât bir au să plătească și au fost încărcăți peste puțința lor. Deci, hotărăște domnul: „vor da opt sferturi pe an, câte 920 lei noi de sfert, cari vor umbla pe opt luni și pe o lună vor da un sfert pentru poclonul bairamului la vreme sa și la vreme mucareriului vor da două sferturi pentru mucareri, cari vor umbla într-o lună, precum și la vreme agiutorinții vor da patru sferturi, cari vor umbla pe două luni. Iară pentru morile și crășmile ce se vor scrie în vremea agiutorinții și a mucareriului, vor plăti cum vor socoti slujbașii, cum și preoții și țiganii ce să vor afla în Câmpulung, iar asemenea să se scrie și vor plăti după cum va hotări visteria și aceasta va fi dare a tot birului lor într-un an, iară mai mult peste suma arătată întru nimică nu vor fi supărați”.

În cartea domnească a lui Grigorie Ioan Callimachi, din 25 iunie 1767, constată domnul că câmpulungenii au de la dânsul un hrisov pentru oile lor, drept care au dreptul să le pască de la Sf. Dumitru până la Sf. Gheorghe, pe orișicare moșie la câmp, ferind însă fânul. Dacă ar îndrăzni însă stăpânii moșiilor să-i supere pentru această păscătoare și să le ia zălog, se poruncește ispravnicului din ținutul unde au fost supărați să cheme pe stăpânii moșiei să le facă cunoscut cuprinsul hrisovului domnesc și să-i silească să restituie câmpulungenilor ce au luat de la dânsii. Cât pentru dărmatul crengilor, au să se învoiască câmpulungenii cu stăpânii moșiei unde ierneză.

O zi după aceasta, adică la 26 iunie 1767, le mai dă câmpulungenilor același domn o carte domnească, care începe astfel: „Noi, Grigori Ioan Calimah ș.m.d. facem știre cu această carte a domniei mele pentru lăcuitorii din Câmpulungul Moldovenesc, în ținutul Sucevei, care lăcuiesc în loc strâmt și păzesc hotarul țării, după ce am văzut hrsoavele ce le au de la toți luminații domni”. Domnul constată că, după aceste hrsoave, câmpulungenii, pentru ceea ce duc de vânzare la târguri, adică sumane, cergi, brăie, brânză, lână, oi, miei, vite și cai, sunt scutiți de mortasapie și de pârcălăbie și de folărit și că nici pentru vinul ce-l aduc cu carele și boii lor din țara de jos nu au să plătească nici ortul starostelui, nici pârcălăbie, „de aceea – zice domnul mai departe – ne-am îndurat și noi și i-am miluit, pentru că se cuvine să miluim pe acești păzitori ai hotarelor țării și am hotărât ca, pentru drepte stănele lor, să nu plătească nici un ban folărit și nici pârcălăbie ori mortasapie pentru sumane, cergi, brăie, catrințe, brânză și lână ce le duc la târguri de vânzare să nu plătească, iar pentru vitele lor ce vor vinde la târguri sau ori unde să fie scutiți de mortasapie pe jumătate, adică partea lor, iar jumătate să plătească cumpărătorul; iar pentru vamă, fiind un lucru de obște, nu vor fi scutiți nici ei, ci să plătească după obiceiul țării”.

Cu toate acestea, se pare că tot au fost știrbiți câmpulungenii în drepturile și privilegiile lor, fie de către oamenii domnești sau de către alți slujbași, căci vedem că, în același an, la 5 decembrie 1767, domnul Grigorie Ioan Callimachi se simte îndemnat a le da câmpulungenilor un nou hrisov privitor la drepturile și privilegiile lor.

Acesta este cel mai cuprinzător document între toate câte le-am menționat până acuma. Domnul înșiră aici toate drepturile și scutirile câmpulungenilor, le precizează și le specifică, ca să nu se mai nască pricini și neînțelegeri. Hrisovul acesta dovedește multă bunăvoință și tragere de inimă a acestui domn pentru câmpulungeni, pe care-i numește straja țării.

„Facem știre – zice domnul – cu acest hrisov al Domniei mele pentru câmpulungenii de la Câmpulung ot Suceava, cari, aflându-se la acea parte de loc ca o strajă țării și neputând avea cu îndestulare cele de trebuința hranei lor, au avut hrisoave de la toți luminații domni, atât de orânduiala birului lor, cât și de altele ce sunt pentru trebuința chiverniselii lor. Deci, și Domnia mea asemenea m-am milostivit și printr-acest hrisov al Domniei mele hotărâm întâi pentru rânduiala birului lor”.

Privitor la acest bir, precum și privitor la mori, la crășme și la țișani, domnul repetă în totul ceea ce a hotărât Grigorie Alexandru Ghica V.V. prin cartea domnească din 16 ianuarie 1766 și, în privința aceasta, glăsuiește hrisovul lui Grigorie Ioan Callimachi întocmai ca al lui Grigorie Alexandru Ghica V.V., iar privitor la goștină zice: „pentru goștină, după mila ce am făcut Domnia mea cu toată țara de s-au lăsat pe zece bani noi de o oaie, asemenea să urmeze și pentru oile lor și vor plăti pe toate oile ce vor avea zăce bani noi de o oaie”.

Și urmează mai departe: „Osăbit pentru pricinile munților ce ave în toată vremea câmpulungenii cu stăpânii munților și la Domnia sa, Grigorie Alexandru Ghica V.V., cu hotărâre divanului s-au pus la rânduială în ce chip să să urmeze, după cum să arată prin hrisovul Domniei sale. Adecă, toți munții mănăstirești sau boierești să aibă lăcuitorii cei ce lăcuiesc acolo a-și vâra și a-și pășuna vitele în munți, cum și iarba ce va fi de fânaț, iar ei să o cosască, însă cu tocmală și cu voie stăpânilor moșiei, după cum să vor pute așeza... iar pentru poiene cu fânață ce vor fi de trebuință mănăstirii sau pentru pășunatul vitelor mănăstirești să aibă voie mănăstirea a-și opri... pentru vânatul peștelui și pentru alte gujulii să fie neopriți lăcuitorii și cu dejmă să nu să supere... deosebit că și boierii, cari au moșie la munte și la câmp, nu supără pe acei ce prind gujulii pe moșiile domniilor sale, drept aceia și despre egumeni asemenea să se urmeze și să nu se supere cu dejma fără numai păscăritul peștelui, apa de la mănăstire în sus giunărate de ceas și apa de la mănăstire în gios, iar giunărate de ceas să nu umble lăcuitorii păscărind, ci să fie pentru treaba părinților.

Osăbit, au mai jăluit Domniei mele cei ce să află cu lăcuința pe moșii mănăstirești și boierești, cum că stăpânii moșiilor păra acuma îi jăcuie pentru ale locului fieștecăre după cum pute cu podvozi cu jderi și cu multe ca de aceste, deci Domnia mea, vrând ca să-i scoatem și dintr-aceste supărări... hotărâm... fieștecăre om gospodar să deie peste an stăpânului moșiei un leu și dejma din cele ce va avea din a zecea după obicei afară de grădinele de legumi... Cum și pentru opt munți ce sunt danie de pre înălțatul părintele Domniei mele Ioan V.V., d-sale jigniceroaiei Maria, asemenea să să urmeze, ca și pentru munții mănăstirești”.

Hrisovul zice mai departe că, arătând câmpulungenii cărți și de la acest domn „din cealaltă domnie”, le întărește „ape alor vechi” și acum hrisovul repetă miluirile numărate în cartea domnească din 26 iunie 1767 privitoare la scutirea de mortasipie, pârclăbie și folărit, iar vama să o plătească după obiceiul țării. Privitor la iernaticul oilor, hrisovul repetă privilegiul câmpulungenilor, stabilit în cartea domnească din 25 iunie 1767, și adaoage că câmpulungenii, „de la sfeti Dimitrie până la sfeti Gheorghie, ferind fânațele și nefăcând nici o stricăciune celor cu moșie, să fie volnici a umbla ori

pe a cui moșie ori boierească ori mănăstirească ori răzășească sau a oricui, neopriți și nesupărați cu vreo dajde, iar pentru dărmatul caprelor de a cui moșie ar vra să le așeze la iernatic, pentru pădure să să tocmască cu stăpânii moșiei și după tocmală ce vor face să fie volnici a dărâma în pădure”.

Privitor la vinul ce-l vor aduce câmpulungenii de la Odobești, hotărăște hrisovul că n-au să fie supărați nici cu pârcălăbie, nici cu ortul starostelui și nici vornicul lor nu are să le dea nimic.

Hrisovul acesta se ocupă chiar și cu jurisdicțiunea în afacerile câmpulungenilor și dispune: „Pentru pricini ce vor ave printre dânșii, nime dintr-alți ispravnici să nu să amestece, fără numai vornicul lor să-i giudece și să le caute pricinile și trebile ce vor ave, iar când vor ave pricină cu vreun om de a ținutului, la ce ținut să va întâmpla, va căuta ispravnicul acelu ținut pricina și va giudeca după dreptate”.

Hrisovul regulează apoi plata pentru oamenii domnești, „ce ar merge la Câmpulung cu vreo poruncă ori pentru rămășița de banii vistieriei sau pentru vreo o pricină de giudecată” și dispune „ca ciobotele lor să aibă acest nart, copiii din casă și armășei mai mult de cinci lei noi și giumătate să nu ia ciubotele și aprodul trii lei patruzăci de bani”.

În fine, vorbește hrisovul și despre dările preoților, diaconilor și țărcovnicilor și dispune: „pentru patru preoți și patru diaconi ce sunt în Câmpulung și doi preoți ce sunt în Dorna și un preot de la biserica ce s-au făcut mai pe urmă în Pojorâta și un preot în Bistrița de dajde domnească, de poclonul vlădicesc și de banii școalei să nu fie supărați, cum și cinci țărcovnici ce sunt la cinci biserici în Câmpulung să nu fie supărați și pentru desetina de stupi și de mascuri să plătiască și ei ca și alți preoți de pe la alte biserici păr la treizăci stupi, de zece bucate un leu vechi”.

Din cele arătate până aci cunoaștem ce drepturi și privilegii avea ținutul Câmpulungului cât timp el făcea parte din principatul Moldovei și vedem că afirmațiunile principelui Cantemir sunt adevărate prin documente posterioare. Ce-i drept, ținutul Câmpulungului nu forma o republică în sensul republicilor de astăzi, dar un fel de republică a avut Cantemir tot dreptul să numească acest ținut.

II

Să vedem acum care a fost situațiunea ținutului Câmpulung până ce, împreună cu celelalte părți ale Bucovinei, a căzut sub dominațiunea Austriei. Se știe că, prin tratatul de la Constantinopole, din 7 mai 1775, încheiat între Thugut, ministrul plenipotențiar al Austriei, și marele vizir Izzet Mehmet pașa, Bucovina a fost cedată Austriei, iar luarea în posesiune formală a urmat la anul 1777, în care an (12 octomvrie) s-a făcut și jurământul de credință a locuitorilor în fața generalului Gabriel Splény de Mihaldy, plenipotențiar al împăratului Austriei³⁹. Ocupațiunea, de fapt, a Bucovinei se săvârșise, însă, chiar înaintea încheierii tratatului din 7 mai 1775, adică în luna octomvrie 1774⁴⁰, îndată după ce oastea rusească, după pacea de la Kuciuk-Kainargi (21 iulie 1774), părăsise Principatele Române și, astfel, câmpulungenii, în toamna anului 1774, se treziră sub dominațiunea austriacă, căci, pe aici ducea drumul ce avea să lege Galiția cu Transilvania și care a fost și motivul anexării Bucovinei.

Bucovina întreagă și, prin urmare, și ținutul Câmpulungului a fost, din capul locului, pus sub administrație militară. Întâiul guvernator militar a fost generalul Gabriel Splény de Mihaldy, de la ocuparea Bucovinei până la anul 1779, iar al doilea guvernator a fost generalul baron Enzenberg, de la 1779 până la noemvrie 1786, când Bucovina a fost pusă sub administrație civilă.

În tratatul din 7 mai 1775, Austria garantează Turciei menținerea *statului quo* în Bucovina și acest principiu a fost din partea guvernului austriac adeseori pus în vederea guvernatorilor, făcându-i atenți să se călăuzească de această directivă în administrația țării și, afară de introducerea de *meliorațiuni* și de *lucrări de defensiune*, să lase totul în *statu quo* și, mai cu seamă, să evite totul ce ar nemulțumi pe locuitori⁴¹.

Această directivă a și fost urmată dintru început de către guvernatori cu ocazia organizării și a administrației țării, dar în Câmpulung, colț extrem și muntos al Bucovinei, administrația militară abia câțiva ani după anexare a început să se realizeze. Dintru început, câmpulungenii își păstrară vechea lor organizație, astfel că nu simțea noua dominațiune. Generalul Splény, într-un raport al său din 7 septembrie 1776, nr. 16⁴², către comenduirea generală din Lemberg, zice că, pe timpul anexării, organizația ținutului Câmpulung a rămas necunoscută administrației austriace și că în anii dintâi după anexare referințele câmpulungenilor rămăsese ca mai înainte, deoarece ei nu informară noua administrație despre starea lor de fapt⁴³. Adevărul va fi fost că, fiind ținutul Câmpulung departe de centru și nesimțind încă nici o schimbare deosebită în vechiul lor trai, câmpulungenii nu aveau nici o nevoie de a ieși din rezerva lor, iar noilor administratori nici nu le putea trece prin minte că câmpulungenii s-ar putea deosebi de ceilalți locuitori ai Bucovinei și că ar avea o organizație proprie. Dar, în anul 1779, generalul Enzenberg inspectează acest ținut, se informează la fața locului despre organizația ținutului și despre starea locuitorilor și raportează comendurii generale din Lemberg astfel⁴⁴: „Districtul Câmpulungului din Bucovina aparține suveranului țării (landesfürstlich). Locuitorii sunt cu toții (durchaus) țărani avuți, care au multe vite (grosse Viehzucht). Ei nu au boieri și sunt liberi de toate sarcinile ce ceilalți locuitori ai Bucovinei le plătesc stăpânilor pământului”.

Trei luni după aceasta, Erzenberg trimite alt raport⁴⁵ la Lemberg, în care zice că ocolul Câmpulungului Moldovenesc nu cunoaște alt stăpân decât pe suveranul țării. Locuitorii nu plătesc decât capitația (*Familiensteuer*), ca și ceilalți locuitori, dar nu cunosc robotul, nici zeciuiala (*decima*), nici alte prestațiuni, ca în celelalte părți ale țării.

Așa descrie Erzenberg starea câmpulungenilor patru ani după anexare, iar în anul 1787, consilierul Ainser din Lemberg, care inspectează oficial ținutul Câmpulungului, raportează⁴⁶ autorității superioare din Lemberg că „ținutul acesta are belșug de păduri, fânețe și păscători.

Locuitorii se ocupă cu creșterea vitelor. Cei mai mulți au 4 până la 6 boi, 2–3 cai, 3, 4, 5 vaci; 20 până la 60 de oi. Untul și brânza o vând în Ardeal. Din lână își fac îmbrăcăminte sau vând pânura la țară sau în Moldova. Pieile le vând în Moldova sau le întrebuințează pentru opinci. Ca să poată semăna, pleacă la țară, unde boierii, pentru zeciuială, le dau pământ de arătură⁴⁷. Câmpulungenii se deosebesc de ceilalți locuitori prin aceea că au casele și locurile lor proprii și că, în urma privilegiilor (*Vorrechtsbriefe*) ce le au, sunt scutiți de dările boierescului. Ținutul are mulți locuitori, căci numai în târgușorul Câmpulung se află vreo 400 de familii”.

Din aceste rapoarte vedem că locuitorii din ținutul Câmpulungului sunt considerați ca liberi, ca proprietari de locuri și case și ca direct supuși suveranului țării. Din cauza aceasta, guvernul pășea cu multă prudență și precauțiune la organizarea și administrarea acestui ținut și căuta, în adevăr, precum am spus mai sus, să evite tot ce

ar putea nemulțumi pe locuitori. Nu tot astfel se purtau însă și funcționarii publici și cele mai bune intențiuni ale guvernului erau, de regulă, zădărnicate de acești oameni, strânși din toate părțile Austriei pentru a administra provincia nouă. Ei nu cunoșteau nici limba, nici datinile poporului.

Pe lângă acești funcționari era și domeniul statului, care și el avea funcționarii săi proprii și, mai cu seamă, aceștia amărau viața câmpulungenilor.

Situațiunea era acum astfel:

Câmpulungenii susțineau că toți munții și toate locurile care nu erau mănăstirești sau ale Mariei Jitniceroaei erau ale lor, fie acești munți stăpâniți de dâșii sau ba, motivând aceasta prin faptul că acești munți și aceste locuri se află în ținutul Câmpulungului, iar pe baza tradiției centenare, a uzului tot atât de vechi și a privilegiilor lor, întreg ținutul este al lor, aducând ca dovadă pentru aceasta împrejurarea că erau liberi a se sălășlui ori unde, a pășuna pe orice loc, a mâna vitele și oile în orice pădure și pe orice munte și a lăzui codri însușindu-și locurile curățite ori unde ar fi voit. Tot așa susțineau câmpulungenii că, pe toți acești munți și în toate locurile vânatul, pescăritul, lemnul din pădure, crăsmăritul și morăritul sunt drepturi vechi exercitate de dâșii de sute de ani în întreg cuprinsul ocolului Câmpulung și că ei, chiar pe locurile mănăstirești, aveau dreptul de a vâna și de a pescui în depărtare de jumătate de oră de la mănăstire.

Din contra, funcționarii statului și cei ai domeniului fiscal susțineau că toți munții, toate pădurile și toate locurile din acest ținut asupra cărora câmpulungenii nu pot dovedi cu documente hotărâtoare dreptul lor de proprietate, sunt ale suveranului țării și formează, prin urmare, domeniul fiscal sau cameral. Tot așa susțin acești funcționari că și vânatul ș.m.d. pe aceste locuri fiscale sunt drepturi dominicale.

Bazându-se pe aceste considerațiuni, guvernatorul Enzenberg declară munții, pădurile și locurile numite ca domeniu fiscal sau cameral⁴⁸ și face chiar, în raportul din 8 septembrie 1779, propunerea ca fiscalul, ca proprietar al acestui domeniu, să tragă, ca oricare alt stăpân din țară, toate foloasele ce, după drept, i se cuvin și cere ca să ia în mână crășmele și să dea în arendă pe seama sa (*pro aerario*) vânzarea vinului și a *rachiului*, zicând că, sub domnii Moldovei, venitul acesta era al vornicilor ca adăoșag la celelalte venituri ce le aveau ei pentru slujba lor, dar, fiindcă acuma toți funcționarii au lefuri fixe, acest adăoșag nu mai are nici o rațiune.

Trei ani de zile a trăgănat guvernul până a acceptat această propunere a lui Enzenberg, dar, în fine, a admis-o prin rescriptul Consiliului aulic de război din Viena. 28/6/1782 și în luna sept. 1782 s-a dat întâiași dată în arendă crăsmăritul în folosul domeniului⁴⁹. *Acesta a fost întâiul act de potestate dominicală* exercitat în acest ținut și, de atunci înainte, a început lupta câmpulungenilor pentru drepturile lor în contra domeniului fiscal sau cameral, adică în contra *Cămării*, precum ziceau locuitorii. Și noi vom adopta, în expunerea ce urmează, această expresie scurtă, spre a indica prin ea autoritatea ce, în rapoarte și acte, se găsește sub diferitele numiri de: *Staats herrschaft*, *Kameral herrschaft*, *Fiscus* și *Aerar*.

După darea în arendă a crăsmăritului, Cămara a tot continuat a pune mâna și pe alte drepturi exercitate până atunci de câmpulungeni și, astfel, în anul 1785 a introdus o taxă pentru întrebuințarea lemnului din păduri⁵⁰. În acel an (1785) s-a înființat în Câmpulung și un *oficiu pentru administrarea domeniului cameral* (*Kameral-Wirtschaftsamt*), care avea dreptul de jurisdicțiune *in politicis* și, parte, și în chestii

penale⁵¹. Acest oficiu a luat (nov. 1788) câmpulungenilor dreptul vânatului și al pescuitului și l-a dat în arendă, iar asupra morăritului a pus o taxă dominicală⁵². Pe lângă aceasta, câmpulungenii fură siliți să facă, în anii 1780–1787, drumul împărătesc de la Câmpulung peste Dorna și Poiana Stampei, până la hotarul Transilvaniei.

Am spus mai înainte cari locuri au fost declarate domeniu al statului, dar hotarele adevărate între proprietatea dominicală și cea a locuitorilor nu erau nici bine cunoscute, nici stabilite și aceasta nu numai în ținutul Câmpulungului, dar și în celelalte părți ale Bucovinei. Administrația militară avea, însă, grija să stabilească aceste hotare și făcu propuneri în această privință. Supremul consiliu aulic de război din Viena admite aceasta și, prin rescriptul din 10 noiembrie 1781, no. 295, se instituie o comisie aulică⁵³ (*Hofcomission*), care avea să cerceteze și să stabilească proprietățile imobile în Bucovina întreagă și să dea locuitorilor ce dovedeau proprietatea lor documente de proprietate, adică hotarnice. Președinte al acestei comisii fu numit colonelul Metzger și lucrările acestea, pentru toată Bucovina, fură începute la anul 1782 și se terminară la anul 1787.

În orașul Câmpulung, această comisiune a lucrat în zilele de 14–26 iulie 1783⁵⁴.

În celelalte părți ale ținutului Câmpulung, ea a lucrat mai târziu, cam până la finea anului 1785.

Cu toată opoziția câmpulungenilor, stabilite fiind acuma în ținutul Câmpulung hotarele locuitorilor și ale Cămării, funcționarii Cămării se mulțumiră deocamdată cu administrarea pădurilor și a drepturilor ce le luase de la locuitori, adică a vânatului, pescuitului, morăritului, a crâșmelor și a taxelor pentru pădure și se fereau a ațâța și mai mult spiritele câmpulungenilor, ce erau în continuă fierbere. Astfel, pe când locuitorii de la țară, ce se aflau pe locuri boierești, plăteau boierului dări și-i făceau robotul, câmpulungenii fură deocamdată lăsați în pace cu robotul și dispuneau încă, în toată libertatea, de pământul care nu fusese declarat dominical, pentru că, atât administrațiunea militară, cât și instanțele superioare considerau pe câmpulungeni ca țărani liberi, *Freibauern* și *Freisassen*.

Această recunoaștere a stării lor libere a fost adesea pusă de dâșii în vederea funcționarilor camerali și, chiar în timpurile recente, i-am auzit pe câmpulungeni zicând: noi doară am fost și am rămas *fraizasini*⁵⁵.

În anul 1783, fusese împăratul Iosif II în Bucovina și inspectase provincia anexată. Cu această ocazie, el a accentuat, într-un rescript datat din Cernăuți, 19 iunie 1783, că nu dorește să prefacă țara în graniță militară și că Bucovina trebuie să mai rămână sub administrație militară, dar vechile deprinderi să se ție cât de mult în samă⁵⁶, însă, 3 ani după aceasta, împăratul, prin un rescript din Lemberg, 6 august 1786⁵⁷, ordonează ca Bucovina să se lipească de Galiția ca district al Galiției și că de acum guvernul Galiției are să hotărască „in allen Politicis, Publicis et Cameralibus”. În urma acestui rescript, Bucovina trecu, la 1 februarie 1787, sub administrația galițiană⁵⁸. Această dispozițiune a fost cea mai mare nenorocire pentru românii din întreaga Bucovină, căci, prin ea, se deschiseră toate porțile pentru imigrațiunea slavă și pentru importul de funcționari galițieni, iar pe de altă parte, fiind guvernul din Lemberg prea depărtat de Bucovina, populațiunea acestei țări numai cu greu putea ajunge până la scaunele înalte pentru a căuta scut și sprijin în contra apucăturilor funcționarilor străini. În acest timp, începu slavizarea Bucovinei, schimonosirea numelor și bagatelizarea a tot ce este românesc. Ținutul Câmpulungului, fiind cel mai depărtat de Galiția, influența guvernării galițiene se simți aici mai puțin și mai târziu,

dar funcționarii Cămării, supuși și ei instanței camerale din Lemberg, se simțau mai liberi în acțiunile lor și nu se mai mulțumeau cu administrarea pământurilor ce le luate în posesiune, ci cercară, încetul cu încetul, a se atinge și de alte drepturi ale câmpulungenilor. Ei nu voiau adică să înțeleagă că locuitorii acestui ținut trebuie să fie altfel tratați decât locuitorii de pe moșiile boierești de la țară și-și propuseră, în anul 1790, să supună și pe câmpulungeni în folosul Cămării la robot și la alte prestațiuni boierești la cari erau supuși ceilalți locuitori ai Bucovinei, motivând aceasta cu faptul că, dacă pe vremuri au avut câmpulungenii deosebite privilegii de la domnii Moldovei, aceasta a fost din cauză că erau obligați să străjuiască hotarele țării, dar acum, când această obligațiune nu mai există, nici privilegiile lor nu au nici o îndreptățire⁵⁹. Dar câmpulungenii, care trăiau încă în vechile tradițiuni și țineau la vechile lor libertăți, protestară în contra acestui abuz de putere și guvernul dete, la 2 martie 1791, o ordonanță în care zice că câmpulungenii, conform tratatelor și a *statului quo*, au fost și rămân liberi de toate prestațiunile boierescului⁶⁰.

Încurajați prin aceasta, câmpulungenii protestează și în contra uzurpării dreptului lor de crâșmărit, morărit, pescuit, vânat și a taxei pentru pădure.

În urma acestor pări s-au făcut cercetări nouă, cari au continuat până la anul 1795, iar în acest an judecătoria (*Kreisamt*) din Cernăuți, cu hotărârea din 5 iulie 1795⁶¹, stabilește că câmpulungenii sunt liberi de prestațiunile boierescului, dar taxa pădurii trebuie s-o plătească; enunță mai departe că vânatul, crâșmăritul, morăritul și pescuitul rămân drepturi dominicale, Cămara însă este obligată să permită câmpulungenilor pescuitul pe vremea posturilor, iar pentru morărit să ridice o taxă mai mică. Cămara, nemulțumită cu această hotărâre, din cauză că prin ea se stătoresc mici înlesniri pentru locuitori în privința pescuitului și morăritului, înaintează recus în contra ei și uzează ca și mai înainte de drepturile ce și le însușise mai înainte, pe când câmpulungenii nici nu ajung la conștiința acestei hotărâri, căci, lucru caracteristic pentru calitatea funcționarilor locali, hotărârea aceasta a fost înmănată câmpulungenilor abia după 17 ani și, anume în ziua de 12 octomvrie 1812.

Acest fapt este admis chiar oficial într-un raport către minister⁶². După atât timp, câmpulungenii implicați în nenumărate procese cu Cămara se vede că nu-și mai putuse da seama despre însemnătatea acestei hotărâri și nu înaintară în contra ei nici un recurs.

Ea deveni, deci, definitivă și definitivă. La rândul lor, câmpulungenii urmăreau acum prin procese deosebite recunoașterea privilegiilor ce le căpătase de la domnitorii Moldovei, dar și aceasta li se refuză definitiv, prin decretul cancelariei aulice (*Hofkanzlei*) din 1 iulie 1813⁶³.

Nici în urma acestui refuz nu conteniră câmpulungenii cu lupta pentru dreptul lor, dar nu obținură nici un rezultat, fiindcă procesele zăceau nerezolvate în cancelariile autorităților. Câmpulungenii își schimbă apoi tactica de luptă și, la anul 1824, refuză a mai plăti impozite pe mori. Urmează, din cauza aceasta, iarăși cercetări nouă și îndelungate și hotărâri contradictorii, până în fine, după 26 de ani, câmpulungenii câștigă acest proces în urma hotărârii Ministerului de Interne din 28 faur 1850, care *derogă definitiv* Cămării dreptul impozitului asupra morilor⁶⁴.

Pe lângă procesele pendente se iscară, la anul 1802, și alte conflicte între câmpulungeni și Cămară, și anume din cauza următoare. La anul 1802 începu Cămara a-și rotunji hotarele munților, pădurilor și ale locurilor ce le ocupase și făcea hotare nouă între teritoriul ocupat de dânsa și proprietățile ce le rămăsese locuitorilor. La

rotunjirea acestor hotare purcedea Cămară, așa că toate locurile lăzuite de locuitorii ce se aflau în pădurile ocupate de Cămară erau considerate ca locuri camerale, tot așa și coastele ce se mărginau cu pădurea, dacă se află pe ele cel mai mic tufiș.

Funcționarii Cămării făcură apoi șanțuri și movile și, pe baza acestei hotărâri, alcătuiră hărțile lor. Ei nu consideră, cu această ocazie, nici faptul că locuitorii erau în posesiunea acestor imobile, nici documentele de proprietate ce le aveau ei de la lăzuitorii strămoși.

Această purcedere arbitrară din partea acestor funcționari era cu atât mai ușoară pentru dânșii, fiindcă ei erau trimișii oficiului domenal din Câmpulung (*Kameralwirtschaftsamt*), iar acest oficiu, precum am pomenit, avea în chestiunea aceasta și dreptul de jurisdicțiune în prima instanță. Vedem, deci, o luptă stranie între două părți litigante, dintre care una avea și dreptul de jurisdicțiune în cauză proprie și putem, prin urmare, lesne înțelege de ce astfel de judecăți se sfârșiau în detrimentul câmpulungenilor.

Am spus mai înainte că câmpulungenii, chiar pe la anul 1657, erau proprietari ai locurilor lăzuite și le treceau prin vânzare sau prin altă tranzacțiune în proprietatea altora. Dar funcționarii Cămării disconsideră acest drept uzat din răstrămoși și care, chiar prin prescripțiune, devenise inalterabil.

Aceste acte de expropriare arbitrară înverșunară toată populațiunea ținutului și acuma începu altă luptă, adică lupta pentru dreptul de proprietate asupra locurilor lăzuite și pentru știrbirea hotarelor. Procesele înaintate din această cauză erau purtate cu cea mai mare îndârjire de amândouă părțile. Începute la anul 1802, numărul lor tot creștea în raport cu cazurile de exproprieri arbitrare și de rășluri de hotare. Dar, pe când locuitorii nu aveau alte mijloace de luptă decât legitima arătare a moșiilor lor și pârlile la „scaunele mai înalte”, organele Cămării întrebuințau sila, amenințări, bătăi și chiar răpirea actelor de proprietate în drumul mare⁶⁵ și arestarea deputațiunilor, cu scop de a zădărnici dovezile și de a împiedica ca jăluirile locuitorilor să ajungă la cunoștința forurilor mai înalte. Cu toate acestea, neîntreruptele jăluri tot ajunseră la cunoștința organelor superioare și se orânduiră de mai multe ori comisii la fața locului, ca să asculte plângerile locuitorilor, dar, toate aceste cercetări, nu avură alt rezultat decât că se schimbară de mai multe ori hotarele și se făcură alte șanțuri de delimitare în lungiș, în curmeziș și se alcătuiră alte hărți, tot în dauna locuitorilor.

Hărțile acestea aveau să servească de bază pentru lucrările cadastrului, cu scopul ca administrația birurilor să poată stabili proprietatea și numele proprietarilor, spre a se ști cine și cât bir are să plătească fiecare. Dar, în urma procedurii arbitrare a organelor Cămării, erau introduse în aceste hărți și protocoale locuri pe numele Cămării, cu toate că se aflau în posesiunea locuitorilor, iar alte locuri erau scrise pe numele locuitorilor, cu toate că erau stăpânite de Cămară. Încurcătura devenise așa de mare, încât administrația birurilor publice nu mai avea posibilitatea de a stabili cu exactitate persoanele birnicilor și câtimea birului și, de aceea, se adresează, în anul 1860, către judecata din Câmpulung, provocând-o să facă rânduială cu reclamațiunile locuitorilor. Vrea să zică, reclamațiunile locuitorilor, începute la anul 1802 și continuate prin deceniile următoare, nici în anul 1860 nu erau încă rezolvate!

Răspunsul ce-l dă judecătoria din Câmpulung administrației birurilor este foarte caracteristic, căci el este o mărturie prețioasă oficială asupra stării haotice în care, după atâția ani de luptă și de procese, se află încă chestia proprietăților în ținutul Câmpulungului. Judecătoria zice⁶⁶: „În ținutul Câmpulungului nu se poate face

ușor rânduială cu reclamațiunile locuitorilor, pentru că lor li s-au promis de către cele mai înalte locuri și ei așteaptă o comisie la fața locului, care să cerceteze și să stabilească care este proprietatea lor, a Cămarii și a Fondului bisericesc, pentru că astăzi nimeni nu știe aceasta. Hărțile cadastrale nu pot servi de bază pentru a stabili aceasta, fiindcă aceste hărți au fost supuse unei operațiuni secrete și anume geometrii au fixat locurile și configurațiunea lor, precum și numele proprietarilor pe hărți și în protocoale. Deodată pornesc hărțile și protocoalele la Cernăuți și se întorc de acolo cu schimbări făcute brevi manu și, mai toate, în defavoarea locuitorilor. Cine a făcut aceasta, judecătoria nu poate ști, dar faptul este stabilit și se poate constata și din schimbările ce se văd pe hărți. Cu drept cuvânt întreabă locuitorul cum vine aceasta: căci, doar eu stăpânesc locul și geometrii m-au scris pe mine ca stăpânitor?

În anii 1844-1847, urmează raportul, Cămara și-a croit singură hotarele, dar nimeni nu le cunoaște, căci funcționarii silvici ai Cămarii au schimbat cu totul datele cadastrului, astfel că, la una și aceeași proprietate a locuitorului, s-au schimbat de două, de trei și chiar de mai multe ori hotarele. Azi a venit un funcționar silvic, a măsurat, a făcut harta și a tras șanțuri; mâine a venit altul, a făcut altă hartă și a croit în curmeziș alte șanțuri, cum i-a venit la socoteală; apoi a venit al treilea și a schimbat cu totul măsurile și șanțurile celor dinainte. Este așa ca și când, în părțile acestea, nu ar fi existat nici lege, nici idee despre proprietate sau, cel puțin, despre posesiune. Este o nenorocire pentru aceste părți că n-a existat aici proprietate particulară boierească de la care ar fi putut să ia pildă Cămara. Abia în fața locului se poate constata teribilul haos ce domnește și nimeni nu poate nici măcar ghici cine se află în faptică stăpânire, când locuitorul arată că el stăpânește locul și că acesta este introdus în cadastru pe numele său, iar Cămara aduce protocoale, arătând că ea, de ani întregi, dă acest loc în arendă, sau când ea cearcă să dovedească că însuși locuitorul a plătit arenda pentru acel loc, pe când locuitorul arată că el, ca faptic stăpânitor, nicicând nu a plătit arendă, ci birul de obște către stăpânire. Și cazuri de acestea sunt cu miile! Dacă voiește, deci, înaltul guvern să aibă bază justă pentru stabilirea birului, atuncea trebuie, înainte de toate, să se trimită la fața locului o comisie investită cu puteri extraordinare, care să cerceteze și să hotărască în această chestie, căci, fiind chiar posesiunea îndoielnică, cum se poate face rânduială cu reclamațiunile locuitorilor?”

Prin acest raport oficial al unei instanțe judecătorești, care oglindește așa de bine suferințele locuitorilor din ținutul Câmpulungului, precum și actele arbitrar ale funcționarilor Cămarii, vedem în ce stare nenorocită se aflau câmpulungenii pe vremea acestui raport, în august 1860.

Astfel trecuseră aproape opt decenii de luptă, de procese și de jăluiuri fără nici un rezultat. Sărăciseră și locuitorii din cauza atâtor cheltuieli, drumuri⁶⁷ și comisii trimise la fața locului pe cheltuiala lor și îi cuprinsese disperarea, nemaștiind ce să înceapă. Și lucrul principal de care erau îngrijați era faptul că, în decursul atâtor decenii, martorii de căpetenie, care în procesele pendente ar fi putut face depoziții din autopsie, trecuseră de mult dintre cei vii și venise altă generație, care nu mai avea aceeași cunoștință de cauză ca generația trecută. Se slăbiseră și se împutinaseră dovezile și, dacă procesele pendente ar fi fost să se judece acum după toate regulile prescrise de procedură și conform principiului procesual: actori incumbit probatio, tocmai din cauza lipsei de probațiune îndestulătoare, nu ar mai fi putut ieși în favoarea locuitorilor pârători.

Ce mai era de întreprins în această situație desperată? Nu știa nimenea. Dar, iată că se ivește, în mijlocul muntenilor deznădăjduiți, bătrânul Eudoxiu Hurmuzaki⁶⁸. Acest bărbat providențial, care a adus atât de mari foloase întregului neam românesc, atât prin activitatea sa privitoare la emanciparea Bucovinei de Galiția și ridicarea ei la rang de ducat cu marcă proprie (bourul), propusă și motivată de dânsul, cât și prin culegerea unui imens număr de documente privitoare la istoria românilor, documente ce, după moartea sa, au fost publicate de Academia Română, acest bărbat care era și deputatul câmpulungenilor, se puse atuncea în fruntea mișcării. El cunoștea toate suferințele și neizbutitele lupte ale muntenilor, precum și istoria și tradiția acestui ținut și era, pe acele vremuri, unicul în stare să îndrumeze pe munteni pe o cale care putea să reușească în favoarea lor. Îi sfătui, deci, să facă o ultimă încercare și să aducă încă o dată la cunoștința împăratului luptele și suferințele lor.

Și jeluirea aceasta se alcătui⁶⁹. Ea era datată din Câmpulung, 15 mai 1861, și iscălită de Miron Ciupercovici și Ilie Niculiță, ca plenipotențieri ai comunelor din ținutul Câmpulungului Moldovenesc⁷⁰.

Dar Hurmuzachi nu se mulțumi numai cu aceasta. El puse de se tipări la Viena, sub titlu de *Noth- und Hilferuf der Gemeinden des Moldauisch Campulunger Okols*, și o răspândi în toate părțile. Astfel, cuprinsul acestei petiții, chiar înainte de ce a fost rezolvată, ajunse la cunoștința tuturor persoanelor marcante din Austria și făcu adâncă impresie.

Petiția culmină în rugămintea ca să se îndure împăratul și să ordone instituirea unui tribunal de arbitri, care, la rândul său, să taie nodul gordian și să judece certele câmpulungenilor după cea mai bună știință și conștiință a sa. Ea cuprindea și indicațiunea că acest tribunal de arbitri ar fi să se compună din doi consilieri ai tribunalului din Cernăuți, cari cunosc limba românească, din un membru al procuraturii de finanțe, din un membru ales de comunele ocolului Câmpulung și, în fine, din un prezident, ales cu unanimitate de acești patru membri.

Petiția aceasta, care biciuia fără nici o rezervă toate actele arbitrarie ale funcționarilor Cămării, neglijența și reaua credință a autorităților publice și hotărârile nedrepte și contradictorii ale lor, a fost predată cancelariei cabinetului împărațesc din Viena, în luna mai 1861.

Destăinuirile și învinovătirile cuprinse în această jeluire trebuie să fi făcut impresie adâncă asupra monarhului, căci ea a fost investită cu marea semnătură *ab Imperatore*, scrisă de mâna proprie a M.S. Această semnătură cuprinde, în sine, ordinul împărațesc de a cerceta grabnic afacerea și de a înainta, fără întârziere, un raport în chestie. În urma acestui mandat împărațesc, ministerul dă, în 26 iunie 1861, Direcțiunii de Finanțe din Lemberg ordinul de urgență, ca aceasta, luând cunoștință de cele cuprinse în jeluirea câmpulungenilor, să facă un raport detailat pe baza actelor și să dea și părerea sa, motivată asupra instituirii tribunalului de arbitri solicitat de câmpulungeni. Studiul actelor privitoare la procesele și luptele câmpulungenilor a consumat un timp de cinci luni de zile, iar în 24 noembrie 1861, raportul, împreună cu toate actele în cauză, fu înaintat ministerului⁷¹ spre a fi supus împăratului.

Raportul acesta, menit a rămânea confidențial⁷², se ocupă de toate plângerile și afirmațiunile petiției amintite. El admite că câmpulungenii, pe timpul dominațiunii moldovene, formau o strajă a țării și că, din cauza aceasta, aveau multe privilegii de la domnitori, precum: dreptul de a-și alege domiciliul după plac, totala liberare de dările boierescului și mari libertăți în privința pășunatului pe locuri străine, dreptul de

a lăzui pădurea și a-și însuși locurile curățite de dâșii, dar afirmă că celelalte locuri, cari nu ajunseră în modul acesta în proprietatea lor, au rămas proprietatea domnilor Moldovei, cari le dăruiau sau le lăsau nefolosite. Admite că câmpulungenii nu au fost nicicând supuși boierești, ci proprietari liberi și că, după anexarea Bucovinei, locurile cari erau considerate ca proprietate a domnitorilor moldoveni au fost declarate proprietate a statului austriac (*Kameral-fond*), dar afirmă că acest act a fost îndreptățit și că dreptul de vânat, pescărit și crâșmărit este o prerogativă a suveranului țării, prin urmare a fondului cameral. Admite că funcționarii camerali au cercat toate mijloacele ca să-i trateze pe câmpulungeni ca supuși boierești și să le impună sarcinile boierescului, din care cauză s-au iscat nenumărate procese, cari încă nu sunt rezolvate. Nu admite că ocolul Câmpulungului ar fi fost un teritoriu independent, un fel de republică și afirmă că opinia lui Dimitrie Cantemir, ca opinie a unui om privat (*Privatmann*), nu are nici o valoare. Admite că funcționarii camerali au expropiat pe locuitori din multe locuri pe cari aceștia le considerau ca proprietate a lor, dar afirmă că acești locuitori cu nedreptul au uzurpat prin lăzuiri arbitrare 14 000 de jugăre din locurile dominicale și că, din cauza aceasta, sunt încă pendente o mulțime de procese. Privilegiile locuitorilor de la domnii Moldovei au avut noima lor cât timp acești locuitori au format o strajă a țării, dar acum, încetând sub noua stăpânire această îndatorire, aceste privilegii nu mai au rațiune de a exista și nici *status quo*, garantat la anexarea Bucovinei nu mai are nici un înțeles, pentru că acuma, după aproape 100 de ani, nu se mai poate sigur constata cum au fost referințele mai înainte.

Raportul ajunge la concluziunea:

I. Că ocolul Câmpulungului Moldovenesc pe timpul dominațiunii moldovene a fost proprietatea principilor, cu toate drepturile dominicale ce involvă această proprietate și că domeniul statului austriac este, prin urmare, urmașul legitim al principilor Moldovei în această proprietate;

II. Că fondul cameral se află de 80 de ani în liniștită stăpânire a acestor proprietăți;

III. Că comunele din ocolul Câmpulungului nu aduc dovezi temeinice despre pretinsul lor drept de proprietate asupra locurilor camerale.

Prin urmare – zice raportul mai departe – nu se poate admite tribunalul de arbitri solicitat de câmpulungeni:

a) pentru că proprietatea Cămării nu este îndoielnică și, deci, nu se poate pretinde de la un proprietar să se supună unui arbitraj care ar primejdui acest drept de proprietate;

b) pentru că petiția câmpulungenilor e șicanatoare, locuitorii purced cu rea credință și este întemeiată temerea că, dacă nu vor câștiga înaintea arbitrilor, ei nu se vor supune judecății lor, ci vor continua a molesta autoritățile;

c) pentru că tribunalul de arbitri, așa precum el este propus de câmpulungeni, nu oferă nici o garanție pentru o judecată nepărtinitoare, deoarece locuitorii pretind că, și din mijlocul lor, să funcționeze un membru în comisiune și, pe lângă aceasta, fac astfel de aluziuni privitoare la cei doi consilieri de la tribunalul din Cernăuți, ce ar avea să completeze comisiunea de arbitri, că, deși numele lor nu este numit, totuși ușor se poate conchide cari ar trebui să fie acești doi consilieri, dar în împrejurările prezente de la acești doi consilieri nu se poate aștepta o hotărâre justă⁷³;

d) pentru că și din cauze politice nu este convenabil a rezolva aceste afaceri, altfel decât pe calea prescrisă de legile existente, deoarece, în caz dacă câmpulungenii ar câștiga prin tribunalul de arbitri oareșcari drepturi, s-ar simți implicați și ceilalți

supuși din Bucovina a cere o egală procedură de arbitri și atunci guvernul ar fi în cea mai mare încurcătură;

e) deosebit de aceste motive, nu este convenabil a admite cererea câmpulungenilor și din cauză că fondul cameral a dat în arendă băilor de fier ale lui Manz von Mariensee, din Iacobenii, un teritoriu de 9 000 de jugăre pe tot timpul cât vor exista aceste băi și s-a obligat, pe lângă aceasta, a-i mai da, până la anul 1888, anual câte 24 000 de stânjeni de lemne din diferite păduri. Dacă s-ar întâmpla, deci, ca tribunalul de arbitri să adjucece locuitorilor aceste locuri și păduri, atunci fondul cameral, adecă statul, ar trebui să plătească băilor lui Manz despăgubiri, cari ușor s-ar ridica la milioane.

Raportul se sfârșește cu propunerea ca să se respingă cererea câmpulungenilor privitoare la instituirea unui tribunal de arbitri, iar ce se atinge de pretențiunea prin care ei revendică ca proprietate a lor totalitatea locurilor stăpânite de Cămară și exercitarea drepturilor dominicale, să li se lase în voia lor a-și căuta aceste drepturi pe calea judecătii.

Dar ce privește pretențiunea unor anumiți locuitori sau comune privitoare la locuri anumite ce se află în stăpânirea Cămarii, precum și pretențiunile revindicatorii ale Cămarii ce se referă la anumite locuri stăpânite de comunele sau locuitorii ținutului Câmpulung, nu ar fi just ca aceste revindicațiuni să fie rezolvate pe calea judecătii, pentru că procesele sunt pendente de mulți ani și ar fi putut fi de mult timp terminate. De aceea, se face în acest raport propunerea ca aceste procese să fie supuse comisiunii pentru regularea servituților⁷⁴, iar această comisiune, cercetând și hotărând asupra servituților și asupra echivalentului pentru răscumpărarea lor, să cerceteze, totodată, și certele pendente ale câmpulungenilor și ale Cămarii și să hotărască și asupra lor. Vederi liberale, zice mai departe raportul, și o atitudine împăciuitoare din partea reprezentantului Cămarii, ușor ar putea duce la o învoială reciprocă, pentru că, față de o proprietate muntoasă atât de mare, Cămara nu ar fi păgubașă dacă ar trece locuitorilor câteva sute, ba chiar câteva mii de jugăre de loc.

Ce fel de propunere a făcut ministerul asupra acestui raport al împăratului nu am putut afla, însă, la 9 octomvrie 1862, sosește rezoluțiunea împărătească prin care se refuză instituirea tribunalului de arbitri solicitat de câmpulungeni, dar se ordonă ministerului să instituie o comisiune mixtă pentru cercetarea certelor speciale ale celor ce au procese pendente și ale comunelor din ținut și să îndrumeze de urgență pașii necesari pentru a împăca pe locuitori. În urma acestei rezoluțiuni, ministerul dispune, prin ordinul din 23 octomvrie 1863, no. 20 122⁷⁵, ca certele sus-numite între locuitorii ținutului Câmpulung și între Cămară să fie cercetate de o comisiune mixtă, compusă:

- a) din reprezentanții locuitorilor și comunelor din ocolul Câmpulungului;
- b) din trimișii ministeriului anume pentru scopul de a mijloci o învoială (*Ministerialvergleichscommission*);
- c) din reprezentanții Cămarii;
- d) din reprezentanții comisiunii pentru regularea servituților.

Această comisiune mixtă să aibă de scop a cerceta cumulativ toate certele pendente pentru locuri și, totodată, și chestia servituților și a cerca, pe cât e posibil, ca să se învoiască părțile litigante⁷⁶.

Precum vedem, chestia privitoare la totalitatea locurilor ocupate de Cămară, pe cari le pretindeau locuitorii, precum și cea la drepturile dominicale (vânatul,

propinația etc.) era cu totul eliminată din aceste cercetări⁷⁷, dar câmpulungenii, îngroziți și sărăciți de luptele îndelungate și având în vedere că și pădurile cu munții și locurile ce se aflau în liniștita lor stăpânire nu fac obiectul acestor cercetări, ci sunt tacito modo recunoscute ca proprietate nelitigioasă a lor; considerând, mai departe, că procesele pendente pentru anumite locuri ușor vor putea fi rezolvate în favoarea lor; mai având, apoi, în vedere că acum se regulează, se răscumpără și se despăgubesc drepturile de servitute exercitate de dâșii pe toate părțile în munți și în păduri⁷⁸ și că, pentru răscumpărarea acestor drepturi, se dau îndreptățiților ca echivalent munți și păduri, au chibzuit că nu este recomandabil a se mai opune intențiunii ministerului. Pe lângă aceasta, comisia, așa cum trebuia să fie ea compusă, le insuflă încredere, deoarece această comisie, ca nici într-un alt loc din țară, era și controlată de trimișii ministerului – favoare acordată în urma rezoluțiunii imperiale. Ei se învoiră, deci, cu această procedură, convinși fiind că, în sfârșit, după atâția amar de ani, vor ajunge la un rezultat favorabil. Toate comunele din ținutul Câmpulungului îl împuterniciră pe Eudoxiu Hurmuzachi să le reprezinte înaintea comisiei și, împreună cu alți reprezentanți aleși de comune și de locuitori, să intervină la cercetarea și rezolvarea certelor.

Lucrările acestei comisii începură în anul 1864, și anume în fiecare comună deosebit și toate certele se sfârșiră cu învoieli încheiate între comunele și locuitorii ținutului Câmpulung, de o parte, și între fondul cameral (în unele părți și fondul bisericesc), de altă parte. Aceste lucrări și cercetări la fața locului au fost, însă, foarte anevoioase și au dăinuit mai mulți ani. Întâia învoială s-a încheiat cu comuna urbană Câmpulung, la 2 septembrie 1865, apoi au urmat învoielile cu Vatra Dornei, la anul 1866, cu Ciocănești și Valea Putnei, la anul 1867, cu Poaia Stampei, Dorna Candreni, Cârlibaba, Pojorâta, Sadova și Fundul Moldovei, la anul 1869 și, în fine, cu Iacobeni, la anul 1871.

Aceste comune – fără Fundul Moldovei –, pe lângă munții, pădurile și locurile ce se aflau în liniștita lor stăpânire și care fură recunoscute ca deplină proprietate a lor, mai căpătară, prin învoielile numite, 43 492 de jugăre și 113 stânjani pătrați de munți, păduri și alte locuri⁷⁹, iar locuitorii comunei Fundul Moldovei, care din vechime au știut să-și apere mai bine vechile lor proprietăți ce se întind pe valea apei Moldova, unde descălecătorii au călcat întâiași dată pe pământul Moldovei, acești locuitori au rămas, cu întregile lor proprietăți, în întinderea de aproape 40 000 de jugăre, iar comuna Fundul Moldovei a rămas proprietară cu 1 010 jugăre⁸⁰.

Astfel se sfârșiră toate certele locuitorilor din ținutul Câmpulungului cu Cămară. Dacă considerăm că aceste certe au început pe la anul 1782 și s-au sfârșit cu ultima învoială la anul 1871, vedem că locuitorii acestui ținut au purtat, cu deosebită tenacitate, în decurs de 89 de ani, lupta pentru dreptul lor și pentru apărarea moșiei strămoșești, luptă neegală, în care ei adesea pierduseră toată nădejdea și energia. Dar, în curând, le revenea vechea lor bărbăție și iarăși se întetea lupta și se purta din nou cu o voință de fier și hrănită de dragostea pentru vatra strămoșească a acestor viguroși munteni.

RĂSPUNSUL D-LUI D. ONCIUL LA DISCURSUL DE RECEPȚIE AL D-LUI T.V. ȘTEFANELLI

Domnilor colegi,

Însărcinarea de a răspunde colegului nostru, a cărei recepțiune solemnă se face

astăzi, îmi este îndoit de prețioasă. Ea mă onorează, dându-mi cuvântul pentru a saluta de bunăvenire, în numele Academiei Române, pe distinsul scriitor și cel mai de frunte magistrat dintre românii din Bucovina, țara mea părintească; ea mă bucură, dându-mi prilejul de a aduce, în acest loc, prinosul cuvenit unui vechi și scump prieten, căruia din tinerețe îi datoresc multe îndemnuri frumoase și cu care mă leagă scumpe amintiri.

Iubite amic și confrate, neuitate mi-au rămas acele timpuri când tu, ca student nou înscris la Universitatea din Viena, eu ca elev la gimnaziul din Cernăuți, locuind împreună în casa unchiului meu Călinescu și iubitului nostru învățător, sunt acum aproape 40 de ani, ne-am apropiat unul de altul și când apoi tu, ca tânăr magistrat, eu ca student universitar, am legat prietenia ce de atunci ne unește. Îmi reamintesc cu recunoștință cum eu, ca școlar, luam pildă de la tine, văzându-te cum, avid de cultură, devorai cărțile ce împrumutai din biblioteca Societății pentru Cultura și Literatura română din Biblioteca Țării de atunci, cum și din biblioteci particulare, între care mai ales cea a neuitatului Eudoxie Hurmuzaki, biblioteci din care îți adunai cunoștințele despre literatura și istoria națională și-ți cultivai gustul literar. Îmi amintesc cu drag cum tu, reîntors în țară după terminarea studiilor universitare, ai luat conducerea studenților români de la nou înființata Universitate din Cernăuți, ai organizat viața lor studențească în sens național și ai întemeiat pentru ei societatea „Arboroasa”, botezată de tine cu acest nume romanizat al Bucovinei, dându-i deviza: „Uniți să fim în cugete, uniți în Dumnezeu”. Atunci ai scris și înălțătorul imn al „Arboroasei”, pus în muzică de regretatul Ciprian Porumbescu, imn cântat cu însuflețire de generațiunile de studenți români, cari, de la 1875 încoace, s-au perindat la universitatea de acolo. Iată frumoasele strofe în cari ai pus cugetarea ta înaltă și simțirea ta românească:

În țara mândr-a fagilor,
În vechiul ei pământ,
Ce are-n sine oasele
Lui Ștefan, Domnul sfânt,
Un falnic glas ne zguduie
Din somnul nostru greu;
Uniți să fiți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

„Uniți” răsună codrii vechi,
Și munți, și câmpii, și văi;
„Uniți” repetă maica-ncet
La copilașii săi;
Și Prutul vechi, el spumegă,
În sfânt limbajul său:
Uniți să fiți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

În Putna, vechea martură
De glorie din străbuni,
Tresar și temeliile,
Ea face azi minuni;
Căci Ștefan strigă din mormânt
La-ntreg poporul său:

Lucrați uniți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!
Cu toți, deci, să ne unim,
Căci timpul este greu,
Pe Arboroasa s-o scutim
De dușmani și de rău;
Pe flamura-i să fâlăie
Deviza-n capul său:
Uniți să fim în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

Iar tu, o geniu falnice,
Înalte Creator,
Să oțelești puterile,
Să dai la lucru spor;
Româna viță falnică
Fie-n pământul său,
Și noi uniți în cugete,
Uniți în Dumnezeu!

Așa însufleteai și îmbărbătai tu pe tinerii studenți români, între care mă număram și eu; așa ți-ai cucerit inimile lor și m-ai făcut să-ți închin inima și stima mea pentru totdeauna. În adevăr, timpul era greu, cum ne ziceai în imnul tău. Înființarea Universității la Cernăuți, cu prilejul aniversării a 100 de ani de la anexarea Bucovinei, a fost primită cu neîncredere de către societatea românească; ea vedea în aceasta o tendință antinațională, căci nu se ținuse seama de dorințele ei, exprimate în Parlamentul austriac prin deputatul Gheorghe Hurmuzaki, care cerea ca, la noua universitate, să se facă unele cursuri și în românește. În loc de a se satisface această legitimă dorință, s-a impus limba germană chiar și la Facultatea de Teologie Ortodoxă, formată din fostul Institut Teologic, la care limba de predare fusese până atunci cea românească.

Jurnalele din România liberă criticau asupra măsură guvernului austriac, prezentând înființarea Universității germane ca potrivnică intereselor naționale și dezaprobau serbarea jubiliară pentru anexarea Bucovinei, organizată odată cu inaugurarea Universității. În același timp, apăru în „Convorbiri literare” și în mai multe jurnale poezia *Răpirea Bucovinei*, scrisă pentru acea ocazie de bardul neamului, Vasile Alecsandri, sub pseudonimul Ștefan Molna. El zice fraților de peste Molna:

„Tu, scumpă Bucovină, odraslă românească,
Tu, cuibul vitejiei, fală strămoșească,
Răspunde-n fața lumii cu-a ta disprețuire
Acelor ce aclamă a ta nenorocire”.

În așa împărejuri, marea parte a societății românești din Bucovina, cu nobilimea în frunte, se abținu de la serbare. Lipsa era socotită ca o manifestare antiaustriacă. Cei cari erau amenințați să sufere mai mult pe urma acestora erau studenții români din noua universitate.

Văzuți cu ochi răi de celelalte naționalități și bănuți de „iredentism”, ei erau amenințați sau de prigonire sau de demoralizare națională. Atunci tu ai luat

conducerea lor, i-ai organizat și le-ai dat societatea „Arboroasa” drept focar național, drept școală de naționalism. Și, ca să-i ferești de greșeli, luai parte la toate ședințele lor, călăuzindu-i cu sfatul tău și îndrumându-i cu cuvântul tău. Situația delicată în care te aflai ca tânăr magistrat nu te-a oprit să-ți faci această datorie de român.

Însă, după abia doi ani de existență, „Arboroasa” fu desființată, iar comitetul ei, acuzat de înaltă trădare, fu aruncat în închisoare. „Înaltă trădare” era o telegramă trimisă la Iași cu prilejul ridicării monumentului lui Grigore Ghica, domnul Moldovei pe timpul dezlipirii Bucovinei, contra căreia protestase, domn ucis de turci, în 1777. Prin acea telegramă, societatea studenților români lua parte la comemorarea centenară a morții ultimului domn român al ținutului de peste Molna.

Dați în judecată, membrii Comitetului au fost achitați de jurați, însă societatea a rămas dizolvată. Cu inima îndurerată, tu vedeai cum îți sfășiau copilul. Dar ți-a rămas mângâierea să vezi mai târziu roadele seminței ce ai aruncat, căci tradițiunile „Arboroasei” și spiritul ce ai insuflat prin ea s-au perpetuat până astăzi în societatea „Junimea”, înființată în locul ei, în care s-a format cea mai bună parte din generația nouă a clasei culte românești din Bucovina și care, spre recunoștință, te-a proclamat membru onorar al său.

Scumpe coleg, am stăruit la aceste începuturi ale activității tale pe câmpul culturii naționale pentru că ele caracterizează direcția pe care influența ta precumpănitoare se va manifesta și mai pe urmă, cu privire la cultura neamului românesc din Bucovina.

Tot atunci ai început și activitatea ta literară, în urma căreia ai fost chemat în acest loc de onoare. După primele încercări literare ce ai făcut încă pe băncile școlii, din cari o nuvelă tradusă și un articol de folclor (*Drăgaica* și *Papaluga*) ai publicat în „Foaia Societății pentru Cultura și Litratura Română” din Cernăuți (1868 și 1869), iar cântecele ce, ca student, ai compus pentru întrunirile studenților români din Viena în societatea „România jună” înveselesc încă astăzi petrecerile tinerilor, după aceste prime încercări juvenile, ai debutat în literatură cu *Pădurea Bucovinei*, poezie tradusă din germană, în „Convorbiri literare”, VI (1873) și cu două nuvele publicate în *Calendarul Societății pentru Cultura și Literatura Română din Cernăuți* (1874 și 1875), colaborând la redactarea părții lui literare. Genul literar în care te-ai manifestat mai întâi a rămas și mai pe urmă câmpul tău de predilecție. În istoriografie, ai debutat cu *Câteva date statistice și istorice din Bucovina*, publicate în „Calendarul” citat (1876) și în „Convorbiri literare” (1881).

Dar ocupațiunile ce funcțiunea ta de judecător le reclama nu-ți lăsau răgaz pentru a da toată măsura talentului tău literar. Cum însuți zici în cuvântarea ta de astăzi, „cariera de judecător, supusă unei organizații stricte, cu tradiții centenare birocratice, căreia trebuiau supuse toate puterile fizice și spirituale” ți-a îngăduit prea puține ore libere pentru literatură. Afară de aceasta, ai fost scos în curând din mediul intelectual al capitalei, fiind trimis, în anul 1876, la judecătoria din Câmpulung, unde ai rămas până în 1882.

Cei șase ani cât ai stat acolo ți-au dat însă prilejul să cunoști mai îndeaproape pe voinicii munteni din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc, să te ocupi de viața lor națională, socială și economică și să studiezi trecutul lor. Interesanta expunere istorică cu care ne-ai întreținut astăzi este rodul studiilor începute atunci.

Fiind însărcinat a face cadastrul pentru ocolul Câmpulungului, ai cercetat tot ținutul în lung și în lat; ai cercat fiecare casă și fiecare bucată de loc spre a așeza și

îndrepta hotarele, adeseori noptând pe vârfurile munților și în stânilor ciobanilor; ai stat de vorbă cu fiecare proprietar de pământ spre a-i căuta dreptul de proprietate și a-i auzi păsurile. Îndrăgit de munteanul român, pe care astfel – în firea, în limba și în obiceiurile lui – ai învățat a-l cunoaște și a-l iubi, tu i-ai fost cel mai bun prieten și sfătuitor, cel mai apropiat conducător. Cercetând documentele de proprietate ale moșnenilor Câmpulungului, ai adunat un material prețios pentru istoria acestui ținut românesc, din care, mai pe urmă, ai publicat ceva, iar cea mai mare parte încă inedită așteaptă să îmbogățească istoriografia noastră.

Pe lângă lucrările tale judecătorești, care îți absorbeau activitatea, ai mai găsit timp pentru a te ocupa și de viața națională și socială a românilor din ținut și a cultiva predilecțiunile tale literare. În dorința de a da îndemnul la o viață socială mai aleasă și mai românească a clasei culte, ai organizat în Câmpulung un teatru de diletanți, pentru care ai tradus și localizat câteva piese, unele publicate în revista „Aurora română” (1881–1882) din Cernăuți și în „Gazeta Bucovinei” (1891), altele rămase inedite. În același timp, ai publicat în „Convorbiri literare” (1876–1882) și în „Aurora română” (1882), mai multe poezii, parte originale, parte traduse, în care gen, din fatalitate, ocupațiunile tale ulterioare nu ți-au mai îngăduit să-ți îndeletnicești muza.

Astfel ai întrebuințat cei șase ani din Câmpulung, pe care, negreșit, îi numeri printre cei mai frumoși ai vieții tale. Și, când ai plecat de acolo, chemat la tribunalul din Suceava, toată societatea românească din ținut, preoți, învățători, funcționari, orașeni, țărani, toți cu inimile înduioșate, simțind cât de mult le vei lipsi, îți dădeau ca tovarășe de călătorie dragostea și recunoștința lor.

În cei șase ani următori ce ai stat în Suceava (1882–1888), ai dezvoltat o activitate din cele mai însemnate pentru cultura neamului românesc din Bucovina. Cu un an mai înainte se introdusese la gimnaziul de acolo mult așteptatele clase paralele românești, pentru care partidul național a făcut îndelungate stăruințe pe lângă guvernul austriac până a le obține. A le asigura bunul lor mers era nu numai o datorie, dar și o chestiune de demnitate națională. Atunci tu ai venit tocmai la timp, pentru ca să pui în serviciul cauzei mintea și inima ta.

Cea dintâi grijă a ta, îndată ce te-ai stabilit la Suceava, a fost înființarea unei asociațiuni, cu scopul de a veni în ajutorul elevilor români, mai întâi al celor de la gimnaziul de acolo, spre a da spor claselor românești, apoi și al celor de la alte școli din țară, asociațiune care să-și aibă organizația centrală în Suceava, cu ramificațiuni în toată țara, după modelul societății „Deutscher Schulverein”. Pentru realizarea acestei idei ai găsit sprijinul prețios al regretatului profesor Ștefureac, cum și al altor oameni de bine din oraș și din ținut; dar ai întâmpinat obstacole la autoritatea administrativă, pe care numai după multe stăruințe și energice demersuri le-ai putut înlătura. Astfel, până într-un an de la venirea ta la Suceava ai înființat societatea „Școala română”, în fruntea căreia ai pus pe vrednicul mare proprietar, cavalerul Gheorghe Popovici de la Stroești, ca președinte, tu însuși având conducerea ei ca întâiul vicepreședinte, cât timp ai stat acolo.

Marile servicii ce această societate, cu filialele sale, a adus de atunci și aduce până astăzi culturii românești din Bucovina sunt frumoasa răsplătă a faptei tale patriotice. Fie ca ea să aducă și toate roadele ce tu i-ai ursit la leagăn.

Pe lângă ajutorarea materială a elevilor lipsiți de mijloace prin „Școala română”, ai avut în vedere ca această societate să grijească și de hrana sufletească a tinerimii. În acest scop, ai luat inițiativa ca ea să publice „Biblioteca de petrecere și învățătură

pentru tineretul român”, pentru a cărei primă broșură, apărută în 1886, ai prelucrat povestirea *Loango* a lui Franz Hoffmann. După aceasta, n-au mai apărut – constat cu părere de rău – decât trei broșuri, publicațiunea oprindu-se aici. Pe de altă parte, lipsa de mijloace suficiente, ca și scrieri potrivite, pe de altă parte nevoia de a tipări în editura societății mai ales cărți didactice au zădărnicit frumoasa și folositoarea întreprindere.

Activitatea ce ai desfășurat în Suceava pentru cultura națională s-a făcut remarcabilă și din alt punct de vedere. Tot prin acțiunea ta covârșitoare s-a întemeiat acolo „Revista politică”, care a început să apară în 1886.

După apunerea primului jurnal bucovinean: „Bucovina, gazetă românească pentru politică, religie și literatură” a fraților Hurmuzaki, din anii 1848–1850, românii bucovineni au fost lipsiți mult timp de un asemenea organ politic, până când „Revista politică” de la Suceava a venit să umple golul. Precum la întemeierea ei, așa și la conducerea ei în anul întâi, cât ai stat acolo, tu ai avut partea cea mai însemnată. Prin ea au răsunat acele cuvinte patriotice, înțelepte și energice, care au chemat pe frați la o manifestare politică mai vie, cuvinte ce purtau pecetea cugetării și simțirii tale alese sau a înrăuririi tale precumpănitoare. În ea ai publicat, în anii 1886–1887, pe lângă traduceri din scrierile reginei poete Carmen Sylva, și câteva schițe literare mult gustate, în genul celor publicate până atunci, cum și mai pe urmă, în „Convorbiri literare” (1882–1892), care se distingeau prin limba lor curată și frumoasă, prin cuprinsul și forma lor atrăgătoare, ca și prin umorul lor sănătos.

Scump coleg, din această activitate literară și politică, care a lăsat brazde rodnice în ogorul culturii românești din Bucovina, tu ai fost scos în anul 1888, primind însărcinarea să organizezi nou înființata judecătorie de ocol la Seletin, în ținutul Huțanilor, din munții rusești ai Bucovinei. Din fericire, șederea ta în acest mediu străin de neamul tău, cu un trai izolat și în afară de contact cu lumea simpatiiilor și năzuințelor tale, a fost numai de scurtă durată. În anul următor, ai trecut în dragul tău Câmpulung, ca șef al judecătoriei de acolo, până la 1903.

Cei 14 ani din această a doua perioadă câmpulungeană a ta, ocupând aproape a treia parte din cariera ta de magistrat, i-ai utilizat cu spor atât în folosul poporului încredințat conducerii tale, cât și pentru studiile tale istorice asupra acestui vechi ținut românesc. Drept recunoștință pentru serviciile ce i-ai adus și atunci și mai înainte, orașul Câmpulung te-a proclamat cetățean de onoare al său, iar ținutul te-a ales, în 1892, în grea luptă electorală în contra ingerințelor administrației, deputat al său în dieta Bucovinei. Erai primul român care, după moartea lui Eudoxie Hurmuzaki, veneratul reprezentant și apărător al câmpulungenilor, ai izbutit să iei acest mandat, de mai mulți ani deținut de un străin, care, ca șef administrativ al ținutului, îl ocupase și a cărui candidatură era susținută în contra ta cu toate mijloacele puterii administrative. Ca deputat, ai stăruit mai ales pentru sporirea școalelor rurale în ținutul tău, ca și pentru înființarea școlii românești pentru industria lemnului la Câmpulung.

Luptele politice, pe lângă îndatoririle serviciului, nu te-au reținut să dai luare-aminte și studiilor ce urmăreai. În anii 1896 și 1897, ai publicat, în „Arhiva” de la Iași, studii și documente istorice, în urma căror ai fost ales, în 1898, membru corespondent al acestei Academii. Ele sunt: 1) *Originea lui Ioan Teodor Calimah (Calmășul)*; 2) *Un document privitor la originea câmpulungeană a lui Teodor Calmășul*; 3) *O carte veche despre Alexandru Machedon, Constantin cel Mare și Grigore Potemkin*. Prin publicațiunile privitoare la familia Calimah, care a dat Moldovei patru domni în epoca

fanarioților, ai stabilit originea ei românească, cu numele original Calmăș, grecizat pe urmă. Ca membru corespondent, ai dat la lumină, în „Analele Academiei Române” (1901), *Originea câmpulungeană a lui Gavriil, mitropolitul Kievului*, studiu întemeiat pe documente câmpulungene. Alte lucrări istorice și amintiri ai publicat în revista „Junimea literară” (1904–1909) din Cernăuți: 1) *Amintiri despre Eminescu*, cu care te-ai legat în tinerețe o strânsă prietenie, ca școlari la gimnaziul din Cernăuți și ca studenți la Universitatea din Viena; 2) *Piatra lui Flam din Câmpulung* și 3) *O carte de judecată din anul 1729 din Câmpulung* (contribuiri la dreptul privat român); 4) *Movila lui Hurmuzaki de pe Rarău* (schiță istorică); 5) *Amintire despre Axente Sever*.

Cariera de judecător, cu obligațiunile ei absorbitoare, nu ți-a îngăduit a consacra literaturii și istoriei munca și aplecarea ta în măsură mai mare. Dar ceea ce ai contribuit la înaintarea culturii românești în Bucovina, la îmbogățirea literaturii naționale și a cunoștințelor istorice despre acea parte ruptă din trupul vechii Moldove, mormânt al eroilor ei și „fală strămoșească”, cum o numește poetul-rege al românimii, are un preț cu atât mai mare cu cât mai grele au fost împrejurările în care ai lucrat.

La 1903, fiind numit consilier la Curtea de Apel din Lemberg, ai fost nevoit să te desparți și de țara ta și de neamul tău, și chiar de familia ta, pe care ai lăsat-o acasă, pentru creșterea națională a copiilor tăi, și, cu inimă nu mai puțin grea, ai fost nevoit să te desparți și de studiile tale dragi, pentru care datorințele serviciului nu-ți mai lăsau timp liber. Înaintat apoi (1909/10) consilier la Înalta Curte de Justiție și Casație din Viena, cel mai înalt loc la care a ajuns un fiu al Bucovinei în cariera de magistrat, ai preferat să treci, acum aproape un an, la pensie, spre a relua firul activității tale în serviciul culturii naționale.

Ales atunci vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română din Cernăuți, ai intrat din nou în făgașul tras odinioară de tine, ca să desăvârșești ce ai început. Ales membru activ al Academiei Române, i-ai adus, prin cuvântarea ta de intrare, rodul prețios al cercetărilor tale istorice; iar prin colaborarea ta, îi aduci sprijinul tău inimos pentru problemele tale. Îți urăm încă mulți ani de activitate roditoare. Scumpe amic și confrate, ziseși în cuvântarea ta: „Noi, cei depărtați de acest centru al culturii, primim tot ce emană de la Academie, cu convingerea adânc înrădăcinată în inimile noastre că: *Roma locuta est*”.

Fii, așadar, purtătorul cuvântului ei la frații de peste Molna, ca al cărui vrednic reprezentant ai intrat în Academia Română.

Bine ai venit!

Academia Română. Discursuri de recepțiune. Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc. Discurs rostit la 21 mai (3 iunie) 1911 de T.V. Stefanelli, cu răspuns de D. Onciul, București, Librăriile Soces & Comp., C. Sfetea și Librăria Națională, 1911.

NOTE

- 1 Al. Ciura în *Luceafărul* din 16 decembrie 1909.
- 2 *Ibid.*
- 3 N. Iorga, *Documentele familiei Callimachi*, I, p. XV.
- 4 Xenopol, *Istoria românilor*, II, p. 64, 133.
- 5 Xenopol, *ibid.*, și Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, cap. XVI.
- 6 Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, cap. XVI.
- 7 Prefața de A. Papiu-Ilarian la trad. acestei cărți, publicată de Academia Română.

- 8 Arhiva tribunalului Cernăuți. Landtafel. Protocolul din 19 iulie 1783.
- 9 Arhiva administrației districtului Câmpulungului, Actele administrației militare, Convolutul III. Jaloba lui Simion Păpușă, Simion Șandru și Ioniță Crăciunescu.
- 10 Tot hotarul Bucovinei spre Moldova era păzit de militari, cari erau adăpostiți în așa-numite *cerdacuri* de lemn. Atât urmele drumului pe munte, pe care patrulau militarii, cât și al cerdacurilor se află și astăzi. Această pază militară pe hotar se numea *cordon*. *Peste cordon* însemna pentru moldoveni teritoriul Bucovinei, iar pentru bucovineni, țara Moldovei.
- 11 Vezi hrisoavele lui Grigorie Ioan Callimachi, din 26 iunie 1767 și din 5 decembrie 1767, mai în urmă.
- 12 Jeluirea amintită a lui Simion Păpușă poartă data: Câmpulungul Moldovenesc 1793, iulie 11, și are ca potscript însemnarea: „Și noi, cu toate satele Câmpulungului, adevărim și pentru credință s-au pus și pecetea vetrii Câmpulungului ce se numește târg și noi suntem sub ascultarea lor”.
- 13 Cu cătunele: Benea, Cucușul, Dealul Glodului, Făgețelul, Măgura, Ploșnița, Porșescul, Răchitișul, Runcul. Breaza este o *slobozie* fondată la anul 1816.
- 14 Cu cătunele: Cucușul, Izvorul Alb, Corlățeni, Pârâul Lelii, Pârâul Morii, Sub-Muncele, Valea Seacă, Valea Caselor, Sihla, Vicovanul.
- 15 Cu cătunele: Futurica, Iedul, Măgura, Tatarca, Prislopul, Țapul.
- 16 Cu cătunele: Botușel, Breaza, Suhardul.
- 17 Cu cătunele: Căndrenii, La Izvor, La Piatră, Piluganii Prălenilor, Poiana Negrei, Smizi.
- 18 Cu cătunele: Arseneasa, Botășul, Colacul, Tatarca, Valea Stânei.
- 19 Cu cătunele: Ciotina, Hașul, Fundoaia, Puciosul, Văcăria, Tolovanul.
- 20 Cu cătunele: Gura Coșnei, La Runc, Muncel, Pilugani, Prăleni, Romanești, Tatarul, Teșna.
- 21 Cu cătunele: Fondul Pojorâtei, Fundul Putnei, Hârnea, Izvorul Giumalăului, Pârâul Cailor, Peciștea, Podireiul, Runcul, Valea Pojorâtei.
- 22 Cu cătunele: Fața Runcului, Fundul Sadovei, Haga, Hârnea, Latișeni, Măguricea, Muncelul, Pârâul Mazerei, Pârâul Morii.
- 23 Cu cătuna: Mestecănișul.
- 24 Cu cătunele: Argestru, Dorna pe Giumalău, Buliceni, Călinești, Chilia, Gheorghiteni, Rusca, Gura Negrei, Hașul, Moroșeni, Popeni, Roșu, Șarul Dornei (Șareni).
- 25 Colonia aceasta este locuită de băieși nemți aduși din comitatul Țips, Ungaria, și este fondată la anul 1808. Coloniști nemți locuiesc și pe teritoriul satelor Pojorâta, Iacobeni și Cărlibaba și au fost odinioară lucrători la băile de fier, aramă și argint ale lui Manz von Mariensee, cari existau în Iacobeni, Cărlibaba, Pojorâta și Fundul Moldovei.
- 26 Testamente.
- 27 *A lăzii* înseamnă în limba muntenilor a tăia pădurea, a curăți locul de copaci și a-l preface din loc păduratic în fânaț, pășătoare sau în altă calitate de loc.
- 28 Document inedit din colecțiunea mea, scris la anul 1657, noembrie 17.
- 29 În secțiunea: Landtafel.
- 30 *Ibid.*, p. 1723; vezi și A. D. Xenopol, *Istoria și genealogia casei Callimachi*, p. 243.
- 31 Wickenhauser îl traduce fals *Muntschelu aus der Strasche*, pentru că, în comuna Straja, ținutul Rădăuți, nu există un astfel de munte și hrisovul zice că munții se află în partea Câmpulungului.
- 32 Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, II, p. X, XI, XII; Xenopol, *Istoria și genealogia casei Callimachi*, p. 161.

- 33 *Ibid.*, p. 14.
- 34 Iorga, *Documentele familiei Callimachi*, II, p. XII.
- 35 Arhiva tribunalului Cernăuți, Landtafel, sub numărul 734.
- 36 Învoiala din 2 sept. 1865, în arhiva orașului Câmpulung.
- 37 Taxă pentru cheltuiala drumului.
- 38 Compară D. Cantemir, cap. XVI.
- 39 Biedermann, *Die Bukovina unter oesterr. Verwaltung*, Lemberg, 1876; Ficker, *Hundert Jahre.*, Wien, 1875.
- 40 *Ibid.*
- 41 Arhiva administrației districtului Câmpulung. Actele administrației militare nr. 16, 33, 161 etc. în Convolutul II.
- 42 Arhiva administrației districtului Câmpulung. Actele administr. militare. Conv. II.
- 43 *Ibid.* Sie machten es sich zur Aufgabe die Regierung über die Verhältnisse im dunklen zu lassen.
- 44 Raportul din 8 septembrie 1779, no. 170 în Arhiva administrației districtului Câmpulung. Actele administrației militare. Conv. II.
- 45 *Ibid.* raport din 5 decembrie 1779, no. 176.
- 46 *Aemlicher reisebericht des Regierungsrathes und Lemberger Gnterdirectors Ainsers*, în broșura lui Wickenhauser, Mold. Kimpolung, Czernowitz, 1891.
- 47 Obiceiul acesta a rămas și până în ziua de astăzi. Primăvara pleacă caravane întregi la țară, în satele din apropierea orașului Suceava, pentru a semăna mai cu seamă porumb și, cu toate că acum căile de comunicație sunt foarte îndemânatic și porumul se poate cumpăra mai ieftin în loc, nu e cu puțință a stârpi acest obicei vechi.
- 48 Vezi Actele administrației militare, conv. I, în arhiva adm. distr. Câmpulung.
- 49 Arhiva adm. distr. Câmpulung. Actele adm. militare, no. 182, 190, 191. Conv. II.
- 50 Arhivele administrației domeniiale, no. 1734 în Conv. V din Arh. administrației. distr. Câmpulung.
- 51 *Ibid.* Actele adm. militare, no. 1044 și 1068. Conv. II.
- 52 *Ibid.* Actele adm. domeniiale, no. 1634. Conv. V.
- 53 Arhiva adm. distr. Câmp. Actele adm. militare Conv. I.
- 54 175 de protocoale în Arh. trib. Cernăuți, Landtafel. Comisia era compusă din următorii membri: Metzger, colonel; Pitzelli căpitan; Harsani subl.-auditor; I. F. Erggelet, scriitor și Aaron, translator pentru limba românească. Mai erau doi oameni de încredere, aceștia pentru toată țara, adică Ioan Kalmuțchi și Alexandru Ilschi.
- 55 Puneau tonul pe silaba din urmă. Expresia vine de la *frei sesshaft, freier Insasse*.
- 56 „Unter möglichster Schonung des Herkommens”. Biedermann, *Die Bucovina 1775–1875*.
- 57 *Ibid.*
- 58 *Ibid.*
- 59 Arhiva Adm. distr. Câmp. Memoriu cu no. 34 693. Conv. V.
- 60 *Ibid.* Ordinațiunea are no. 4351. Conv. I.
- 61 Această hotărâre din 5 iulie 1795 are no. 1317; vezi Arhiva pref. Câmpulung aleg. 1/13, Conv. I și actele cu no. 8882 și 14 474 la Conv. IV.
- 62 Arhiva Adm. distr. Câmp. Memoriu către minister cu no. 34 693 în Conv. I.
- 63 *Hofkanzleidecret vom 1 Juli 1813*, no. 10525 aleg. 1/15. Conv. I în Arh. pref. Câmp.
- 64 Hotărârea din 28 faur 1850, no. 1205 în Conv. V al Arh. adm. distr. Câmpulung.
- 65 Documentul inedit în posesiunea mea, în care în octombrie 1842 se jăluiesc locuitorii că trimișii lor au fost prinși, bătuți și arestați în drumul mare de către mandatarul Strohmayer, care le-a răpit și dresile lor.

- 66 Arh. distr. Câmpulung. Raportul judecător. din 13 august 1860, no. 1255. Conv. I.
- 67 Prin o citațiune oficială din 2 septembrie 1797, câmpulungenii sunt chemați la Suceava *cu martori și cu merinde* pentru 2 până 3 și 4 săptămâni, pentru că nu se poate ști *câtă vreme se va mâna cu comisia aceasta*. Document inedit în posesiunea mea.
- 68 Istoricul și colecatorul documentelor publicate de Academie.
- 69 Din actele arhivelor consultate nu se vede cine a fost autorul acestei petiții. Dar nu e nici o îndoială că autorul ei a fost E. Hurmuzachi. Câmpulungenii o știu aceasta cu siguranță, iar mie mi-a spus-o însuși Hurmuzachi, când, în vacanțele anului 1870, îi ajutam la copierea unor documente.
- 70 Originalul documental, cu 41 de alegate, este scris pe 384 de pagine, format *in folio*.
- 71 *Ibid.* Raportul Direcțiunii de finanțe din Lemberg, 24 noemvrie 1861, no. 34 693. Conv. V.
- 72 *Reservatum officiale*.
- 73 Pe timpul raportului erau la tribunalul din Cernăuți doi consilieri cari cunoșteau limba românească, adevă Leon Isăcescu și L. Rakwicz.
- 74 Instituită prin legea din 5 iulie 1853, no. 130 din foaia legilor imperiale. Ea avea numele *Grundlastenablösungs- und Regulierungslandescommission*.
- 75 Arh. adm. distr. Câmp. Conv. V.
- 76 Ministerul zice: *zur thunlichsten vergleichsweisen Beilegung der Streitsachen*.
- 77 Câmpulungenii, după aceasta, nu au mai urmat cu procesele privitoare la totalitatea locurilor ocupate de Cămară, iară *vânatul, pescuitul și crâșmăritul* s-au regulat în toată țara prin legi speciale.
- 78 Astfel de drepturi de servitute erau: dreptul de pășunat, de luat lemne pentru foc și clădiri, drepturile de a folosi drumuri, plaiuri și izvoare și de a adăpa vitele oriunde, dreptul de a adăposti vitele în păduri spre a le feri de muscă și de grindină ș.m.d.
- 79 Au căpătat: Câmpulungul, 7 149 j. 1 261 st.; Poiana Stampei cu Pilugani, 4 217 j. 1369 st.; Dorna Candreni, 9 149 j. 1 498 st.; Vatra Dornei cu Dorna pe Giumalău, 6 435 j. 1 457 st.; Iacobenii, 2 000 j.; Ciocănești, 3 087 j. 506 st.; Cârlibaba, 2 711 j. 1 324 st.; Valea Putnei, 528 j. 1 392 st.; Pojorâta, 4 093 j. 998 st.; Sadova, 4 111 j. 1 508 st. Un hectar are 1 738 jugăre.
- 80 Cămara, după aceste învoieli, a vândut, cu contractul din 29 aprilie 1871, toată proprietatea sa din ținutul Câmpulungului, împreună cu o moșie, Zucica, Fondului bisericesc din Bucovina, cu prețul de 1 450 000 de florini.

CELEBRUL PIANIST CAROL MICULI. IMPRESII DE LA UN EVENIMENT MUZICAL DIN CADRUL FESTIVALULUI „MANDYCZEWSKI FEST”

Iuliana LUCEAC*
Cernăuți

Toamna la Cernăuți, ca și în orice oraș cultural, mai ales cu o proveniență atât de interesantă și încărcată de evenimente, începe cu deschiderea unor activități de cameră și de salon nu numai muzicale, dar și literare, de teatru, în genere de creație. Cutreierând străzile orașului natal, m-am bucurat enorm văzând afișul festivalului dedicat lui Eusebie Mandicevski (1857-1929), un alt remarcabil om al culturii de origine bucovineană, celebrat pe plan local la Molodia și la muzeul din Băhrinești –

locul natal al compozitorului, muzicologului și dirijorului de cor, provenit dintr-o familie de preoți și muzicieni, printre ai cărui învățători și învățăcei îi putem numi pe cunoscuții Johannes Brahms, Isidor Vorobchievici, Ciprian Porumbescu, fratele său Gheorghe Mandicevski, Marțian Negrea etc.

* **Iuliana Luceac**, filolog, traducător. S-a născut la Cernăuți. Traduce din și în limbile engleză, ucraineană, română, rusă și poloneză. Licențiată a Universității din Cernăuți (Facultatea de limbi străine). Licențiată în juridică (2016, Dublin, Irlanda). Din 2000 este angajată în vânzări IT și management de import-export, în timp liber este traducător la „Glasul Bucovinei” și în diferite proiecte în Polonia, Grecia, Ucraina, Irlanda și România. Membră a Asociației Traducătorilor Autorizați din Dublin din 2014, membră a Societății Bibliotecarilor Bucovineni din Cernăuți.

Așadar, m-am decis să vizitez un eveniment muzical, care a avut loc la filarmonica din oraș, – un mic concert-studiu introductiv în viața și creația lui Carol Miculi, cunoscut și sub numele Karl von Mikuli sau Karol Pstykian, compozitor, pianist, profesor de muzică de origine polono-armeană, mai ales că aveam de gând să revin la acest subiect în paginile revistei „Glasul Bucovinei” în cadrul Tedeumului în memoria celebrei familii Hurmuzaki, membrii ei fiind considerați pe bună dreptate cavaleri ai culturii bucovinene. Carol Miculi, născut la Cernăuți pe 22 (20) octombrie 1819, a fost un prieten al familiei Hurmuzaki din Bucovina, dar și unul dintre cei mai mari propagatori și interpreți ai muzicii profesorului său – marele domn Frédéric François Chopin. Pasiunea pentru cercetarea vieții și activității lui Carol Miculi i-o datorez regretatului meu Tată, care a apreciat muzica clasică, mai ales cea interpretată de maeștri de origine bucovineană. Personalitatea muzicianului este cu atât mai fascinantă, cu cât el a fost unul dintre bucovinenii veritabili care, cum bine se știe, erau de obicei multiculturali nu numai din punctul de vedere al spațiului de activitate, ci și prin etnicitate. Carol a fost unul dintre cele mai reprezentative exemple ale acestui fenomen, familia sa provenind din armeni și boieri moldoveni, ceea ce nu l-a împiedicat pe prietenul Asociației Muzicale din Galiția (în prezent Ucraina) să devină celebru în Austro-Ungaria, România, Polonia, Armenia și Ucraina. Cu siguranță că în personalitatea sa s-au regăsit în mod fericit și viața de bucovinean, și norocul de a trăi și crea în timpurile lui Ferenc Liszt, Frederic Chopin, Sever Zotta, fraților Hurmuzaki, și situația geopolitică a ținutului natal și vecinătăților. Viața și creația lui Carol Miculi au fost și sunt tot mai cercetate în Polonia, Armenia, Austria, Franța, dar și în Ucraina, ceea ce mă bucură și mă face să mă mândresc cu locul meu de baștină.

Mica mea contribuție la capitolul Carol Miculi am început-o încă în anul 2008, când am avut plăcerea de a corespunda cu regretatul profesor Leszek Mazepa de la Conservatorul din Lviv, cu care am discutat despre arhivele creației lui Carol în Polonia. Neavând posibilitatea de a participa la Tedeumul Hurmuzaki, la care fusese invitat, el a rămas încântat de faptul reînnoirii memoriei despre Carol Miculi. M-a fascinat personalitatea distinsului muzician și m-a motivat să iau cunoștința de celebrele sale *48 Aires nationaux roumains*, lucru pe care l-am și făcut mai târziu din îndemnul și cu sprijinul regretatului meu Tată Ilie Luceac.

Ilustrul pianist s-a născut la Cernăuți, la 20 octombrie 1821, în cunoscuta familie Miculi, care descindea din armeni românizați. În unele surse biografice apare anul 1819 ca fiind anul de naștere al pianistului. Bucovina nu a cunoscut compozițiile de muzică clasică de salon (cea vocală și instrumentală – pentru vioară și pian) ale lui Carol Miculi în cursul secolului al XX-lea, cel puțin ceea ce știm din programele de concert de după cel de al Doilea Război Mondial. Acest muzician român de origine armeană a fost o personalitate culturală de excepție a Bucovinei.

Membrii familiei Miculi erau proprietari armeni românizați, veniți la Iași și de acolo la Cernăuți. Între aceștia era și Ștefan Miculi, tatăl compozitorului. Unul dintre Miculești a fost chiar un timp căpitan districtual, iar cavalerul Iacob de Miculi a luat parte, în 1851, la înființarea Bibliotecii Țării², alături de istoricul Eudoxiu Hurmuzaki. Carol Miculi a contribuit și la fondarea, în 1862, a *Societății pentru încurajarea artei muzicale în Bucovina* [*Der Verein zur Förderung der Tonkunst*]³. Fiind un pianist virtuoz, el a concertat pe parcursul activității sale artistice în mai multe orașe din țară și din Europa (Franța, Austria⁴, Rusia, Polonia și România, inclusiv la Iași⁵).

Familia Miculi, după cum am mai amintit, a fost una dintre cele mai cunoscute în Cernăuți secolului al XIX-lea. În primul rând trebuie să menționăm că Miculeștii au avut legături foarte strânse cu frații Hurmuzaki și cu alți intelectuali români din Bucovina. E important să se știe că „Hôtel de Moldavie”, în care s-au petrecut multe manifestări culturale ale românilor din capitala Bucovinei, la mijlocul și în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost proprietatea familiei Miculi⁶. Aici au avut loc reprezentațiile de teatru ale trupei Fany Tardini, pe care le-a frecventat și gimnazistul Mihai Eminovici. Mai târziu, tot aici, a evoluat și trupa teatrală a lui Mihail Pascaly etc., etc. Tot în această sală din „Hôtel de Moldavie” a concertat și Ferenc Liszt⁷, în primăvara anului 1847. În casa bătrânului Doxachi Hurmuzaki din Cernăuți⁸, alături de alți intelectuali români din Principate, a fost găzduit nu o dată și Carol Miculi. În această perioadă compozitorul i-a cunoscut și pe lăutarul bucovinean Nicolae Picu, pe scriitorul Vasile Alecsandri și pe mulți alții.

Dar să revenim la Carol Miculi. De mic copil a învățat să cânte la pian cu pianistul concertant Franz Kolberg. În 1839 a început să studieze medicina la Viena, făcând cunoștință în această perioadă cu personalitatea lui Eduard Hanslick – autoritate cu renume în lumea muzicală a timpului. Între anii 1844-1847 își face instruirea muzicală la Paris, studiind intens pianul cu Frédéric Chopin, iar contrapunctul și armonia cu profesorul Heinrich Reber. În societatea pariziană de atunci i-a cunoscut pe Alfred de Musset, Heinrich Heine, George Sand și, bineînțeles, pe Franz Liszt, cu care va întreține, în decursul anilor, o strânsă și amicală legătură. Între anii 1848-1857 Miculi este profesor de pian la Cernăuți, în Bucovina, apoi Dirijor al Societății Muzicale din Cernăuți, între 1858-1870. De fapt, anul 1858 este considerat anul când tânărul pianist va lua cunoștință de vechiul și frumosul oraș Lviv, unde a fost invitat ca profesor de pian și unde va activa câteva zeci de ani buni, până în 1888, în postul de Director la Conservatorul din Lviv (pe atunci Lemberg). Între 1858-1887 a fost și Director artistic al Asociației Muzicale Galițiene din Lemberg⁹.

Apreciat la vremea sa de către Liszt și Chopin, Carol Miculi a lăsat în urma sa o pleiadă de discipoli care au perpetuat tradițiile muzicale ale romantismului chopinian, atât în muzica vocală de cameră, cât și în multe din piesele instrumentale. Unul dintre ei, Mieczysław Sołtys, de exemplu, a funcționat vreo treizeci de ani, din 1899 până în 1929, în postul de director al Societății Muzicale Galițiene și director al Conservatorului din Lviv. Alt discipol al lui Carol Miculi a fost Stanisław Niewiadomski, compozitor și pianist care și-a desfășurat activitatea tot la Conservatorul din Lemberg. Printre elevii săi cei mai talentați se numără pianiștii Aleksander Michałowski, Mauryc Rosenthal, Raul Koczalski și alții.

Dintre cei mai competenți cercetători, care s-au ocupat de studierea vieții și operei lui Carol Miculi, îl putem numi pe profesorul de la Academia de Muzică din Lviv Leszek Mazepa, care a publicat o culegere de articole inedite intitulată *Storinky muzycznogo Lwowa (z neopublikowanogo) [Pagini inedite din muzica Lvovului de altădată]*¹⁰. Mai amintim și de cercetătorii Galina Blaschkewytsch și Tereza Staruh din Lviv, Oleksandr Zalutski din Cernăuți, Mircea Bejinariu din Cluj (România) și alții. Nu e lipsit de importanță nici faptul că domnul profesor Leszek Mazepa a cunoscut-o personal pe nepoata lui Carol Miculi, Maria Miculi, în vârstă de 90 de ani, care a locuit un timp la Słupsk (Polonia)¹¹. În ultimii ani ea s-a mutat cu traiul la Lviv (Ucraina). Nu știm dacă mai trăiește astăzi.

Cât privește opera componistică a lui Carol Miculi, trebuie să spunem că el a compus muzică de teatru (în special, amintim aici vodevilul pe versurile lui Vasile Alecsandri *Piatra din casă*), muzică vocal-simfonică (lucrarea *Missa romena*, 1864), lucrări pentru cor mixt și orgă sau orchestră (*Veni creator*), cât și muzică instrumentală, atât pentru vioară cât și pentru pian (*Preludii*, *Poloneze*, *Mazurci*, *Valsuri*, *Parafraze pe diferite teme din alți compozitori*, *Piese pentru pian și vioară* etc.).

Piese pentru pian denotă continuitatea stilului romantic de compoziție, cu modalitățile lui de rezolvare armonică, caracteristice tradiției muzicale ale secolului al XIX-lea. De asemenea, în *Mazurca A-dur*, de exemplu, se poate observa fidelitatea lui Carol Miculi față de tradiția componistică novatoare a maestrului său, Frédéric Chopin, în ceea ce privește perfecțiunea formei miniaturale muzicale de salon, respectându-se atât suavitatea, cât și eleganța dansului de origine poloneză. Ce este interesant: două cântece, *Mondnacht* (*Noapte cu lună*) și *Abschied* (*Adio sau Despărțire*), compuse de Carol Miculi, demonstrează o altă fațetă a romantismului muzical, de data aceasta de sorginte germană. Aici întâlnim atmosfera schubertiană a timpului sau, mai curând, influența altui compozitor german, Robert Schumann. Și nu este nimic de mirare, deoarece știm că în perioada anilor 1855-1888 Carol Miculi se afla în plină activitate creatoare și pedagogică, în unul din centrele culturale ale Imperiului – orașul Lemberg, care avea legături strânse cu melopolisul european al vremii – Viena. Deci nu e de mirare că școala muzicală germană l-a influențat pe compozitorul bucovinean la fel ca cea franceză, în virtutea studiilor sale întreprinse la Paris, cu celebrul Frédéric Chopin. Carol Miculi a compus și pentru vioară. Și aici amintim piesa intitulată *Scherzo in C-moll* pentru trei viori, în care excelează finețea și academismul partiturii. Piesa demonstrează o fericită simbioză a romantismului german cu cel francez, în care meditațiile filozofice de proveniență germană se întrepătrund cu suavitatea melodică a temperamentului francez. Forma clasică a lucrării și expresia romantică a procedeelelor de redare a partiturii cucerește ascultătorul chiar de la primele acorduri.

Poate cea mai elegantă piesă de concert este *Poloneza in E-moll* pentru trei viori de Carol Miculi. Aura chopiniană a temei melodice principale pune în valoare școala polono-austriacă, iar linia melodică, „aristocratică”, a piesei ne aduce aminte de saloanele Franței din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În această lucrare se face simțită influența școlii romantice care a dominat până la sfârșitul secolului al XIX-lea compozițiile pentru vioară și pian, croind o continuitate muzicală ascendentă la multe dintre popoarele europene care au dat celebrități în domeniul artei sunetelor.

Dar cel mai important lucru, care trebuie amintit despre activitatea culturală a lui Carol Miculi în Bucovina, este faptul că el a pregătit și a publicat în 1855 la Lemberg un *Album* în patru fascicule, intitulat *48 Aires nationaux roumains*. Fiecare fasciculă cu o dedicație specială aparține se intitulează: *Douze airs nationaux roumains (Ballades, chants des bergers, airs de danse etc), recueillis et transcrits pur le piano par Charles Mikuli*¹². La baza acestui album s-au aflat 36 de cântece naționale românești, culese în Bucovina de către Alecu și Constantin Hurmuzaki, cât și de surorile lor, Eliza (căsătorită Sturdza) și Eufrosina (căsătorită Petrino)¹³. Așadar, frații Hurmuzaki, alături de Carol Miculi, au contribuit la îmbogățirea patrimoniului culturii naționale, valorificând piese rare din tezaurul folcloric al Țării de Sus a Moldovei. Fiecare dintre aceste caiete-fascicule, care conțin câte 12 arii naționale românești, sunt dedicate unor personalități cunoscute din istoria Bucovinei

de atunci. Acestea sunt M-me Chaterine de Rolla, Baronesa Angelica de Mustazza, doamna Pulheria de Buchenthal, născută Costin, și M-me Eliza de Stourdza, născută Hurmuzaki, care a luat parte la culegerea cântecelor și ariilor din folclorul românesc bucovinean¹⁴.

Hurmuzăkeștii identificau cele mai bune formații de lăutari sau cântăreți, de la care au fost culese piesele care au intrat în album. Am avut norocul să descoperim acest *Album* în patru fascicule la Biblioteca Publică din Varșovia. Intenționăm să-l publicăm cu timpul. El trebuie cunoscut și pus în valoare, mai ales aici, în Bucovina, de unde s-au cules frumoasele piese folclorice.

Să mai adăugăm că prima compoziție la versurile lui Vasile Alecsandri *Dulce Bucovină* îi aparține tot lui Carol Miculi. Mai târziu a mai compus o variantă a cântecului și compozitorul ieșean Alexandru Flechtenmacher. Carol Miculi a compus, de asemenea, o variantă a melodiei la *Hora Unirii*, pe versurile aceluiași Vasile Alecsandri. Un lucru semnificativ care merită să fie cunoscut: Carol Miculi este acela care a compus o *Mesă* consacrată sfințirii (târnosirii) Bisericii Catedrale „Pogorârea Sfântului Duh” din Cernăuți, care a avut loc în vara anului 1864, în prezența și cu participarea episcopului Eugenie Hacman. Toată intelectualitatea românească de atunci era prezentă la sărbătoarea inaugurării Catedralei, printre care și frații Hurmuzaki.

Pe lângă faptul că a pregătit pentru tipar ariile amintite din folclorul românesc, ca editor, bucovineanul Carol Miculi și-a înveșnicit numele în istoria muzicii universale prin faptul că a pregătit pentru publicare și a editat operele complete ale marelui său maestru Frédéric Chopin, într-o primă ediție critică¹⁵, pe care a și prefăcut-o. Pentru meritele sale artistice, el a fost decorat în 1880 cu Crucea de Cavaler al Ordinului Împăratul Francisc Josef I.

Carol Miculi s-a stins din viață la 21 mai 1897, la Lviv, unde își doarme somnul de veci în cimitirul central Lyciakov al orașului. După ce a murit, el a fost înmormântat inițial în curtea bisericii armene din Lviv. Mai târziu, rămășițele pământești ale compozitorului și pianistului au fost transportate și reînchinate la cimitirul Lyciakov din același oraș. Un basorelief al muzicianului cu o inscripție în limba poloneză împodobește placa de pe fațada bisericii armene, în curtea căreia au fost închinate inițial rămășițele pământești ale compozitorului. Pe această placă scrie: „Lui Karol Mikuli /1819-1897/ pianistului și compozitorului extraordinar / Directorului Asociației Muzicale Galițiene / din partea elevilor și elevelor mulțumiri”. E cazul să amintim aici și de troița care s-a ridicat la Stupca (azi comuna Ciprian Porumbescu, județul Suceava, România), lângă mormintele Porumbesților, în memoria lui Carol Miculi. Pe această troiță, ridicată de către urmașii Porumbesților, pentru care au stăruit părintele paroh Galeș de la Stupca, cât și scriitoarea Nina Cionca de la București, nepoata de soră a lui Ciprian Porumbescu, scrie: „Înalța-tu-sa această Sfântă cruce întru pomenirea robului lui Dumnezeu Carol Miculi, 1821-1897, fost elev de componistică al lui Frédéric Chopin, profesor de pian al lui Ciprian Porumbescu. Fie-i numele cinstit întru neuitare, lui și urmașilor săi: Bela Miculi, Ioan Miculi, Sergiu Miculi, Constantin Miculi, Elena Miculi (Popovici), Rita Miculi, Adrian Miculi”.

Amintim aici și despre strânsa prietenie a lui Carol Miculi cu preotul Iraclie Porumbescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu. Câteva veri la rând muzicianul venea să

se odihnească la Șipotele Sucevei din Bucovina, la invitația părintelui paroh Iraclie, aducând neapărat cu el și pianul. Părintele Iraclie Porumbescu avea pe atunci parohia la Șipote. Acolo, soarta a întretăiat drumurile celor doi muzicieni, unul dintre care a fost fondatorul (în 1858) și Directorul Conservatorului din Lemberg, compozitor și pianist consacrat (el a întemeiat școala de pian din Lemberg), iar celălalt, care avea să devină „un Strauss” al operetei românești, avea doar șase ani la acea vreme. Este vorba, după cum bine se înțelege, despre Ciprian Porumbescu. Carol Miculi a fost primul care a observat talentul muzical înăscut al lui Ciprian. Și tot el a fost acela care l-a învățat a citi notele muzicale. Micuțul pe atunci Ciprian a învățat să cânte și la pian sub îndrumarea lui Carol Miculi.

La noi, la români, putem urmări unele prelucrări nepretențioase ale lui Ciprian Porumbescu, de exemplu, care vin tocmai din Chopin, prin filiera lui Carol Miculi, discipolul favorit al lui Chopin, prietenul și executorul testamentului său muzical. Lucru explicabil, deoarece Carol Miculi a fost primul profesor care l-a învățat pe Ciprian să citească notele muzicale și nu numai, când acesta avea doar șase ani împliniți, după cum am mai menționat.

În tot cazul, contribuția bucovineanului – mai bine zis europeanului – Carol Miculi la dezvoltarea și îmbogățirea repertoriului muzical românesc și polonez ne obligă să recunoaștem că avem în fața conștiinței noastre o personalitate de mare valoare pentru arta armeană, românească, poloneză, ucraineană și universală. De aceea, valorificarea operei lui componistice cât și a colaborării artistului cu alți intelectuali din Bucovina, în special, cu Hurmuzăkeștii, constituie un spor de cauză la îmbogățirea patrimoniului cultural al poporului nostru.

NOTE

1. Iuliana Luceac, *Carol Miculi – un aristocrat al pianului și un prieten devotat al Hurmuzăkeștilor*, „Glasul Bucovinei”, An XX, 2014, Nr. 1-4 (77-80), p. 66-72.
2. George Onciul, *Din trecutul muzical al Bucovinei*, în „Șaptezeci de ani de la înființarea S.C.L.R.B. (1862-1932)”, Cernăuți, Tipografia Mitropolitului Silvestru, 1932; Rudolf Gassauer, *Suceava muzicală de altă dată*, Suceava, Tipografia Hermann Beier, 1938; vezi și Adalbert Hrimaly, *Dreissig Jahre Musik in der Bukowina (Erinnerungen vom Jahre 1874 bis 1904)*, Czernowitz, 1904.
3. Ilie Luceac, *Câteva notițe despre istoricul Sever Zotta și articolul său „Franz Liszt la Cernăuți”*, în „Academica”, serie nouă, Anul XVI, nr. 48-49 (185-186), 2006, p. 97-103.
4. Leszek Mazepa, *Karol Mikuli, der künstlerische Direktor des Galizischen Musikverein in Lemberg 1858-1887*, în *Musikgeschichte in Mittel-und Osteuropa/ Mitteilungen der internationalen Arbeitsgemeinschaft an der Technischen Universität Chemnitz*, Heft 5, Gudrun Schröder Verlag. Chemnitz, 1999, S. 3-15.
5. Leszek Mazepa, *Storinky muzyczného Lwowa (z neopublikovaného) [Pagini inedite din muzica Lwovului de altădată]*, Lwiv: „Społom”, 2001.
6. Informație primită de la domnul Leszek Mazepa, profesor la Academia de Muzică din Lviv.
7. *48 Aires nationaux roumains. Album* în patru fascicule. Fiecare fasciculă cu o dedicație specială aparte se intitulează: *Douze airs nationaux roumains (Ballades, chants des bergers, airs de danse etc), recueillis et transcrits pur le piano par Charles Mikuli*, Léopol, chez Gubryniewicz & Schmidt, editeurs, 1855.
8. Ilie Luceac, *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (O istorie a culturii*

- românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*), Editura Alexandru cel Bun–Cernăuți, Editura Augusta–Timișoara, 2000, p. 215.
9. Carol Miculi, *Frédéric Chopin's Werke (Band I-XVII)*, Leipzig, Editura Friederich Köstner, 1879.

SUMMARY

The above abstract, echoing a previous introduction in the Voice of Bucovina's „Bukovinian Personalities” was inspired by the Mandichevski Fest – an event, I had the pleasure to attend in August 2021, the year previous to the Russian-Ukrainian war in my native city of Cernăuți, aka Tchernowitz, Czernowitz the capital of Bucovina and under Habsburgs a multiethnic center, currently Chernivtsi, Bukovina, where the poems of Paul Celan and the novels of Joseph Roth or Rezzori would reminisce of those times. It dwells on some fragments from the history of Carol Miculi, a renowned Bukovinian composer and pianist of an Armenian, Polish and Romanian descent, the pupil of the renowned Frédéric Chopin – who marked the 200th birth anniversary in 2019.

The excellent evening, where, along with some known participants of the Romanian, Ukrainian and Polish community, I had the pleasure to attend, all accompanied by the cameral and classical music interpretations of the soloists L.Cholomeniuk, V.Fisiuk, Ya.Vyshpinska, B.Zaytseva-Cheban and an introduction to the life and activity of Carol Miculi, moderated by Yanina Vyshpinska, which would not have been possible without the support of the local concert Hall, the A. Dobryanskyi Library, the Mandichevski museum in Bahrinesti and other cultural figures and authorities.

The fact, that the interest to the multiethnic cultural figures is still alive, despite the political and social situation in Ukraine cannot but encourage. The presented article is a continuation of the story about Carol Miculi – a Bukovinian musician, composer and cultural personality who, undoubtedly played a significant role in formation of the modern enclave of Bukovina and whose music we hope to continuously hear in the concert halls of Cernăuți.

Arcadie SUCEVEANU

Chișinău

POEME

Tigru și Eufrat(e)

Lui Ilie Luceac, in memoriam

Greierul bibliotecii
țârâia silabe, cuvinte, citate –
mici subversiuni, tratate de libertate

Eu eram Tigrul, tu erai Eufrat(e)

Era un timp trăit la-ntâmplare,
beam pahare de vânt,
mâncam pâine de cărămidă,
doamna Istorie își gădila
faraonul vesel din piramidă,
nu avea timp să ne cunoască, să ne audă
nici să ne vadă

Tineri, cu acordeonul sângelui
desfăcându-se în cascadă,
prin Cernăuții lui Eminescu
și ai lui Paul Celan,
eram personajele lui *atunci* și *odinioară*,
silabiseam sub varul din ziduri
adrese și nume,
țara imaginară,
descifram în oglindă:
un cal troian decupat
dintr-un alt cal troian,
aprindeam focul cu sângele – cu-o picătură!
Citeam din Magistrul Ursachi (era tocmai
în perioada când se credea Pelican)
ori ca Demostene țineam
pietre în gură

(Odată, îți amintești?, secondați
de her Doktor Zurfluht, câștigasem la zar
pipa lui Franz Jose și chiar
un întreg ducat din Imperiul Austro-Ungar...)

Apoi, într-o zi, s-a auzit un strigăt pe ape
și-o cheie răsucindu-se-n trestii,
distinct și foarte aproape,
și dintr-odată casele, străzile, orologiul
Universității din ceață
s-au oprit pe linia incertă
dintre moarte și viață,
ca-n punctul acela unde fluviul
se-ntâlnește cu marea
și-unde sinele nostru se desparte de sine

A trăi să-nsemne a muri pe săturate?
A rămâne este egal cu a-ți accepta
însingurarea?

Euftrat(e), frate Euftrat(e),
plecând, ai luat și din mine
o parte

Lebăda neagră Paul Celan

„... a nimicului, a
Nimănui roză”
Paul Celan

Acum e alt secol și plouă

Din liliacul înflorit între ziduri,
din întunericul parfumat ca o ceară întunecată
răzbate până la tine
o mireasmă neînțeleasă

Sub veioza aprinsă, cartea Paul Celan, Opera poetică,
(vol.1 și vol.2), traducere inedită
de George State, Polirom, 2015

Și brusc ți se relevă: oculta mireasmă
nu poate fi decât cea de
Niemendsrose/Trandafirul Nimănui –
floarea ce crește la margini de existență,
floarea pe care o seamănă moartea
pe ziduri, pe sub poduri, pe la mansarde

Da, da, *Niemendsrose* – trandafirul exilului
(da, da, al exilului – cel din afară și cel lăuntric),
 floarea supraviețuirii... Ai
 cunoscut-o și tu
încă înainte de a o cunoaște. Adolescența ta
i-a inhalat mireasma obscură
în urbea unde *existau oameni și cărți*

Polenul ei l-ai băut în zori, l-ai băut seara

I-ai descifrat fețele și avatarul de timpuriu
pe sub turele gotice ale Reședinței Mitropolitane
pe unde ochiul tău învăța plânsul,
în acele unghere unde istoria atârână
ca liliicii cu capul în jos
și șobolanii roșii scurmă la rădăcina lui *R*,
 pe sub inima interbelică a lui *O*,
 dedesubt, dedesubt,
până la (A)runele din lepturarii

Da, da, *Niemendsrose* –
 inefabil trandafir al exilului
(da, da, al exilului – cel din afară și cel lăuntric),
floarea de colț a supraviețuirii!

Deși ai fost tradusă
în atâtea limbi și tirajată în zeci și zeci de ediții,
mereu vei rămâne *floarea-cea-inedită*,
 mireasmă intraductibilă,
a cărei etimologie va putea fi găsită
doar în cartea
cărților: Dumnezeu, Opere complete,
volumul 1 (și unicul),
pag. 1920-1970. Amin

Armonica ludică

Astfel trecu tinerețea: cu un cântec
și o garoafă la armă

Și-această viață în dungi
– zi-noapte, noapte-zi –
blană de tigru bengal,
burduf de armonică umflându-se
 peste oraș
ca un plămân mare de vacă
în care suflă demonul supraviețuirii

Hei, hei, și deodată
la picioarele tale de habsburgic bucovinean
se revărsa o dimineață subțire
cu catedrala metropolitană în ceață,
cu umil(it)e biserici transformate-n depozite de
cherestea și gaz lampant... Și tu, și tu
îmbrăcând pe gotice turle
inelul poetului *de dincolo*, cel *cu enigmă*,
ori urmărind pierdut
pe sub Podul turcesc al urbei cernăuțene
trăsura preaiubitului profesoriu

E-hei, și frumusețea ta ieșită la vânătoarea
de lupi, și poeziile tale infraționale
ca niște ferestre vârgate cu scânduri –
o kalokaghatia
din care picură stropi de sânge
pe drumul cunoașterii

Armonica ludică – utopia
cu clape de fildeș,
dimineți albastre descheiate la toți nasturii
fericirii... Și armonistul acela hipnotic
cântând în același timp la fiecare colț
de stradă. Și vântul scâlâmb și boem bătând
din toate direcțiile deodată,
și râul, desigur, și râul acela
ce nu se află nicicând și niciunde
pe nici o hartă – e-hei...

Prietenul Enkidu

Pentru Ilie T. Zegrea

El visează sau poate eu așa îl visez?

Singur, baricadat în odaie, luptându-se
cu personajele propriei stingeri,
pune capcane pentru leii negri și leii galbeni,
pentru leii de aer și leii de fosfor,
sapă gropi în podea, în pereți

Și leii se-aud sărind pe pervaz,
se furișează prin gaura cheii
Și leii se aliniază în turme organizate
printre rafturile bibliotecii,
îi huruie noaptea pe piept

Și tot mai mult apa Eufratului
se înroșește de sânge,
și albul hârtiei se umple de urme de leu
și hieroglifice

„De ce, Doamne, de ce?”

„Ție ți-am dat moartea cea mai vie:
să mori încet și în timp ce mori
să asști la spectacolul morții tale”,
îi răspunde, nu fără ironie, Dumnezeu

„De ce, Doamne, de ce?”

Și chipul lui se surpă-n alt chip,
carnea lui e mai mult duh,
mai mult respirație,
încât poate să vină furnica
să îl ridice

De sub coaja portocalei uitată pe masă
iese o mică zeităte aurie și îl imploră:
„Uită-te adânc în ochii mei
și să nu adormi, să nu adormi,
să nu adormi...”

Și eu, Ghilgameș, prietenul lui, mă întreb:
el visează sau poate eu așa îl visez?

Pipa lui Franz Josef
(Alte viziuni la Cernăuți)

1. Joc de popice

Noapte de noapte, același vis:
în mijlocul unei piețe,
pe un podium negru, larg cât o scenă de circ,
joacă popice Franz Josef

Deasupra, un corb imens face cercuri,
în culise se-aude lucrând ghilotina,
pe caldarâm se rostogolesc
o mie, două mii, trei mii... milioane
de capete

Din timp în timp, Împăratul se oprește,
se apropie de fereastră și își scutură pipa

(În vis, pipa Împăratului
are forme exagerate, bizare:
ba e un fel de uriașă cetate,
ba e un adevărat Cal Troian
uitat pe acest orizont)

Sub mâna Majestății, bila se-nvârte cu grație,
iar când un șir de popice cade
este tras pe sfori în afară
și-un altul tot atunci îi ia locul

Și-n funcție de-această lucrare, imperiul crește, descrește, crește, descrește, și jocul continuă

În culise, printre cei ce așteaptă la rând,
mai pot fi văzuți:
străbunicul, bunicul și tata,
stând la mică distanță unul de celălalt,
în ordine cronologică. Iar mai la o parte,
în altă nișă a istoriei,
cititorul atent poate zări chipul meu:
față alungită, ochi triști și foarte triști,
gură penibilă

Din timp în timp, Împăratul se oprește,
se apropie de fereastră și își scutură pipa

De sus, scrumul se împrăștie
peste un ducat și trei provincii deodată,
învăluindu-ne pe toți într-un nor înecăcios,
ca într-o ceață siberiană

Ca o umbră străină,
cenușa din pipa Împăratului ni se așterne pe față,
ca o perfidă pojghiță de smalt,
ca o mască de-un verde întunecat,
neînțeleasă,
cenușa ni se așterne peste ochi, peste față...

În mijlocul unei piețe,
pe un podium negru ca o scenă de circ,
jocul continuă, continuă

Peste epoci și morminte,
jocul continuă, continuă
Jocul continuă, continuă

2. Ouă de cuc

Acum să-ți mai spun și-o altă poveste,
poate cea mai adevărată

Bântuie prin pădurile Bucovinei
un fel de cuci de profesie:
cuci-cameleoni ascunși printre bufnițe,
cuci benedictini ce te-ntâmpină –
cu-cu-hu-u! –
pe la toate răscrucile,
colonii de cuci ce-și strecoară ouăle
în cuiburi străine

Ouă de cuc au fost găsite-n ceasuri,
în școli și-n arhive,
în buletinele de identitate,
ouă de cuc cad din pălăria primarului
atunci când salută,
chiar și turlele bisericii au fost scoase
și în locul lor au fost înșurubate
trei ouă de cuc

Ouă de cuc, peste tot numai ouă de cuc,
din ele se vor naște noi generații
cu o nouă dialectică,
cu noua lor gramatică
în care eu, el și tu, ca subiecte,
nici nu existăm

În rest, ce-aș mai putea spune?
În satul uitat între două Sireturi
au înflorit azi dimineață
cartofii
și aş striga Ooo!, de uimire, dar teamă mi-i
că în cuibul acestor sunete
stă ascuns fatidicul
Ou!

3. Cimitirul hermeneutic

Se dedică arhivistului Dragoș Olaru

Scufundată în vis – mica Vienă
are imprimată pe chip enigma
celuilalt timp

În fiecare zi prietenul scrie pe Facebook
noutăți din cimitir;
relatează despre respirația morților de ieri
ce se propagă conspirativ
dinspre rădăcini către frunzele tinere

Seara în jur pâlpâie lumini epifanice,
inimă de salcie tânără: Dimitrie Onciul,
subversivă piramidă: Detrunchiatul,
mormântul lui Aron Pumnul: ascunsă redută
pulsând miriade de particule vii și fotoni,
trimițând în afară
noi lanțuri nucleice

Șușotitoare pietre, neliniștite statui

Și-n timp ce prietenul scrie *noutăți din cimitir*
pe Facebook și în ziare,
prin întuneric trece Nimeni în mantie neagră,
pictează pe ziduri semne și simboluri noi,
neînțelese blazoane,
lasă în urmă bastonașe și cercuri, hieroglife

Și-aceste inscripții sunt chiar alegoria
acestui timp fără timp,
și-această parabolă e tot a peștelui mare
ce înghite peștele mic

Epifanii

I

(Zar norocos)

„Cântă cucul, bată-l vina,
De răsună Bucovina...”

Cântec de cătănie

O regăsesc
bolnavă de așteptare
la capătul lumii

Sunt zarul ei norocos,
lacrima ei migratoare
ce-a făcut înconjurul lumii
pe jos

Micii ei proprietari de acum,
păianjenii, carii, șoarecii asceți,
îi administrează bezna,

îi împing viața pe sub podele,
prin grinzi, prin pereți,
îmi adulmecă mirosul,
haina de om străin, aureola
și mă somează: stai, cine e?

Supus, le prezint codul, descântecul
și parola

Ampretele lăsate cândva pe pragul ușii,
pe geamul ferestrei, pe sobă
nu mi se mai reimprimă pe degete,
mi-au rămas mici;
lucrurile toate din casă mă-ntreabă:
e-adevărat, e-adevărat că
ai mai fost, în altă viață,
pe-aici?

Prin șanțurile din scoarța
bătrânilor peri
furnicile îmi duc pe picioare
identitatea de ieri,
fac suma și diferența dintre cel de azi
și-un altul, cel din alt veac,
apoi urcă mortul pe-un catafalc
din urzici și coji de dovlec
și-l poartă ostentativ
în procesiunea lor orbitoare –

Iat-o, a strălucit o clipă
în soare

* * *

În grădină, cârțițelor oarbe
arând temeliile
le-au crescut, dedesubt,
dioptriile

Vorbesc cu mărarul,
cu pătrunjelul sălbătic
într-un dialect mic, grațios,
apelez la cunoștințele mele
empirice (arat, semănat, cosit),
bibliotecile citite nu-mi sunt
de nici un folos

În jurul meu învie și se agită
toată această lume uitată,
refulată, de-con-stru-i-tă,
încât mă-ntreb:

nu cumva, nu cumva
și-a băgat coada, și pe-aici,

Derrida?

(Și numai cimitirul,
dimpreună cu satul cel viu,
în amurg,
formează întregul nedivizat,
emisfera de Magdeburg)

* * *

Cu uimirea copilului ce crede
în apă și foc,
iau cerul în palme,
înșurubez stelele fixe la loc,
stau de vorbă cu cele trei absențe –
le spun
că le mai văd uneori înflorind
într-un măr, într-un prun,
ori scot șoarecele viu prins în cursă
și deplângem, în doi,
vremea scursă

Din trunchiul mărului
mama îmi aruncă-n afară mici cercuri:
luni, marți, joi, sâmbătă,
vineri, duminică, miercuri,
și pe care, dintr-un brăduț –
cu-cu, cu-cu, cu-cu –
mi le numără cucul bucovinesc
prin vocea lui Leșe

Duminică înlăcrimată. Pe masă –
pâine, cenușă, cireșe

III

(Ultrasunete)

Zilele, mingi colorate, stau ascunse
în întunericul de după ușă

Luni sare până-n tavan,

marți sparge fereastra,
miercuri lasă pe soare cercuri-cercuri,
iar joi...

Joi e chiar ziua aceasta de azi
când băiatul cu vocea-n schimbare
răspunde la numele tău. În costum țesut
din flori de urzică
trece ca un mic elf
prin lunca Siretului, prin păduri,
seara buchisește la lămpi cu petrol
cărți ascunse,
urcă, cum se zice, trepte pe drumul
cunoașterii (încă nu are de unde ști că din
aripile lui lăsate în această lume
se vor hrăni furnicile)

Aburi luminoși, din oglindă
ies morții casei,
ne aduc de departe semne și șoapte,
fotoni și anticorpi le străbat
iarăși ființa
Brusc, Tata deschide o ușă de apă,
Mama se oprește-n prag... Zâmbește sfios...
Nu se miră că e din nou tânără...
Zice: - Ți-e umbra tot
mai subțire, prea mult stai printre
litere negre și roșii –
și sentimentele ei
se propulsează în jur până departe,
asemenea ultrasunetelor

Aduni în vase arhaice, ca la muzeu,
timpul pierdut
Din ziua ce s-a scurs
rămâne o ceară transparentă,
înmiresmată

Bună de-o lumânare

VII (*Tăcerea e altceva*)

În Săptămâna Patimilor
venim să-i deschidem ușile și ferestrele,
o spălăm, o pieptănăm,
ca pe mama în ultimul ei an de viață

Peste tot, umbre și tăceri,
prezentul se războiește cu trecutul,
dar să-l învingă nu-i în stare

Focul de nicotină
ce umblă de ici-colo prin grădină e tata,
firul de abur cald ce rotunjește
 oul în rândunică
e respirația mamei,
această părere de vânt,
acest mic zvâcnet de biocurenți
e chiar spiritul băiatului cu păr auriu
care nici n-a plecat vreodată de-aici
și doarme în scorbura mărului
laolaltă cu vacile-domnului

Dumnezeul din icoană e tot cel din copilărie,
și tu ai aceeași teamă de el
ca și-atunci –
viața veșnică întotdeauna
îți sugerează sfârșitul
Seara, un duh neînvins luminează casa

În stejarii de peste drum
se-aude un sunet ciudat, li se clatină
ceva pe dinăuntru, zice fratele. Poate
scândurile, spui tu.
Și ore întregi rămâneți
în întuneric, tăcuți

Și amândoi știți că tăcerea e altceva

VIII

(Nimburi și cearcăne)

Fereastra aceasta e sora simbolică
a ferestrei *casei care nu se vinde*

Aș împături-o, aș face-o sul și aș lua-o
cu mine la oraș,
dar ea e o stare de spirit,
un mic fenomen natural, s-ar putea spune

Lemnul ei e impregnat
 de așteptările mamei,
cercevelele ei strălucesc de cucurigeala epică
a vreo 20-30 de generații de cocoși

Atunci când mama a plecat,
ea s-a smuls din perete și-a zburat
spre alte zări,
dar mai spre seară a revenit,
spășită, încercănată

- Iertați-mă, le-a spus
ceasului cu cuc și oglinzii,
dar nu voi mai putea să plec de aici

Și a rămas s-o viseze mai departe
pe mama,
să întâmpine camioanele cu bușteni
trecând dinspre munți,
între așteptare și vinovăție

Uneori de pe crucea ei, în apus,
se prelinge sânge,
ca din acea emblematică gutuie
răstignită într-un vis de copil

Și-mi zic: voi scana fereastra
și-o voi trece în cv-ul meu de poet,
îi voi scrie poveștile,
iar tu, cititorule, o vei hrăni din palma ta,
ca pe un mic animal sacru
din credința hindusă

Cândva, din revelațiile ei se vor întrupa
personajele ultimei epifanii

X

(Duminica Mare)

*„Priveam râul și deodată râul
s-a grăbit”*

Ion Stratan

Azi e Duminica Mare și Lethe
face o paranteză, despică în două grădina,
trece prin trunchiul acesta de prun
și se oprește în gang

Umbrele de pe acest mal
se îmbrățișează cu umbrele
de pe celălalt mal,
se zbenguie ca niște maimuțici vesele

prin arborele genealogic,
sar de pe o creangă pe alta

Azi viața e sora bună a morții
și nimeni nu mai știe
care e malul cel adevărat

Până seara târziu greierii se joacă
prin iarbă cu sufletele morților,
sângele cel adevărat se întâlnește
cu sângele zmeurei sălbăticate
și nimeni nu mai știe
unde suntem vii
și unde suntem morți

Apoi, se aude un zgomot rostogolit
ca de bilă scăpată din arc
și Lethe face un cot
și iese din timp,
dispare din cadrul realității,
duce la vale bucăți de cer,
vorbe și frânturi de copaci,
soare și lacrimi,
frunze și licurici – într-un cuvânt,
rămășițele acestei lumi
și alte mici obiecte ale sfârșitului

Memoria se umple iar de viață și moarte,
iar timpul curge la fel cum a mai curs

**Marin Gherman
Cernăuți**

POEME

Război

Plouă cu pene,
cu pene de păsări,
păsări doar moarte.

Noi facem perne din ele,
le punem în vânzare,
ne îmbogățim.

Suntem serioși
și nu înțelegem
de ce visăm doar coșmaruri!

Într-o zi ploaia a încetat
și ne-am întristat,
dar din tunuri în aer am tras.

Și iarăși plouă cu pene,
pene de păsări stropite cu sânge,
păsări doar moarte...

E timp de rugăciune

Frica de adevăr este ca un zâmbet fals.
Zbaterea între maluri ține de peștii rătăciți.
Ce frumoasă ești tristețe sinceră,
Lipsită de himerele stelelor apuse.

Orice corabie își are drumul său pe ape,
Dar și pirații săi, ascunși printre matrozi.
La podurile rupte se dă foc din timp,
Pentru a nu cădea în beznă și a muri prosteste.

Sub masa tăcerii iarăși sabia s-ascute.
Cei de aproape, mulți, iar se prefac în umbre.
E timp de rugăciune, lipsită de zorzoane.
E vreme de biserici cu Dumnezeu în ele.

Ce măști ciudate-n jur, ce idoli ne domină!
A fi adevărat a devenit o crimă...
Corabia ajunge la alte țărmurile triste,
Dar sincere și pline de ciripit de păsări!

Din cenușa trecutului din nou renaște Phoenix,
Ne lasă în umbra morții aripile sale.
Curaj și putere, atât ce ne lipsește
Pentru a zbura peste prăpăstiile vieții.

Frații

Ei au fost botezați în apele Prutului rece,
atunci când țâșneau din adâncuri
poeme fierbinți de Ilie Motrescu.
„Străinilor, strigau nemuritorii,
crezul rezistenței nu poate fi înecat,
naivilor, în zadar v-ați bucurat”.

Când culegeau ghiocei primăvara,
ploua cu sânge peste Fântâna Albă
și îngerii lăcrimau într-una.
„Libertatea noastră nu are frontiere”,
strigau frații secerați de mitraliere.

Când cireșii buneilor se scuturau de tristețe
ei erau duși în Siberii la moarte.
„Degeaba, oricum învinge ecoul
chemării de acasă”,
repetau frații înstrăinați în șoapte.

Și au scris un poem al istoriei,
și au promis că se vor întoarce
pentru a ne privi în ochi
și a ne spune că nu există moarte.

Moartea celor patru lichide

Primul am murit eu.
Eram un lichid ce murea tot timpul primul,
unul ce se scurgea din orice vas
și care făcea ca vasul să se strice, fără variante.

Apoi, ai murit și tu,
or, lichidul din tine tot apă era.
Întregul ocean planetar
s-a umplut cu moartea noastră lichidă
în care eram și nu eram cumva concomitent.

După noi au început să moară
amestecurile de lichide.
Mai întâi – cel în care eu eram dizolvat în tine,
apoi – cel în care tu erai dizolvată în mine.

Dar vai, moartea din care am început să facem parte
pentru prima dată a început să râdă....
Nu am avut încotro – am fost nevoiți din nou să ne naștem.

Evoluția eului

Un alt eu, cel de cândva,
umblă cu mine prin lume
ca o nălucă a corăbiilor înecate în mare.

Amintirile zburdă jur-împrejur
ca niște centauri înnebuniți,
nechezând straniu, ah, straniu de tot.

În mine se naște
un univers al geamurilor sparte,
prin care trecutul îmi intră în casă
ca un roi de albine rătăcite.

Un alt eu, cel de mâine,
apare lângă mine,
indicându-mi locul pe scara evoluției.

Colivii inventate

Nici un lanț de sclav
nu înrobește visul libertății,
nici o colivie – ciripitul de pasăre.

Adevăratele ciocârlii
mor atunci când nu mai pot cânta.

Ce temniță mare e lumea,
cu porți dărâmate
și paza dormitând întruna,
dar cu sclavi tremurând
în fața cerului albastru.

Copacii nu mai sunt goi:
iarna cresc pe ramuri colivii de sezon.
Dorințele noastre îngheață afară,
le ținem flămânde ca pe niște păsări străine,
certăm în noi orice suspin.

Frica de oglinzi ne apasă,
dar și teama de a ne fi auzite șoaptele.

Doar sclavul perfect imită libertatea,
doar sufletul bun – indiferența.

O moarte perfectă precede o naștere de stea.

Nici un lanț de sclav
nu înrobește visul libertății,
nici o colivie – ciripitul de pasăre.

Nicolae ȘAPCĂ
Hliboca-Černăuți

TRIPTIC DE SONETE

Rugă pe vreme de război

Ai grijă, Doamne, de acest Pământ,
Ferește-l de nebunii cu rachete,
Pe toți zidește-i reci într-un perete,
Să uite de război și-acest cuvânt!

Să fie-n lume doar un foc, cel Sfânt,
Din tunuri fă mai bine biciclete,
Sau le îngheață și le fă schelete
Și dă-le pe pustii să zboare-n vânt.

Mai risipește tancurile toate,
Trimite-n iad pe cei setoși de sânge,
Fă țara o grădină-n care poate

O mamă doar de fericire plânge.
Ferește pruncii de-orfane soarte
Și cu mult drag la pieptul Tău îi strânge...
02.03.2022

Infernul primăverii

Atunci când cad zăpezi în primăvară
Și ninge-n cer cu stihuri de psaltiri,
Noi așteptăm profetice venituri
A sfinților cu pacea peste țară.

Din nori cad fulgii negri ce-nfioară
Topind în flăcări vechile ziduri,
Popi militari cunună noi iubiri
La foc de tun, nu lumânări de ceară.

A troienit cu chipuri de copile,
A viscolit cu trupuri de băieți,
Smintiții dau azi ordine ostile

Cu moartea-n stemă pe a lor peceti...
E-o primăvară parcă fără zile,
Și-un început de lume fără vieți.
17.03.2022

Nunta

E tânărul care-a plecat la război
Schimbându-și vioara cu arma,
În loc de baladă ascultă alarma
Având partitura călcată-n noroi.

E tânăra care-a venit în cazarmă
Lăsându-și salonul făcut mușuroi,
Nu face coafuri, spală răni de puroi,
Când sorțile-n țandări tragic se sfarmă

Biserici cu turnuri și cruci dărâmate
Și sfinți explodați prin cruda țărână,
Cunună azi tineri cu arma în spate:

Și miri cu-n picior, și mirese c-o mână...
Ce sumbră e clipa trecută prin moarte,
Ce dulce e viața în clipa divină...
24.09.2022

CAPITALUL SOCIAL DIN UCRAINA ȘI ROMÂNIA ÎNTR-UN CONTEXT GEOPOLITIC FLUID

**Alexandrina Cernov
Cernăuți**

[Marin Gherman, *Capitalul social în Ucraina și România: o nouă dimensiune a proceselor de integrare europeană* (în limba ucraineană), Cernăuți, Editura Druk Art, 2022, 168 p.]

La Cernăuți a văzut lumina tiparului monografia *Capitalul social în Ucraina și România: o nouă dimensiune a proceselor de integrare europeană* care explică din perspectiva metodelor de politică comparată – în premieră, de altfel – care sunt asemănările și deosebirile fundamentale, dar și specifice dintre societatea ucraineană și cea românească. Editată în cadrul unui program științific derulat de Institutul de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți, coordonat de politologul Marin Gherman, cartea analizează o serie de aspecte teoretice, dar și practice ale procesului de acumulare a capitalului social în cele două societăți.

Monografia a fost publicată la recomandarea recenzenților științifici, fiind vorba de Natalia Varga, doctor în sociologie, conferențiar la Universitatea Națională din Ujgorod și Liubov Melniciuc, doctor în științe politice, conferențiar la Universitatea Națională „Iuri Fedkovici” din Cernăuți.

Merită o atenție aparte abordarea metodologică: autorul analizează valorile, normele de comportament, principiile și aspirațiile societății pentru a înțelege dacă acestea pot fi considerate drept indicatori ale progresului instituțional și succesului pe calea integrării europene. Politologul se întreabă de ce există aspirații europene și care este natura lor socială.

În introducere Marin Gherman scrie că Ucraina a obținut în iunie 2022 statutul de stat candidat la aderarea în UE, însă instrumentele analitice necesare pentru a înțelege cât de aproape este un stat de aderare par a fi depășite în contextul noilor provocări geopolitice. Deseori, analiza instituțională și juridică clasică nu este suficientă pentru a înțelege care-i situația reală dintr-o societate, care sunt resursele ei și ce riscuri noi pot să apară. De aceea, autorul realizează o serie de comparații între Ucraina și România bazate pe studii cantitative și calitative.

Utilizând instrumentarul teoretic al capitalului social, fundamentat în teza de doctorat susținută de autor la Universitatea Națională „Iuri Fedkovici” din Cernăuți în 2014, autorul analizează în primul capitol principalele lucrări ale politologilor, economiștilor și sociologilor din Occident, care pot fi folosite pentru o mai bună înțelegere a societăților postcomuniste.

În linii mari, potrivit autorului cărții, teoriile capitalului social sunt utilizate în sociologie și științele politice pentru descrierea colaborării și solidarității din cadrul unei societăți. Capitalul social reprezintă un sistem de valori, norme și încredere,

care stau la baza acțiunilor colective. Este un „ciment” care consolidează societatea și grupurile sociale și le permite să devină un organism colectiv unic.

În timpul unei prelegeri ținute la Kiev, politologul american Francis Fukuyama sublinia că „în toate statele postcomuniste există o problemă legată de capitalul social și încredere între oameni, care a apărut ca o consecință a moștenirii marxist-leniniste. Acest sistem politic și ideologic era făcut în așa mod încât să distrugă capitalul

Марія Герман – директор Інституту Політичних Студій та Соціального Інституту (Чернівці, Україна), викладає політологію на Чернівецькому університеті імені Стефана чотирнадцятого. Авторка публікацій для Verdicta – європейської платформи для протидії дезінформації, автор політичних оглядів та журналістських розслідувань для Libération (Париж).

Засновник та головний редактор Медіа Центру ІншіПрес (Чернівці), що об'єднує агентствو новин, онлайн радіо, журнал та відео-платформу. Заступник головного редактора наукового журналу Історія та культура «Band Vostoc».

Автор численних досліджень, надрукованих у міжнародних та міжкордонних фахових виданнях. Співатор випуску монографії: «Громадянське суспільство і соціальний капітал в Україні: контекст Європейського Союзу» (Чернівці: Товариство, 2012), «Organic Politics and Conflicts in the Ukraine, Republic Moldova and Georgia» (Новий політика та конфлікти в Україні, Республіці Молдова та Грузії) (Київ: ІНПІ, 2017), «Етнополітичний та етнікополітичний ландшафт приєднання регіонів України, Молдови та Росії: історичні джерела і сучасний стан» (Чернівці: Товариство, 2008), «На осередках перетресек: діалог із націоналістичним мисленням у Чернівецькій і Закарпатській областях» (Україна: Три-ТІД, 2009), «COVID-19: Інформація як потенційна ризикова» (COVID-19: Інформаційна безпека) (Київ: Журнал, 2020).

Сфера досліджень: теорія та практика виконання соціального капіталу, євроінтеграційні процеси в країнах ЄС, інформаційні процеси, еволюція ЗМІ, українсько-європейські відносини, сучасні політичні процеси.

Марін Герман

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ ТА РУМУНІЇ

Новий вимір процесів
європейської інтеграції

INSTITUTE OF POLITICAL
STUDIES AND SOCIAL CAPITAL

social”. De fapt, statul-partid în mod intenționat distrugea legăturile firești existente atunci, care erau la baza sindicatelor, întreprinderilor, bisericilor și diverselor organizații private, înlocuindu-le cu legături verticale între cetățeni și stat, afectând inclusiv relațiile din cadrul familiei. Ne putem aminti de propaganda sovietică care glorifica modelul unui pionier cu numele Pavlik Morozov care și-a denunțat tatăl. Mitul era folosit în propaganda sovietică destinată tinerilor pentru a sublinia că ei sunt responsabili în primul rând în fața statului și apoi a părinților.

Această „moștenire” sovietică a devenit o barieră instituțională în timpul combaterii corupției, reformelor și acceptării unui model european al drepturilor omului și minorităților din Ucraina. Spre deosebire de Ucraina, România este stat-membru al UE, iar după aderare capitalul social a cunoscut unele transformări profunde: creșterea nivelului de încredere în semenii, consolidarea încrederii în ziua de mâine, extinderea practicilor de acumulare a capitalului social și cultural.

Exemplul UE după cel de al Doilea Război Mondial a fost o mărturie a existenței unui capital social la nivelul relațiilor internaționale, deoarece, tot așa cum în mediul social, când unele grupuri se bazează pe valori comune și încredere, la nivelul relațiilor internaționale statele UE au demonstrat pe parcursul câtorva decenii că împărtășesc aceleași valori în politicile europene comune. Ca și în interiorul unei societăți, la nivelul relațiilor internaționale rezultatul funcționării capitalului social este același – acțiuni colective, viziuni comune, stabilitate.

În cel de doilea capitol al cărții Marin Gherman caută răspunsul la întrebarea dacă există capital social negativ și pozitiv. De asemenea, autorul explică cum este măsurat capitalul social de către specialiștii din Ucraina și cei din România. Este subliniat faptul că cuantificarea acestui fenomen este cu adevărat o mare problemă. Autorul explică în ce mod capitalul social, reprezentat prin solidaritate și voință politică, s-a materializat în condamnarea comunismului și apariției unei rețele a instituțiilor societății civile în România. Este arătat cum a apărut același fenomen social mult mai târziu în Ucraina.

În baza instrumentarului teoretic analizat, Marin Gherman propune o grilă proprie de măsurare a capitalului social în Ucraina și România, care include încrederea instituțională, participarea la activitățile organizate de societatea civilă și implicarea în viața politică. Elementul de bază al capitalului social, potrivit studiului, este încrederea, prezentată ca încredere generalizată, încredere în instituții politice și sociale, încredere în valori și în relații interumane.

Cu ajutorul acestor concepții, autorul explică unele clivaje geopolitice tradiționale. De exemplu, clivajul ucrainean est-vest are o reprezentare sociologică: o participare activă la viața politică în vest și o pasivitate în est. De asemenea, sunt descrise clivajele urban-rural din România prin prisma moștenirii istorice. Ideea autorului de a prezenta varietatea de abordări conceptuale și a le aplica nemijlocit asupra celor două societăți merită atenția noastră. În monografie sunt identificate diverse legături interdisciplinare. Când se discută despre capitalul social este amintit procesul de europenizare, adică de apropiere de normele și valorile europene.

Este descrisă și percepția romantică, idealistă și uneori visătoare a societăților postsocialiste privind relația cu UE. Deseori, cetățenii au o încredere mai mare în Comisia Europeană decât în propriul guvern. Unii vor reforme pentru alții, dar nu pentru sine. Societatea aspiră la salarii mai mari, dar cu păstrarea unor responsabilități mai mici, se dorește combaterea corupției în instituțiile politice naționale, nu și în cele locale etc.

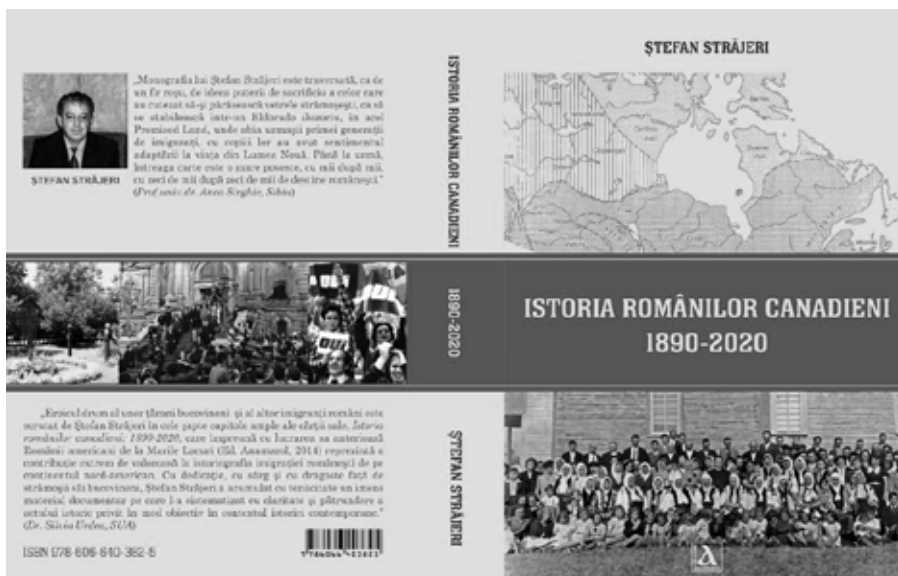
Dacă încrederea în partide, stat, mass-media este foarte mică, atunci în biserică și armată – foarte mare în ambele state. Analizând o serie de sondaje sociologice și studii, realizate, în special de Institutul Legatum din Londra, autorul arată că societățile română și ucraineană se aseamănă foarte mult între ele, însă se privesc reciproc cu mari suspiciuni. De aceea, potrivit concluziilor monografiei, statele trebuie să se concentreze pe promovarea și consolidarea valorilor diversității și a toleranței în regiuni pentru că „în Ucraina și România diverse componente ale capitalului social au roluri sociale diferite în diverse regiuni istorice și culturale”. Altfel spus, zonarea și regionalizarea contează foarte mult când realizăm astfel de comparații. Deseori, la suprafață apar diferențele determinate de trecutul istoric. De exemplu, unele ținuturi au fost în trecut sub stăpânire rusă, iar altele – sub cea austriacă. Moștenirea istorică lasă amprente asupra dimensiunilor capitalului social și aspirațiilor grupurilor sociale de bază.

ROMÂNIA CANADIANĂ LA CERNĂUȚI: O ZI CU STRĂJERUL ROMÂNILOR DE PESTE ATLANTIC

Maria TOACĂ
Cernăuți

[Ștefan Străjer, *Istoria românilor canadieni: 1890-2020*, Editura Anamarol, București, 2020]

Ștefan Străjeri e un bucovinean din Pojorâta Sucevei, stabilit de aproape două decenii în statul Michigan (în zona orașului Detroit). Economist de profesie, de când a ajuns pe continentul american s-a consacrat mării sale pasiuni pentru istoria migrației românești peste Atlantic. La 19 august 2021 a poposit la Cernăuți cu o monumentală monografie, care cuprinde totul despre Canada și românii trăitori în Țara Frunzei de Arțar. Menționăm că lansarea volumului *Istoria românilor canadieni: 1890-2020* la Cernăuți, Palatul Național al Românilor, a marcat începutul activității Bibliotecii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu”. La

organizarea evenimentului și-a adus contribuția și Societatea „Golgota” a Românilor din Ucraina. Emoțiile au început din prourul dimineții, de la gândul că Ștefan Străjeri, după ce a traversat Atlanticul, revenind la baștina sa Pojorâta cu cea mai mare bogăție adunată în America, mai trebuia să treacă o vamă pentru a ajunge la Cernăuți cu scumpa povară a destinului său. A avut grijă Dumnezeu să le rânduiască pe toate, cum nu se poate mai frumos. Protagonistul lansării de carte la Cernăuți, întocmai ca în străvechile noastre povești, a venit cu însoțitori de nădejde – soția sa Luminița „co-autoare a tuturor realizărilor sale, ființa cu care reușește să împărtășească valori existențiale și sufletești”, doamna profesoară univ. dr. Anca Sirghie din Sibiu, prefațatoarea cărții, care a înregistrat recordul de a citi cu maximă atenție nu doar până la capăt, ci de trei

ori (!) cele aproape 800 de pagini ale acestei ample, atotcuprinzătoare cronici despre istoria migrației românești peste Atlantic. Autorul îi mai avea de buni însoțitori la drum pe tatăl său și un prieten sucevean, care a fost nu o dată la Cernăuți și i-a adus pe toți direct la sediul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu”, unde, sub egida Bibliotecii de aici și Societății „Golgota” a Românilor din Ucraina, s-a desfășurat manifestarea.

Păcat că oaspeții erau grăbiți să se întoarcă spre seară la Suceava, iar o carte atât de interesantă pentru noi merita mai mult timp de discuții. Oricum, și în cele aproximativ două ore am dovedit să parcurgem imaginar drumul românilor noștri spre Pământul Făgăduinței – Țara Frunzei de Arțar, străbaterea prin timp fiindu-ne nivelată revelator de doamna de la Sibiu, Anca Sîrghie, care ne-a oferit repere pentru a-l cunoaște pe autor și ne-a incitat interesul de a parcurge această carte. E o adevărată enciclopedie, ce se cere studiată cu creionul în mână. Primind în prealabil varianta online, pot spune că nu e o lectură distractivă, ușoară. Numai s-o citești nu e simplu, fapt ce ne duce cu gândul la munca extraordinară de mare a autorului. Se vede că l-au ajutat și studiile economice, cartea fiind bine documentată, bazată pe cercetări științifice, fapt evident și din indicele de nume ce cuprind tocmai 35 de pagini. Totodată, străbate din paginile cărții talentul publicistico-literar al autorului, îndeosebi în capitolul 7 – cel mai cutremurător, pentru că ne aduce mărturisiri din preeria canadiană, relatate de primii imigranți și urmașii lor. Sărăcia, asuprirea habsburgică îi mână spre lumea nouă de peste Atlantic, ce trăia în imaginația lor ca pământ al făgăduințelor. Înainte de Primul Război Mondial, numai din satul meu natal, Boian, au emigrat în Canada mai mult de o sută de oameni. Primii emigranți din Bucovina erau țărani neștiutori de carte, însă harnici și dârji, cu mare voință de viață bună. Nu erau niște aventurieri sau căutători de peripeții romantice, ci gospodari obsedați de visul să adune bani pentru a-și cumpăra pământ și a trăi omenește acasă. Prea puternic erau legați de baștină, de biserică, de limbă și neam, ca să rămână acolo în depărtata străinătate. Flăcăii își luau de soții fete române, ca să-și conserveze limba și obiceiurile. Surprinși de Primul Război Mondial, multora nu le-a fost dat să se întoarcă acasă. Cei care și-au luat rămas bun de la speranța de a reveni la baștină au implantat adânc în pământul străin credința creștină ortodoxă, omenia și cultura, care se manifestau în stilul românesc de viață, vorbă, cântec și joc, și, mai cu seamă, în dragostea de a munci. Acolo se strâneau grămăjoară, perpetuând datinile din Bucovina. Bunăoară, cât de scumpă renăștea baștina în amintirile consătenilor mei, dacă au întemeiat peste Atlantic o comună cu numele de acasă – Boian.

Plugari de viță veche, bucovinenii au defrișat pământuri, și-au făcut un rost prin muncă neobosită. Dar până a-și aduna bunurile multrâvnite, ei s-au îngrijit de sufletele lor. Oameni simpli, plini de evlavie, înainte de a-și clădi o casă, și-au ridicat biserici modeste, căci numai în sânul lor puteau să-și păstreze limba, să comunice cu Dumnezeu, să-și cânte colindele, să se cunune și să-și boteze copiii după obiceiul strămoșesc. Despre importanța mărturisirilor incluse nu numai în aceasta, dar și în alte cărți a vorbit dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, iar Vasile Rauț, președintele Societății „Golgota”, a concretizat că cele mai de seamă mărturisiri pentru el ca cititor sunt ale „canadienilor” din Boian. Îndrăgitul nostru cântăreț Gheorghe Puiu are un interes și mai mare pentru această carte, deoarece mama sa a văzut lumina zilei pe continentul american, în orașul canadian Toronto. El a auzit în copilăriile multe povești de la bunici despre viața într-o altă lume, precum

și despre motivul întoarcerii lor acasă. La fel și tatăl profesorului Octavian Voronca a avut doi frați în Canada. Dragoș Olaru, făcând schimb de cărți cu oaspetele, s-a „lăudat” că și el e din „Canada”, așa era numit peiorativ locul nașterii sale, un cătun din Ropcea natală.

Întâlnirea cu Ștefan Străjeri ne-a arătat încă o dată câtă bucurie ne poate aduce o carte și cât de frumos ne unesc lucrurile făcute nu doar cu rigoare științifică, ci și cu multă dragoste. Când mai avea să vină la Cernăuți doamna profesoară Eleonora Bizovi, care la acel moment împlinise 89 de ani! Anii trăiți, alături de soțul ei, excelentul profesor de română Vasile Bizovi, au învățat-o că e important să ai în viață prieteni adevărați și cărți bune, care îți sunt de neînlocuit. Și cei mai buni prieteni ai d-nei Eleonora sunt iubitori de carte – cetățeanul de onoare al Boianului Vasile Botă, nepotul său, sculptorul pe care-l numim simplu – Cristi, Nicolae Toma, redactorul-șef al ziarului „Zorile Bucovinei”, dar și autoarea acestor rânduri. Când trec prin Boian, dacă nu pașii, apoi inima mă duce spre casa dumneaei. Câte le-a auzit în scurtu-i dialog cu românii noștri, impresionat și de melodiile la clarinet interpretate de tânărul gimnazist Marius Răuț, de armoniosul duet Gică Puiu – Natalia Camelia Proțiuț, de poeziile patriotice ale lui Dumitru Zaidel din Mahala, care și-a împărtășit bucuria de a scoate de sub tipar o plachetă de versuri, Ștefan Străjeri ar mai putea scrie o carte nu mai puțin voluminoasă. Ar fi avut ce povesti și d-na Elena Nandriș despre măhălenii ei, plecați de la vatră și alții care n-au dovedit să povestească istorii auzite în propria familie, în satele lor.

La întâlnirea de la Societatea „Eminescu” se adaugă pagini inspirate de vizita la vatra lui Ion Neculce, Boian, și popasul la Universitatea Cernăuțeană. Deși programul de lucru al prof. Nicolae Costas, în calitatea-i de ghid se încheiase, el i-a primit cu amabilitate pe oaspeți. Și ce noroc e să întâlnești un om de-al nostru acolo unde e mai mare interesul! Erau deja închise Sala de Marmură, Sala Albastră și Sala Roșie – toate cu semnificație istorică, îndeosebi cea sinodală, unde generația de la 1918 a declarat Unirea. Însă nimerindu-se de serviciu un român de-al nostru am avut norocul să le deschidem ușa.

CĂRȚI EDITATE LA MĂNĂSTIREA PUTNA, LANSARE LA CERNĂUȚI

Maria TOACĂ
Cernăuți

Ca să nu ne moară sfinții pe pereți și în suflete

De la Mănăstirea Putna, locul de unde Ștefan Vodă ne apără și din mormânt ne vin nu numai razele credinței, nu numai puterea ocrotitoare a identității noastre românești, ci și lumina cărților. Nu e ușor să ajungem la Sfânta ctitorie voievodală în aceste timpuri, și mai greu este să edităm cărți în limba română aici, la Cernăuți. Nu din cauză că ni s-ar pune piedici ori ni s-ar interzice. Nici nu e nevoie de cenzură sau alte bariere, când ne constrâng lipsurile materiale, puținele apariții editoriale văzând lumina tiparului pe spezele autorilor. Și ca întotdeauna, în vremuri de restriște ne întinde mâna salvatoare părintele stareț Melchisedec Velnic, care are grijă de continuitatea vechilor tradiții cărturărești, Mănăstirea Putna fiind din epoca lui Ștefan

cel Mare un centru de cultură națională. Cu binecuvântarea ÎPS Calinic și sprijinul financiar al Episcopiei Sucevei și Rădăuților a fost tipărit, într-un singur volum, tirajul numerelor 1-4 pe anii 2021-2022 al revistei „Glasul Bucovinei”. La editura „Nicodim Caligraful” a Mănăstirii Putna au apărut într-o ediție revăzută și adăugată cele două volume din colecția „Destin bucovinean” – *Fântâna Albă. Golgota Neamului* și *Destinul bisericii românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică*. Cine a fost la hramul Mănăstirii la 15 august, precum și participanții la Colocviul „Dura-tă românească. Libertate și conștiință” au primit în dar aceste și alte cărți proaspăt editate. De la obștea monahală Putna, pentru cei care n-au participat la manifestările amintite, dar se interesează de cărțile tipărite la mănăstire, au fost transmise un număr impunător de volume, aduse de redactorul-șef al revistei „Glasul Bucovinei”, acad. Alexandrina Cernov.

La 15 septembrie 2022, Editura „Alexandru cel Bun”, Biblioteca „Glasul Bucovinei”, Biblioteca Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” și Societatea Bibliotecarilor Români au organizat în incinta Palatului Național lansarea acestor apariții editoriale. Orice lansare a cărților de autori români, apărute la Cernăuți sau în altă parte, este un eveniment cultural de excepție pentru comunitatea noastră românească, deoarece rar de tot avem asemenea prilejuri. Manifestarea de la 15 septembrie, însă, a fost o sărbătoare cu totul deosebită, pentru că au fost puse în lumină cele mai de preț valori ale sufletului românesc, repere care ne apără și ne mențin identitatea. Ne aflăm astăzi în aceeași situație, despre care scria Eminescu prin anii 1876: „Biserica și școala, atâta cer românii din Austro-Ungaria pe seama lor și, prin aceasta, și-au cerut păstrarea naționalității și nimic mai mult...”.

Chiar mai mult decât în acele timpuri, idealul românilor este menținerea unității limbii strămoșești și a Bisericii naționale, despre care Poetul nostru național scria că a „stabilit și unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil, încât suntem singurul popor fără dialecte propriu-zise”.

Precum din cele mai vechi timpuri, Biserica rămâne unicul bastion de apărare și singurul sprijin al milioane de români care trăiesc dincolo de hotarele Patriei istorice România. Comunitatea istorică a românilor din regiunea Cernăuți simte ocrotirea și sprijinul sfințelor altare de dincolo de graniță, mai ales susținerea spirituală a Mănăstirii Putna. Edificator în acest sens este prinosul de carte îndreptat către românii din regiunea Cernăuți. La lansarea din 15 septembrie, Mănăstirea Putna a fost alături de noi prin prezența părintelui monah Hrisostom, protosinghel.

Pentru prima dată un astfel de eveniment a fost onorat de un număr impunător de slujitori ai altarelor, preoți și protopopi în frunte cu Arhimandritul Nikita, secretarul Eparhiei Cernăuților și a Bucovinei din cadrul Bisericii Ortodoxe Ucrainene. Interesul fețelor bisericești a fost stimulat de volumul *Destinul Bisericii Românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică*, subiectul pe care s-au axat și discuțiile. Mulțumirile dnei Alexandrina Cernov, în calitate de redactor-șef al revistei „Glasul Bucovinei” și de alcătuitoare a noii ediții a celor două volume (*Fântâna Albă. Golgota neamului și Destinul Bisericii Românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică*), s-au îndreptat către starețul Mănăstirii Putna, Arhimandritul Melchisedec Velnic, către erudiții monahi, îndeosebi părintele Dosoftei Dijmărescu, exarh cultural al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. La rândul său, protosinghel Hrisostom a răspuns că mulțumirile le merită cei care scriu cărțile, promovând astfel valorile creștine și naționale.

În ultimii ani în România, a observat mesagerul Putnei, se neglijează moștenirea națională, se lovește în tradiții, în tot ce trebuie să apărăm și să păstrăm: „Prin activitatea editorială păstrăm și transmitem mai departe ce ne-a rămas în inimă. Noi, monahii de la Putna, suntem ca părinții, așa cum un părinte se lasă pe sine la urmă și își scoate fiul în față. A scrie o carte e ca și cum ai naște un copil, să fiți ca o sămânță care dă rod bogat. E o sărbătoare să ne adunăm în jurul cărții. Citind cărțile avem acces la fumusețea sufletească a celor care le scriu și le citesc”. Menționez aici că, folosindu-se de moment, gazda manifestării, Vasile Băcu, i-a transmis oaspetelui pentru starețul Melchisedec o plăcuța-carnet de membru de onoare asociat al Societății pentru Cultura și Literatura Română „Mihai Eminescu”, Cernăuți.

Frumos a evidențiat în mesajul de salut arhimandritul Nikita că Putna este Ierusalimul nu numai al neamului românesc, ci și pentru ucraineni. Am văzut pe viu

cum protejează Sfânta Mănăstire comunitatea ucraineană din județul Suceava în timpul unui pelerinaj al participanților la colocviul „Durată românească. Libertate și conștiință”, când am parcurs drumul împreună cu părintele stareț Melchisedec la schitul Sf. Ilie din Salaș, localitate populată de huțuli, care țin sărbătorile creștine după stilul vechi. Obștea monahală a Putnei se conduce de îndemnul mitropolitului Bucovinei, Visarion Puiu, care chema la ajutorarea sărmanilor, spunând că nu e biserică aceea care nu acordă ajutor material enoriașilor la nevoie.

A fost plăcut să-l cunoaștem la această lansare pe istoricul ucrainean Myhailo Ciuciko, autorul unui atotcuprinzător

volum despre istoria Bisericii Ortodoxe în Bucovina, care, după cum a vorbit, se vede că prețuiește contribuția românilor la menținerea ortodoxiei în Bucovina. Altfel, s-a simțit puterea binefăcătoare și unificatoare a mamei sufletelor noastre – Biserica Ortodoxă, moment sensibilizat de părintele Hrisostom, cu referiri la cele două evoluări artistice, armonios intercalate în tematica abordată.

Acad. Alexandrina Cernov a primit mulțumiri pentru munca de slujire neamului și efortul de a aduna materiale despre preoți și biserici din nordul Bucovinei, precum și mărturiile supraviețuitorilor masacrului de la Fântâna Albă. Recunoștința noastră o merită și preoții care apără altarele și credința, astfel ocrotind limba română și unitatea românească pe acest pământ. Bisericile ne-au rămas ca ultimele și cele mai de neînfrânt redute ale limbii materne, fapt menționat de jurnalista Felicia Toma.

„Trăiți-vă tinerețea cu sens!”, îndemnul revistei „Cuvinte către tineri”

Mănăstirea Putna editează anual câte un număr de revistă dedicată tinerei generații. Așa și se numește – „Cuvinte către tineri”. Printre publicațiile lansate la 15 septembrie la Cernăuți s-a aflat și numărul XV din anul curent al revistei, consacrat în principal împlinirii a trei decenii de la canonizarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. De o elegantă ținută poligrafică, publicația este bogată în conținut, cuprinzând nu doar materiale de educație religioasă, ci și de istorie a neamului. În paginile revistei sunt puse în discuție probleme identitare și de viață, se oferă modele demne de urmat. Tot ce se publică în această revistă ar putea fi adunat în îndemnul „Trăiți-vă tinerețea cu sens!”. Important e că printre autori cu o bogată experiență de viață, ale căror nume sunt bine cunoscute, întâlnim și tineri studenți de la diverse facultăți din întreaga țară, membri ai Asociațiilor „România pentru viață”, ASCOR, ASTO etc.

Așadar, în ultimul număr, care se deschide cu un mesaj al Înaltpreasfințitului Calinic, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, găsim o suită de articole despre Ștefan cel Mare în timpurile noastre. De mare folos, și nu doar pentru tineri, sunt îndrumările inserate la capitolele „Cuvinte duhovnicești” și „Pentru viață, pentru familie”. În acest număr publicistul din nordul Bucovinei, Marin Gherman, este prezent cu o abordare oportună și de maxim interes a problemei bisericilor din satele românești din Ucraina – „Ortodoxia românească din Ucraina prinsă între Kiev și Moscova”.

Mă simt onorată de rugămintea părintelui Gherasim, responsabil de editarea revistei, de a scrie câteva gânduri despre Ștefan cel Mare și identitatea românească astăzi în nordul Bucovinei. Deși îmi sunt foarte apropiate și cunoscute aceste subiecte, nu mi-a fost deloc simplu când mă gândeam cum o să-mi ajungă cuvântul la inima tânărului cititor. Or, din păcate, nu toți tinerii de astăzi (chiar foarte puțini) sunt ca acei întâlniți acum un an la Marea Serbare de la Putna, eveniment reflectat detaliat în respectivul număr al revistei. „Fiii învierii, continuatorii unui ideal” se adună la mari sărbători la Sfânta Mănăstire, ei perpetuând focul aprins de generația tânărului Eminescu.

SPRE CUNOAȘTEREA DE SINE, CU FERICITUL CĂUTĂTOR AL NEMURIRII SUFLETULUI

Maria TOACĂ
Cernăuți

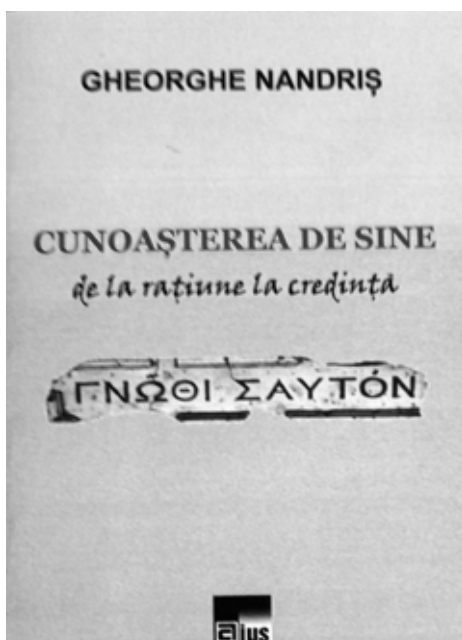
[Gheorghe Nandriș, *Cunoașterea de sine. De la rațiune la credință*, Editura Aius, Craiova, 2021]

L-am cunoscut la Mahala, în casa părintească a tatălui său, Florea Nandriș (fratele martirei Anița Nandriș-Cudla). Am reținut de la Gheorghe Nandriș că tot ce nu e scris se uită, învățătură auzită la o întâlnire a sa cu elevii de la ȘM Mahala. I-am citit toate volumele (cronica familiei Nandriș), i-am admirat delicatețea, noblețea sufletească, înțelepciunea, dar mai ales darul de povestitor, talentul de scriitor, deși toată viața a profesat medicina. Am simțit mereu legătura sufletească și încurajarea acestui domn, ultimul mesaj l-am primit cu două săptămâni înainte de trecerea sa la cele veșnice, la 7 august 2020). Dar mai important decât toate e că, citindu-i povestea vieții, am început să cred în miracole. La cele patru miracole, despre care mărturisește că i-au marcat destinul, s-ar mai adăuga și fericita întâmplare că ultima sa carte de respirație creștină, filosofico-literară – *Cunoașterea de sine. De la rațiune la credință* a fost trecută pe hârtie în câteva exemplare, copertată și adusă de primarul comunei Mahala, Elena Nandriș, la Sfânta Mănăstire Voroneț, fiind primită cu bucurie de proinstarea Irina Pântescu și starea dr. Gabriela Platon.

Eu am primit-o mai întâi în variantă electronică. Acum pot s-o țin în mână, s-o răsfoiesc, să revin la unele pagini. Autorul nu mai este în viață să se bucure de ultima-i carte în format clasic, pe hârtie, care a văzut lumina tiparului, la Editura Aius, Craiova, 2021, datorită osârdiei conf. univ. dr. ing. Niculai Șorea și bunei prietene de suflet, Simona Veghinaș din Suceava. Volumul a fost editat la un an de la trecerea autorului în veșnicie. Având onoarea să fiu printre primii cititori online, am beneficiat și de prilejul de a discuta pe e-mail cu doctorul Gheorghe Nandriș despre revelatoarele sale descoperiri spirituale, să ne bucurăm împreună de ecourile primite și de la alți primii ei cititori.

Inițial, începând îndelung amânatul drum spre profunzimea universului său lăuntric, neobișnuitul călător nu și-a pus scopul să-și contureze gândurile soldate cu miraculoase descoperiri într-o carte. Dar sunt atâția oameni precum „Toma necredinciosul” care, pentru a crede, au nevoie de dovezi ce pot fi găsite în această scriere. Or, puțini se încumetă (sunt în stare) să pornească în căutarea lor. Semenilor răătăciți între rațiune și credință, dar și celor care cred fără a cerceta, le este destinată descoperirea unui „căutător de dovezi”, ce l-au dus la revelația reclădirii spirituale, prin puterea gândurilor și rugăciunii. Imunitatea sprituală, treptele înălțării conștiinței, împăcarea dintre știință și credință – toate se adună într-o dovada supremă a nemuririi sufletului.

Îmi stau în față cărțile (vreo opt la număr și destul de voluminoase), primite pe parcursul mai multor ani de la doctorul Gheorghe Nandriș din Sibiu. Sunt povestirile

sale despre pelegrinările părinților spre căutarea unui loc sub soare, despre iluștrii frați din neamul Nandriș, răsăriți din țarina mult pătimitei așezări românești Mahala, din băătăura unor simpli oameni ai gliei. Le privesc cu o uluitoare admirație, căci numai să le citesc pe toate mi-a trebuit un car de timp... Și mă întreb cum a reușit autorul să scrie atâtea pagini nu de fantezii artistice, ci bazate pe documente și evenimente reale, să cuprindă câteva generații perindate de-a lungul secolelor, mai ales că nu e un om al condeiului. Drept răspuns, îmi revine în memorie un crâmpei din cuvântarea fratelui său Ion (medic la Reșița) ambii prezenți la dezvelirea plăcii comemorative și conferirea numelui „Grigore Nandriș” Școlii Medii din Mahala, la 27 martie 2014. Rememorând pagini din trecut, cum din acest sat un pui de țăran a reușit să se

ridice până la rangul de profesor universitar emerit în Occident, doctorul a evocat o întâmplare din viața ilustrului savant Grigore Nandriș, stabilit la Londra, când a nimerit la spital cu o recidivă gravă la inimă. După tratament chirurgul i-a spus: „Dacă ai fi știut prin ce-a trecut inima ta, n-ai mai fi azi în viață”, la care profesorul a răspuns: „Dacă ai ști din ce popor mă trag eu, nu te-ai mira că mai trăiesc”.

Așadar, știind mai bine decât străinătatea în care a fost aruncat de destin Grigore Nandriș, din ce neam și din ce pământ își trag seva rădăcinile nepoților săi, nu mă miră puterea lor de a străbate și a învinge. Îndeosebi, impresionează voința doctorului Gheorghe Nandriș de a începe să scrie cronica familiei după pensionarea la vârsta înaintată de 70 de ani, în 2003. Întrebat cum, în locul visatelor clipe de relaxare, pentru meditație și reculegere spirituală, a avut puteri să stea tocmai 12 ani în fața calculatorului, muncind zilnic la salvarea memoriei Familiei Nandriș, ar putea răspunde și el asemenea unchiului său: „Dacă ați ști ce tată am avut...”. Doctorul Gheorghe Nandriș din Sibiu este fiul lui Florea, fratele mai mic al medicului Ion și slavistului Grigore. Florea n-a urmat școli înalte, îndeplinind dorința tatălui lor de a rămâne la coasă și la plug. Fiul său Gheorghe este copilul din căruța cu unsprezece suflute, ajunsă până la localitatea din apropierea graniței, Godinești, și întoarsă din drumul evadării salvatoare în România înapoi la teroarea roșie.

Îl desparte o veșnicie de acel moment cutremurător, care i-a arătat mai târziu cât de mult contează în viață un minut decisiv, o cotitură ce-ți schimbă destinul. Anița, sora tatălui său, din cauza soțului care a insistat să se întoarcă acasă, a suferit, împreună cu cei trei fii ai ei, 20 de ani în Siberia. Despre bărbatul ei Chirică nici nu se știe pe unde îi zac oasele. În primii ani de refugiu, până și-a făcut anevoie un rost, Florea Nandriș a trecut prin grele încercări, a răbdut, a muncit, reușind să-și țină în școli copiii. Din cei cinci, numai pe unul, pe Mitruță, l-a oprit ca ajutor la munca câmpului, ca să le asigure studiile celorlalți.

Trei fii, Gheorghe, Vasile și Ion și-au ales medicina. Dintre ei, fratele mai mare Gheorghe a fost înzestrat și cu har scriitoricesc. Când a profesat medicina talentul de literat i se odihnea în adâncuri, manifestându-se când revenea la baștina părinților, a bunicilor, a străvechiului neam de Lăzoreni și Nandrișeni de pe moșia lui Ștefan cel Mare. De fapt, Gheorghe Nandriș, aflând de la mama sa la apusul vieții ei despre miracolul nașterii sale, crede că Dumnezeu din prima clipă l-a luat în brațe, ajutându-i să urce culmile visate în profesia aleasă, apoi să ajungă până la mult doritul repaos pentru a-și îndeplini misiunea de cronicar al familiei, dar mai cu seamă cea de salvator al manuscrisului mătușii Anița, martira care și-a povestit atât de firesc suferințele golgotice în *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*. Lui i-a încredințat Anița, în 1982, cu patru ani înainte de moarte, caietul cu cele 360 de pagini, ținut ascuns sub o grindină a podului. I-a spus ferm că trebuie să-l treacă peste graniță în România, întrebându-l retoric, mai mult pentru a-l încuraja decât a primi răspunsul: „Doar nu ți-o fi frică Gheorghe?”. Riscul era inimaginabil de mare, dar după rezonanța ce-o are până acum în România și mai departe în lume, cartea a meritat sacrificiile amândorura. Trecută clandestin prin vama de la Porubna, apoi văzând lumina tiparului, a fost premiată de Academia Română și clasată în topul a douăzeci dintre cele mai de seamă realizări ale Editurii „Humanitas” în ultimele decenii. Gheorghe Nandriș mărturisește în povestea vieții sale că această faptă, mai mult decât altele, i-a dat sentimentul „alpinistului care după ce s-a cățărat pe povârnișuri, cu ghiarele și dinții a ajuns în sfârșit la capătul ascensiunii, sub bolta albastră a cerului”.

Totuși, de pe piscul victoriilor sau din hăul insucceselor, simțea că există ceva mai presus de toate visele și dorințele omenești – vârful unde numai spiritul poate urca. Și-a tot amânat speranța la timpul liber pentru coborârea înălțătoare în adâncimile ființei sale. Numai după ce a pus ultimul punct la ultimul volum din seria istoriei Familiei Nandriș, a venit și ziua ceea, primind, la vârsta senectuții, din seninătatea miracolelor de care a avut parte de la naștere, semnalul de a înainta cu scrisul mai departe, până la o carte „mai altfel” decât celelalte. Așa cum a conceput-o autorul, *Cunoașterea de sine. De la rațiune la credință*, este destinată „oamenilor de bună credință, fără prejudecăți, dornici de a se apropia de Dumnezeu, dar care pentru a crede simt nevoia să se sprijine pe dovezi. Sunt printre ei mulți intelectuali, a căror minte a fost educată pentru gândire logică”. Ca medic, s-a numărat și el printre aceștia. Toată viața s-a ocupat de vindecarea trupurilor omenești, cuvântul moarte însemnând pentru el „sfârșitul definitiv al ființei noastre” până s-a trezit în fața unor realități certe, pe care „gândirea logică” nu le puteau explica dar nici infirma...” – miracolul nașterii sale și celelalte trei miracole din familia sa despre care relevază în Povestea vieții, dar și experiența morții clinice a profesorului de Terapie Intensivă și Reanimare, G. Litarceck. A mai avut un imbold în căutarea răspunsurilor la întrebările sacramentale – Cine suntem? De unde venim? Încotro ne ducem? L-a impulsionat spre cercetarea „celeilalte jumătăți” a ființei omenești care n-a găsit-o ca medic, „prietena de gândire și de drum”, Simona Veghinaș. Mai bine zis, cartea ei *Gânduri și gânduri*, primită de la tatăl autoarei, un fost coleg de liceu. Confesiunea despre pregătirea pentru miracolul plecării din nou „acasă”, în universul de lumină și iubire, i-a fost stimulată de corespondența cu Simona, a cărei prezență se simte de la prima până la ultima pagină, cu îndemnul: „Niciodată nu e târziu să faci ce-ți spune inima, să nu renunți la vis...”, deoarece la orice vârstă omul poate să scoată la iveală frumosul ascuns în adâncurile sufletului.

I-am citit cu mintea și cu inima noua carte, despre care autorul spune că „...se cuvine să-i cer iertare lui Dumnezeu pentru îndrăzneala, poate chiar necuviința de a scotoci în lumea creației și misterelor Sale cu mintea mea limitată de om. Dar am făcut-o din iubire pentru oameni, iar Dumnezeu este iubire”. Despre suflet n-aș mai avea ce adăuga după cele scrise de fericitul căutător al nemuririi. O lectură foarte atentă m-a provocat să caut și alte surse, dar în cartea sa „dovezile că moartea există numai pentru corpul material, dar spiritul nu moare” sunt mai ușor de a fi înțelese și acceptate, mai credibil expuse, mai ales că posibilele răspunsuri la întrebări ce-i răscolesc pe oameni de când e lumea și pământul vin de la un medic, nu de la teologi sau filosofi. Ferice de cel ce crede („Credința și iubirea, cele două chei cu care se deschide poarta Împărăției lui Dumnezeu”). E mult mai ușor să trăim și să ne împăcăm cu moartea când, pur și simplu, credem în viața de apoi, în Împărăția Cerului, fără a ne aprofunda cu mintea în lumea de dincolo de orizontul cunoașterii. E o mare cutezanță, curaj, să cercetezi, asemenea doctorului Gheorghe Nandriș, să faci concluzii, dar autorul mărturisește descoperirea lui Dumnezeu în însăși ființa omenească cu aleasă pietate, ca un profund creștin. Îl căutăm o viață, credem că e atât de departe în ceruri, „dar Dumnezeu e atât de aproape, este în noi prin Duhul Sfânt”. În orice caz, așa am înțeles eu, care nu sunt profund religioasă și, deși cred în puterea rugăciunii, nu îndrăznesc să mă apropiu de Marele Creator cu banalele mele dorințe. Dar nu mă îndoiesc că rugăciunea ajută foarte mult oamenilor profunzi, credincioși. Am mai citit în aceste zile o carte cu subiect asemănător *Antidot la zadar*, din colecția *Revoluția modelelor*, apărută în 2020 la Ed. Memoria, București, consacrată Micaelei Ghițescu, fost deținut politic și director al revistei. În luna mai a.c. s-a împlinit un an de la moartea ei. Acolo, doctorul chirurg Nicolae Constantinescu, care a operat împușcați la revoluția din decembrie 1989, scrie foarte convingător despre puterea salvatoare a rugăciunii. Ambele lucrări sunt de mare ajutor celor care-și pun întrebări despre rostul vieții și despre moarte, dar nu pot ajunge cu mintea, nici cu inima, la vreun răspuns. Eu, deși, nu prea folosesc stiloul, mi-am scris cu litere mari într-un carnet – „Dorință-Credință-Putință”, „Credință-Iubire-Iertare”, dar și alte pasaje din cugetările lui Gheorghe Nandriș, care ne aduc dulcea mângâiere a dovezii că sufletul nu moare: „Ceea ce pentru om este cu neputință, este cu putință lui Dumnezeu”. Atât doar că această alinare nu ne alungă întrebarea: Dacă e nemuritor (neîndoielnic – nemuritor și etern), apoi de ce doare, atât de tare doare, mai năprasnic decât orice parte a corpului omenesc din carne și oase? Și cât de mult ne doare când îi pierdem pe cei dragi! În drumul său „de la știință la credință”, doctorul Gheorghe Nandriș caută răspunsuri și la aceste întrebări, săpând adânc, înălțând cărămidă lângă cărămidă zidirea spirituală pentru a-și dovedi mai întâi sie însuși că nu există moarte. El ne propune ca antidot la ură iubirea și iertarea: „Cinci minute de ură egalează cu reducerea imunității pentru cinci ore”, convins că numai cu cele două chei (credința și iubirea) nu poate fi deschisă poarta raiului. Avem nevoie de a treia cheie – Iertatea. Familia Nandriș cu tot satul ei de martiri i-a iertat pe zbirii care le-au înscris atâtea pagini sângeroase în istoria neamului. Numai memoria rămâne veșnic de veghe, nemuritoare ca și sufletul.

DESTINUL BISERICII ROMÂNEȘTI DIN NORDUL BUCOVINEI ÎN PERIOADA SOVIETICĂ: CREDINȚĂ, LIMBĂ, IDENTITATE

Viorica STAN
București

[*Destinul Bisericii românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică: credință, limbă, identitate*, coord. Alexandrina Cernov, ediția a II-a, Putna, Editura Nicodim Caligraful, 2022, 255 p.]

Cea de-a doua ediție a volumului dedicat trecutului Bisericii Ortodoxe Române, în variantă revizuită și adăugită, este o contribuție importantă la completarea documentarii privind destinul instituției eclesiastice în timpul totalitarismului. Prin cele 22 de titluri incluse în cuprinsul acestuia, cititorului interesat i se oferă, deopotrivă, informație științifică și perspective memorialistice asupra temei. Cuprinzătoarea enciclopedie a crimelor totalitarismului roșu, *Cartea neagră a comunismului*, coordonată de Stéphane Courtois (ediția I, Paris, 1997; București, 1998), include date despre instrumentele regimului politic în ceea ce privește opresiunea și anihilarea oricărei opoziții. În cazul de față, tomul coordonat de Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, pare să completeze documentarea *Cărții negre*, descriind grupuri etnice dislocate, călăi și ideologie funebre, numeroase destine frânte și peste toate o instituție cu slujitorii săi, care a suferit împreună cu poporul. O simplă trecere în revistă a cuprinsului volumului etalează studii științifice, articole de sinteză, micromonografii, portrete biografice, texte memorialistice, eseuri și reproduceri ale unor documente de arhivă – pe scurt, istorie și literatură într-un titlu aflat acum la o necesară ediție a II-a.

Fără a insista, semnalăm studiul semnat de academician Alexandrina Cernov, dedicat bisericilor ortodoxe din nordul Bucovinei în statul ateu, unde se subliniază că au suferit deopotrivă oameni și edificii de cult; „Au suferit nu numai oameni cu credință în Dumnezeu, ci și edificiile de cult” (p. 29).

Pentru o privire asupra trecutului Mitropoliei de la Cernăuți, putem parcurge sinteza datorată lui Dumitru Covalciuc, de unde aflăm că, în 1940, sovieticii au impus bisericilor din regiune incredibile „impozite pe credință” (p. 64).

O contribuție valoroasă remarcăm la Adrian Iliuț, care ne oferă date statistice despre bisericile din Bucovina având la bază o cercetare în Arhivele Statului Cernăuți. Se evidențiază că cel mai vechi lăcaș de cult este cel din Crasna Ilschi din 1723 (p. 81).

În privința micromonografiilor, reținem titlul Rodicăi Zegrea despre Biserica din Prisăcăreni (1784-1954), unde se arată, întemeiat, că localitatea și-a păstrat identitatea românească datorită Bisericii (p. 101-102), prilej la meditație asupra rostului credinței în viața neamului. Nu întâmplător subtitlul cărții este *Credință, limbă, identitate*.

Publicista Maria Toacă-Andrieș semnează două articole bine conturate, care evidențiază personalități de vrednică amintire: „În timpuri de restriște ne apără sfintele noastre altare” (p. 103-113) și „Credință și suferință la românii din Boian” (p. 114-125). Primul subliniază chipul luminos al preotului Mihai Ivasiuc, care „a redat duhul liturgic Capelei Mitropoliților din vechiul cimitir din Cernăuți”, refăcută cu susținerea ÎPS Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, actualul patriarh al României (p. 112-113). Cel de-al doilea titlu, pune în valoare personalitatea lui Iraclie Porumbescu, preot și scriitor, supranumit Creangă al Bucovinei, părintele neîntrecutului compozitor Ciprian Porumbescu, slujitor al Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Boian, între 1857-1859 (p. 122), lăcaș al cărui destin a cunoscut efectele distrugerilor comunismului, renăscând datorită credinței boincenilor inimoși.

În mod inspirat, volumul reține în cuprinsul său eseul filosofului Constantin Noica: „Bisericuțele noastre” (p. 193-195). Gânditorul ființei sufletului românesc glosează despre „bisericiile Bucovinei care stăpâneau natura”, despre „dimensiunea noastră uitată” și despre cum „în fiecare toamnă moare câte un sfânt... pe pereți și în suflete, pentru că nu îndrăznim” (p. 195).

Astfel, textele cărții pot fi interpretate și în această cheie, anume despre ce poate însemna îndrăzneala de a fi alături de sfinții și martirii neamului nostru, între altele publicând și rostindu-le viața curajos în limba rugăciunii acestora.

Personal, am studiat în Arhivele Naționale ale României pentru a documenta o altă temă dedicată instituției Bisericii în timpul regimului comunist. Dintre sutele de file parcurse, redau aprecierea unui slujitor al altarelor, preot protopop Gheorghe Bariț din Tg. Frumos: „Cei care sunt pentru biserică sunt și pentru țara în care trăiesc”. Și nu întâmplător, acești slujitori au avut de suferit.

Revenind la cartea amintită aici, nu putem decât să fim de acord cu aprecierea reținută în prefața semnată de coordonatoarea volumului: „Biserica și școala valorifică toate resursele umane ale colectivității, contribuie la menținerea permanenței spirituale și culturale” (p. 3). Îndemnăm pe toți cei interesați de aprofundarea zodiei roșii a bolșevismului să includă acest volum în lista lecturilor obligatorii menite să ducă la deciptarea integrală a ororilor totalitarismului.

BALADA LUI CIPRIAN PORUMBESCU

Natalia Camelia LUCHINIUC-PROȚIUC
Cernăuți

[Adrian Lesenciuc, *Balada*, editura Creator, Brașov, 2020, *Prefață* de violonistul Gabriel Croitoru, *Postfață* de Vlad Rădescu, 342 p.]

- Nu lăsați să moară cântecul...
Mama mă prinde de mână.
- Mamă, ce dor mi-a fost de tine!
Un cor de îngeri cântă balada fără de sfârșit. Am reușit!

Adrian Lesenciuc, născut la 21 august 1975 la Câmpulung Moldovenesc, este un poet, prozator, critic literar și eseist stabilit la Brașov. A debutat cu poezie în 1998 și a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România în 2000. Din 2013 este președintele Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor, iar din 2017 redactor-șef al revistei Literare „Libris”. A publicat numeroase cărți, printre care: *Postmodernitatea. Un posibil model de structurare a mozaicului a-valoric*, eseu (Ed. Antet, 2005); *Moartea noastră cea de toate zilele*, roman (Ed. Minerva, 2008); *Cartea de apă. Cu Borges, privind râul*, poezie (Ed. Cartea Românească, 2016); *Cimitirul eroilor*, roman (Libris Editorial, 2017); *Limbile vântului*, roman (Ed. Cartea Românească, 2018); *Eneida*, poezie (Ed. Școala Ardeleană, 2019). În curs de apariție de Editura „Creator”: romanul *Diez*. Gabriel Croitoru salută și el apariția romanului *Balada*, carte „scrisă cu mult har de către unul dintre descendenții familiei”.

Cea mai reprezentativă lucrare instrumentală a lui Ciprian și o partitură de referință a creației clasice românești din secolul al XIX-lea este *Balada* pentru vioară.

Adrian Lesenciuc a lansat un volum despre atmosfera acelor ani în care Ciprian Porumbescu a compus cântece care au devenit simboluri ale românismului și pentru noi, cei din secolul XXI. Prin melodicitatea lor aceste cântece ne transmit frumusețea inconfundabilă a pădurilor, râurilor, dealurilor și văilor pământurilor noastre. „Cântece sunt multe, dar nu toate scaldă-n ele sufletul. Și nu trebuie să faci nimic pentru asta, ci doar să ascuți. Cum nici cerul nu trebuie să-l întreb, ci să-l privești [...]. Căci fără de sfârșit sunt numai Domnul, și stelele, și cântecul”¹. Cântecul pe care-l duc oamenii locului este cel ce răspunde bucuriei și dorului din fiecare. Bietul om este strivit de istorie și atunci când plânge în sine, plânsul ritmic devine imediat cântec.

Muzica lui Ciprian Porumbescu ne călăuzește și astăzi. Munca lui nu va muri niciodată, pentru că cel mai important pentru el a fost însuși poporul, mereu vom face ca muzica lui Porumbescu să rămână viabilă și nemuritoare. Prin romanul istoric *Balada*, Adrian Lesenciuc – descendent din familia Golembiovski-Porumbescu, a redat cu multă dragoste și adevăr perioada în care au trăit Ciprian și tatăl său, Iraclie Porumbescu. Sunt prezente în roman și personalitățile importante ale vremii: Mihai

Eminescu, Aglae Drogli, Carol Miculi, Aron Pumnul, Ștefan Vodă, Ion Slavici, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Isidor Vorobchevici. Este amintit și străvechiul nume, aproape mitic, al Bucovinei – *Arboroasa*. În acest volum este redată atmosfera anilor în care Ciprian Porumbescu a compus cântece care au devenit simboluri ale românismului.

Din cei nouă copii, pe care-i va dăruî Emilia lui Iraclie, vor rezista vremurilor dificile (cu molimă) doar trei: Ciprian, Ștefan și Mărioara. Adrian Lesenciuc ne-a lăsat o carte despre neprețuitul compozitor Ciprian Porumbescu care a impresionat cu muzica sa generații întregi. Celebrul compozitor merită o astfel de evocare românească purtată prin evenimentele care au traversat țara la mijlocul secolului al XIX-lea.

Lupta pentru unitatea neamului se împletește cu dorința locuitorilor ținuturilor românești de a întemeia comunități puternice în jurul acelorași

idealuri și a unei credințe creștine. Dar dominația habsburgică și țaristă a înăspriț viața oamenilor, stârnind revolta localnicilor, fie ei români, evrei, ruși, polonezi sau de alte naționalități. Curtea de la Viena a încercat prin toate mijloacele să împiedice orice inițiativă românească de păstrare a identității naționale. S-a urmărit slavizarea localităților din această zonă.

Episcopul ortodox al Bucovinei, Hacman, unealtă a imperiului a fost împotriva introducerii literelor latine în scrierea limbii române; el a introdus germana în administrația eparhială. „Planurile ticluite la Curte însemnau slavizarea treptată a Bucovinei prin dislocarea de slavi din teritoriile din nord și așezarea lor pe văile Sucevei, Moldovei, Moldoviței și Suhei, mai apoi pe Bistrița Aurie, până în Călimani. Iar Hacman, care la 42 de ani fusese deja uns episcop al Bucovinei, era unealta Vienei în programul de slavizare”². Hacman s-a opus din răspuțeri Bisericii Ortodoxe Române, refuzând „propunerea lui Șaguna de a ieși de sub tutela sârbească de la Carlovăț și de a înființa Mitropolia Ardealului și Bucovinei. A vrut doar să fie mai mare decât toți, și de asta a ales ceea ce era contra naturii: o Mitropolie a Bucovinei și Dalmației, obținută la Viena [...]. Cât de ciudat este să-ți refuzi propriul popor doar din dorința de preamărire și să accepți o mitropolie unită a două regiuni de la două margini ale imperiului, care n-au în comun nici limbă, nici neam, nici obiceiuri”³. Cu toate acestea, din rândul acestor comunități se ridică familii de oameni instruiți, cu dragoste de neam, care duc mai departe idealurile românilor. O astfel de familie este și cea a preotului Iraclie Golembiovski Porumbescu, tatăl lui Ciprian Porumbescu. Încercat de nenumărate greutăți, cu o familie numeroasă, fiind nevoit să slujească în mai multe parohii, preotul Iraclie desfășoară o onorabilă activitate preoțească, dar

și una culturală: a fost secretar al gazetei „Bucovina” editată de frații Hurmuzaki, publică articole în „Gazeta de Transilvania” și a avut relații cu cei mai însemnați cărturari ai vremii, oameni instruiți care au contribuit la înfăptuirea Unirii, cum ar fi M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Bariț, Cipariu și alții. Copilăria sa ca și a propriilor săi fii stă sub semnul respectului pentru tradițiile și istoria țării. Nu întâmplător, atât copilăria părintelui Iraclie cât și a lui Ciprian, fiul său, încep cu o lecție de istorie. Copiii se nasc și trăiesc în spiritul respectului pentru istoria și eroii neamului, dar și al tradițiilor și obiceiurilor locului, iar primii lor dascăli sunt părinții, apoi preoții și bătrânii satului, dar și doinele, baladele și cântecele bătrânești. Impresionante sunt paginile care descriu momentele când, părintele Iraclie, copil fiind, primește sfaturi de la preotul Ghenadie, care-i vorbește cu mândrie de măreția voievodului Ștefan cel Mare: „Pe vremurile celea, să tot fie mai bine de trei veacuri de-atunci, Ștefan era cel mai mare domn de pe toate pământurile neamului nostru. Da’ dușmanii țării erau mulți și greu de stăpânit. Și-o venit turcii în valuri și l-o nvins pe Ștefan cu oastea lui mai jos, cum cați înspre culmea asta, într-un loc ce se cheamă Războieni, da’ după bătălie s-o numit Valea Albă. [...] că pe valea aia o rămas oasele ostașilor țării, și-o trecut vremea și ele-o rămas albe în soare, și străluceau de-ți luau ochii, și oamenii acelor locuri o numit-o Valea Albă”⁷⁴.

Despre viața sa plină de sărăcie și de mizerie la Boianul lui Neculce, Iraclie povestește cu amar în suflet: „Cu trei copii mici, fără sprijin din partea satului, fără o para de la țărani pentru slujirea mea, ba chiar cu refuzul lor de a mai lucra pe domeniul bisericii, am reușit să aduc pacea. Ajunsesem la 35 de ani”⁷⁵. Atunci când fiul mai mare Emilian împlinise șapte ani, Iraclie a văzut în el un om mare pentru nația sa și l-a dat la gimnaziul german din Cernăuți, unde Aron Pumnul îi fusese întâiul profesor de limba română. Dar răspunsul primit de la soția sa Emilia a fost că Ciprian și Ștefan par mai zdraveni decât Emilian și că încă nu le-a venit vremea pentru școală: „Și tu ai făcut carte, mi-a răspuns ea, și la ce ți-a folosit? Nu vezi că nu-i de ajuns cartea, ci mai e și cum ți-e scris? Vezi bine cât de greu ne e! Poate că ar fi fost mai bine să nu spui tot ce gândești, că gândul tău, cât de curat o fi, n-are cum să fie aidoma cu gândul celor care ne conduc”⁷⁶. Emilian era firav și bolnăvicios de aceea visul despre o pajiște unde tatăl îl ținea de mână pe fiul său și se auzea cântecul păsărilor la chemarea cucului; dintr-odată Emilian a luat-o într-o vale, spre apa Sucevei cu țâncii ce se țineau de mâna lui coborând împreună într-o apă neagră. Visul prevestea moartea copiilor: Emilian a plecat răpus de molima ce și-a făcut damblaua prin satul Șipote și a fost înmormântat în postul Sfintei Mării. „Cu trei zile înainte de praznicul Fecioarei, a tăcut și plânsul micului Tit. [...] Doi din cei cinci copii pleaseră la două săptămâni distanță. [...] Ciprian devenea tot mai matur și mai responsabil”⁷⁷. Se mângâia tot cu gândul, că frățiorul său mic se joacă împreună printre îngeri. Maturizarea lui Ciprian s-a produs instantaneu, „însă durerea n-o simte cel ce pleacă, ci numai cel ce rămâne”⁷⁸. Prin durere și plânsul după frații trecuți la Domnul, prin bocetul tânărului huțul cu trâmbița, Ciprian e cutremurat de parcă „întreaga ogradă s-a cutremurat. Și brazii, și culmea dealului, și apa Sucevei, și firul ierbii. Sunetul acela fără seamăn de trist, mai dureros decât însăși durerea mea, mi-a acoperit și plânsul, și mi l-a acoperit pentru totdeauna”⁷⁹.

Tatăl și fiul pleacă în căutarea cântecului mântuitor și, pe parcursul celor 16 episoade din carte, povestite de cei doi, dar și de alte personaje, printre care și de poetul Mihai Eminescu, apropiat al familiei, trăiesc drama țării vândute, a familiei

decimate, a umilinței din partea celor ce împart puterea, a dragostei interzise de norme religioase, a bolii care macină și ucide. Când încercările par a nu mai avea șanse, se ivește *Balada* ce devine însăși personaj al cărții și repovestește viața ținutului vândut – Bucovina, viața preabunului preot Iraclie, a fiului său Ciprian Porumbescu, a iubirii aparent înfrântă, dar mereu învingând dincolo de distanțe, de impuneri, de moarte, de discriminări. Iubirea și demnitatea celor doi români dăinuie peste veacuri și rămâne pilda nemuritoare a omului care înfrânge istoria cu ceea ce e mai frumos și profund în sufletul unui popor: CÂNTECUL. La plimbările lui cu marele compozitor Carol Miculi, Ciprian a deprins căutarea cântecului autentic prin ascultarea naturii, prin redarea sunetelor ei întocmai în armonie cu ceea ce a creat omul. Despre Ciprian, Carol Miculi spunea că are talent cu carul. Ciprian simțea cântecul chiar începând cu vârsta de un an, fiind „în brațele mamei, privind soarele cum se prelingea printre brazi. Căci are soarele în asfințit o culoare galbenă ca mierea și se întinde peste obcini ca pe felia de pâine domnească”¹⁰. Ciprian a primit și o îndemnare de la învățătorul său de la școala germană, Simion Meier, ca să nu cânte orice, ci doar cântecele ce-și găsesc sălaș în suflet. Despre crezul și visul lui Iraclie: „Am un crez și un vis că ceea ce zace în duhul nostru ca neam va fi dus mai departe. Să dea Domnul ca Ciprian să priceapă ce-i adânc înscris în duhul neamului. Că ce e aici e și acolo, zise el, arătând cerul”¹¹. În seara aceea profesorul Miculi, Iraclie și Ciprian au revăzut Cloșca cu pui, luna și Craiul Nou, vestitorul dragostei, „iar fără dragoste nimic nu se poate, căci dragostei nu i se poate opune nici măcar Dumnezeu!”¹².

Autorul introduce un fragment despre prietenia dintre Ciprian cu Aglae, sora lui Eminescu, gânduri pline de admirație: „...liniștite au fost zilele mele în primul an la Cernăuți. Singurul lucru care m-a tulburat în acea perioadă a fost să o văd pe Aglae Eminovici, de care mă lega o frumoasă perioadă și adevărata mea înamorare din anii de gimnaziu de la Suceava. Dar n-are sens să vorbesc despre asta, căci ea s-a măritat cu un profesor care aproape avea vârsta lui tata, un om blând și deștept de altfel, ba, pe deasupra, și bun român, pe care-l chema Drogli și care preda pedagogia la acea vreme” (p. 150). Aceste pagini sunt pline de poezie și admirație față de Aglae. Tot atunci se cimentează prietenia dintre Ciprian Porumbescu și Mihai Eminescu, prietenie ce devine un reper în cartea neamului – două genii apărute ca prin minune în același loc și în același timp, într-un moment de radicale eforturi pentru emanciparea românilor.

Adrian Lesenciuc știe să evite discursul savant, eseistic, înlocuindu-l cu limba vie a poporului român, cu muzicalitatea ei adâncă, potrivită pentru ilustrarea vremurilor demult apuse. În acest sens folosește mai multe voci narative. Chiar dacă e vocea părintelui său, Iraclie, sau a lui Eminescu însuși, chiar dacă este glasul Mărioarei, sora lui Ciprian, sau al Bertei, suntem învăluiți de aceeași muzicalitate a limbii, pe ritm de baladă, de aceeași tonalități arhaice, de adâncime și înțelepciune. Acești naratori, care vorbesc la persoana întâi, își dezvăluie propriul caracter, dar emit păreri și despre ceilalți. Astfel, chipul personajelor se conturează mai bine, prinzând viață, caractere complexe pe care prozatorul ni le prezintă. Printr-un procedeu artistic original folosit de autor, *Balada* însăși devine personaj, iar, în *Epilog*, ea prinde grai, devenind o adevărată ființă. Figura marelui compozitor Ciprian Porumbescu devine chipul inegalabil al artistului, încărcat de evenimentele din țară și de aceea cartea rămâne un roman istoric adâncit în conștiința românilor. Autorul include și un fragment despre originea familiei: „Și tata mi-a zis despre sângele meu polon, și după

mamă, din neam de Klodnicki, și după el, din neam de Golembiowski, dar mi-a zis că sângele e de multe ori doar pretext de dispută. Eu mă simt român, mi-a zis el, chiar dacă numele meu polonez mi-a fost și salvator, și băgător în belele. Dar n-am nimic a zice nici împotriva polonilor, cum n-am nici împotriva huțulilor, sau rutenilor, sau evreilor, sau nemților. Ba nici împotriva țiganilor n-am. Cu toate astea, eu știu că pământul acesta e românesc și, indiferent cum mi-e sângele, eu tot român mă voi simți și în ultima clipă a vieții mele.

- Atunci și eu sunt român!

- Și tu ești român, copile, să nu uiți asta niciodată, pentru că a fi român în zilele astea înseamnă să lupți să se-ntoarcă vreodată anul de grație patrușopt, și să devenim neamul unit care ar trebui să fim. Dar cum ți-ai dat seama că ești român? - l-am întrebat.

- Am ascultat cântecele și bocetele tuturor. Și cele care au bătut la ușa sufletului meu, iar eu l-am deschis, au fost cântecele și bocetele românești.

- Apoi nu uita, copile, că noi suntem de dreapta credință, adică pravoslavnici sau ortodocși”¹³.

Un loc aparte în roman îl ocupă prezentarea Serbării de la Putna, eveniment ce a avut loc în 1871, cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la sfințirea Mănăstirii Putna. Narratorul este însuși poetul Mihai Eminescu, cel care a organizat, alături de alți studenți de la Viena și numeroși intelectuali acest eveniment. Ideea aparținuse însă tatălui lui Ciprian Porumbescu, care, cu 15 ani înainte, la dezvelirea mormintelor familiei lui Ștefan cel Mare, propunea o astfel de manifestare. Sărbătoarea este animată de idealurile de unitate națională a românilor, de respectul față de înaintași și valorile lor culturale. La serbare participă și Ciprian Porumbescu, iar tatăl său, părintele Iraclie, este văzut în compania lui Vasile Alecsandri. Și mai târziu îl vom găsi pe Ciprian Porumbescu angajat în activități culturale importante. El devine membru al Societății pentru Literatură și Cultură Română din Cernăuți, dar și al societății Arboroasa (al cărei președinte devine mai târziu) alături de studenții veniți de la Viena (Constantin Morariu, Petru Pitei, Theodor Ștefanelli și alții). Ei nu cedează presiunilor de germanizare a intelectualității bucovinene prin înființarea, cu acordul Vienei, a Universității din Cernăuți, unitate de învățământ unde se predă doar în limba germană.

De o tulburătoare sensibilitate sunt paginile (ultima treime a cărții) care descriu dragostea dintre Ciprian Porumbescu și Berta, fiica soților Gorgon, de origine germană. Povestea lor de dragoste este prezentată prin intermediul mai multor voci narative: cea a lui Ciprian, a Bertei, a Mărioarei (sora lui Ciprian)... Prejudecățile religioase și apartenența la nații diferite, vor frânge această iubire pură, care va lăsa răni adânci în sufletele celor doi tineri. Nici Viena, unde își continuă studiile, nici activitatea componistică, nici legăturile cu studenții de aici nu-l pot face pe Ciprian să o uite pe Berta.

Semnele unei boli mai vechi își fac simțită prezența și adâncesc suferința tânărului compozitor (are doar 28 de ani). Lunile petrecute la Brașov, ca profesor de muzică și dirijor, vor stimula viguros talentul său componistic. Aici, pe scena Liceului românesc, înființat de protopopul Popazu, de Gheorghe Bariț și Andrei Șaguna, se joacă pentru prima dată opereta sa *Crai Nou*: „Se arată Berta pentru mine mereu, pentru că numai ea mi-a jurat iubire sub Craiul Nou”¹⁴.

Și atunci când Ciprian o așteaptă mereu, chipul Bertei îl urmează: „Cred că e

frumos să mori în mai. Totu-i înșelător în mai. Dar măcar scap de încă o vară fără Berta”¹⁵. Compozițiile sale din acea vreme sunt tot mai inspirate și mai impresionante. Ele culminează cu *Balada*, lucrare care sintetizează simțirile, aspirațiile și trăirile unui întreg popor.

Care este moștenirea culturală și de suflet pe care ne-a lăsat-o acest compozitor? *Balada* pentru vioară și orchestră, celebra compoziție a lui Ciprian Porumbescu, însoțește acest roman ce ilustrează una dintre cele mai frumoase povești de dragoste din literatura română. Este interpretată de Ștefan Ruha – la vioară – însoțit de Orchestra Simfonică a Filarmonicii din Cluj-Napoca, dirijor Emil Simon și poate fi ascultată accesând codul QR tipărit pe copertă.

NOTE

1. Adrian Lesenciuc, *Balada*, editura CREATOR, Brașov, 2020, 342 p., prefăcut de marele violonist Gabriel Croitoru, postfața scrisă de Vlad Rădescu, p. 80-81.

2. Ibidem, p. 55.

3. Ibidem, 61-62.

4. Ibidem, p. 16.

5. Ibidem, p. 31-32.

6. Ibidem, p. 32.

7. Ibidem, p. 45.

8. Idem.

9. Ibidem, p. 52.

10. Ibidem, p. 50.

11. Ibidem, p. 80.

12. Ibidem, p. 81.

13. Ibidem, p. 67-68 .

14. Ibidem, p. 315.

15. Ibidem, p. 316.

16. Ibidem, p. 322.

**ZIUA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI LA CERNĂUȚI,
DISCURS ROȘTIT LA DESCHIDEREA FESTIVITĂȚILOR
(30 NOIEMBRIE 2022)**

Irina Loredana STÂNCULESCU
Consul General
Cernăuți, Ucraina

Domnilor reprezentanți ai autorităților locale, ai mediului asociativ românesc din Ucraina, stimați invitați din România,

Este o deosebită onoare să mă aflu astăzi în fața Dvs., pentru a sărbători împreună această importantă zi din istoria poporului român, Ziua Națională a României.

Momentul de astăzi are semnificații deosebite, deoarece constituie, deopotrivă, un prilej de a ne onora trecutul, dar și de a reflecta cu maturitate politico-diplomatică asupra viitorului nostru comun. Prezentul este marcat de o perioadă dificilă, pe care o putem depăși prin eforturi comune și încredere în viitorul pe care îl construim împreună.

Doamnelor și domnilor,

România este un stat matur din punct de vedere politic, istoric și cultural. Suntem un stat independent și suveran. Prin calitatea noastră de stat membru al Uniunii Europene și NATO, ne reafirmăm constant atașamentul față de principiile dreptului internațional, față de bunele relații cu vecinii, de respect reciproc și cooperare cu toate statele lumii.

Ucraina, cel mai mare vecin al României, trece acum prin momente dificile. Agresiunea ilegală, nejustificată și neprovocată a Federației Ruse împotriva Ucrainei a determinat un răspuns ferm și multidimensional al României în sprijinul Ucrainei și al cetățenilor ucraineni, cuprinzând eforturi de natură politico-diplomatică, economică, financiară, umanitară. Această agresiune nu este doar împotriva Ucrainei, ci împotriva valorilor democratice și a pilonilor fundamentali ai arhitecturii euroatlantice de securitate.

Dorim să subliniem faptul că România va continua să acorde sprijin multilateral Ucrainei și poporului ucrainean. România este disponibilă și interesată să participe substanțial la procesul de reconstrucție post-conflict a Ucrainei, în funcție de parametrii și prioritățile definite de autoritățile ucrainene.

În acest an s-au împlinit 160 de ani de la înființarea Ministerului Afacerilor Externe al României. Acești 160 de ani ai diplomației române moderne reprezintă o perioadă extrem de valoroasă pentru crearea, menținerea și dezvoltarea relațiilor internaționale, pentru evoluția și parcursul democratic al statului român. În acest context amintim că în luna noiembrie s-au împlinit 25 de ani de la înființarea Consulatului General al României la Cernăuți, iar în decembrie se împlinesc 130 de ani de la înființarea Consulatului Regal al României la Cernăuți.

Rolul nostru diplomatic a fost și este în continuare acela de a construi punți

de legătură între statele și popoarele noastre. Acestea, însă, nu pot dura în timp decât printr-o permanentă colaborare și respect reciproc.

România de astăzi este conștientă de rolul minorităților naționale, de moștenirea culturală comună, ce definește societatea contemporană, valorile europene, pacea și stabilitatea. Mă refer aici, atât la minoritatea ucraineană din România, cât și la comunitatea română din regiunea Cernăuți.

Dorim să subliniem faptul că Ministerul Afacerilor Externe, atât în cadrul relațiilor bilaterale și multilaterale, cât și pe dimensiunea activității consulare, are ca obiective prioritare protejarea și respectarea drepturilor și intereselor cetățenilor români din țară și străinătate, pentru a

le asigura securitatea și un viitor mai bun, într-o lume a solidarității.

România privește în viitor și are un deosebit respect pentru statul vecin, Ucraina, pentru simbolurile și valorile naționale ucrainene. România are un respect și o susținere categorică față de integritatea teritorială a Ucrainei și față de dezideratul Ucrainei de a face parte din marea familie europeană unită.

Vă asigur, dragi prieteni, că voi acționa în continuare pentru apropierea culturală a celor două comunități etnice, română din Ucraina și ucraineană din România, în spiritul valorilor democratice europene, pentru respectarea drepturilor comunității române din Ucraina, ca fundament al construcției unei relații bilaterale solide. De asemenea, asigur autoritățile regionale de tot suportul nostru pentru dezvoltarea pe mai departe a relației de prietenie dintre statele și popoarele noastre prietene.

CA BOBUL DE GRÂU, RODEȘTE CREDINȚA ȘI DARUL CULTURII LA SFÂNTA MĂNĂSTIRE PUTNA

Maria TOACĂ
Cernăuți

Cu gând de pace și iubire pentru toată lumea

La Cernăuți, vremea trece fără schimbările mult așteptate, însă măcar cei care au dreptul, în condițiile legii marțiale, să treacă frontiera se bucură de momente de liniște, regăsind beatitudinea sufletească în locuri sfinte, datorite de Dumnezeu, create de mâinile omului...

Mă urmărește încă căldura îmbrățișării liturgice a celor trei zile trăite la Mănăstirea Putna, un dar pe care Bunul Dumnezeu ni l-a făcut la începutul lui Florar prin Fundația „Credință și Creație. Maica Benedicta”. Câteva imagini îmi amintesc de momentele ce au precedat evenimentul comemorativ – slujba de pomenire a academicienilor Maica Benedicta-Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Dan Hăulică, a oamenilor de litere, Mircea Motrici și Carmen Veronica Steiciuc.

Sosind împreună cu d-na acad. Alexandrina Cernov cu o zi înainte de derularea manifestării, până a intra pe poarta mănăstirii am aflat un cuvânt nou – Arhondaric. „E un fel de hotel pe lângă mănăstire”, îmi explică d-na Alexandrina. În fața clădirii se află bustul mitropolitului Visarion Puiu, fapt ce denotă că aceasta a fost construită cu susținerea înaltului ierarh al Bisericii Ortodoxe Române. Tot acolo am întâlnit o româncă revenită în Țară cu două fete și un soț belgian, după ani buni trăiți în străinătate. Fetele vorbeau românește, bărbatul urma să învețe limba „sfintelor cazanii”, căci își doreau să cumpere o casă la Putna. Părintele Isac, responsabil de administrarea Arhondaricului, ne-a spus să ne grăbim că suntem așteptate la stareție, unde am întâlnit în jurul arhimandritului Melchisedec câțiva prieteni ai Mănăstirii pe care i-am cunoscut la Marea Serbare de la 15 august anul trecut.

Lângă icoana lui Ștefan cel Mare și Sfânt, ce veghează senină din vremuri străbune, am reîntâlnit-o pe doamna Teodora Stanciu, continuatoarea acad. Dan Hăulică în a conduce Fundația „Credință și creație”. Tot atunci m-am bucurat de răgaz să stau de vorbă și cu pictorul Dacian Andone din Timișoara, cu rădăcini paterne în satul bucovinean Ceahor. De la tatăl său Dacian a moștenit istoria tristă a rușii familiei de vatra natală. Ascultându-i povestea, mă gândesc că poate nu am dreptate când susțin că trebuie neapărat să ne ținem de locul unde ne-am născut, să nu ne mișcăm de pe pământul nostru. Bunica lui Dacian a fugit de urgia sovietică, cu fiul mai mic, mănâtă până la Arad de nevoile ce bântuiau și prin România. Iar feciorul mai mare, Ion, care avea să se căsătorească cu o arădeancă și să-i dea viață lui Dacian, artist plastic cu renume, și-a găsit mama și fratele, după ce a scăpat din război – cu viață, dar fără un picior. I-am propus lui Dacian să vină la Cernăuți, la Palatul Românilor, cu creațiile sale, să inaugurăm un vernisaj aidoma expoziției lui Constantin Flondor, ambii fiind apreciați înalt de exegetul artelor Dan Hăulică și făcând parte din grupul artiștilor plastici timișoreni „Prolog”. Mi-a mărturisit că e cu gândul la acest drum, dar ca să-și vadă pământul de unde au plecat bunica și tatăl său

trebuie să „tacă tunurile”, să domine frumosul artelor... Puțin mai târziu aveam să aud de la părintele stareț același gând de pace și iubire pentru toată lumea.

Dor de Putna, drag de cei plecați

Participând, la invitația Fundației „Credință și Creație. Maica Benedicta” (4-6 mai 2022), alături de d-na academician Alexandrina Cernov, la evenimentul evocator de la Mănăstirea Putna, am revenit acasă cu mai mare încredere în „Durata românească”. Și cum să nu cred dacă avem locuri sfinte, așa cum sunt mănăstirile noastre din sudul Bucovinei! Adunate într-o icoană la cer, sfintele ctitorii medievale cheamă nu numai la rugăciuni și închinare, ci sunt și centre academice, păstrându-

se până astăzi așa cum a fost din epoca voievodală. La Mănăstirea Putna, în jurul starețului Melchisedec Velnic și nucleului de călugări cărturari se adună și se înmulțesc valorile. Un moment trist, dar sublim a adunat la Mănăstirea Putna, în ziua de 5 mai a.c., „pâlcul de credincioși ai memoriei Maicii Benedicta”, cum îi numește părintele stareț Melchisedec Velnic pe cei aleși, chemați de Dumnezeu la slujba de pomenire a unor oameni dragi ce nu mai sunt. 5 mai este ziua când Maica Benedicta – academician Zoe Dumitrescu Bușulenga a plecat la Domnul, lăsând testament să fie înmormântată la mănăstirea Putna, dacă va muri la Văratec sau oriunde în altă parte, afară de București. S-a întâmplat ca pământul Putnei să aibă onoarea de a-i fi casa de veci. Din 2006, în fiecare an la 5 mai, la Mănăstirea Putna se ține slujba de pomenire și parastasul în memoria acestei personalități, așezate în pământul Bucovinei „ca un bob de grâu, ce rodește darul culturii”, de la care se învață „să nu ne pierdem verticala”.

După slujba de pomenire, la mormântul Maicii Benedicta, am cunoscut-o pe monahia Eufrosinia de la mănăstirea Văratec, care i-a stat de veghe la patul de suferință, până în ultimele clipe ale vieții. „Îmi spunea că vede o lumină mare pe tavan, mă întreba dacă o văd și eu. Vedeă și un tânăr foarte frumos, care vroia să-i spună ceva, dar nu-l auzea”, mi-a povestit maica Eufrosinia, invitându-mă la Văratec

unde academicianul Zoe Dumitrescu Bușulenga a devenit maica Benedicta. Cât de adevărat este că cei care se aseamănă se adună. Zoe Dumitrescu Bușulenga a avut o strânsă legătură sufletească cu mesagerul frumosului românesc în lume, Dan Hăulică, comemorat și el la Putna, starețul Melchisedec fiind inițiatorul „Anului Hăulică”. Poate că există, însă nu cunosc instituții laice unde să se păstreze cu atâta pietate memoria unor oameni care și-au menținut verticala, lăsând urme de lumină în cultura și spiritualitatea românească. E un sentiment al duhului care pogoară, simțim o adiere de sfințenie de la apropierea de ei.

Lângă aceste două mari personalități și-au găsit locul alți doi oameni dragi bucovinenilor, pe care moartea i-a făcut nemuritori – Mircea Motrici, poetul și reporterul, și Carmen Veronica Steiciuc, poeta cu aripi de înger, fondatoarea teatrului „Matei Vișniec” din Suceava. Ambii au plecat tineri, în pline forțe creatoare. Sunt atât de vii în amintirea noastră, deși se împlinesc degrabă 15 ani de când Mircea Motrici „și-a atins piscul”, după cum l-a alinat părintele arhimandrit Melchisedec în ceasul cel din urmă. Pentru ei, nemuritorii din inimile celor vii, adunați la parastas pe un itinerar „către sinele nostru românesc”, au ars lumânările și au lăcrimat florile la Putna. Ei, cei plecați la Domnul, neconținut adună și înmulțesc valorile. Cum se întâmplă acest miracol, cine sunt continuatorii din jurul starețului Melchisedec și al prof. Teodora Stanciu, care țin pe umerii lor Fundația „Credință și Creație”? Despre toate acestea s-a vorbit la inaugurarea vernisajului expoziției „Durată românească: libertate și conștiință”, consacrată împlinirii a 90 de ani de la nașterea ambasadorului culturii românești pe meridianele globului pământesc, Dan Hăulică.

Pentru cei care au urechi de auzit, ochi de văzut și inimă de înțeles

După înălțătorul Te Deum nu mi s-a părut de loc paradoxală pledoaria pictorului Horia Paștina (profesor universitar, co-fondator al grupului „Prolog”) pentru parastase. „Nu pierde neamul atât timp cât se fac parastase”, a preluat cunoscutul artist plastic de la renumitul critic de artă Dan Hăulică, în memoria căruia Cernul Cultural „Mitropolit Iacob Putneanul” de pe lângă Mănăstirea Putna a inaugurat vernisajul expoziției „Durată românească: libertate și conștiință”.

Criticul de artă Oliv Mircea, curatorul expoziției, a ales 50 dintre cele mai reprezentative lucrări din bogata colecție a dr. Sorin Costina, care „le-a achiziționat din expoziții personale ale autorilor și mai apoi din atelierele de creație ale artiștilor. Expoziția, despre care arhimadritul Melchisedec spune că e „un canon al artei românești”, pentru o mai profundă înțelegere trebuie contemplată în liniște, ca icoanele într-un lăcaș sfânt. Or, fiecare lucrare iriază forțe creatoare, simbolizând un elogiu pentru comemoratul Dan Hăulică, omul care a găzduit câteva mii de expoziții, a dat sens operei și vieții multor artiști plastici. Mulți dintre autorii expuși au fost prezenți la inaugurarea vernisajului, eu bucurându-mă de reîntâlnirea cu unul din membrii grupului „Prolog” din Timișoara, Dacian Andoni, (nepotul și fiul unor refugiați din comuna Ceahor de sub Cernăuți), dar și de ocazia de a-l cunoaște pe Horea Paștina, născut în capitala Marii Uniri, Alba Iulia.

Ca să facă lumină pentru cei mai puțin inițiați în arta picturii, criticul Oliv Mircea a explicat: „Marea temă a acestei expoziții este pătratul. Am ales lucrări care, în principal, răspund acestui comandament al geometriei și al pătratului esențial prin care se introduc multe din tainele lumii”.

Urcușul pe muntele valorilor lăsate de oamenii apropiați și dragi Mănăstirii Putna a continuat în sala de conferințe, cu emoționante și sugestive evocări. Starețul Melchisedec Velnic a vorbit despre „o dreaptă a valorilor” ce aparține acad. Zoe Dimitrescu-Bușulenga – Maica Benedicta, care și-a dorit „să fie lângă Eminescu, lângă Ștefan, lângă părintele stareț Iachint. Și aş zice că toți urmează un ax: bustul lui Eminescu, mormântul lui Ștefan, Turnul Tezaur, mormântul maicii Benedicta și mormântul Starețului Iachint, care a iubit mult Putna”. Despre acad. Dan Hăulică, părintele stareț a spus că legătura-i cu mănăstirea a venit odată cu înmormântarea Maicii Benedicta, eveniment care a atras profesori, academicieni, oameni ai literelor și ai artelor. Împreună cu părinții mănăstirii, acest cerc de prieteni au constituit Fundația „Credință și Creație”, care valorifică și promovează moștenirea Maicii Benedicta. Evocându-l pe Mircea Motrici, părintele stareț și-a amintit cum și-a întrerupt vizita în Irlanda și a venit rapid la spital la Iași, ca să-i fie aproape în ultimele clipe prietenului, bunului creștin Mircea Motrici, menționând totodată grija d-nei Rozalia, soția regretatului dispărut, care scoate la lumina tiparului moștenirea lui publicistică și literară.

Lucruri știute și neștiute despre Maica Benedicta a povestit dr. Teodora Stanciu. Protos. părintele Dosoftei Dijmărescu a relatat despre activitatea Fundației, aprofundând că „încearcă să pună în faptă gândurile care i-au însuflit și pe Maica Benedicta, și pe prof. Dan Hăulică. Ei au fost doi oameni care și-au dorit să vadă ceea ce este tot timpul frumos, și anume desfășurarea lucrării lui Dumnezeu în lume și colaborarea oamenilor cu Dumnezeu în această lucrare”, care, neîndoielnic nu poate fi decât cea mai frumoasă.

Au mai intervenit cu evocări pictorii Horea Paștina și Dacian Andoni, istoricul de artă Ruxandra Beldiman, arhitectul Alexandru Beldiman, pictorul Marcel Lupșe, Bogdan Loghin, primarul orașului Rădăuți, scriitorul Adrian Alui Gheorghe, omul de televiziune Grigore Ilisei, preotul Gabriel Herea, poetul Ovidiu Vintilă, referindu-se la incomparabila revistă „Secolul 20”, fondată de Dan Hăulică, la „drama continuității și discontinuității”, la viitorul limbii române în procesul globalizării...

Despre neuitata profesoară, Zoe Dumitrescu Bușulenga, din anii 1967-1968 la București a desprins un crâmpeli din inima sa scriitoarea Doina Cernica din Suceava, având multe pagini scrise și nescrise încă și cu colegul în ale jurnalisticii, Mircea Motrici. Acad. Alexandrina Cernov l-a rememorat pe Mircea Motrici ca un nelipsit participant la primele saloane de carte organizate de dumneaei la Cernăuți, îndeosebi nu uită momentele de bucurie când lansa la saloanele din Cernăuți câte un nou volum din colecția „Restituiri – Dionisie Udișteanu”. În defavoarea propriilor lucrări, Mircea Motrici se dedicase cu trup și suflet editării manuscriselor Arhimandritului Dionisie Udișteanu. Am și eu vreo nouă volume din această colecție cu autograful lui Mircea Motrici pe fiecare, dovadă a sacrificiului pentru nobila cauză de a scoate din uitare numele unui vrednic slujitor al altarelor străbune. Despre oameni cu spiritul înalt al sacrificiului a vorbit și d-na Maria Olar, președinta Fundației „Leca Morariu”, ea însăși urmând într-o oarecare măsură exemplul lui Mircea Motrici și altor personalități înzestrate cu duhul dăruirii.

După cum a rămas și de la Dan Hăulică, din ultimele sale constatări: „Suntem sortiți și ne rugăm să rămânem sortiți unei dănuiri întru lumină. Mi se pare că aici, la Putna, realizăm această vocație a dănuirii întru lumină”. Dar câți mai pot spune astăzi aceste cuvinte?

**Să vină la Putna, cei care nu cred că în România mai sunt români
adevărați! (Evocare a Hramului Sfintei Marii, 15 august 2022)**

Și nu numai în zile mari de sărbătoare, și nu numai la Sfânta Mănăstire... Să vină în orice zi la Putna și prin satele din împrejurimi, unde oamenii te salută atât de frumos cu „Buna dimineața”, „Buna ziua”, chiar de ești un necunoscut rătăcit pe la ei. Nu sunt cuvinte patetice, pe valul emoțiilor unui înstrăinat de Țară, care rareori are prilejul să treacă frontiera la frați și prieteni de dincolo. Am intrat de mai multe ori pe poarta Sfintei Mănăstiri – la evenimente mărețe cum au fost marcarea a 500 de ani de la trecerea în veșnicie a lui Ștefan cel Mare, aniversarea a 150-a a Marii Serbări de la Putna, la Colocviile consacrate Maicii Benedicta și cu alte prilejuri. Întotdeauna m-au fascinat tinerii părinți ce-și aduc la sfintele liturghii copiii, îmbrăcați în portul popular, mă înduioșează cumințenia și evlavia din ochii acestor copilași. Pe cine l-ai întreba de unde vine, îți răspunde: din Vicov, Straja, Laura, Bilca... Și la acest Hram istoric al Sfintei Marii, tineretul și copiii au împânzit curtea Mănăstirii. Au stat cu buncii, cu părinții lor sub torentul ploii, luată la întrecere cu soarele, au îngenunchat pe crengile de cetină așternute pretutindeni prin curte, s-au rugat și au cântat într-un glas cu soborul de preoți.

Admirându-i, m-am gândit că de dragul lor, pentru viitorul acestor „fii ai învierii”, cum îi numesc pe micii enoriași monahii de la Putna, Maica Domnului ne ocrotește pe noi, oameni adulți, încărcăți de păcate. Pentru cei mari și mici a răsunat elogiul ÎPS Părinte Calinic, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, care, referindu-se la taina sfârșitului pământesc al Sfintei Fecioare, a citat atât de sugestiv din Blaga: „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii/ și nu ucid/ cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc/ în calea mea/ în flori, în ochi, pe buze ori morminte”. Vibra această taină în văzduhul tămâiat de rugăciune, în florile cămășii cu mărgelile a Măriucăi „draga mea” (întâlnită sus la un balcon), în aroma trandafirilor și a ceteniilor de sub picioare, în pricesne înălțător cântate de tinerele Alexandra Dan și Silvia Mleşniță, în cuvântarea liturgică a părintelui Damaschin Dorneanu, episcop-vicar al Episcopiei Sucevei și Rădăuților, și imnurile de slavă ale preoților din partea Cernăuțiului..., dar mai ales în cărțile prezentate de starețul Melchisedec, printre care *Izvoare și icoane făcătoare de Minuni*, ce ne deschide revelația unor nevăzute miracole.

Și în a doua zi a Hramului, Sfânta Fecioară a fost elogiată la slujba de pomenire a martirilor și ctitorilor Mănăstirii. Căci, după cum a cuvântat Arhimandritul Melchisedec Velnic, oferind distincții binefăcătorilor, mâinile miraculoase ale Maicii Domnului lucrează la Mănăstire prin ctitori. La masa hramului părintele stareț a lăudat osârdia binefăcătorilor, amintind că strugurii și persicele au fost aduse de frații români din Basarabia.

Dar, după cum ne învață Biblia, adevărații cavaleri ai binefacerilor nu-și afișează numele. Modestia este coroana lor, ca treaptă a urcușului duhovnicesc. Așa am văzut-o pe o doamnă, Daniela Sfaiter, patroana unei firme, îmbrățișată de Consulul General al României la Cernăuți Irina Loredana Stănculescu, și pe alte persoane care preferă anonimatul despre contribuțiile lor. La despărțire, fiecare oaspete-hrămean a trecut prin biblioteca Mănăstirii, primind în dar cărțile proaspăt scoase la lumină de Editura „Nicodim Caligraful”. De la Putna ne vine nu numai puterea credinței, dar și lumina cărții.

Trecutul de care ne ținem în nordul Bucovinei, dar și speranțele la viitor ne leagă de Ștefan cel Mare și Sfânt

Și câțiva români din comunitatea istorică din nordul Bucovinei s-au rugat, s-au închinat, s-au bucurat împreună cu frații din Țară la Hramul Sfintei Marii al ctitoriei voievodale. Alături de soborul preoțesc al protopopului de Storojineț Vasile Covalciuc, de doamna academician Alexandrina Cernov, care a lucrat în liniștea ambianței monahale la o nouă ediție îmbogățită a volumului *Fântâna Albă, Golgota Neamului* și cel consacrat destinului bisericilor românești din nordul Bucovinei, s-a aflat Consulatul General al României la Cernăuți. Pe bună dreptate, pot spune că doamna Consul General Irina Loredana Stănculescu este unul dintre cei mai vrednici exponenți ai comunității noastre românești din nordul Bucovinei. Pentru că folosește la maximum posibilitățile, în virtutea funcției diplomatice, de a ajuta comunitatea românească să-și promoveze și înmulțească valorile naționale, pentru că prin tot ce face sporește prestigiul României în mediul ucrainean. De-acum și domnul consilier consular Florin Stan spune despre Cernăuți „la noi acasă”, îndeplinindu-și misiunea diplomatică nu doar cu responsabilitatea cuvenită, ci și cu dragoste față de oamenii noștri. Nu trebuie să merg departe, am văzut cu câtă sensibilitate și interes s-au apropiat soții Florin și Viorica Stan de sărbătorita noastră, doamna Eleonora Bizovi din Boian, îndeplinind nu doar misiunea consulatului, ci devenindu-i buni prieteni omagiatei. Oamenii buni se cunosc și se adună, că nu întâmplător gazda i-a încredințat d-lui Florin Stan câteva volume de monografia Boianului să le difuzeze prin România, în special, la Vatra Dornei. Și iată, chiar a doua zi s-a ivit fericitul prilej: cartea care cuprinde istoria Boianului, cu toate vitrigiile suferite, a ajuns la Putna, fiind înmănată starețului Mănăstirii la agapa oferită cu prilejul hramului. Arhimandritul Melchisedec Velnic a primit de la profesoara Viorica Stan și cartea dumneaei *Relația Stat-Biserică în Republica Populară Română (1947-1965)*, în care se găsesc contribuții documentare și un nou gen de abordare a vieții religioase în perioada comunistă. Doamna Consul General Irina Loredana Stănculescu s-a aflat mai mult printre pelerinii sosiți să se închine Preacuratei Fecioare la Liturgia Arhierască ținută de ÎPS Părinte Calinic, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților. A așteptat împreună cu toți închinătorii să se apropie de sfintele moaște, scoase în ajun în curtea Mănăstirii, s-a rugat pentru pace și îndurare la Icoana Maicii Domnului, a depus la mormântul Marelui Ștefan, florile în cele Trei Culori purtate în suflet, cântate de românii de pretutindeni. Știm și a amintit și ÎPS Părintele Calinic că s-a stins candela la mormântul lui Ștefan cel Mare la răpirea celei mai frumoase și mai vechi părți a Moldovei de Sus din trupul țării și clopotul Buga, dăruit Mănăstirii de Sfântul Voievod, a bătut singur în miez de noapte a anului 1777, când turcii l-au decapitat la Iași pe Domnitorul Grigore Ghica. Din 1917 acest clopot legendar, coborât din clopotniță prin 1934, nu mai bate, dar stă lângă bustul lui Eminescu, ne bate în inimi și ne cheamă, ne îndeamnă să credem ce-a scris tânărul poet la 17 ani - „La trecutu-ți mare, mare viitor”. Hramul Sfintei Marii la Putna ne ține aprinsă candela speranței.

Prin durată și libertate cultura românească este nemuritoare

În perioada 21–24 august la Mănăstirea Putna s-a desfășurat ediția a XVI-a a colocviului anual dedicat memoriei acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga – Maica Benedicta, cu tema „Durată românească. Libertate și conștiință”. O prezență activă au avut-o câțiva intelectuali din nordul Bucovinei, comunicările cărora au trezit

interes și i-au provocat pe participanți la discuții. În calitate de cronicar al acestui eveniment, propun în continuare câteva relatări, în care am ținut să evidențiez momentele esențiale ale respectivei întruniri.

Golgota noastră pe-o gură de rai, la poarta Sfintei Mănăstiri

Înainte de a păși dincolo de poarta Mănăstirii, am păstrat un minut de reculegere la Portalul inaugurat în memoria românilor martirizați la Fântâna Albă. Și nu numai că, venind împreună cu Vasile Rauț, președintele Societății „Golgota” a românilor din Ucraina, aveam misiunea de a face cunoscut adevărul despre tragedia de la Fântâna Albă și deportările staliniste, dar pentru că de fiecare dată când ajungem la Putna, ne oprim în fața acestei Cruci, cu recunoștință pentru obștea monahală de aici. N-au ajuns românii porniți la 1 aprilie 1941 să se închine la Putna Sfântului Ștefan cel Mare. Ne închinăm noi și pentru ei. E mai ușor să purtăm crucea suferințelor lor, care sângerează până acum, când știm că nu suntem uitați în rugăciunile sfinților părinți de la Putna și oricine vine la acest Ierusalim românesc trece mai întâi prin valea plângerii de la Fântâna Albă. E ca o purificare pentru o mai sinceră apropiere de Dumnezeu.

De la Maica Benedicta ultimele cuvinte: „Să-l apărați pe Mihai”

Să-l apăram, a lăsat testament Maica Benedicta pentru dăinuirea generațiilor viitoare de români, pentru că El, Poetul național și partea cea mai bună a sufletului nostru, de-a pururi „ne ocrotește”. La Mănăstirea Putna 20 august și 5 mai sunt zilele în care se adună „pâlcul de credincioși ai memoriei Maicii Benedicta”, cum îi numește părintele stareț, Arhimandritul Melchisedec Velnic pe cei aleși, chemați de Dumnezeu la slujba de pomenire a unor oameni dragi ce nu mai sunt. La 20 august 1920 la București s-a născut Zoe Dumitrescu Bușilenga, nobila doamnă care și-a consacrat viața lui Mihai Eminescu, a trăit și a osârduit ca românii să-l cunoască în profunzime, ultimele cuvinte ale academicianului Zoe Dumitrescu Bușulenga, plecată la Domnul ca mohahia Benedicta, fiind „Să-l apărați pe Mihai”. În acest an, am avut onoarea să particip la 5 mai și 21 august la slujbele de pomenire, la mormântul Maicii Benedicta. În comuniunea de credință întru memoria academicianul Zoe Dumitrescu Bușulenga vibrează continuitatea idealului eminescian prin *Durată românească de libertate și conștiință*.

Întâlnire cu mari valori ale neamului românesc

Sfârșitul Sfintei Liturghii din duminica de 21 august 2022 a fost deosebit la Mănăstirea Putna. Părintele stareț, Arhimandritul Melchisedec Velnic, a anunțat deschiderea celei de-a XVI-a ediții a colochiului consacrat ilustrei personalități, academicianului Zoe Dumitrescu Bușulenga – Maica Benedicta, care tradițional adună oameni cu credință adâncă, trăitori în universul creației eminesciene, pe același sacru tărâm în care și-a mistuit sufletul distinsul eminescolog. Mesajul serviciului divin a fost adresat tinerilor părinți, ei fiind îndemnați să-și crească copiii în credință și dragoste de neam, modele servindu-le academicienii Zoe Dumitrescu Bușulenga, Dan Hăulică, dar și de curând plecatul la Domnul Vasile Tărățeanu. Pomenindu-l pe regretatul nostru Vasile Tărățeanu, cucernicul stareț a rostit un călduros cuvânt pentru încurajarea românilor din nordul Bucovinei, unde „sunt sute de sate și biserici românești și preoții slujesc în limba română, rău năpăstuită”. Chemându-i pe enoriași

să vină cu o lumânare și o floare la mormântul Maicii Benedicta, părintele stareț s-a rugat să ne păzească Dumnezeu de tot ce ne desparte și ne dezbină.

După masă, în Biserica Mănăstirii a fost oficiat Tedeum-ul în memoria marilor români, profunzi în credință, de la care învățăm ce înseamnă „a crede și a dăruii drept”, ce înseamnă sacrificiu pentru tot ce e valoros și ... fascinantă expresie găsită

de Arhimandritul Melchisedec la Dan Hăulică și rostită prima dată în predica din duminica de 21 august: „Ce semnificație poartă vorba «mâncărime creatoare?»”. E o neliniște, o permanentă frământare a oamenilor cu har care dă naștere la minuni, acel «adânc ce numai adânc cheamă». La mormântul Maicii Benedicta, însă, ne-am întâlnit cu liniștea, eterna pace venind și de la zâmbetul candid al Cristinei, micuța nepoțică a lui Dan Hăulică, pentru care „mâncărimea creatoare” e hăt înaintea. Și răul, despre care ea încă nu știe, este lăsat să obosească.

La altarul frumosului românesc de la Centrul Cultural „Iacob Putneanul”

Durata românească este transmisă de la Sfânta Mănăstire Putna și prin miracolul divin al operelor de artă. Am avut bucuria de a pătrunde în frumosul românesc adunat în expoziția de pictură inaugurată în luna mai la Centrul Cultural „Mitropolitul Iacob Putneanul” de pe lângă Mănăstirea Putna.

Părintele stareț Melchisedec ne-a facilitat și de data aceasta pătrunderea în tainele lucrărilor expuse, comentând în duet cu criticul de artă Oliv Mircea, realizatorul excepționalei colecții consacrate memoriei academicianului Dan Hăulică la 90 ani de la naștere. Ambii prezentatori au invocat aura locului de unde au fost luate și unde sunt expuse tablourile, expoziția unduind un poem al sacralului în creație. Totodată, acest omagiu adus marilor personalități Dan Hăulică și colecționarului dr. Sorin Costina e și o lecție pentru artiștii care vor să-și expună lucrările. O lecție despre sublimul simplității și al smereniei în artă, adevăr exprimat în delicata sculptură de piatră „Conversând cu iarba” a artistului Vasile Goroduz, care ne duce cu inima spre nevăzutul din apropierea noastră. Îi aveam printre noi și pe câțiva autori ai lucrărilor expuse – Horia Paștina, Dacian Andoni, împreună aplecându-ne și apropiindu-ne mai ușor de marele nevăzut al miracolului artistic.

„Cireșe amare” din pomul suferințelor românilor despărțiți de Patrie

A doua zi a colocviului „Durată românească. Libertate și conștiință”, desfășurat la Mănăstirea Putna, s-a încheiat târziu de tot, cu marea de amar adusă de participanții din nordul Bucovinei. Nu știu dacă au avut somn ușor în acea noapte cei care au ascultat comunicarea acad. dr. Alexandrina Cernov despre *Cultul memoriei ca stare de*

spirit. Reprezentări contemporane și amintiri târzii, despre permanențe românești la trei generații, despre cum se falsifică și se mutilează istoria, precum și despre datorita de a ne scrie cu demnitate propriul destin. De asemenea, prezentând noua ediție a celor două volume din colecția „Destin bucovinean”, consacrate masacrului de la Fântâna Albă și Bisericii românești din nordul Bucovinei, alcătuitoarea a menționat ajutorul părintelui stareț Melchisedec, volumele, ca și cele precedente, văzând lumina tiparului la Editura „Nicodim Caligraful”, Mănăstirea Putna. Mărturiile din volumul *Fântâna Albă* și-au găsit o cutremurătoare expresie în filmul documentar realizat de președintele Societății „Golgota” Vasile Rauț – „Cireșe amare”, cu protagoniste Aurora Bujeniță din Mahala, plecată de vreo doi ani la Domnul, și Ortanța Robu din Buda Mare, care se apropie de jubileul de 95 de ani.

Prin suferințele îndurate la o vârstă fragedă în exilul siberian aceste două femei întruhidează prin excelență și durata, și conștiința românească, dar mai ales dorul de libertate al românilor înstrăinați. Ora fiind foarte târzie, nu mai era timp pentru dezbateri, cum se obișnuiește după fiecare compartiment de comunicări. Dar nici loc pentru cuvinte nu mai era, numai lacrimile vorbeau după acordul final al filmului. Am ținut, totuși, să-i fac atenți, să-i rog pe frații români să nu spună, în contextul evenimentelor tragice din Ucraina, că istoria se repetă, atunci când se referă la martirajul conaționalilor din nordul Bucovinei în primii ani de ocupație sovietică. E numai durerea noastră, moștenită din generație în generație.

Credem în durabilitatea valorilor românești

Cu o rugăciune și buna dimineață pentru o zi senină de la Părintele Arhimandrit Melchisedec, cu ecoul mesajului transmis seara târziu din inima rănită a românilor nord-bucovineni a început sesiunea de marți, 23 august, a Colocviului, moderată de prof. univ. (Iași), Lucia Cifor, o doamnă foarte sensibilă la durerile fraților cernăuțeni și dornică de a le cunoaște, după cum am înțeles din câteva vorbe schimbate cu dumneaei. Substanța comunicărilor și discuțiilor din jurul lor ne fac să credem în durabilitatea valorilor românești atât timp cât la Putna arde candela la mormântul lui Ștefan cel Mare, se editează cărți, se adună ziditori de conștiință, se unesc în continuitatea idealurilor naționale oameni care nu se despart de Dumnezeu. Diversă, tematica comunicărilor se înscrie sub genericul „Apară, Doamne, poporul român”, așa cum l-au apărât personalitățile evocate de conferențieri –, „o coloană de susținere a culturii românești”.

„L-am iubit și prețuit, pentru că el ne-a iubit”, a spus starețul mănăstirii Putna despre Dan Hăulică, omul de la care învățăm să vedem sublimul dumnezeirii în cele mai simple lucruri. Prezent în toate a fost duhul lui Eminescu, invocat și prin darul adus de la București Mănăstirii Putna de acad. Mircea Dumitrescu – volumele din monumentală colecție a manuscriselor eminesciene. De oriunde am porni, oricare ne-ar fi scopul întâlnirilor, tot la Eminescu ajungem și în universul spiritualității eminesciene ne solidarizăm speranțele la viitorul nostru împreună.

Despre noi, românii din nordul Bucovinei, pentru cei care nu știu

După cum a ieșit la suprafață la tradiționalul colocviu de la Mănăstirea Putna, consacrat marilor personalități ale culturii românești, academicienii Zoe Dumitrescu Bușulenga și Dan Hăulică, frații din Țară nu prea știu despre problemele cu care se confruntă conaționalii din jurul României, în special românii din actuala regiune

Cernăuți. Mulți cred că, datorită susținerii necondiționate din partea României a poporului ucrainean vecin, condiția românilor autohtoni din Ucraina se va schimba spre mai bine. Drept dovadă că se știe puțin despre noi poate fi și interesul cu care au fost ascultate comunicările conferențiarilor dr. Mircea Diaconu, prof. univ. Suceava, acad. Alexandrina Cernov, conf. univ. dr. Cristinia Paladian, șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității Cernăuțene, politologul, lector univ. dr. Marin Gherman.

Tangente cu trecutul Bucovinei a avut și subiectul abordat de prof. univ. din Brașov, Adrian Lesenciuc, care, vorbind despre Școala Ardeleană Ortodoxă, a făcut referiri la preotul Iraclie Porumbescu din Bucovina. Un împătimit de trecutul Bucovinei, cu mare drag de Cernăuți, este profesorul și scriitorul sucevean Mircea Diaconu, care, referindu-se la personalitatea folcloristei Elena Niculiță Voronca, la „detrunchiatul” Bucovinei, arboroseanul Zaharie Voronca, a pus în discuție procesul rutinizării populației române din Bucovina.

Accente esențiale referitoare la valențele academice și continuitate istorică privind studierea limbii române la Universitatea din Cernăuți a abordat dr. Cristinia Paladian, punctând problemele cu care se confruntă în calitate-i de șefă de catedră. Completând subiectul, Eugen Pătraș, vicepreședintele Centrului Cultural „Eudoxiu Hurmuzachi”, Cernăuți, a atins vechea problemă a divizării neamului nostru în români și moldoveni și a absurdității cu care autoritățile de la centru promovează existența limbii moldovenești, care numai în Ucraina e la modă, căci în Republica Moldova s-a recunoscut identitatea limbii române cu a așa-numita moldovenească.

Un viu interes a generat analiza competentă a tânărului politolog Marin Gherman, referitoare la *Românii din Ucraina și războiul: aspecte geopolitice, social – demografice și confesionale*.

Luările de cuvânt și de atitudine, ce au urmat după răstimpul acordat nordului Bucovinei au pus în evidență faptul că nici cei mai apropiați frați români din Țară nu cunosc situația reală în care se află astăzi minoritatea românească din Ucraina. Și deoarece mai apropiată îmi este lirica decât politica, n-am găsit o expresie mai concretă a situației noastre decât aceste versuri din poezia *De la noi* de Octavian Goga: „Noi suntem drumeții piticelor vremi/ Pitici în puțință și-n vrere./ Copii fără sprijin , ne scurgem viața/ Din dor și din nemângâiere.// Măria Ta, suntem bătuți de nevoi:/ La noi în zadar ară plugul,/ Căci holdelor noastre cu spicul de aur/ Străinul le fură belșugul”.

Ne apără brazii, cu fruntea-n lumină

Părea că vine potopul în fapt de noapte și că e ultima oră pe pământ, chiar și aici pe tărâmul sacru al Putnei lui Ștefan cel Mare. Dar a venit dimineața și soarele ne-a zâmbit din înalțuri, cu binecuvântare divină. Și brazii, eterni străjeri au fremătat cu versurile: „La noi, în Bucovina, încărunțit-au fagji/ La Putna și Suceava dorm somn de veghe magii./ La noi, în Bucovina, stejarii se închină/ Și bat metanii ulmii/ Cu frunțile-n lumină”. Cinste cui le-a scris!

Cer și pământ românesc, la Salaș, pentru huțulii ocrotiți de starețul Mănăstirii Putna, Arhimandritul Melchisedec Velnic

Și a dat Dumnezeu să deschidem ferestrele spre o dimineață liniștită, după ploaia torențială și furtuna năprasnică dezlănțuită în miez de noapte. Începea ziua de miercuri, 24 august, înscrisă în programul Colocviului „Durată românească. Libertate și conștiință” cu un pelerinaj la Schitul Sfântul Ilie din cătunul Salaș, aflat sub oblăduirea Mănăstirii Putna. Liberi cu duhul, după cele trei zile de discuții în jurul personalităților luate drept modele de conștiință națională, dornici de a poposi și pe alte tărâmurile sacre ale Bucovinei, aveam un sentiment de teamă că nu vom reuși să ajungem pe crestele munților, unde Sfântul Ilie și-a găsit salaș, într-o mică, dar splendidă prin arhitectura tradițională a locului, biserică. Făcuse ceva stricăciuni calamitatea naturii în cimitirul Mănăstirii, răsturnând un copac din rădăcină peste un mormint.

Totuși, l-am văzut pe părintele stareț Melchisedec binecuvântând masa zilei de post, fără vreun nour de întristare pe chipul său. Având de înfruntat furtuni și mai avane în viața-i monahală, a primit senin această încercare, chiar ne-a „servit” o glumă în locul desertului, anunțându-i pe participanții colocviului că are nevoie de brațe de muncă, din care cauză se amână pelerinajul. Cu toții eram gata să-i urmăm chemarea de a-l ajuta, dar și cu mai mare bucurie am pornit spre Salaș, pe un drum frumos asfaltat, prin comunele Vicovul de Sus – Straja – Fălcău – Brodina – Nisipitu – Lupcina – Măgura, până la Izvoarele Sucevei, localități gospodărește așezate. Și ce noroc ne-a pălit pe cei din primul microbuz să-l avem de ghid chiar pe sfătosul părinte Melchisedec!

În cele circa două ore de drum ne-am plimbat prin istoria pitoreștilor așezări, iar noi, românii sosiți din partea cealaltă a Bucovinei, de după dealuri și pădurea ce ni se ridica în față, am simțit că avem un scut de încredere. Pe tot parcursul drumului părintele stareț a avut grijă să ne spună în care parte a rămas Mănăstirea Putna: „Am luat-o pe apele Sucevei, prin Vicovul de Sus, ajungem la Laura, cu oameni harnici, cu neveste iscusite în arta broderiei. Și-au făcut mândre gospodării umblând prin Polonia cu broderiile lor”. La Laura am avut fericirea să văd aievea legendara Biserică de lemn cu hramul Sf. Gheorghe, ctitorită de istoricul Ion Nistor, altarul căreia a salvat de osânda regimului comunist manuscrisul *Istoriei Bucovinei*, lucrare apărută abia în 2003, la trei decenii după moartea autorului. Când treceam prin Straja (cea din cântecul cucului: „Munților cu creasta rară, nu lăsați Straja să piară...”), aflăm că e un sat cu oameni mult respectați și iubiți de starețul Putnei, pentru că sunt primii săritori la nevoie, întotdeauna întind mâna de ajutor mănăstirii. „Veneau câte 20-30 de bărbați la cosit, când nu aveam tehnica necesară, și acum ne ajută la muncile câmpului”, îi laudă gospodarul Putnei, făcându-ne atenți la calea ferată, ce trece prin Fălcău spre Seletin-Putla, adică ajungea până la Putla de astăzi în timpurile când

Bucovina era întreagă și România mai mare. Tot prin aceste locuri, pe la Brodina, pictorul Constantin Flondor, refugiat cu părinții din Cernăuți în iunie 1940, a făcut simbolică fotografie a drumului de fier, baricadat de „Imposibila întoarcere”.

Și cum să nu amintească Cucernicul Părinte de Ștefan cel Mare, apărătorul, cu sabia și crucea, al acestor minuni pământești, căci, spune Sfinția Sa, „datorită drept credinciosului Voievod islamizarea Europei a întârziat cu vreo 500 de ani”. Mai departe, când intram în Ulma, părintele ne-a întrebat dacă știe cineva ce înseamnă „Harabusta”, căci treceam prin valea Harabustei, cu dealuri pline de cioate – trunchiuri rămase de la copacii răsturnați cu ani în urmă de o furtună mai grozavă decât cea din noaptea spre 24 august la Putna.

La Lupcina aflăm de la eruditul ghid cum s-au înmulțit huțulii pe acest picior de plai: „Au fugit când s-a pus granița pe aici, prigoniiți de teamă, de teroare...”. Teama și teroarea, după cum i-au mărturisit bătrânii din așezările huțule îi urmăreau nu numai din partea puterii, ci și a răzvrătiților contra regimului. Omul pașnic, creștinul care vroia, pur și simplu, să trăiască și să-și câștige bucățița de pâine se pomenise între două focuri. În aceste locuri retrase fugarii și-au găsit liniștea. Pentru mângâierea și mântuirea sufletelor lor, dar și ca loc de refugiu și reculegere pentru călugării de la Mănăstirea Putna a fost înălțat la Salaș schitul Sf. Ilie. „Istoria biseriцуței, povestește starețul Melchisedec, începe de mai demult, încă înainte de anul 1989. A fost un moș Dumitru Cureș, pasionat de dorința de a construi un lăcaș închinat lui Dumnezeu, pe acest loc unde a fost înmormântat pe timp de iarnă un creștin și avea o cruce la mormânt. Pe terenul moștenit de moș Dumitru de la părinții săi, aflat în cătunul Salaș din satul Măgura, comuna Ulma, stăpânul a vrut să facă un paraclis. Autoritățile comuniste au aprobat cu greu construirea unei mici capele, punând condiția ca în micul loc de închinare să nu încapă mai mult de șase persoane”.

După 1990, Dumitru Cureș a construit o biserică de lemn și câteva dependințe. Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Pimen i-a încredințat starețului Mănăstirii Putna ca acestea să fie organizate ca Schitul Salaș, pus sub ocrotirea Sfântului Proroc Ilie și să aparțină duhovnicește și administrativ de Mănăstirea Putna. Respectându-se tradițiile huțulilor, slujbele religioase sunt oficiate aici după calendarul pe stil vechi. În 2001, călugării mănăstirii au început să construiască o clopotniță și o biserică de lemn

mai potrivită pentru slujbe. Până atunci, oamenii locului trăiau în condiții austere de sărăcie-lucie, în tot satul era un singur tractor. Preluând schitul, obștea mănăstirii Putna condusă de starețul Melchisedec Velnic a asfaltat drumul spre Salaș, le-a dat oamenilor șansa nu doar de a-și întări sufletele cu credință, ci și de a-și îmbunătăți condiția materială. Astăzi acel unic tractor e ca o piesă de muzeu, căci aproape la fiecare poartă stă câte o mașină.

În 2009 au fost începute lucrări ample de refacere și de extindere a schitului. Biserița existentă a fost înlocuită cu o biserică mai mare, tot de lemn. Pășind în interiorul bisericii, ne-am închinat la sfintele icoane, despre care părintele stareț povestește că au fost pictate la mănăstire, tot acolo fiind executate și ornamente sculptate în lemn. În Biserica, sfințită la 30 iulie 2017, de către Înaltpreasfințitul Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, slujbele sunt săvârșite de către preoții de la Mănăstirea Putna. Cucernicul nostru ghid ne-a lăsat să admirăm în pace înălțimile, să urcăm în clopotniță, să ne atingem de monumentalul clopot din fața bisericii.

În pridvorul căsuței parohiale, profesorul Gheorghiță Geană din București, în armonie cu peisajul și atmosfera de sacralitate, și-a scos fluierul dintr-un ascunziș al sufletului, doinind melancolic dorul de un „Blând Păstor”, după care nu mai simțeam foamea provocată de aerul tare de munte. Dar ne așteptau hribii, culeși de doi băieți întâmplător apăruiți în calea noastră, apoi gătiți după arta culinară a fraților-monahi, aburea mămăliguța și soarele amiezii își revărsa aurul peste verdele etern al brazilor.

UN POD DE CARTE DE LA MĂNĂSTIREA PUTNA LA CERNĂUȚI, CA SĂ NU NE MOARĂ SFINȚII PE PEREȚI ȘI ÎN SUFLETE

Maria Toacă
Cernăuți

Orice lansare a cărților de autori români, apărute la Cernăuți sau în altă parte, este un eveniment cultural de excepție pentru comunitatea românească de aici, deoarece rar de tot avem asemenea prilejuri. Manifestarea de astăzi, 15 septembrie, însă, a fost o sărbătoare cu totul deosebită, pentru că au fost puse în lumină cele mai de preț valori ale sufletului românesc, repere care ne apără și ne mențin identitatea. Ne aflăm astăzi în aceeași situație, despre care scria Eminescu prin anii 1880: „Biserica și școala, atâta cer românii din Austro-Ungaria pe sama lor și, prin aceasta, și-au cerut păstrarea naționalității...”. Chiar mai mult decât în acele timpuri, idealul românilor este menținerea unității limbii strămoșești și a Bisericii naționale, despre care Poetul nostru național scria că „a stabilit și unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil, încât suntem singurul popor fără dialecte propriu-zise”. Biserica rămâne și astăzi singura armă de apărare și singurul sprijin al milioanelor de români care trăiesc dincolo de hotarele Patriei istorice, România. Comunitatea istorică a românilor din regiunea Cernăuți simte ocrotirea și sprijinul sfințelor altare de dincolo de graniță, mai ales susținerea spirituală a Mănăstirii Putna. Edificator în acest sens este prinosul de carte îndreptat către românii din regiunea Cernăuți.

O parte din cărțile și revistele nou-apărute la Editura „Nicodim Caligraful”, Mănăstirea Putna, au fost prezentate în cadrul lansării de carte pe 15 septembrie la Palatul Național, organizate de Editura „Alexandru cel Bun”, Biblioteca „Glasul Bucovinei”, Biblioteca Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu” și Societatea Bibliotecarilor Români. Mănăstirea Putna, căreia d-na acad. Alexandrina Cernov îi datorează noua ediție îmbogățită a volumelor din colecția „Destin Bucovinean” a fost alături de noi prin prezența părintelui Hrisostom, protosinghel. Pentru prima dată un astfel de eveniment a fost onorat de un număr impunător de slujitori ai altarelor, preoți și protopopi în frunte cu Arhimadritul Nikita, secretarul Eparhiei Cernăuților și a Bucovinei din cadrul Bisericii Ortodoxe Ucrainene. Interesul fetelor bisericești a fost stimulat de volumul *Destinul Bisericii Românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică*, subiectul pe care s-au axat și discuțiile. Mulțumirile d-nei Alexandrina Cernov, în calitate de redactor-șef al revistei „Glasul Bucovinei” și de alcătuitoare a noii ediții a celor două volume (*Fântâna Albă. Golgota neamului și Destinul Bisericii Românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică*), s-au îndreptat către starețul Mănăstirii Putna, Arhimadritul Melchisedec Velnic, către erudiții monahi, îndeosebi părintele Dosoftei Dijmărescu, exarh cultural al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților. La rândul său, protosinghel Hrisostom a răspuns că mulțumirile le merită cei care scriu cărțile, promovând astfel valorile creștine și naționale. În ultimii ani în România, a observat, mesagerul Putnei, se neglijează moștenirea națională, se lovește în tradiții, în tot ce trebuie să apărăm și să păstrăm: „Prin activitatea editorială păstrăm și transmitem mai departe ce ne-a

rămas în inimă. Noi, monahii de la Putna, suntem ca părinții, așa cum un părinte se lasă pe sine la urmă și își scoate fiul în față. A scrie o carte e ca și cum a-i naște un copil, să fiți ca o sămânță care dă rod bogat. E o sărbătoare să ne adunăm în jurul cărții. Citind cărțile avem acces la fumusețea celor care le scriu și le citesc”.

Menționez aici că, folosindu-se de moment, gazda manifestării, Vasile Băcu, i-a transmis oaspetelui dorința de a avea Mănăstirea Putna ca membru asociat al Societății pentru Cultura și Literatura Română „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, dorință confirmată în plăcuța-carnet de membru asociat. Frumos a evidențiat în mesajul de salut arhimandritul Nikita că Putna este Ierusalimul nu numai al neamului românesc, ci și pentru ucraineni. Am văzut pe viu cum protejează Sfânta Mănăstire comunitatea ucraineană din județul Suceava în timpul unui pelerinaj al participanților la colocolul „Durată românească. Libertate și conștiință”, când am parcurs drumul împreună cu starețul Melchisedec la schitul Sf. Ilie din Salaș, localitate populată de huțuli, care țin sărbătorile creștine după stilul vechi. Obștea monahală a Putnei se conduce de îndemnul mitropolitului Bucovinei, Visarion Puiu, care chema la ajutorarea sârmanilor, spunând că nu e biserică aceea care nu acordă ajutor material enoriașilor la nevoie.

A fost o surpriză plăcută să-l cunoaștem la această lansare pe istoricul ucrainean Myhailo Ciuciko, autorul unui atotcuprinzător volum despre istoria Bisericii Ortodoxe în Bucovina, care, după cum a vorbit, se vede că ia seama de contribuția românilor la menținerea ortodoxiei în Bucovina. Altfel, s-a simțit puterea binefăcătoare și unificatoare a maicii sufletelor noastre – Biserica Ortodoxă, moment sensibilizat de părintele Hrisostom, cu referiri la cele două evoluări artistice, armonios intercalate în tematica abordată.

Natalia-Camelia Proțiu, colaboratoare a editurii „Alexandru cel Bun” și a Bibliotecii „Glasul Bucovinei” a interpretat o rugăciune din repertoriul pieselor religioase și, ca pe un psalm, versurile lui Eminescu *Ridica-voi ochii mei la ceruri*. Cunoscutul interpret de muzică ușoară și romane, Gheorghe Posteuca a dat glas versurilor poetului Vasile Băcu despre Ana din *Balada Meșterului Manole*, fapt ce l-a impresionat profund pe părintele de la Putna. Am reținut emoționantele sale cuvinte despre Ana din *Baladă*, care-i asemenea destinului Bisericii noastre. „Poporul român, ne-a spus părintele Hrisostom, îl asemuiește pe Manole cu Hristos, iar Ana este Biserica Sa. Ana îndură, dar e o îndurare nobilă, victorioasă, așa cum și destinul Bisericii nu poate fi decât de nebiruit”.

Ca niciodată am auzit multe mulțumiri la această lansare de cărți și reviste, editate la Mănăstirea Putna, căci bine a sesizat protosinghel Hrisostom: „Mulțumirile, adresate celor care ne aduc lumina cărții, nu sunt niciodată de ajuns”. Acad. Alexandrina Cernov a primit mulțumiri pentru munca de slujire neamului și efortul de a aduna materiale despre preoți și biserici și nordul Bucovinei, precum și mărturiile supraviețuitorilor masacrului de la Fântâna Albă. Recunoștința noastră o merită și preoții care apără altarele și credința, astfel ocrotind limba română și unitatea românească pe acest pământ. Bisericile ne-au rămas ca ultimele și cele mai neînfrânt redute ale limbii materne, fapt menționat de jurnalista Felicia Toma în cuvântul de mulțumire adresat protopopului de Storojineț, părintelui Vasile Covalciuc, în special, pentru păstrarea memoriei marelui nostru înaintaș, Iancu Flondor. Cu propuneri de înveșnicire a personalităților care ne-au făurit istoria au intervenit profesorul de română Nicolae Costas, prof. dr. Ilie Popescu, președintele Societății regionale „Golgota”.

Începută cu o rugăciune și un minut de reculegere pentru intelectualii români de frunte ai comunității, trecuți anul acesta în veșnicie – jurnalistul Ilie Olar, prof. Aurel Constantinovici, poetul Vasile Tărășeanu, criticul literar Ștefan Broască, acordul final a avut o semnificație simbolică, prezentarea de către cercetătorul arhivelor Dragoș Olaru a volumului regretatului Ștefan Broască *Acolo unde trăiesc autori și cărți* răsunând ca un elogiu adus cărților.

Prezența fețelor bisericești cu rugăciuni, dar și a câtorva profesori școlari și bibliotecari care au plecat cu brațele încărcate de cărți, ne inspiră încrederea că a îndura (ceea ce se întâmplă cu noi în prezent) nu înseamnă cedare sau trădare a idealurilor sfinte.

AMBASADORUL ROMÂNIEI LA KIEV, ALEXANDRU VICTOR MICULA: „AM VENIT LA DUMNEAVOASTRĂ SĂ NE SFĂTUIM”

Maria TOACĂ
Cernăuți

„Pentru a ne cunoaște, a ne sfătui”; „să ne sfătuim”... Prima dată am auzit asemenea vorbe simple și calde de la un diplomat de rang înalt, cum este Ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României la Kiev, Alexandru Victor Micula. Însotit de Consulul General al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu, noul șef al Ambasadei României în Ucraina s-a întâlnit în după amiaza zilei de 19 septembrie cu reprezentanți ai comunității românești din regiunea Cernăuți. Prezentând înaltul oaspete, Irina Loredana Stănculescu a menționat dorința Excelenței sale de a-și cu-

noaște conaționali din Ucraina începând cu comunitatea cea mai mare, românii din regiunea Cernăuți. Dialogul, într-adevăr, a fost sincer, ca un sfat între frați. După cuvintele de salut, domnul ambasador și-a exprimat regretul că nu mai sunt în viață mulți dintre fruntașii români pe care i-a cunoscut la o întâlnire cu șase ani în urmă, când a fost în vizită la Cernăuți. A mărturisit că nu se poate obișnui cu războiul din Ucraina, declanșat în centrul Europei și că înțelege consecințele nefaste ce ne afectează și pe noi, deși regiunea Cernăuți se află într-o zonă mai protejată, unica unde nu există distrugerii și n-au ajuns rachetele rusești. Pornind de la situația complicată, și-a exprimat dorința de a afla cum se răsfrânge starea de război asupra schimbărilor demografice în localitățile populate de etnici români, a condiției economice și materiale și ce ajutor așteptăm de la Statul Român. Nu mai puțin interes a manifestat și în privința „lucrurilor sfinte” pentru comunitatea noastră – limba română, biserica, și alte valori identitare. Or, a mărturisit dl Alexandru Victor Micula, după fiecare ase-

menea întâlnire se încarcă de înțelepciune și învață câte ceva foarte important, mai întâi de toate „ce înseamnă să fii român”. Deși timpurile sunt extraordinar de grele, cum nu s-a mai pomenit pentru generațiile de după cel de-al doilea război mondial, reprezentanții mediului asociativ au vorbit mai puțin de nevoile materiale, abordând probleme care ne amenință existența națională. După cum a evidențiat domnul ambasador, principalul este respingerea de către Ucraina a agresiunii Rusiei, care amenință ordinea de drept pe plan internațional. În acest context s-au discutat problemele ce ne frământă și care nu pot fi amânate, cu atât mai mult neglijate, de e pace, de-i război. Ca factori pozitivi s-a menționat ajutorul dat de România persoanelor nevoiașe din comunitățile românești, prin granturi și alte diverse proiecte, de asemenea, au fost adresate mulțumiri pentru bursele acordate, care au mărit numărul elevilor în clasele cu predarea în limba română. Deosebit de benefice și eficiente s-au dovedit a fi întâlnirile online ținute de DRP cu mediul asociativ românesc din ținutul nostru. Cu toate nenorocirile aduse de acest război, ajutorul acordat și susținerea necondiționată a Ucrainei de către România a sporit prestigiul și stima ucrainenilor față de români.

Așa s-ar cuveni să fie, deși ne confruntăm încă cu multe probleme, puse în discuție la acest sfat. S-a vorbit despre imperativul măririi numărului de ore la limba și literatura română în școli, despre necesitatea de a modifica art. 7 din Legea învățământului în Ucraina, s-a solicitat susținerea instituției diplomatice a României la Kiev în vederea finanțării traducerii și tipăririi manualelor școlare în limba română, recunoașterii diplomelor tinerilor noștri care studiază în România, precum și a recunoașterii în Ucraina a inexistenței limbii moldovenești. N-a fost uitată Casa lui Aron Pumnul, luată sub oblăduirea Consulului General Irina Loredana Stănculescu. Folosindu-se de prilej, participanții la întâlnire i-au adresat mulțumiri pentru bunăvoință și dragostea de a face bine, pentru eforturile depuse la renovarea Palatului Național și mobilizarea de mijloace la reconstrucția acestei Case Memoriale, unde-și așteaptă deschiderea Muzeul „Mihai Eminescu”.

Liderii comunității au fost îndemnați să participe mai activ la proiectele anunțate de DRP și cele transfrontaliere, primind asigurarea de sprijinul României la rezolvarea problemelor abordate.

Prin vechiul cimitir din Cernăuți, la pas cu ambasadorul României la Kiev, Alexandru Victor Micula

A doua zi a vizitei la Cernăuți, domnul ambasador Alexandru Victor Micula, însoțit de Consulul General, Irina Loredana Stănculescu, a început-o de la cimitire. După ce a adus un pios omagiu ostașilor căzuți în războiul pentru suveranitatea și integritatea teritorială a Ucrainei, înmormântați pe Aleea Eroilor din cimitirul central, printre care și tânărul român Denis Morăraș, și-a continuat drumul până în celălalt capăt al orașului, cu un popas în istoria făurită de înaintașii care-și dorm somnul veșnic în vechiul cimitir. Împreună cu Vasile Rauț, președintele Societății „Golgota” a românilor din Ucraina, am avut onoarea să-i însoțim pe distinșii diplomați români prin panteonul românesc, îndreptându-ne pașii pe aleea principală ce duce spre Capela Mitropoliei cu hramul „Trei Ierarhi” și alte alei cu cripte ale înaintașilor neamului nostru. N-a fost simplu să ne încadrăm în timpul prevăzut, căci pe unde am pași în acest cimitir, oriunde ne-am îndrepta privirile ne întâlnim cu neamul nostru românesc. Timpul, însă, fiind limitat, am ales să ne oprim la figurile emblematiche de pe aleea personalităților românești: Isidor Bodea, medic pediatru, om de știință

și de cultură, fondatorul spitalului de copii din Cernăuți, George Gallin, consul al României la Cernăuți în perioada austriacă, renumitul istoric Dimitre Onciul, președinte al Academiei Române (1920-1923), de la moartea căruia se împlinesc 100 de ani, teologul Dionisie Bejan, artizanul Unirii, președinte al Congresului Național al Bucovinei, președinte al Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina, de la trecerea căruia în neființă se împlinesc 99 de ani... Cripta familiei Sbiera, unde odihnește academicianul Ion Gh. Sbiera, custodele Bibliotecii Bucovinei și primul șef al Catedrei de Limba și Literatură Română de la Universitatea cernăuțeană, cea a

familiei Hurmuzaki, mormântulul lui Aron Pumnul și al lui Epaminonda Bucevschi ne-au amintit de Eminescu, mai ales că pictorul Epaminonda Bucevschi i-a fost prieten din anii de studii la Viena și ai pregătirii Marii Serbări de la Putna (1871). De la mormântul lui Bucevschi nu e departe până la cripta familiei Dollizsturm, unde și-a găsit locul de veci sora mai mică a lui Mihai Eminescu, talentata pianistă și interpretă Aglaia Drogli. Ne bucurăm că a fost descoperit și avem grijă de acest mormânt, ce ne amintește de Eminescu, de dragostea Poetului pentru Bucovina, de legăturile sale sufletești cu Cernăuțiul.

Mergând spre falnicul stejar cu ramurile amputate, veghetor al odihnei arboroseanului Zaharie Voronca, am amintit că pe aproape se află și mormântul profesorului George Tofan (1880-1920), militant pentru școala românească și învățământul în limba română, o problemă actuală și în zilele noastre. Nu e de prisos să evidențiem încă o dată că Zaharie Voronca a fost a doua persoană după Ciprian Porumbescu în conducerea Societății studențești „Arboroasa”, desființată de autoritățile austriece și s-a aflat printre cei cinci arboroseni arestați, motiv servind telegrama de condoleanță expediată primăriei Iașilor la comemorarea voievodului martir Grigore Ghica. Asemenea secretarului de stat al României George Cârciu, Ambasadorul Alexandru Victor Micula a rămas profund impresionat de cele văzute, a promis că va susține proiectul de restaurare a mormintelor personalităților de seamă ale culturii și științei românești. Un imbold de a grăbi acest proces ne dă și moartea academicianului Vasile Tărășanu, înmormântat pe o luminoasă alee, mai sus de Zaharie Voronca. În drum

spre mormântul poetului, care a mărit numărul academicienilor din acest cimitit, redat pământului sub flamura tricoloră, ambasadorul a observat și s-a oprit la cripte cu inscripții românești. Cu tristețe și profund regret pentru irecuperabila pierdere a comunității a pomenit faptele temerare ale adormitului întru Domnul Vasile Tărățeanu.

Conducerea Societății „Golgota” este recunoscătoare României pentru atenția îndreptată în ultimul timp asupra Cimitirul vechi din Cernăuți, care este cartea noastră de istorie, poate cea mai veridică și de necontestat. Și ca orice carte foarte veche, cimitirul cu osemintele mitropoliților Bucovinei, ale academicienilor, profesorilor, artiștilor români, dar și ale oamenilor simpli ai neamului, necesită atenție majoră, protecție și îngrijire.

SOARE, POEZIE ȘI MUZICĂ LA CERNĂUȚI

Paraschiva Abutnăriței Vatra Dornei

Duminica de 16 octombrie a fost una însorită, adevărată zi de toamnă blândă. Traversând Obcinile, ne bucuram de splendoarea peisajului și ne întristam că acest meleag se regăsește „pe două hărți” cum spunea regretatul român Vasile Tărățeanu. Și iar ne bucuram că „Mașina cu poeți” mai poate străbate drumul spre întâlnirea cu frații din nordul Bucovinei, pentru a trăi împreună emoții și sentimente generate de muzică și de poezie.

Membrii cenaclului transfrontalier s-au regăsit la sediul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu”, o gazdă generoasă, amfitrionul Vasile Bâcu, președintele societății invitându-ne la cunoaștere și recunoaștere reciprocă și subliniind, prin Diploma de excelență primită de curând, buna și îndelungată colaborare cu Asociația Scriitorilor și Artiștilor din Țara Dornelor.

Lucrările cenaclului, moderate de Vasile Bâcu, Constantin Horbovanu și Constantin Bulboacă, au debutat cu o prezentare de carte. Distinsul și venerabilul prof. univ. Ilie Popescu ne-a mărturisit că se află la cea de-a treizeci și treia carte, că a semnat în îndelungata sa carieră 418 lucrări și toate le-a dedicat omului, de aceea, recenta sa carte se intitulează *Omu-i un miracol al miracolelor*, venerabilul profesor explicând titlul, subtitlurile, semnificația copertei și conținutul, în esență. Anunțat de Constantin Horbovanu, scriitorul Cezar Straton, vicepreședinte al SSB, a prezentat două recente apariții editoriale ale ziaristului și scriitorului sucevean, Nicolae Roșca, intitulate *Umbre și Poveștile de luni*.

Cunoscuta ziaristă și scriitoare Maria Toacă s-a referit la două cărți importante și foarte prețuite în nordul Bucovinei: *Obiecte pierdute*, autor prof. univ. dr. Mircea

A. Diaconu, prorector al USV și *Cernăuți, acum un veac*, autor Cezar Straton, cu sublinieri asupra originalității acestor scrieri. O altă prezentare de carte a aparținut lui Vasile Băcu, fiind vorba despre volumul *Strigătul tăcerii* de Ion Băcu (locuitor al regiunii Odesa), volum apărut la Editura „Pim”, din care vorbitorul a lecturat două poeme.

„Povestea” de istorie a fost susținută de col.r. Ioan Abutnăriței, care s-a referit la construirea Reședinței Mitropolitane, azi sediul Universității Naționale „Iurii Fedkovici”.

Au alternat momentele de poezie sau eseu cu cele de muzică, îmbinându-se armonios rostiri din nord și din sud, fără graniță. Au citit din creațiile lor ziaristul și poetul Vasile Carlașciuc, Gheorghe Botnariuc, Gheorghe Ungureanu, Grațiana Țurțu, Valerian Bedrule, Gheorghe Sauciuc, Paraschiva Abutnăriței, Luminița Reveica Țăran, Dumitru Zaidel, Doina Bojescu, Ion Caulea.

Nicolae Șapcă, vicepreședintele SCLRB „Mihai Eminescu” a informat despre recenta sa prezență, împreună cu colegii Gheorghe Ungureanu și Gheorghe Bodnariuc la Festivalul Internațional de poezie de la Sighetul Marmăției și a recitat un sensibil poem dedicat deopotrivă mamei și toamnei *Crizantemele mamei*.

A înviorat atmosfera poetul Nicolae Marcel Flocea, președintele cenaclului „Țara de Sus” din Câmpulung, cu o epigramă dedicată lui Cezar Straton, cu o parodie și un alt text satiric, intitulat *Epitaf*.

Un duel epigramistic a avut loc între Vasile Băcu și Cezar Straton. Dorin Misichevici a susținut două eseuri interesante: despre două calități esențiale ale românilor, suprarealismul și umorul și un ironic *Mesaj de felicitare din partea administrației ruse*.

Constantin Bulboacă a cerut un moment de reculegere pentru soldații căzuți în războiul de apărare a Ucrainei și a lecturat două poeme proprii. Prof. Mihaela Pânzariu din Fălticeni, traducătoare din limba franceză, a lecturat un poem pentru copii, tradus dintr-un autor belgian și ne-a produs surpriza de a constata că e foarte talentată interpretă (alegând cântece din repertoriul Patriciei Kaas și a lui Ion Suruceanu).

Lenuța Rusu, tot din Fălticeni, poetă și interpretă de muzică, a cerut liric „un kg. de toamnă” și a interpretat un cunoscut cântec maramureșean, incitând asistența să fredoneze refrenul. Natalia Proțiu a citit o poezie și a cântat un cântec drag tuturor „Mugur, mugurel”. Momentele muzicale de excepție au fost susținute de maestrul

Dumitru Caulea, un text cu semnificații profunde pentru care a scris și a interpretat, cu patos, muzica; de Maria Dovghei, cu muzica proprie pe un text de Vladimir Robu, de foarte talentatul Gheorghe Posteucă, cu *Frumoasa mea*.

Vasile Băcu a făcut apel la epigramele unui autor interbelic, Eusebiu Hotinceanu, texte valabile și astăzi, iar Constantin Horbovanu a încheiat cu sapiențiale *Însemnări de trecător*. Momentul de socializare care a urmat a fost un prilej să-i urăm colegului și prietenului nostru Cezar Straton viață lungă și frumoasă, inspirație scriitoricească, noi reușite, orchestrator fiind Constantin Bulboacă.

A fost o reuniune reușită, o demonstrație că românii își găsesc resurse să depășească momente grele cu care ne încearcă istoria și să lupte pentru a-și păstra și promova valorile.

TEZAUURUL CULTURAL IMATERIAL SPECIAL AL BUCOVINEI

Sergiu Barbuța
Cernăuți

La Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava s-a desfășurat simpozionul internațional „Patrimoniul cultural imaterial al etniilor din județul Suceava și regiunea Cernăuți”, în cadrul căruia a fost lansată cartea *Legende, mituri, povești și obiceiuri ale grupurilor etnice din Bucovina*.

Simpozionul a fost organizat de Fundația de Caritate și Întrajutorare „Ana”, care este lider în proiectul „Tezaurul Etnic Special al Bucovinei”, cod EMS ENI 2 SOFT/2.1/46, finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Comun Romania-Ucraina 2014-2020 prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate (ENI), prioritatea „Restaurarea siturilor culturale și istorice care sporesc potențialul turistic transfrontalier al zonei eligibile”.

La eveniment au participat reprezentanți ai etniilor din nordul și sudul Bucovinei, reprezentanți ai BRCT Suceava, jurnaliști, oameni de cultură din Ucraina și România.

Președintele Fundației de Caritate și Întrajutorare „Ana”, Nelu Todoreanu, a povestit despre proiectul pe care-l implementează în colaborare cu Liga Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuți, Asociația „Juventus” Suceava și Centrul Media BucPress din Cernăuți, menționând că, în pofida pandemiei și a războiului din Ucraina, asociațiile implicate reușesc cu succes să finalizeze activitățile propuse.

Cartea *Legende, mituri, povești și obiceiuri ale grupurilor etnice din Bucovina*, prezentată de prof. univ. Florin Pintescu, bazată pe activitățile de cercetare și documentare realizate în România de Asociația „Juventus” și în Ucraina de Centrul Media BucPress, include informații despre patrimoniul cultural imaterial al 5 etnii din regiunea Cernăuți și 7 etnicii din județul Suceava.

Vorbind despre toleranța bucovineană, prof. univ. Florin Pintescu, decanul Facultății de Istorie și Geografie a USV, a precizat că aceasta a fost surprinsă admirabil

de marele istoric sas originar din România – Adolf Armbruster, care arăta textual că la o masă unde se juca Tarock în Bucovina (joc de cărți astăzi puțin cunoscut aici) puteau fi auzite până în 1918 circa 4 limbi, preotul român stând alături de pădurarul ucrainean, farmacistul polonez, învățătorul neamț sau micul negustor evreu.

Despre activitățile realizate de Centrul Media BucPress în cadrul proiectului finanțat de UE și despre cartea *Legende, mituri, povești și obiceiuri ale grupurilor etnice din Bucovina*, la scrierea căreia a participat personal, a vorbit președintele acestei asociații, Marin Gherman, lect. univ. asociat USV, care a precizat că speră foarte mult ca după instaurarea păcii în Ucraina, elementele culturii imateriale a etniilor din Bucovina să devină „importante atracții turistice într-o nouă Europă Unită”.

Politologul și istoricul cernăuțean Serghei Hakman a menționat rolul foarte important al culturii în perioada crizelor și a cataclismelor geopolitice. El a arătat că Bucovina are un farmec aparte și o solidaritate de admirat care a fost văzută în special în perioada valului mare de refugiați din Ucraina, care au fost primiți cu foarte multă prietenie și căldură în județul Suceava, dar și în întreaga România.

Au luat cuvântul reprezentanții societăților pentru cultura minorităților naționale din România, care au adus mulțumiri echipei de proiect pentru munca depusă.

Merită menționat faptul că în cadrul proiectului au avut loc 2 activități de cercetare, documentare și conservare a patrimoniului cultural imaterial al 7 etnii din județul Suceava și al 5 etnii din regiunea Cernăuți; au fost propuse și dezvoltate 5 produse și servicii turistice culturale tradiționale multietnice comune din județul Suceava și regiunea Cernăuți, au fost publicate 2 baze de date cu patrimoniul cultural imaterial cu potențial turistic, a fost difuzat la TV filmul documentar „Patrimoniul cultural imaterial al etniilor din județul Suceava și regiunea Cernăuți, element inedit în dezvoltarea turismului transfrontalier”, 12 filme documentare de promovare a patrimoniului cultural imaterial al etniilor din județul Suceava și regiunea Cernăuți; a avut loc o masă rotundă cu tema „Valorificarea patrimoniului cultural imaterial al etniilor din județul Suceava și regiunea Cernăuți prin produse și servicii turistice comune”, a fost organizat un târg interetnic.

Întâlniri interetnice în centrele pentru persoanele strămutate intern din regiunea Cernăuți

În perioada 23-26 noiembrie a.c. în patru centre pentru persoanele strămutate intern din regiunea Cernăuți (localitățile Cernăuți, Herța, Igești și Storojineț) s-au desfășurat o serie de evenimente cultural-artistice, numite de organizatori întâlniri interetnice, sub genericul „Tezaurul imaterial special al Bucovinei”. Întâlnirile interetnice au loc în cadrul proiectului „Tezaurul Etnic Special al Bucovinei”, ENI – CBC 2 SOFT/2.1/46, finanțat de Uniunea Europeană.

Evenimentele au fost organizate de Liga Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuți în colaborare cu Centrul Media BucPress din Cernăuți, care sunt, alături de Asociația „Juventus” Suceava, parteneri ai proiectului transfrontalier coordonat de Fundația de Caritate și Întrajutorare „Ana” Suceava.

În timpul întâlnirilor interetnice bucovinene persoanele strămutate intern din regiunea Cernăuți au fost informate despre patrimoniul cultural imaterial al Bucovinei prin spectacole folclorice, recitaluri, prezentarea și distribuirea de cărți, albume, pliante ș.a.

Persoanelor strămutate intern le-au fost oferite bucate tradiționale, specifice diferitor grupuri etnice din Bucovina. Centrele de amplasare a acestor persoane refugiate din calea războiului au primit geți personalizate foarte necesare în perioada sezonului rece.

După primele întâlniri interetnice din seria de evenimente culturale, publicul a pătruns în atmosfera toleranței și a spiritualității bucovinene, uitând pe o clipă de problemele cauzate de război, cu toate că unul dintre aceste evenimente s-a desfășurat la lumina lumânărilor în urma întreruperii furnizării energiei electrice. Evenimentul din or. Cernăuți a fost finalizat cu succes în pofida acestui impediment, demonstrând încă o dată că promovarea valorilor comune în spațiul cultural est-european nu poate fi oprit de războiul nemilos și absurd.

Bun de tipar: 2022
Apărut: 2022
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman

Tipografie: ACCENT PRINT S.R.L.